

DE GROTE EENZAMHEID

Frithjof E. Bye

AFGESCHREVEN

Bye, Frithjof E.

De grote eenzaamheid / Frithjof E. Bye ; geaut. vert. uit het Noors van Greta Baars-Jelgersma. - Huizen : De Sfinx ; Antwerpen : Standaard, [1988]. - 271 p. ; 23 cm

Vert. van : Den store ensomhet. - Oslo : Aschehoug. - Oorspr. Nederlandse uitg.: Nijkerk : Callenbach, 1950.

ISBN 90-6493-203-4

In de 17e eeuw zwerft een jonge man door de Noorse bossen, vervuld van haat jegens zijn overspelige vrouw. Zelfstandig vervolg op "Wolven rond het bosmeer".

27/7

~~29-3~~

29-4

1990

0

1990

990

1993

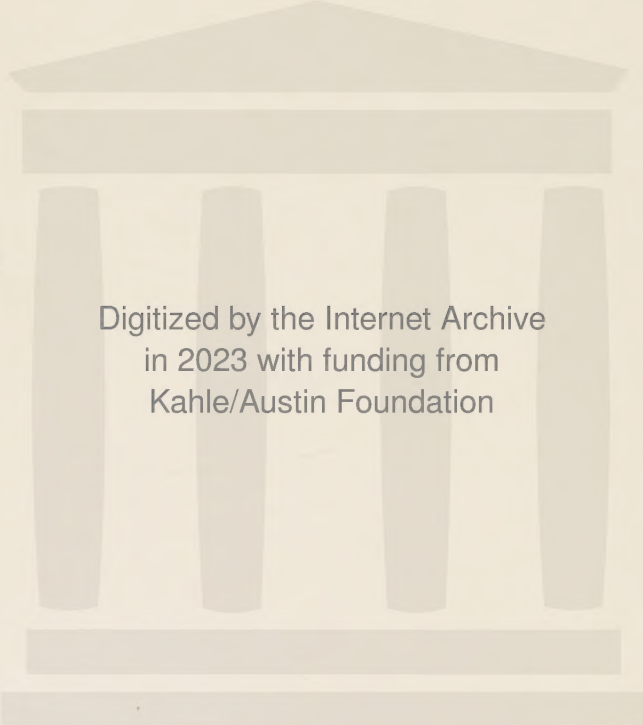
AFGESCHREVEN

1993

1991

1990

991

Digitized by the Internet Archive
in 2023 with funding from
Kahle/Austin Foundation

DE GROTE EENZAAMHEID

FRITHJOF E. BYE

DE GROTE EENZAAMHEID

Geautoriseerde vertaling uit het Noors van
GRETA BAARS-JELGERSMA

Uitgeverij De Sfinx B.V. / Huizen

Standaard Uitgeverij / Antwerpen

Oorspronkelijke titel

Den store ensomhet

Utgave

H. Aschehoug & Co., Oslo

© De erven Frithjof E. Bye

© *Nederlandse vertaling*

Greta Baars-Jelgersma

Omslagillustratie

Reint de Jonge

All rights reserved.

Niets uit deze uitgave mag worden veelelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 90 6493 203 4

CIP

NUGI 340

Overal, mijlen ver, tot aan de horizon strekt zich het golvende boslandschap uit. Blinkende meertjes en rivieren liggen er in te schitteren. Lichte nevels drijven er boven, als koude komt en warmte gaat.

Altijd hebben die onafzienbare bossen daar zo gelegen onder de hemel. Bij zonsop- en zonsondergang worden ze als in brand gestoken. 's Avonds krijgen ze langzaam een blauwachtige tint, die in de dalgeulen in zwart verloopt.

De lentenacht is stil met een zacht geruis van de wind en verre watervallen; met geritsel en geschuifel van zich op zachte zolen voortbewegende dierelichamen; met gekraak en het breken van takken en dorre twijgen onder de poten en hoeven der grotere dieren. Maar het maakt geen lawaai. Alle geluiden komen van verre evenals het geruis van de wind en het levende water. Het bos dempt ze. De wildernis is groot.

Ergens in die wildernis staat in het zwakke schijnsel van de hemel en een spiegelend bosmeertje een eland met zijn jong. De dieren zijn als uit steen gehouwen. Rondom hen glanzen mat de tengere berkestammen.

Aan de voet van een rotswand sluipt een wijfjesvos haar hol uit. Haar pels is rood als addervarens in de herfst. Licht en lenig glijdt de vos tegen de rots op, langs een pad, dat van de grotere dieren alleen voor haar en de lynx begaanbaar is. Op de top blijft zij staan, kijkt met haar spleetvormige ogen uit over de myriaden boomkruinen. Een nachtdier. De spitse snuit speurt naar voedsel.

Lange tijd staat de vos daar op de rots en snuift snuffelend de lucht in. Dan stoot zij een jankende kreet uit. En die afschuwelijke kreet wekt de andere dieren en brengt onrust teweeg. De eland met zijn jong schrikken op, fazanten slaan hun vleugels uit en vliegen op van de takken der bomen. Een winters gevlekte haas vlucht met buitelende sprongen het beschuttende donker van de lentenacht in.

In deze tijd heeft de vos jongen, mollige, zachtbehaarde kluwentjes met onschuldige snoetjes, heel anders dan de sluwe, vraatzuchtige kop van de moeder. Tussen de rotsblokken ligt een heel kerkhof: skeletten, veren, ruige haardotten, alles van viervoetige en gevleugelde bosbewoners. De vos heeft hen alle uitgekleed en de lichamen aan haar jongen gegeven.

In de wildernis verspreid liggen de moerassen als grote lappen. Ook die veranderen van kleur al naar het jaargetijde. In de lente zijn ze bleek als door de wind gedroogde knoken, in de zomer gevlekt als de huid van een lynx, in de herfst geel als vuur, rood als bloed en bruin als dierehuiden.

In de loop van de nacht spreiden onzichtbare handen een grauw tapijt over de hemel uit. Tegen de ochtend begint het te waaien en te regenen. Het hoge bos staat te ruisen, overoude, zwartkorstige boomreuzen in de wildernis.

De reus Alv Udda zat op zijn bed van dennetakken ergens in het kerspel Skillingemarck in Värmland, op vijandelijk gebied. Hoeveel mijlen hadden hij en zijn houthakkers in deze dagen afgelegd? Niemand die het precies wist.

Hij zat te peinzen. Steeds weer moest hij denken aan wat er met Kirsten Gustsdochter, het kind en Bernt Thorkeldszoon was gebeurd.

Sommige woorden troffen hard. Hij had in het kleine kamertje op Lilleøen wankelend steun moeten zoeken tegen de wand. Hij, een Udda! En dat om een vrouw! Moest hij niet van schaamte door de grond zinken?

Wat zouden de mannen van zijn geslacht wel hebben gezegd, als zij nog hadden geleefd, die mannen, die zonder bedenken de bossen waren ingetrokken om, wie hun vrouwen hadden onteerd, in een bodemloos moeras te stoten, terwijl hij, de laatste van hen, hier alleen maar zat te peinzen over wat hem was overkomen. Schande, driewerf schande over zo'n slapheid!

Het vrat aan zijn ziel. Het was het beste dat hij, Alv Udda, wiens vrouw in zijn eigen huis en zijn eigen bed het kind van een andere man had gebaard, de wildernis, de grote eenzaamheid, introk. Dan deed hij tenminste in een opzicht gelijk zijn voorvaderen: de Udda's leefden en stierven in de bossen.

Voor de reus brandde een groot vuur van houtblokken. Gulzige vuurtongen lekten omhoog in de lentenacht. Zijn gestalte was als van koper. Vuurslangen kronkelden over de bosgrond, kropen langs takken en twijgen omhoog. Er was een fonkelende en weer

uitdovende gloed in starende diereogen, diep in het dichtst van het bos.

Rondom het vuur lagen de houthakkers te slapen. Anton Gropa, Rasmus Bingen, Ola Stub, Knut bijgenaamd de Lange Lat, Peter Vastua, Petrinus Bridt en Matthias Myra, met de zolen van hun blote voeten naar het vuur gestrekt. De voetzolen van Knut staken uit het bed van dennetakken op als kolossale, dorre bladeren met enkele zeer wonderlijke uitwassen er aan . . . dat waren zijn dikke grote tenen met blauwe nagels. Nog dicht bij het vuur stonden de lapschoenen, die zij overdags hadden gebruikt, dampend te drogen.

Ook deze nacht zat Alv Udda op zijn bed van dennetakken in plaats van te liggen. Hoe zou hij kunnen slapen in zo'n lentenacht met geruis van water en gefluister van de wind door het bos, boven zich een van sterren flonkerende hemel en aan zijn voeten een spiegellend water, met op de bodem eveneens sterren en een hemel.

De Askesjö hier in het land van de vijand herinnerde de reus aan de Femsjø. Ook hier zonken de met dennen begroeide bergruggen diep in het heldere water weg. Ook hier klonk van de rotsputten de weemoedig klagende roep van de strandloper. Ook hier was rond de aanlegplaatsen geritsel en gefluister van onzichtbare wezens, wanneer men maar een scherp gehoor had, wanneer iemands gemoed maar ontvankelijk was voor deze wonderlijke dingen. Maar was dat met het gemoed van de reus het geval?

Op weg van het Tistedal naar boven had Alv Udda bij Thorfind Edmondszoon overnacht. Hij was eerst van plan geweest om zonder oponthoud door het kerspel Aremark te trekken. Maar hij was de hereboer toevallig tegengekomen en toen was er geen lievemoderen aan geweest, hij en de houthakkers hadden met de forsgebouwde man met zijn arendsneus mee moeten gaan, en zijn gast zijn.

Het was jaren geleden sinds Alv Udda door het kerspel was gekomen. Vroeger had hier een laag, met mos begroeid huisje van een keuterboertje gestaan. Nu stonden er verscheidene nog nieuwe, grote, geteerde gebouwen. Daarachter groeide donker, hoog bos.

In het huis waar het dienstvolk van de boer zijn slaapplek had en ook de keuken zich bevond, hadden hij en zijn mannen een goed maal en een dronk brandewijn gekregen. Daarna was hij met de boer mee naar de ruime pronkkamer in het grote woonhuis gegaan. Madame Elisa, de vrouw van de boer, had Alv Udda echter niet gezien. Maar wel zijn dochter, Ragnhild. En hij had wel

zo ongeveer begrepen, dat de dochter de huishouding leidde, ja wellicht meer dan dat. Zij had hen op gloeiend hete, zoete brandewijn getrakteerd en zij waren met z'n drieën in de mooie kamer over hout en houthandel blijven zitten praten. Edmondszoon had uitgeweid over het eigenmachtig optreden van de rijke eigenaars der zagerijen en de machteloosheid der zelfstandige boeren tegenover hen. Hij had zeer uitvoerig over deze dingen, die hem na aan het hart lagen, gesproken en Alv Udda graag in zijn dienst willen hebben.

Ragnhild Thorfindsdochter had zich af en toe ook met een opmerking in het gesprek gemengd en voor een vrouw de zaken goed gevolgd.

Het was een goed samenzijn geweest. In een grote witgepleisterde open haard brandde een vuur van berkeblokken. Het rook fris naar berkeschors. Huiden van beren en elanden, heerlijk zacht onder de voeten, lagen op de vloer uitgespreid. Aan de wanden prijkten geweien van elanden, geweldig grote met veel vertakkingen. Maar aan weerskanten van de haard hing een bijzonder soort, zo sterk vertakt, dat het haast een wilgenbosje leek, en groter dan dat van een eland. De horens hadden vele zijtakken en verdikkingen aan de uiteinden. Voorladers, berenspietsen en smalbladige, scherpe bijlen hingen er tussen.

Hij, een pachter op een eiland in het noordelijke gedeelte van de Femsjø had zich vreemd te moede gevoeld, toen hij daar zo in die ruime kamer onder de ruw behouwen balken zat. En nog wel samen met een man als Thorfind Edmondszoon. Hij was ook de tocht naar de Herberge Christi en de hardrijderij over het ijs nog niet vergeten. Het was laat geworden in de pronkkamer. Thorfind had nog eens willen zien, wie van hen beiden het sterkst was, maar ditmaal alleen voor de grap. Het was hem al niet beter vergaan dan de eerste keer. Eerst werden zijn vuisten bij deze krachtmeting op het tafelblad gedrukt en toen hij het nog niet wilde opgeven, werd hij languit gevloerd. Zijn dochter had er weer hartelijk om gelachen en gezegd, dat haar vader nu toch eindelijk eens moest begrijpen, dat hij in gezelschap van volwassenen eigenlijk nog maar een kwajongen was.

Toen zij ten slotte waren opgestaan om zich te ruste te begeven, waren zij tamelijk zwaar in het hoofd geweest. Ragnhild Thorfindsdochter had hem naar een kamer gebracht, waar zij hem had verzocht genoeg mee te nemen.

En voor hij en de houthakkers 's ochtends verder trokken, had Ragnhild Thorfindsdochter hem stevig de hand gedrukt en hem

verzocht om, als hij een volgende keer weer door het kerspel Aremark mocht komen, hun deur niet voorbij te gaan.

Ja, hij had 's nachts nog vaak aan het gebeurde moeten denken, zich ook herinnerd, hoe volkomen onbevreesd zij op zijn arm had gezeten tijdens de woeste kerstrit over de Femsjø. En als hij zich goed herinnerde, was zij ook tijdens de kerkdienst vlak bij hem in de buurt gebleven. Maar behoefde dat iets te betekenen? Hij was getrouwd en zij was van voornamere stand dan hij, de jager en woudloper, hoe beminnelijk en eenvoudig zij ook mocht zijn.

Dacht hij zelfs wel ooit aan andere vrouwen? Als hij dat al deed, was het als een bedrogen echtgenoot. In dat bittere gevoel zochten zijn gedachten soms naar iets, waar zij zich op konden richten, hetzij vrouwen, dieren of dode dingen. Het gebeurde met Kirsten Gustsdochter – de vadervreugde, die hem op zo gewelddadige wijze was ontruikt – had misschien voorgoed iets in zijn gevoelens als man veranderd. Nu zat hij hier diep in de bossen, in een vreemd land met bitterheid aan Gust Pål's dochter te denken. Zou hij zich ooit van haar weten vrij te maken? Kwam de knagende pijn in zijn borst misschien niet alleen uit woede en bitterheid voort? Waren de Udda's, wanneer zij hadden gedood, soms niet alleen door deze gevoelens gedreven?

Hier in de wildernis langs de vlotterswegen, tussen steile, met dichte bossen begroeide bergruggen, kwam het voorjaar later dan in de streek rond de Femsjø. Hier klonk het luide gebalder van de korhaan zowel in de ochtendschemering als bij de eerste stralen van de morgenzon, en het korte, klokkende geluid van de fazant tot na middernacht; dan zweeg het een poosje om vervolgens weer opnieuw te beginnen. Het loof van de lijsterbessen was pas uit de zwellende knoppen gebarsten. Wanneer de bladeren zo groot waren als een fazantepoot, was het afgelopen met de lenteroes van de grote vogel.

Ja, hier in de wildernis duurde het nog wel even voor het volop lente was. In de slenken lag nog sneeuw en blies een koude wind. De in drieën gespleten berk op Lilleøen zou nu al wel helemaal nieuw in blad staan. Hij herinnerde zich van vele lentes, hoe mooi die berk dan altijd was.

Als hij niet in het bos ronddwaalde, ja, dan zat hij hier vaak te peinzen. Wat had hij eigenlijk gedaan in die nacht, toen hij de woorden uit de afgrond had gehoord? Was hij toen niet bij zijn verstand geweest? Hij had in het bos op het eiland rondgezworven tot zijn kleren in lappen en flarden aan zijn lijf hingen. En Kirsten Gustsdochter's woorden hadden hem steeds achtervolgd. 'Nu ik

moet sterven, Alv Udda, moet ik je vertellen hoe alles is! Je moet weten, dat het kind, dat ik heb gebaard, niet jouw kind, maar dat van Bernt Thorkeldssoon is!’

Woorden uit de hel, ja, inderdaad!

Een goedgelovige dwaas was hij geweest. Hij had verontschuldigen voor Kirsten en Bernt Thorkeldssoon lopen bedenken. De man uit het Tistedal, die hij in de herberg van H. Henrichssoon de deur had uitgesmeten had de waarheid gesproken. Evenzo koopman Oluf. De geruchten waren juist geweest. En hij had, met de duivel vechtend, over het ijs van de Femsjø geskied en getracht zich van die ondraaglijke gedachten te bevrijden.

Wanneer hij zichzelf liep te vervloeken – waarom ging hij dan niet rechtstreeks naar de koopstad om Bernt Thorkeldssoon te doden en Kirsten Gustsdochter met geweld terug te halen, als een echte Udda?

De takken boven het hoofd van de reus begonnen zachtjes te bewegen. Een plotseling opstekende wind streek door het bos en deed de bladeren ritselen. Een enkele waterdruppel drupte van de neerhangende dennetakken in zijn lange haren en tikte op zijn buis van elandshuid. Er zat regen in de lucht. De hemel was grijs. Er woei een koude, gure wind door het bos.

Nu eens dwong de reus de houthakkers om vierentwintig uur achtereen te zwoegen, dan weer stond hij ze toe om werkeloos rond te hangen. Daar alleen al kon je aan merken, dat hij niet zichzelf was. Nu was het weer zo, dat hij hen liet werken tot ze erbij neervielen. Honderden, neen duizenden van de vorig jaar gevelde stammen liet hij ze in watervallen, rivieren, beken, vijvers en meren werpen. De mannen uit het Tistedal klaagden in hun slaap over bloedende schouders en kramp in de handen. Overdag repten zij er echter met geen woord over.

Uit hoofde van meerdere ervaring en bekwaamheid had eigenlijk ook hier de oudste het verantwoordelijkste en tegelijk minst onaangename werk moeten doen. De houthakkers hadden dat Peter aan zijn verstand willen brengen. Zij spraken tegen hem, zoals zij eens tegen Sima hadden gedaan. Maar Peter schudde dan slechts het hoofd en deed zijn werk in de overtuiging, dat wat hij deed eveneens noodzakelijk was. Hij maakte slaappleatsen, kapte nieuwe dennetakken, hakte brandhout, droeg klei en stenen aan voor de stookplaats. Moest dat soms niet worden gedaan? Nu kregen zijn vrouw en zijn negen kinderen van de goede Vrouwe

Mette Meng meel en haring, omdat hij iedere dag nauwgezet de arbeid verrichtte, die hem was opgedragen.

Hoe meer zij langs de lange vlotwegen het dal weer naderden, hoe lichter leek Peter het leven in vele opzichten weer te dragen. Hij mat met zijn voetstappen de ellen, de kwart- en de hele mijlen. Het viel niet mee om de omtrek der aarde met lapschoenenschreden na te meten. Maar had hij, een zaagmolenarbeider, ooit de uren geteld bij het zwoegen voor zijn dagelijks brood? Eén geschenk had ook hij meegekregen, zonder het zich bewust te zijn – een engelen-geduld, als hulp, hoop, troost. Zonder dat geschenk zou hij ten onder zijn gegaan. Met dat geduld wist hij bergen te verzetten.

Ja, iedere schrede in bos en hei telde Peter op zijn eigen manier. Hoeveel stappen? Neen, het was dwaas te verlangen, dat hij dat zou weten. Maar nu was hij in ieder geval weer een paar mijlen dichter bij Vastua, bij de kinderen en Soffia. Nu naderden zij de Noorse grens weer – over een poosje, wanneer weer duizenden lapschoenen schreden waren gedaan, zouden zij er zijn. God zij geloofd en geprezen! De tocht was ergens hoog boven in Vestmarken begonnen. Evenals Sima Løkengen riep ook Peter Vastua iedere ochtend ongeveer dezelfde woorden: 'Opstaan, opstaan mannen! De morgenster is al verbleekt!' Hij riep dat, zelfs al was de lucht met zware, grauwe wolken bedekt.

Die ochtend riep hij luider dan gewoonlijk. Was dat om de reus? Peter voelde, dat Alv Udda, die daar zo afwezig tegen de boom geleund zat, luisterde en zijn bewegingen volgde.

De houthakkers waren oververmoeid, doodop. Zij hoorden niets. Het was naar hen al te moeten wekken.

Peter Vastua schrok. De reus kwam plotseling met grote stappen naderbij, zijn buis van elandshuid hing open. Anton Gropa was de eerste, die met een ruk omhooggetrokken werd – nog slapend. Daarna Rasmus Bingen en Ola Stub.

In de hut aan de Zeggeplas had de reus de mannen ook wel eens hardhandig in de borst gegrepen, om Sima te helpen, maar dan in alle gemoedelijkheid. Nu gebeurde er iets anders. Uit de hardhandige manier, waarop hij hen van hun leger trok, bleek, dat hij woedend was. Toen de reus Knut recht overeind wilde zetten, rolde die weer om, en toen schreeuwde hij hem toe: 'Blijf staan!' Zijn stem en zijn woorden klonken even bars als die ochtend op de binnenplaats van koopman Oluf, toen hij die vreemde kerel had bevolen het mes weer in de schede te steken.

De houthakkers stonden daar blootsvoets, wankelend nog en erg onvast op hun benen. Zij waren volkomen de kluts kwijt. Een

grote moedeloosheid maakte zich van hen meester. Wat was er gebeurd? Had Alv Udda in zijn woede de hand aan hen geslagen?

Inderdaad! Neen, toch niet! Na een dag, een nacht en nogmaals een dag hard zwoegen waren zij zeker niet meer in staat om helder te denken. Zij stonden daar, ja, als soldaten in het gelid, de ogen neergeslagen. En naarmate hun duidelijk werd, wat er was gebeurd, kwam er een uitdrukking van diepe ernst op hun gezichten. Niemand werd boos. Niemand stoof op. Aan een verdrietig gemoed ontspringt geen echte woede.

Toen er enige tijd was verlopen, tastten zij, als het ware traag en onwillig, naar hun lapschoenen, het enige dat zij uittrokken voor zij op hun bed van dennetakken gingen liggen. Iets volkomen onbegrijpelijks was hun overkomen. Als zij geweten hadden, welke dag het was, zouden ze de gebeurtenis ongetwijfeld op een stuk berkeschors hebben aangetekend.

Maar nee, zij waren Alv Udda's goedheid niet vergeten. Hij zorgde voor voedsel, zwierf, terwijl zij sliepen, door het bos op jacht naar wild. Zouden zij zijn vele en grote verdiensten vergeten? Bereidwillig had hij hen altijd geholpen, wanneer zij er dringend behoefte aan hadden. Neen, zij wilden niets aantekenen! Alv Udda was nog dezelfde, die hij altijd was geweest. Het was onzin iets anders te denken. Al dwong hij hen bij het vlotten tot onmenselijk harde arbeid, hij werkte zelf even hard mee.

De houthakkers vonden zo de ene verontschuldiging na de andere. Droeg hij niet helemaal alleen de verantwoordelijkheid? Wanneer zij het bij zichzelf eens nagingen, hadden zij lang niet altijd meteen klaargestaan om er in de nacht op uit te trekken, wat toch van hen verwacht mocht worden. Het ging er hier immers om zoveel mogelijk Zweedse stammen tussen de Noorse te mengen. En overdag konden zij ieder ogenblik de strandvoogd verwachten, die kerel in de mantel met een split, het pistool en het slagzwaard opzij. Er werd beweerd, dat er geen onverbiddelijker mens op aarde was dan de strandvoogd en dat hij voor je stond, voor je er erg in had. Zij hadden het zwijn nog nergens ontmoet. Toen zij bij Högset de grens passeerden, waren zij nog voor hem gewaarschuwd. Een slechte roep gaat sommige mensen vooruit.

De houthakkers vonden het hier aan deze kant van de grens niet prettig. Niemand van hen was hier ooit eerder geweest. En elk ogenblik zou hun het allerergste kunnen overkomen.

De Värmlanders waren na de inval van de Noren arglistig en wraakzuchtig geworden. Om de geringste aanleiding sloegen ze er

op. Het gerucht ging, dat verder naar het zuiden, in het kerspel Östervall, Zweedse vlotters een paar Noorse hadden gedood.

Het waren zware stammen, die de mannen uit het Tistedal voortsleepten. Het was Alv Udda ook gelukt mastbomen van de Värmlandse boeren te kopen. Als de strandvoogd er achter kwam en het aan de rijksschatmeester rapporteerde, zouden de verkopers levenslang als dwangarbeiders in de ketenen worden geklonken. En de koper zou een boete van honderd rijksdaalders per dozijn stammen krijgen.

Maar beide partijen waagden het er op. De uitgeplunderde grensbewoners moesten toch ergens van leven. Zij werden door drukkende belastingen tot op het hemd uitgekleed. Op hun grond, huizen en verdere schamele bezittingen werd wegens belastingsschuld beslag gelegd of ze werden er zonder meer van beroofd. Dat was hier zowel als aan de overzijde van de grens precies eender het geval. De Zweedse adel daarentegen betaalde geen belasting.

Wat levensomstandigheden en armoede betrof, was er tussen Noren en Zweden bitter weinig verschil.

De oever van de Askesjø was niet erg geschikt om hout te slepen, vooral niet wanneer dit in grote haast moest gebeuren. Zij moesten vaak kruipend over de gladde, steile en kale rotsen klauteren. Moerassen en kreken moesten worden doorwaad. Het ging ergerlijk langzaam. En ieder ogenblik kon, zoals gezegd, die vervloekte strandvoogd komen. Alle Zweden, met wie zij toevallig in gesprek kwamen, spraken met angst en afschuw over hem.

En als ze in dit land nu nog behoorlijk de wind mee hadden gehad. In de streek waar zij vandaan kwamen, was de wind vaak gunstig. Van Braekke naar Vadet konden zij soms in één ruk doorvaren. Maar hier in dit vijandelijke land werkte alles hun tegen.

De mannen uit het Tistedal waadden door een lange, kleiachtige, met riet begroeide kreek tot de knieën door het koude lentewater. Hun lapschoenen zakten diep weg in de gladde, losse meerbodem. Zij gleden uit, liepen onvast verder als een troep dronken mannen. Slik en allerlei bezinksel kwamen in dichte troebele massa's omhoog in het water, kwamen opzetten als jagende stormwolken aan de lucht.

Storm en wind, ja! Daar waren zij immers aan gewend. Aan tegenslag onder alle omstandigheden in het leven. Water en zweet verblindden hun ogen. De zelen van wilgebast schuurden zich dieper in de opengeschaafde schouders.

Het werd een zwaar werk. De stammen moesten over land naar

de Hornsjö worden gebracht. De Zweedse houtslepers werden, als zij moesten wachten, nog onhandelbaarder. De vorige nacht had Alv Udda aan ieder van de Zweedse vlotters, de merkers zowel als de houtslepers, vijf mark betaald om de stammen in het meer gerold te krijgen. De mannen uit het Tistedal zelf hadden dag en nacht gewerkt om iedere stam van een Noors in plaats van een Zweeds merk te voorzien. Wat! Een vals merk op de stammen! Welneen, geen sprake van! Nam de gouverneur van Värmland niet zelf onder de bedrieglijkste voorwendsels duizenden stammen – zoals ieder wist duur betaalde Noorse stammen – in beslag? Zij stalen niet. Ook de Zweedse stammen waren betaald. Het ging er nu alleen maar om ze weg te krijgen, vooral de lange mastbomen. Het moest langs de Töckmark-waterval en aan de Noorse kant langs de Krappetoen de Braekke-waterval. Maar zij zouden het wel klaarspelen. Zij hadden wel eerder mastbomen langs rivieren en door watervallen geleid, zonder dat de stammen ook maar enigerlei schade hadden opgelopen.

De treklijn was kort, en het houtvlot raakte aan de grond. Het gezang verstomde.

De houthakkers stonden in het water, zij zaten onder het slik en het vuil en waren drijfnat en doodmoe. Hun lange haren plakten op hun hoofd en tegen hun wangen. Probeerden de Zweedse vlotters hun een loer te draaien? Hadden zij vol duivelse berekening het vlot aan de grond gezet? De houthakkers begonnen te inorren. Zij veegden het vuil van hun gezicht en streken het haar uit hun ogen om beter te kunnen zien. En zij riepen:

‘Pak toch aan, ellendelingen! Probeer hem dan toch los te trekken! Zijn jullie van plan ons hier te laten verongelukken?’

Zij trokken als krankzinnigen aan de lijn, bogen zich voorover tot hun baard en haren op het water dreven. Toen gleed Matthias Myra uit in het slik en ging kopje onder.

Zo vast als een huis! Er kwam geen beweging in het houtvlot!

De regen begon in stromen neer te vallen, een gutsende regen recht uit het noordoosten, die hun gezichten striemde. En zij stonden allen in het water te wachten, tot de Zweedse arbeiders de stammen weer vlot zouden hebben gekregen. Het water liep Rasmus Bingen zonder ophouden uit zijn haarvlechten. Ola Stub draaide met het wit van zijn ene scheefstaande oog en mompelde iets tegen de wolken.

Toen hoorden zij boven in het bos met dreunende stappen iemand naderen.

Het was de reus. Hij droeg een bijl met een lus aan de arm. Door het water liep hij naar hen toe.

‘Zit het vlot aan de grond?’

‘Wij komen er zo nooit,’ gaf Knut ten antwoord. ‘Wij hebben hier nu al zo’n tijd gestaan!’

Het zat inderdaad vast! Alv Udda nam de situatie eens op. De Zweden op het houtvlot duwden met zo’n kracht, dat de haken er van doorbogen en ze elk ogenblik konden breken. Dat zou, als de strandvoogd kwam, op inbeslagneming uitlopen. Nou had ook Alv het al over die strandvoogd. Was die dan de duivel in eigen persoon? Zonder veel te zeggen waadde de reus naar de oever terug, hakte op de helling een jonge den om en nam die over de schouder. De geldbuidel gaf hij Anton Gropa in bewaring. Die gaf hij overigens zelden uit handen. Bij hem was ze veiliger dan in kist of kelder.

De reus waadde regelrecht naar de Zweedse vlotters toe. Het water kwam hem tot de hals. Hij klauterde op het houtvlot.

En nu duurde het niet lang, of zij hadden het vlot los. Het had wat dat betreft evengoed op de oever of boven op een rots kunnen vastzitten. De houthakkers stelden een onbeperkt vertrouwen in Alv Udda. Was hij het, of was het zijn vader geweest, die door een bosvrouw was gezoogd met moedermelk, die zo’n bovennatuurlijke voedingskracht had bezeten? De Zweedse vlotters stonden als verdwaasd naar de reus met zijn lange manen te kijken.

Opnieuw gleed het zware vlot door het water. Als de mastbomen het dal bereikten, zouden de heren participanten bij niemand minder dan Zijne Majesteit Christiaan V in de gunst stijgen. De Deense armada had behoefte en gebrek aan dit materiaal.

Ook aan het eind van deze dag begon ten slotte de avond te vallen. In de ochtendschemering hadden zij in alle vroegte het kamp verlaten. Het was laat geworden. Hoeveel uren hadden zij gewoegd? Meer dan een arbeidsdag van twaalf uren. Hun ingewanden schreeuwden om voedsel.

Er kwam nog meer wind opzetten. De golven sloegen schuin tegen de oever. Het bos werd levend, begon te jammeren. Hoge bomen stonden strak gespannen als een boog, richtten zich op, bogen zich weer. Ruige sparren sloegen toornig met de takken om zich heen.

Die vervloekte strandvoogd! Sst! Nu moesten zij toch werkelijk ophouden met die man te verwensen. Zij hadden hem immers zelfs nog nooit gezien. Misschien viel hij wel heel erg mee. Ja, ja! Maar

het was toch in ieder geval zijn schuld, dat zij nu zo bloedig moesten zwoegen.

Tegen middernacht verwijderde Peter Vastua zich van de anderen. Klein en mager en met o-benen begaf hij zich naar de kampplaats. Boven op een ronde bergkruin bleef Peter staan. Zijn oog wendde zich naar het westen, waar de streek lag, waarheen zijn verlangen uitging. Heel in de verte en laag aan de horizon was de lucht onbewolkt. Daar lag het Tistedal.

De nacht legde diepe schaduwen in het dichte bos. Onder de neerhangende takken van de naaldbomen was het pikdonker. Peter Vastua sjokte rond tussen hoge, donkere bomen. Vannacht was hij minder dan het kruipend gedierte op de bosgrond. Wanneer hij eenmaal uit deze wildernis zou komen en de grote weg weer zou betreden, was hij misschien een afgeleefde grijsaard!

Was niet ook de godsman Abraham van het ene kamp naar het andere getrokken, tot hij zijn doel had bereikt? Hij meende dat te hebben gehoord.

Op de kampplaats aangekomen ontstak de houthakker een groot vuur, legde de legers van dennetakken naast elkaar, nam tak voor tak en droogde en roosterde ze boven het vuur.

De mannen uit het Tistedal wachtte een droog en warm bed.

Onder de houthakkers werd er langzamerhand met bezorgdheid over gesproken, dat Alv Udda blijkbaar niet meer helemaal goed bij het hoofd was. Wekenlang had hij zich al als een vreemde gedragen. Hij was mager geworden, met een harde trek op zijn gelaat en scherp getekende wenkbrauwen. Zijn koude ogen hadden een strakke en nors starende blik.

Kirsten Gustsdochter, die was de schuld van al zijn ellende. Zoveel begrepen ze wel. De reus had verdriet, zo groot als hij was. Zij hadden immers wel eens eerder van zoiets gehoord, ze herinnerden zich iemand, die ze Gekke Niels noemden. Die was om een vrouw in de Tistawaterval gesprongen en had zo een eind aan zijn leven gemaakt. Het was een knappe man geweest, smid – en goedmoedig en sterk als een beer – ja, bijna als Alv Udda. Maar de zwaarmoedigheid had hem ten slotte van zijn verstand beroofd.

De houthakkers spraken daar nu over. En over Kirsten en Bernt Thorkeldszoen. Zij waren van oordeel, dat de reus hoe langer hoe meer werd als die Gekke Niels uit hun jongensjaren. Maar wat moesten zij doen? Als zij er tegen hem een opmerking over zouden maken, was hij misschien in staat hen te vermoorden.

Maar dat was het niet alleen. Hij deed ook in vele andere

opzichten zo vreemd. Het was, of hij hun geen ogenblik rust gunde en er behagen in schepte hen zich te laten doodwerken. Misschien dacht hij: als ik het miserabel heb, zullen anderen het niet beter hebben. Maar moesten zij lijden, omdat zijn vrouw hem in de steek had gelaten en er met een ander vandoor was gegaan? Neen, de houthakkers begrepen niet goed, wat zij aan de reus hadden!

Zij hadden van Skillingsmarck naar Järnskog de grote weg gevolgd. Daar vandaan moesten zij weer vele mijlen naar het westen, naar de kant van de ondergaande zon lopen. Hun open benen en schouders deden ondraaglijk pijn, hun hele lichaam was stijf en pijnlijk. En terwijl zij in zo'n jammerlijke toestand verkeerden, had Alv Udda hen ook nog durven mishandelen. Neen, het was nergens voor nodig om handtastelijk te worden, wanneer hij al een hartig woordje met hen te spreken had!

Wat de laatste dagen was gebeurd, was misschien de reden dat zij aldus spraken . . . en hem een weinig verachtten. Alv Udda had de rest van de bagage van de pakpaarden op hun schouders overgeladen. Hij had zelf een hele tijd de bepakking van de oude knol Vibe gedragen, maar nu liep niet alleen die, maar liepen ook de andere paarden zonder bepakking. Daar konden zij met hun verstand niet bij. Zij zouden zonder twijfel nog een keer tegen een steile helling op in elkaar zakken. Matthias Myra had al bloed opgegeven, terwijl hij toch nog zo jong was. Rasmus Bingen begon over te geven en het gezicht van Petrinius Bridt zag groen. Alv Udda merkte van dat alles ongetwijfeld niets en bekommerde zich nergens om. De paarden waren er, wat het hooivoer betreft, gedurende deze weken inderdaad slecht aan toe geweest. De verspreid liggende keuterboerderijtjes waar zij kwamen, bezaten zelf geen halm. De pakpaarden waren broodmager geworden. Was het misschien vooral om de dieren, dat Alv Udda de bagage op hun schouders had overgeladen? Zij dachten daar ook over na. Zij wilden graag – terwille van zichzelf en van hem – een gepaste verontschuldiging vinden. Het zou meer dan erg zijn wanneer het op ruzie zou uitlopen.

Ja, nu moesten de houthakkers lopen, tot zij er bij neervielen! Nog een wonder, dat zij dat niet al lang hadden gedaan. Zij waren niet van ijzer zoals Alv Udda.

Voedseldragen placht anders weldadig licht te zijn. Wanneer zij de van hun huismerk voorziene leren zak van het pakhuis der participanten op hun rug naar huis droegen, was de last altijd heerlijk licht. Nu echter zouden zij het liefst alles van zich af willen werpen.

Zo was het lange, moeilijk te hanteren masthout dan over de landtong van Bunäset naar de Hornsjø getransporteerd. De strandvoogd, de schrik en boeman van alle vlotters, had zich nog niet vertoond. Hij zag er toch niet tegen op om Noren te ontmoeten?

Voor de Bosmaatschappij bood Alv Udda tien rijksdaalders per dozijn stammen, terwijl de geprivilegieerde zaagmoleneigenaars in Uddevalla standvastig weigerden daarvoor meer dan zes rijksdaalders per dozijn te betalen. Dat was de uiterste prijs, waartoe zij konden gaan. Zij beweerden hoge transportkosten, havengelden en opslagkosten te hebben. Wel, dat was een zaak van die burgers van Uddevalla! Zo patriottisch waren zelfs de Värmlanders niet, dat zij bereid waren hun hout tegen te lage prijzen te verkopen, wanneer een Noor vier rijksdaalders meer betaalde. Dat was een heel bedrag.

Maar voor de participanten in Frederikshald was het Zweedse hout vrij van tol en vrij van tienden. Prachtig. Hmmm! Wanneer het Noorse hout met het Zweedse hout de zaagmolens in het Tistedal bereikte om gezaagd te worden, kijk, dan was al het hout Zweeds. Wat? Waren de hooggeboren heren van de zaagmolen-associatie dan belastingontduikers? Ha, ha, ha! Ook een vraag! Zij waren, zoals ieder wist, allen zonder uitzondering slimmeriken! Smokkelden de ambtenaren en zij die de wet moesten handhaven en overtredingen bestraffen, niet zelf goederen uit Zweden, waarvoor invoerrechten moesten worden betaald?

Dat Zweeds hout aan deze zijde van de grens Noors werd, wel wat zou dat? De Zweed was de vijand. Het deed er niet toe, of je hem bedroog! Maar dat hout, waarvan iedereen wist, dat het Noors was, aan deze zijde van de grens Zweeds werd, dat was toch opzettelijke en gewetenloze benadeling van Zijne Majesteits schatkist. In de houtboekhouding van de procuratiehouder Bernt Thorkeldszoon stond altijd onevenredig veel Zweeds en uiterst weinig Noors hout genoteerd. En daar vond men b.v. staan Zweeds hout: Geen tienden, 0 rijksdaalders, 0 mark, 0 schelling. Hoe moesten op zo'n manier de arme belastingambtenaren ooit aan hun salaris ten bedrage van 150 rijksdaalders komen, gezien de afrekeningen, die de Bosmaatschappij bij het belastingkantoor indiende? De heren mochten er wel op voorbereid zijn op een goede dag de provinciale gouverneur in de rekenkamer op hun dak te krijgen.

In Östervallskog, aan het Östenmeer, zouden de mannen uit het Tistedal de houtvlotters weer opvangen. Hier kwamen alle vlot-

tersploegen bij elkaar en werd niet alleen het hout uit Vestmarken maar ook dat uit Östmarken bijeengebracht. Het was in deze dagen een hele drukte in Östervallskog.

De houthakkers hadden de eerste nacht op het kerkhof van Östervallskog tussen de graven geslapen. Hun slaap was zwaar als die der doden geweest. Zij waren wakker geworden door de metalen klank van een klok, waarvan de zingende tonen galmend uit de hemel op hen neerdaalden.

Hadden zij werkelijk een heel etmaal geslapen? Toen zij wakker werden van het klokgelui was het zondag, de eerste na Trinitatis. Dat hadden zij gehoord van een forsgebouwde grijsaard met een lange baard, die regelrecht tussen de graven door op hen toekwam. Een nog jonge vrouw, dik en gedrongen van gestalte, volgde hem.

‘Ik ben Pelle Vall,’ zei de baardige grijsaard met een krachtig stemgeluid, dat door de kerkmuur werd weerkaatst. ‘Maar waar komen jullie vandaan?’

Zij vertelden hem, dat zij uit het Tistedal kwamen en zaagmolenarbeiders, houthakkers en vlotters waren en nu uit Vestmarken en door de grensstreken met hout op weg naar huis waren.

‘Dan moet ik eens met jullie spreken,’ zei de oude. ‘Jullie kunnen bij mij in de schuur gaan liggen! Jullie blijven hier zeker wel minstens een paar dagen?’

De grijsaard was een reus van gestalte en zeker wel honderd jaar. Zijn baard reikte hem tot het middel.

Pelle Vall wist te vertellen van allerlei mensen, zowel aan deze als aan gene zijde van de grens, die sinds lang tot stof waren vergaan. Hij, de grijsaard, bleef maar leven, terwijl al die anderen hadden moeten sterven. In dat opzicht was het met hem net als met de profeet Joachim uit de plaggenhut. De grensbevolking had grote eerbied voor zijn persoon.

De uit de grond opstijgende voorjaarsgeuren waren een weldaad voor Alv Udda's gemoed. Hij liet deze dagen in Östervall de zorg voor alles aan Anton Gropa over en hielp Pelle zijn akkers bewerken en het koren zaaien.

Ja, het was, of de grond tot Alv Udda sprak, hem terugbracht tot de nuchtere werkelijkheid en zijn gedachten afleidde van wat een tijdlang aan zijn hart had geknaagd. Terwijl hij achter de os aanliep, moest hij aan Reinuls Seljevik denken, aan hem en aan Gullfaks. Op Lilleøen zou het al wel volop zomer zijn vergeleken bij hier. De in drieën gespleten berk bij de aanlegplaats prijkte al met het eerste groen, toen hij wegging. Ja, Reinuls, Oline, Gullfaks, Lurv! Het gelaat van de reus kreeg een mildere uitdrukking.

Langs rivieren en wilde stroomversnellingen voeren de vlotters op de zware stammen dalwaarts. Om van de ene oever van de rivier naar de andere te komen werd van boot noch brug gebruik gemaakt. De boomstammen waren er om op over te steken. Rasmus Bingen liep als een wezel al springende over de wentelende, drijvende stammen zodat zijn haren als dunne twijgjes achter hem aanwapperden.

Dag en nacht werd er gezwoegd! In de stroomversnellingen bij de watervallen raakten de stammen in elkaar verward en stapelden zich op tot hoge bergen, als woedende reuzen tekeer gaand, wanneer zij door de vlotters weer uit elkaar werden gehaald. Dikke boomstammen vlogen door de lucht als strohalmen op de wind. Tot nu toe waren de mannen er nog steeds heelhuids afgekomen. Overal in de buurt van Östervall waren in deze dagen vlotters aan het werk. Er waren controleurs om de stammen te tellen, opzichters, belastingambtenaren. In het anders zo vredige kerspel was het een drukte en lawaai van jewelste. En er gebeurden allerlei grote en kleine dingen.

Dagen en weken verliepen. De lijsterbes, de vogelkers en de kastanje strooiden hun bloemensterren uit op de rivier. Het spiegellende water was als met fraaie tapijten bedekt.

Evenals de onderaardsen ontstaken ook de mensen grote vuren. Langs de aanlegplaatsen en op de kale rotsen brandden en laaiden de vuren. Bij de plaggenhut van Pelle Vall brandde een teerton.

Midzomernacht! St.-Jansnacht! Oude mensen slopen buiten medeweten van de prest naar de kerk en spreidden een laken over de met gras begroeide graven uit, opdat de dauw er op zou vallen. Zij veegden eerbiedig het beenharde en met olie ingesmeerde crucifix met een lap droog. Zij tekenden op een stuk berkeschors de huismarken en de namen der zieken, zo mogelijk in spiegel-schrift. De lappen en lakens legden zij op de zieke plekken – op hun eigen lichaam en op dat van hen, die thuis op de slaapbanken lagen.

En de mensen tooiden hun hutten en huisjes, hun vaartuigen en zichzelf met het groene berkeloof ter ere van de midzomernacht. Jonge mensen dansten bij het schijnsel van het vuur. Gelach en blijde stemmen! Heet gefluister en bevende ademhaling! Er waren zoveel mooie meisjes gekomen!

Zou een vlotter dan ook niet dat wonderlijke, onstuimige verlangen voelen? De hele wereld was er immers vol van. Alles zocht elkaar en werd een paar. De vogels in de takken. Het kruipend gedierte op de grond. De insecten in de lucht. Waarom

zou een vlotter zich dan niet ook een gade zoeken om een paar te vormen?

Er waren meisjes gekomen, ja, uit alle kerspelen, uit Järnskog, Karlanda, Silbodal. Maar er waren hier ook schone volwassen vrouwen. In ieder geval was er één – een zekere Olefine – de kleindochter van Pelle Vall. Anton Gropa zag dat heel goed. Zo'n aftandse oude vrijgezel was hij nog niet!

'Je bemoeit je niet met die meid, vervloekte Noor, anders kom je hier niet levend vandaan!'

De Zweedse vlotters duwden de houthakker tandenknersend hun gebalde vuisten onder de neus. Anton Gropa sloeg met zijn knuist als met een knots van zich af. Er ontstond een vreselijk spektakel. Van alle kanten kwamen de vlotters aanrennen. Het zou zeker een bloedbad worden. Waren er hier in Östervall indertijd niet twee Noren vermoord?

Maar voor er een ongeluk was gebeurd, kwam er een einde aan het handgemeen. Er was een reus onder de mannen uit het Tistedal, niemand had ooit zijn gelijke gezien. Hij greep de ergste onverlaten beet en wierp ze metershoog de lucht in, midden tussen de woeste bende, boven op hun hoofden. Toen was het meteen afgelopen, stomverbaasd als zij waren. De vechtlustigen weken uiteen. Misschien was het ook nog van enige invloed, dat een oude grijsaard zijn krachtige, gebiedende stem liet horen:

'Geen vechtpartijen hier op mijn erf!'

Pelle Vall kwam juist met een armvol kruiden aanlopen, in diezelfde nacht geplukt. De kruiden van de midzomernacht bezaten ook een wonderbaarlijke kracht, en niet alleen tegen pijn en allerlei kwalen.

Die Anton Gropa deed maar het best zich zowel van de Zweden als van de Noren afzijdig te houden. Zij lieten hem immers nooit met rust. De houthakkers plaagden en treiterden hem op de geniepigste manier.

'Pas jij maar op voor Olefine,' zeiden ze, 'anders slaat ze je nog zo tegen de grond! Je weet toch nog wel, hoe het met Matthias Myra is gegaan?'

Ja, die had onder het vloten met haar proberen te smoezen. Maar Olefine had hem zo'n watjekou gegeven, dat hij tot groot vermaak van de anderen hals over kop in de rivier was getuimeld.

De Zweedse vlotters toonden hoe vaardig zij met de lange en de korte bijl konden werpen. Sommigen tenminste. Met een klap trof de snede het dunne uiteinde van een boomstam. Ongetwijfeld een staaltje van grote vaardigheid! Maar kijk – er waren onder de

mannen uit het Tistedal ook een paar, die hun gereedschap met grote bedrevenheid wisten te hanteren. Dat waren Ola Stub en Rasmus Bingen. Zij kaptten van een vlottershaak een stuk af ter lengte van een gewone stok, draaiden die snel in het rond en plantten de ijzeren punt trillend in de eerste jaarring van de stam. Ook een hele kunst!

En daar was die wonderlijke oude man, Pelle Vall, ook. Hij zei tegen Alv Udda:

‘Jou herken ik van je vader en je grootvader! Je bent even groot en breed als zij en zo op het oog lijkt je ook even sterk! Luister, dan zal ik je vertellen, wat ik mij van hen herinner!’

De reus luisterde die juninacht op een glimmend kaalgesleten slaapbank in de plaggenhut van Pelle gezeten naar de woorden van een vreemde, van wiens bestaan hier op aarde hij voordien nooit enig vermoeden had gehad. Zijn koude blik was op het gelaat van de grijsaard gevestigd, op diens mond. Hij hoorde prijzende woorden omtrent zijn voorouders. Ook angstaanjagende, die zich voor altijd in zijn herinnering prenten.

Met luide stem en – wat zijn geheugen betrof – zonder enige aarzeling zat Pelle Vall te vertellen. Hij was breed van schouders, maar zijn nek was gebogen. Grove pezen spanden zich onder zijn huid. De grijsaard had een hoog voorhoofd en een scherpe blik en hij was zo mager, dat zijn baard wegzonk in de holten van zijn wangen.

De Udda's, een Gaupszoon en een Bjørnszoon, Alvs grootvader en vader, stonden hem nog levendig voor de geest. Sterke mannen, die een gedode beer op hun rug naar huis hadden gedragen, anders een vracht voor verscheidene mannen. De grijsaard vertelde van die Udda, Alvs grootvader, die enkel met zijn handen een met de speer gewonde beer had gedood. Hij en Alvs vader waren hier ook door deze grensstreken getrokken, langs meren en rivieren, evenals de zoon nu. Het enige verschil was, dat zij hout hadden gevlot voor de adellijke heren Brockenhuus, Rosenskiöld, Bjelke en Bildt, zoals nu de zoon en kleinzoon voor de voorname burgers van de koopstad Frederikshald.

Onbegrijpelijk was het, dat Pelle zich nog zoveel dingen van zijn familie wist te herinneren. Het was wonderlijk iets over zijn voorouders te horen – van iemand, die hen had gekend, met hen had omgegaan, met hen had gepraat.

Het was goed hier te zitten, vond de reus. De dingen, die hem vanouds zo bekend en dierbaar waren, kwamen nader tot hem. Hij ademde dezelfde lucht in als zijn voorouders, terwijl hij hier zat. De

harteklop in hun brede borsten was de zijne. En hij voelde zich sterk in deze ogenblikken. Als bij een nachtelijke jacht op roofdieren, gevaarlijke roofdieren. De reus voelde de neiging in zich opkomen om de pezige hand van de grijsaard te grijpen en te vragen of zijn vader en zijn grootvader dat ook wel eens hadden gedaan. Hij peinsde er ook over, of hij hem niet zou kunnen vragen, of hier dingen waren, die zij eens in hun handen hadden gehad . . . dan wilde hij die ook aanraken. Hij wilde ook weten, waar zijn vader zich hier ter ruste had begeven, dan wilde hij daar ook gaan liggen.

De reus Alv Udda zat aandachtig te luisteren. Zijn huid spande zich strak over zijn kaken, er was een verbeterd trek om zijn mond gekomen en hij was zeer zwaarmoedig geworden, maar hier bij Pelle Vall werd hij weer als vroeger, wel zwaarmoedig en ernstig, maar niet nors en bars.

Er brandde een zacht vuurtje op de haardstee. De deur van de hut stond open. Een bleke weerschijn van de hemel vermengde zich met het schijnsel van het vuur, viel over de lestenen vloer en op de beide voorovergebogen mannenfiguren. Het zwakke licht van de hemel en het vuur kleurde zelfs de lucht in de hut. De schaduw van Pelle Vall tekende zich af op de gewitte muur van de haardstee. Het schaduwhoofd knikte en zei: Ja, ja, zo is het, Alv Udda! Jij bent een zoon van hen! Maar luister, wat Pelle Vall je verder vertellen zal:

‘Mijn vader leefde in dezelfde tijd als de vader van jouw grootvader! Hij is honderd en zeventien jaar geworden! Ik ben zelf honderd en zeven jaar!’

Het klonk als het begin van een oeroude sage – een mythe.

‘En ik heb wel met jouw grootvader en vader in hetzelfde bed geslapen,’ ging de grijsaard verder. ‘Met jouw vader ben ik hier door de bossen getrokken, ik en mijn broer. Langs alle meren en stromen ben ik met hem getrokken! En nu zit ik hier samen met zijn zoon! Ja, zo kan het gaan in de wereld!’

De reus haalde diep adem, zijn brede schouders gingen heftig op en neer. Hij zat met de hand tegen het hoofd en hield de ogen daarachter gesloten om beter te kunnen zien, wat hij hoorde vertellen. Zijn bloed stroomde warm door zijn gehele lichaam. Zwijgend zat hij daar . . . en onbeweeglijk. Eindelijk zweeg de grijsaard eveneens; alsof hij weifelde, of hij wel verder zou gaan met te vertellen, wat hij wist. Maar in plaats daarvan kwam – aarzelend – een vraag over zijn lippen:

‘Vertel me eens, leeft je moeder Rõna Ellensdochter, nog?’

Alv Udda antwoordde . . . en hij was met zijn gedachten heel ver weg – dat zij op Lilleøen in de Femsjø was gestorven.

Toen zei de grijsaard:

‘Ja, zij is jong getrouwd en was al jong weduwe en zij is van zwoegen en zorgen vroeg oud geworden! In haar jeugd hadden mijn broer en ik omgang met haar, tot jouw vader kwam – toen werd zij de zijne. Je moeder was een beste vrouw, Alv Udda! En zij ruste in vrede!’

Opeens was er iets vreemds aanwezig in de hut, iets dat ongenood naar binnen was gekomen en zich tussen hen had gedrongen, tussen de baardige, breedgeschouderde mannen uit het verleden die hier zaten. En het werd schemerig om hen heen. Het vuur op de haardstee doofde nu geheel. Een grijze duisternis kwam van de wanden en uit de hoeken aankruipen. Het was, of alles zich in het donker terugtrok. De koelte van de nacht stroomde naar binnen en vulde het vertrek.

‘En heb jijzelf ook zo’n goede vrouw?’

De reus trok zich eveneens verder terug in het donker – in de hoek op de slaapbank. Kon hij een antwoord geven op die vraag? De grijsaard had echter samengeleefd met hen, wier aanwezigheid hijzelf in het donker, in het ruisen van het bos, op ongewone ogenblikken had opgemerkt. Hij mompelde dat hij eens een vrouw had gehad.

‘Is ze zo jong gestorven?’

‘Zij leeft nog,’ antwoordde de reus somber.

‘Met een ander?’ vroeg de grijsaard nog weifelender.

Zijn sterke blik ving die van de ander in het halfduister. Toen verbleekte het forse gelaat van de reus daar in de hoek op de slaapbank en hij antwoordde luid: ‘Ja!’

En toen hoorde hij de oude zeggen:

‘Bid God, mijn zoon, opdat Hij je behoede voor drift en boze daden, en bedenk, dat het bloed en de kracht van je geslacht ook in jouw lichaam huizen! Je grootvader heeft eens een Lap hier in de bossen vermoord,’ voegde de grijsaard er langzaam aan toe.

Toen voer er een schok door het lichaam van de reus, een schok zo hevig, dat het was, of er iemand tegen de muur bonsde. En de beenderen van zijn handen kraakten, zo hard kneep hij ze samen.

‘Ga door, Pelle Vall.’

‘En je vader . . . doodde mijn broer . . . en had daar berouw van . . . zocht een vroege dood . . . en vond die in de waterval van Töckmark!’

Op hetzelfde ogenblik stond de reus midden in de hut –

voorovergebogen – alle spieren van zijn gelaat en zijn lichaam gespannen, de armen half naar voren gestrekt als om de grijsaard vast te grijpen.

‘Waarom, oude?’ zei hij hees. ‘Was het om een vrouw? Antwoord!’

Pelle Vall was eveneens opgestaan. Ondanks zijn hoge leeftijd en zijn zwakke krachten rees hij in zijn volle lengte voor Alv Udda op. Zijn magere, sterke gelaat kwam zo dicht bij dat van de reus, dat zij elkanders hete adem voelden.

‘Blijf kalm, Alv Udda! Blijf kalm! Je vader doodde zonder dat hij het wilde – en er werd gezegd, dat het om je moeder was!’

Het zweet brak Alv Udda op het voorhoofd uit. Zijn strak gespannen spieren verslaptten en zijn lichaam zakte in elkaar. Hij bukte zich om naar buiten te gaan, maar op hetzelfde ogenblik voelde hij een knokige hand op zijn schouder. Die hand dwong hem – hem, de reus – zich om te keren en de hut weer in te treden. Een gebiedende, besliste stem, zei:

‘Ga zitten!’

Gehoorzaam zeeg hij weer op de slaapbank neer.

‘Je vader trok ook de bossen in,’ hoorde hij de grijsaard ergens boven zijn hoofd zeggen, ‘maar ik heb hem teruggehaald en hierheen gebracht!’ Hij zweeg even alvorens verder te gaan. ‘Daar bij de slaapbank zaten je vader en je moeder . . . en op de bank lag mijn broer, stervende!’ De oude haalde hoorbaar adem. ‘Er was geen haat tussen hen . . . en jouw vader, mijn zoon, was geen moordenaar! Mijn broer stierf met je vaders hand in de zijne!’

Toen hief Alv Udda het hoofd op en zei:

‘Het is afschuwelijk, Pelle Vall, om zulke dingen over mijn vader te horen, en je had het mij beter niet kunnen vertellen, want ik vecht zelf ook tegen die boze machten in mij!’

Maar de grijsaard zei:

‘Ik heb je dit verteld, Alv Udda, als een bescherming voor jezelf in boze tijden! Onthoud, wat ik je zeg! Ik ken je, zoals ik je vader heb gekend! Hij was mijn beste vriend!’

Pelle Vall ging naast de reus zitten. Zo zaten zij daar samen, terwijl de uren verstreken.

Buiten begon de lucht boven de bergkammen in het oosten al een gouden kleur aan te nemen. Heel hoog aan de hemel en diep in de rivier dreven goudkleurige wolken. Tegen een met dennen begroeide bergrug lag een nevelbank te dromen. De top van de berg stak boven de nevels uit als de rug van een getergde beer, voor het dier overeind komt. In het deurkozijn was een smalle streep

van het glimmend gesleten hout als het ware gaan gloeien. Het was dag en de zon kwam op. Vele uren hadden zij daar samen gezeten, maar eindelijk bemerkten zij, dat de nacht voorbij was.

Toen zei Alv Udda langzaam:

‘Pelle Vall! Sta mij toe, dat ik mij hier op jouw slaapbank ter ruste leg – zoals mijn vader en jouw broer daar eens hebben gelegen! Ik ben zo moe!’

Alv Udda had een oude man ontmoet, die hem allerlei dingen van zijn voorouders had verteld, die hij tot nu toe niet had geweten. Hij had de zekerheid gekregen, dat de mannen van zijn geslacht allen iemand hadden gedood. Er was niet maar één Udda geweest, die door de bossen had gezworven en een man in een moeras had gestoten. Zijn vader en zijn grootvader hadden eveneens iemand gedood. Het heette, dat de laatste berouw had gehad. Maar of zij nu opzettelijk of tegen hun wil de misdaden hadden gepleegd, zij hadden het gedaan, en waarom? Hadden zijn voorouders reden tot een soort wrok gehad tegen de mensen, die zij van het leven hadden beroofd . . . of hadden zij ze geheel onschuldig gedood?

Alv Udda voelde zelf, dat hij moest vechten tegen een boze macht in zich, die men het beste wraakzucht zou kunnen noemen.

Maar wat moest hij wreken? En wat hadden zijn voorouders moeten wreken? Zulke gevoelens waren gevaarlijk, wanneer zij in iemands lichaam huisden. Het boze woekerde zo snel voort.

Wanneer hij in de winter op de Femsjø troepen wolven ontmoette, werd hij altijd bezeten door die onbedwingbare lust om te doden. Kon men het een wraakzuchtige moordlust noemen? Als dat zo was, begreep hij ook, dat de tintelende vreugde, waarmee hij de scherpe bijl in de wolvelichamen sloeg, niet enkel onschuldig jachtvermaak was. Hij meende dat nu helder in te zien. Hij doodde om een zekere wraakzucht te bevredigen. Hoe moest men het anders verklaren?

Allerlei dingen, die hij in zijn jeugd had horen verhalen, doken weer in zijn herinneringen op. Toen hij nog een klein jongetje was, had Røna, zijn moeder, eens verteld van troepen wolven die een ware plaag waren geweest, die zich door daken en wanden van hutten en huizen een weg naar binnen hadden gegraven en een slachting onder het vee aangericht; van wolven, die hen hijgend hadden achtervolgd, wanneer zij met paard en slede langs eenzame wegen reden. Het was zelfs wel gebeurd, dat mensen waren

overvallen en verscheurd. Zulke gebeurtenissen schreeuwden om wraak. Maar dat betrof dieren. Hadden de mensen die door de Udda's waren gedood hen in een of ander opzicht bedrogen of diep gegriefd?

Waarom had Røna Ellensdochter hem nooit iets van zijn vader en die broer van Pelle Vall verteld? Was zij bang geweest, dat het haar enige zoon al te pijnlijk zou treffen, wanneer hij de waarheid omtrent zijn voorouders zou horen? Hoe dikwijls had hij niet zijn moeders vorsende blik op zich voelen rusten, wanneer hij als jongen met gedode wilde dieren was komen aanslepen.

Hij had afscheid genomen van de oude Pelle, die hem een verzegelde rol berkeschors had meegegeven. Die was voor de profeet Joachim bestemd, er waren schrifttekens op geschreven. Zelf had hij een door het vuur zwart geblakerde kruithoorn gekregen. Een kostbaar geschenk! Een Ulv, een Gaup, een Bjørn hadden die in hun handen gehouden. In het zilveren beslag stonden letters gegraveerd – wel een beetje schots en scheef – maar hem zo dierbaar en bekend. Die hoorn zou hij tot in het graf bij zich dragen. Zij waren met de houtvloten langs de wateren naar het zuiden getrokken. In Töckmark had Alv Udda onder aan de waterval op een kletsnat, geweldig rotsblok gezeten. Sommigen hadden een graf, waar ze bij zaten te treuren. Hij zat aan een meer . . . bij een waterval.

Zij hadden een meerengte gepasseerd, die Smögesund heette, en waar de stammen nageteld waren. Nu waren zij op het Grote Lemeer. Zo ergens dan was het hier zaak om de van Noorse merktekens voorziene Zweedse stammen te verzamelen. In de eerste plaats het masthout. Hier kwamen provinciale gouverneurs, grootindustriëlen, ritmeesters en strandvoogden, en allerlei hoge en lagere justitionele ambtenaren bijeen om alles nauwkeurig te controleren. Er verschenen echter ook Noren, voorname heren, die te paard waren gekomen, officieren, raadsheren en kooplieden. De burgemeester van de koopstad was nu eveneens persoonlijk aanwezig. Hij was hier aan de Zweedse kant van de grens ongetwijfeld de juiste man. Hij was postmeester in Uddevalla en er altijd verbindingsman van de stadhouder geweest, had hem steeds de nodige inlichtingen verschaft – toen Bohus dan ook weer Zweeds was geworden, had hij, van have en goed beroofd maar rijk met kinderen gezegend, naar Noorwegen moeten vluchten.

De mannen uit het Tistedal voelden het als een opluchting, dat zij nu niet langer alleen in al die drukte waren. De vlottersploegen

uit de Noorse kerspelen Aremark en Oyemark hadden zich bij hen gevoegd.

Het kwam tot hevige wrijvingen tussen de Noorse en de Zweedse hoge heren. Als men de Zweden hoorde, vormden de Noren één grote roversbende. Onder gewapend geleide brachten zijzelfs in beslag genomen hout over de grens naar Noorwegen. De eigenaars van de zaagmolens in Uddevalla waren tengevolge van het onwettig optreden der Noren zelfs genoodzaakt geweest een wachtschip te bouwen en met soldaten te bemannen.

Kijk hier nu maar eens! Waar kwam al dat masthout vandaan? Die stammen waren in de kerspelen Skillingemark en Järnskog gekapt en niet in Vestmarken!

Maar de burgers uit de koopstad insinueerden even brutaal: Als er in de Noorse vlotten verboden stammen zaten, waren die er ongetwijfeld door de Zweedse vlotters tussen gesmokkeld om de Noren moeilijkheden te bezorgen. De Zweedse heren zouden er hun ondergeschikten zeker wel goed voor betalen? En al die confiscaties zouden de beurzen der heren waarschijnlijk wel een en ander opleveren? 'Jullie Zweden weten waarschijnlijk wel hoe je je eigen belangen moet behartigen,' voegden ze er schamper aan toe.

Alv Udda zorgde er voor, dat niemand van de Zweedse heren hem te pakken kon krijgen. Hij en de houthakkers bleven zoveel mogelijk op de eilanden in het meer of op de moeilijk toegankelijke, kale rotsen vlak aan het water. De heren mochten gerust tot de jongste dag door blijven redekavelen. Hoe langer, hoe liever!

Maar eensklaps gebeurde er iets . . .

Met veel geraas, het bruisen van het water en het ruisen van het bos overstemmend, kwam een man langs de oever van het meer aanrijden – in galop. Met zijn paard, dat nog beter kon springen dan een eland, galoppeerde hij over stenige bergpaden, sprong op de ongenaakbaarste rotsen. En zo ging het alle aanlegplaatsen af. De hemel mocht hun nu genadig zijn!

Boven dit geruis van water en bossen uit hoorden zij een angstaanjagende stem, een stem, die zeker wel tot aan het andere eind van de wereld te horen zou zijn:

'Pas op, jullie Noren! Jullie zijn hier zeker weer gekomen om ons hout te stelen?'

En de ruiter vuurde snel een pistoolschot af. Vlak voor Peter Vastua sloeg de kogel in het water. Een waarschuwingsschot!

Toen de ruiter naderbij gekomen was, namen zij hem van het hoofd tot de voeten op. Een officier – een kolonel, een generaal! Zijn perkamentachtige gelaat was streng en vijandig. Hij was

blootshoofds en helemaal kaal. Van zijn wang tot zijn schedel vlamde een afschuwelijk litteken, en onder zijn ene wenkbrauw staarde een oog met woeste blik . . . de andere oogholte was met een zwarte lap bedekt. Maar wat hem nog lelijker maakte, waren zijn lange, verwarde snorrebaard en zijn gelige tanden.

Zo'n afschuwelijk gelaat hadden de houthakkers nog nooit gezien, maar ook nog nimmer zulke prachtige kledij. De mantel met lange slippers was roodgeel, zijn vest blauw, de mouwen, de zakken en de kraag waren met zilveren borduursel versierd. Hun ogen deden er bijna pijn van, als zij naar hem keken. Ze begrepen, dat dit de strandvoogd moest zijn, of mogelijk Karel XI zelf. In ieder geval een zeer hooggeplaatst personage.

De strandvoogd sprong van zijn paard, een paard, uitgedost met een met zilveren beslag versierd zadel en tuig. Waren de stijgbeugels misschien zelfs van zuiver zilver? Met grote stappen kwam hij op Alv Udda toe. Het slagzwaard sloeg onder het lopen imposant tegen zijn wijde, hoge kaplaarzen. De driekantige steek hing aan zijn gordel.

'Zeg eens, is dat hier soms jouw werk? Haal ogenblikkelijk de stammen uit elkaar, opdat ik de merken kan controleren!'

Zijn barse blik schoot vuur.

Alv Udda antwoordde kalm:

'Neen, ik ben niet van plan het vlot uit elkaar te halen. Er staan Noorse merken op en het hout is met Noors geld betaald!'

'Haha! Zo'n aartsleugenaar heb ik nog nooit ontmoet! Noors geld of Zweeds geld, dat maakt geen verschil, maar zo is het niet met het hout! Laat ik zelf maar eens gaan kijken, dan zal ik jou wel eens vertellen, waar Noach het hout voor zijn ark vandaan heeft gehaald!'

En zonder zich nog langer te bedenken, sprong de strandvoogd weer in het zadel. Hij reed regelrecht het meer in. Een onverschrokken kerel! Dat moesten ze toegeven. Zijn kaplaarzen liepen vol water, en de lange slippers van zijn mantel dreven achter hem aan.

De Zweedse arbeiders op het houtvlot verstijfden van schrik. Zij beseften, wat hun volgens de letter der wet in alle gruwelijkheid te wachten stond. Stokslagen en dwangarbeid, jazeker! Levenslange dwangarbeid in de vesting van Marstrand! Oi, oi! Zij hadden van angst wel naar de bodem van het meer willen zinken!

De mannen uit het Tistedal stonden woedend op de oever toe te kijken. Zij vloekten binnensmonds. Die strandvoogd mocht eeuwig branden, als hij hen wilde dwingen om het vlot uit elkaar te

halen! Zij zouden die woeste Zweed tonen, dat zij echte Noren waren. Alv Udda zou hem wel leren!

Daar kwam die gemene kerel weer naar de oever rijden. Hij sprong met zo'n geweld van zijn paard, dat het water hoog uit zijn kaplaarzen opspatte. En toen brulde hij met een stem, dat de wind er haast van ging liggen:

'24-palmshout groeit niet in Vestmarken! Je bent toch bijgeval niet in het mastbos van het kroondomein bij het meer van Högset geweest, waarde heer? In naam der wet! Haal het vlot uit elkaar!' De strandvoogd was ongetwijfeld gewend gehoorzaamd te worden. Zijn perkamentachtig verschrompelde gelaat was onbarmhartig.

Kon de trage, zwijgzame reus zo'n hoog ambtenaar van de koning, die zich woedend op de wet beriep, van repliek dienen? Er moest altijd eerst in hem en om hem een zekere onrust ontstaan, alvorens hij iets te berde kon brengen. Maar dat was nu dan misschien het geval. Hij deed geen pas van zijn plaats, terwijl de strandvoogd driftig om hem heen stapte en woedend tegen hem te keer ging. Hij stond hem maar aan te kijken. Maar – nu voelde hij toch zeker iets in zich opbruisen. Het bloed steeg hem heet naar het hoofd. Hij zou die Zweed wel eens tonen, dat hij niet stom of stokdoof was. En was hij niet hier om het hout de grens over, naar het vaderland, te brengen? Ja! Jazeker! De woorden van Heer Stub stonden hem op dat ogenblik levendig voor de geest. De assistentsraad had gezegd: 'Aarzel niet om iedere Zweed, die het je wil beletten, dood te slaan!' Heer Stub had deze woorden in volle ernst gesproken. En nu zag het er dan ongetwijfeld naar uit, dat het hout voor de mensen moest gaan. Hij antwoordde eindelijk:

'Wat het mastbos in Vestmarken betreft, daarover zal mijnheer de strandvoogd zeker beter op de hoogte zijn dan ik! Maar als er geen mastbomen in Vestmarken groeien, dan kunnen er toch wel in Östmarken, en in de bossen van Sit en Røm groeien? Als mijnheer de strandvoogd heeft onderzocht, hoeveel bomen en wat voor bomen uit deze bossen langs de gemeenschappelijke waterlopen zijn komen afdrijven, zullen wij het vlot uit elkaar halen, maar ook niet eerder!'

Ja, dat was flink geantwoord van iemand als de reus, en verstandig ook. Het was een ontwijken van de vraag, door een wedervraag. De houthakkers kregen nog meer respect voor hem. Alv Udda had niet alleen een paar sterke armen, hij wist ook het woord te voeren.

De strandvoogd raakte buiten zichzelf van woede. Hij riep de

duivel en alle machten der duisternis aan. Zijn lange snorrebaard stond recht naar voren als de snorharen van een otter. Hij zou toch zeker zijn slagzwaard niet trekken om Alv Udda te vermoorden?

‘Heb je ooit van je leven! Durf jij ook nog te opponeren! Waar haal je de treurige moed vandaan om je tegen de Zweedse overheid te durven verzetten? Het hout is niet uit de bossen van Sit en Røm afkomstig! Nu confisqueer ik meteen het hele vlot tegelijk!’

Hij rende naar zijn paard, rukte de zadeltas open en haalde er een lei en een griffel uit, waarmee hij met een afschuwelijk krassend geluid opschreef:

Aan het Grote Lemeer in het kerspel Trankil op Sint Pieter,
anno 1680.

1 houtvlot in beslag genomen,
bevattende 24-palms Zweeds masthout.

Opmerking: verzetspleging van de vlotters uit Frederikshald.
Geldboete.

‘Ziezo! Dat is uit! Zo vergaat het iedere Noor, die zich tegen mij durft verzetten!’

En de strandvoogd dook met zijn kale hoofd in de kraag van zijn mantel en lachte klokkend. Hij zwaaide triomfantelijk de lei voor Alv Udda’s gezicht heen en weer en lachte honend.

Toen steeg de strandvoogd weer te paard en galoppeerde als een baarlijke duivel weg. Alv Udda en zijn houthakkers keken hem na. Het laatste wat zij van hem zagen, waren de roodgele mantel en de fonkelende stijgbeugels.

‘Wel, wel,’ zei Anton Gropa, ‘en nou, Alv?’

‘Wij moeten hard aan de slag, nou de wet weg is,’ antwoordde de reus.

‘We zullen werken, of ons leven er van afhangt, Alv!’

Ja, die Anton Gropa! Alles ging nu spelenderwijs, vond hij. Hij had Olefine immers bij zich. Zij was zijn vrouw geworden toen de prest in Östervallskog had gevraagd, of hij Olefine Petra Aronsdochter, die naast hem stond, als zijn wettige huisvrouw wilde aannemen, had de houthakker met zo’n luide stem ‘ja!’ geroepen, dat een nagalm onder het hoge gewelf van de kerk had geklonken. Olefine was een mannetjesputter. Zij was zelfs velen van de houthakkers de baas.

‘Je bent een fijne meid,’ zei Anton trots.

Zij lagen in de blauwe juninachten op hun leger van sparretakken. Zij beleefden hun geluk. Want dit, wat er nu in hun slaven-

leven tot hen was gekomen, was zeker het geluk! Olefine streelde hem met haar grote door het werk opgezwollen knuisten, wonderlijke Zweedse liefdeswoordjes fluisterend. Het waren misschien niet veel woorden, maar zij waren zo prettig om te horen. De houthakker kreunde van genot. Toen moest Olefine wel vragen:

‘Wat is er, Anton? Ben je ziek?’

Nu had ook zij er in haar leven nog een zorg bijgekregen.

‘Het is alleen, omdat je zo mooi en onschuldig bent als een kind,’ zei Anton, naar adem hijgend en opnieuw kreunend.

Kinderlijke onnozelheid, jazeker! Gezegend de mensen, welke die bezaten.

Keek Alv Udda wel eens naar die twee? Eenmaal, nog niet zo lang geleden, had hij dit ook gekend. Over een paar dagen zou hij weer door Aremark trekken. Hij zou langs de grote weg gaan, die naar het zuiden, naar Torpedal en de Femsjø . . . naar Lilleøen leidde. Hoe graag zou hij in de eenzame wouden in het noorden en oosten, waar zij met vlotten waren begonnen, zijn gebleven! Ja, gebleven! Ragnhild Thorfindsdochter? Pas nu hij aan het kerspel Aremark dacht, moest hij ook aan haar denken. Was er een zekere vertrouwelijkheid tussen hen geweest? Hij voelde het haast zo. Zij had uit zijn woorden misschien ook begrepen, dat hij niet langer een vrouw had, hij had misschien wel te veel gezegd. Zwaar en loom had hij zich gevoeld na de sterke drank, die zij hem had geschonken. Maar hij mocht toch hopen, dat hij niet al te dwaas had gedaan, want Ragnhild Thorfindsdochter had hem immers gevraagd om een volgende keer hun deur niet voorbij te gaan.

Men hoorde het gekletter van ijzeren haken, tegen elkaar botsende stammen, krakende banden van wilgebast, geplons in het water. Overal klonken luid roepende mannenstemmen.

Nu kwam het er op aan! Nu moesten alle krachten worden ingespannen! Verscheidene dagen en nachten waren zij bezig geweest om het prachtige masthout in vlotten bij elkaar te brengen. Dat ging niet zo eenvoudig tussen al het andere hout. En vannacht was de wind gunstig.

Die Alv! Die wist wel van wanten! En de houthakkers zwoegden, dat zij er van steunden. Maar zij gaven hem nu niet de schuld. Zij gaven niemand de schuld. Zij waren nu aan de grens. Daar lag hun land! Donkergroen golfden aan de westelijke oever van het vele mijlen lange Grote Lemeer de met dennen begroeide bergruggen zuidwaarts. Iedere ochtend, wanneer de zon opkwam, schitterde het licht daarginds fel in het venster van een of andere povere hut. God zij gedankt en geloofd en geprezen! Deze lofspraak

kwam uit een oprecht gemoed. Om Christus' wonden wille moet ook dit hun worden vergeven. Want mensen als zij behoorden immers nimmer Gods heilige naam in de mond te nemen. 'Gij zult de naam des Heren, uw God, niet ijdel gebruiken, want de Here zal niet onschuldig houden, die Zijn naam ijdel gebruikt'. Zo stond er geschreven.

'Wat doe jij daar toch, Peter? Je bent toch zeker niet van plan in de hemel te klimmen, wel? Ha, ha, ha!'

De houthakkers lachten, terwijl zij doorzwoegden met het hout. Peter Vastua had zijn haak en zijn bijl weggesmeten en klauterde alle rotsen en kopjes op, die zij langs kwamen, om nog meer van het beloofde land te zien. Wat hem betrof, mochten de stammen zeker drijven, waarheen zij wilden. De houthakkers lachten om hem, want zij voelden zich nu zo opgeruimd. Zij schertsten:

'Hé, Peter! Jij mag de bodem van je broek wel eens met een touwtje bij elkaar binden. Je kunt straks toch niet zonder broek bij Soffia aankomen!'

Ja ja, dat mochten zij eigenlijk allemaal wel doen! Zouden ze de vodden nog zo lang bij elkaar weten te houden, dat zij de laatste paar mijl niet naakt hoefden te lopen? Ook om die vodden moesten zij lachen. Het was al lang geleden, dat ze in zo'n echt zaagmolenarbeidershumeur waren geweest. Alle vrolijkheid was hun als het ware in de lappenschoenen gezonken.

Alv Udda liep, merkwaardig genoeg, doodkalm heen en weer tussen de verschillende vlottersploegen en maakte een praatje met de mannen. De geldbuidel van de Bosmaatschappij werd hoe langer hoe leger. Ja, ja, zeiden de mannen, zij begrepen het! Ja, ja, het kwam voor elkaar! De vlotters snoten hun neus met de vingers en gaven hem een knipoogje. Alv Udda kende verscheidenen van hen van de telcontroleplaatsen.

De mannen uit het Tistedal kregen drie vaartuigen tot hun beschikking. Van Noorse kant voegden zich nog enkele bij hen. De reus koos een boot met vier paar riemen uit. Dan zouden ze flink kracht kunnen zetten. Hij laadde alle bagage over in de boot. De boog en de voorlader legde hij naast de bank, waar hijzelf zou gaan zitten. Hij keek ook, of er donderbussen onder in de boot lagen. Betekende dit een voortzetting van de oorlog?

Het was de St.-Pietersnacht, de nacht heette zo naar Petrus, de houthakker, die ook zo heette. Hij zat op het achterbankje van dezelfde boot waar Alv Udda zat, en lette er nauwkeurig op, dat de lijn, die aan het houtvlot was vastgemaakt, strak bleef. Verder zaten er Anton Gropa, Knut en Ola Stub. Ja, en Olefine. Zij zat op

de bodem van de boot met de voeten opgetrokken onder haar rok. Alv Udda roeide zo krachtig, dat de banden van wilgebast een kreunend geluid maakten. Hij had de zwaarste riemen uitgekozen. Maar zelfs die bogen nog zo door, dat zij bijna op het punt van breken waren. Er ontstonden grote draaikolken in het water, oliebruine en schuimend witte wervelingen. Allen spanden zich tot het uiterste in. Anton Gropa roeide, dat het bloed haast uit zijn vingertoppen spatte. En heel langzaam, maar gestadig gleed het kostbare masthoutvlot in de richting van Trolløen, het eiland, dat met zijn steenhoop de Noorse grens aanduidde.

Maar wat was dat? Het leek wel, of er onweer kwam opzetten. Allen keken naar de kant van de Zweedse grens. Ja, ja, daar had je de bui! Een heel escadron huzaren kwam langs de oever gereden. Zij lagen helemaal voorover op de ruggen van de paarden. Men hoorde het gerinkel van sabels en koppels en een geroffel tegen de grond, alsof op een reuzentrommel reveille werd geblazen.

De huzaren kwamen snel naderbij. De mannen uit het Tistedal konden hen al stuk voor stuk onderscheiden. Zij zagen ook de spookachtige verschijning van de strandvoogd weer. Hij galoppeerde op zijn wonderpaard met getrokken zwaard aan het hoofd van de troep. Op en top een officier, in alle omstandigheden, in oorlog en vrede.

De huzaren sprongen met hun musket in de hand van hun paarden en op de houtvloten.

En weer hoorden zij de scherpe, luide stem van de strandvoogd: 'Halt! In naam des konings, halt!'

Hij stond op een van de buitenste houtvloten met zijn slagzwaard te zwaaien. Zijn prachtige gewaad glinsterde, maar zijn tanden grijsden.

'Roei wat je kunt, mannen!' riep de reus.

Nu sprongen de huzaren over op het vlot, waar de strandvoogd op stond. Een snel commando! Zij knielden haastig neer en hielden het musket tegen de wang.

'Heb de moed maar 's om op vreedzame mensen te schieten, Zweden!' De stem van de reus klonk als een donderslag. De blik onder zijn rosse wenkbrauwen was koud.

Opnieuw een commando van die krankzinnige kerel op het houtvlot. Op hetzelfde ogenblik riep Alv Udda: 'Dekken!'

Allen tegelijk wierpen zij zich plat op de boten neer. De musketkogels floten over hun hoofden.

Allen? Neen, twee waren er, die zich niet neerwierpen – Alv Udda en Peter Vastua. De eerste greep de boog, stond daar in zijn

volle lengte en breed van schouders, maar de ander zat, alsof alles langs hem heenging. Hij keek naar de kant waar Noorwegen lag. – Nu hadden zij bijna de grens bereikt. Hoe schoon verguldden de stralen van de ochtendzon de met dichte dennenbossen begroeide bergruggen. Weer knetterde er een salvo van de huzaren. Daagde Alv Udda het noodlot uit? De kogels floten hem om de oren. Hij was waarlijk breed genoeg om een kogel de weg te versperren. De huzaren op het houtvlot laadden opnieuw. Dat duurde even. En de afstand werd wel wat groot. Al dichter en dichter gleden de boten en vlotten met de wind mee naar de grens.

Toen hief de strandvoogd het pistool op en legde aan op de reus. Hij deed het zorgvuldig, want hij wilde die kerel, die hem dorst te trotseren, goed raken. Maar vanwaar dat gefluit door de lucht? En waarom klonk er geen schot?

Daar wankelde de strandvoogd en liet het pistool in het meer vallen. Hij greep naar zijn schouder. Wat voor ding boorde zich daar in zijn lichaam, diep in het vlees tot op het gebeente? Een pijl? Hij rukte hem er uit, zodat het bloed begon te stromen. Zoiets was hem nog nimmer gebeurd! Hij had in zijn leven al heel wat meegemaakt, vooral in gevechten bij Fehrbellin, maar zoiets nog nooit.

De strandvoogd zeeg op de boomstam neer en mompelde de naam van een zekere veldheer Wrangel en een graaf Salmis. Het volgende commando bleef uit, dat werd echter in plaats daarvan door Alv Udda gegeven.

‘Schiet mannen! Geef de Zweden antwoord!’

Er klonk een schot uit vele donderbussen. De huzaren moesten dekking zoeken.

Maar nogmaals – wat was er toch met Peter Vastua aan de hand? Hij zat daar rechtop, met zijn ene hand krampachtig het dolboord omklemmend. Zijn ogen staarden groot en glanzend in de richting van het vaderland. Uit zijn mondhoeken sijpelde bloed.

‘Peter!’

Wie van de houthakkers riep daar met zo’n angst in de stem zijn naam? Zij wisten niet, wie het was.

‘Peter!’

De houthakker antwoordde niet. Hij staarde naar de bergruggen, die nu lagen te baden in de stralende zon. Nee, Peter had zeker nooit te veel gezegd. Nooit gejammerd en geklaagd. Ja toch, misschien een keer, met Kerstmis op de Femsjø. God alleen had hem toen gehoord.

Alv Udda wierp de boog neer, ging naar hem toe. Hij nam hem in zijn armen, als was hij een kind, hield hem overeind.

‘Ben je geraakt, Peter?’

Toen legde de houthakker zijn hoofd tegen de borst van de reus en fluisterde:

‘Je moet Soffia en de kinderen de groeten van mij doen! Ik ga nu de grens over!’

Het bloed schuimde in Peters baard.

En zijn ogen braken.

Was het mogelijk – was Peter, die beste Peter Vastua dood? Doodgeschoten?

De mannen uit het Tistedal stonden aan de grens, bij de grote steenhoop van Trolløen. De blauwe ogen van de reus, die zo koud hadden gekeken, waren vol tranen. De baardige houthakkers snikten. Peter was boven op rotstoppen en over bergruggen geklauterd. Hij had met zijn lapschoenenstappen de lange mijlen geteld. Maar nu had hij voor altijd de grens overschreden.

Een graf van rotsstenen zou Peters laatste rustplaats zijn. Zij haalden de hele hoop omver, droegen platte stenen aan en bouwden een graf om hem heen zodat het niet op zijn lichaam zou drukken. En als onderlaag spreidden zij zacht mos uit. Heel voorzichtig legden zij hem neer in het steengraf – met het gezicht naar het vaderland – in de richting van de ondergaande zon. Toen stapelden zij de steenhoop weer op. Die zou daar zo op de rots blijven liggen, tot God Peter Vastua uit het stof zou doen opstaan.

Het graf lag op de grensscheiding.

Op de top van de steenhoop zette Alv Udda een ruw kruis. Hij had het zelf gemaakt.

Toen zongen de houthakkers weer de psalm, die zij ook aan de Grote Zeggeplas bij het ontzielde lichaam van Sima Løkengen hadden gezongen.

Dit keer zongen zij al beter. Weldra zouden ze even geïmproviseerd zijn in het zingen van psalmen als van houtslepersliederen.

De houthakkersploeg uit het Tistedal was weer met een man minder. Zij voelden dit verlies even zwaar als wanneer een van hun eigen familieleden was gestorven. De houthakkers waren als broeders onder elkaar. Het hele jaar trokken zij immers met elkaar op.

Zij spraken over Peter. In een van de lage huisjes beneden in Va zat een vrouw, Soffia. Zij had voor vele kinderen te zorgen. Was de

oudste al mans genoeg om het slavenleven op de houtzaagmolens te beginnen? Het was bovendien een meisje. Neen, er waren maar weinig mensen, die van die woorden van Gods wil en de mussen iets begrepen en een zaagmolenarbeider moest er maar liever helemaal niet over nadenken; die kon er toch niet bij.

Alv Udda maakte het zijn mannen ook niet bepaald gemakkelijker. Langzaam kwamen de woorden over zijn lippen, toen hij zei:

‘Nou het vlotten is afgelopen en we weer in Noorwegen terug zijn, wil ik jullie bedanken voor de tijd, die we samen hebben doorgebracht! Ik ben misschien niet altijd zo voor jullie geweest als ik had moeten zijn, maar ik hoop, dat jullie toch geen wrok tegen mij zullen koesteren!’

Zij stonden op een kale heuvel ten zuiden van Otteid. De dauw lag nog op het landschap. De spinnewebben glinsterden op bomen en struiken. In de heide schitterden duizenden parels. Op deze schone ochtend stond de reus daar en zei nog meer dingen, die alle even zwaar drukten.

‘Ik wil nu afscheid van jullie nemen, want ik treed uit de dienst van de participanten. Anton zal de leiding van mij overnemen!’

Weer was het, of zij bij een graf stonden. Als een knagend verdriet voelden ze het om afscheid van Alv Udda te moeten nemen. Was de maat dan nog niet vol?

Het was niemand eigenlijk duidelijk, wat er precies gebeurde. Maar er werd hier ongetwijfeld een nieuwe strijd gevoerd. Was dit misschien de eerste rebellie op aarde? Het eerste openlijke verzet, niet alleen in woorden? Zij luisterden en staarden Anton aan. En zij koesterden nieuwe hoop. Zij waren plotseling gewichtige personen geworden. Onontbeerlijk en onvervangbaar. Zonder hen ging de hele houtzagerij op de fles. Want Anton Gropa zei:

‘Het kan me geen zier schelen, wat je zegt! Jij houdt je geldbuidel zelf maar, want dan schei ik er ook uit en de anderen met mij! Wat jij van plan bent, is niks anders dan dat je ons wilt laten stikken!’ Hij wendde zich vervolgens tot de anderen. ‘Is het niet zo, mannen? Als Alv er mee uitscheidt, geven we er allemaal de brui aan!’

Zoals zij bij het werk altijd één lijn trokken, deden zij dat nu ook in woorden. Onbegrijpelijk! Woorden konden zeker ook bergen verzetten.

‘Ik schei er in elk geval direct mee uit,’ antwoordde Knut.

‘Ja ja,’ mompelden zij allen stuk voor stuk, ‘het spreekt vanzelf dat wij er dan ook mee uitscheiden.’

‘En als we dat doen, staan alle zaagmolens stil,’ zei Rasmus Bingen.

‘Ja, die staan dan stil! Want wie zal het hout er heen brengen, als wij het niet doen?’ zei Petrinus Bridt.

‘Dan zullen de arbeiders op de molens nog meer honger moeten lijden,’ zei Ola Stub.

‘Dat zal me een toestand worden,’ mengde Matthias Myra zich ook in het gesprek. ‘Kunnen we dat wel op onze verantwoording nemen?’

Die Matthias Myra wist soms aardig de spijker op de kop te slaan. Heel aardig. Maar van hen had hij geleerd, wat hij zeggen en wanneer hij zwijgen moest. De slungel was een geduldige zwoeger geworden. Zij hadden nou niks meer op hem aan te merken. In de hut aan de Grote Zeggeplas was hij nog echt een blaag geweest.

Ja, zo hadden zij allen hun mening gezegd. Zij veegden met de rug van hun hand hun baardige monden af en bleven, alsof Alv Udda niet aanwezig was, onder elkaar nog over het geval doorpraten. Waar was het voor nodig, dat zij al bij hun leven uit elkaar gingen? Sima Løkengen was van hen heengegaan. En nu Peter Vastua weer. Ze hoefden nou toch zeker niet nog uit zichzelf te verdwijnen ook!

De reus zag bleek. Hij stond voorovergebogen, zodat zijn gelaat schuil ging achter zijn haren, en begon zijn bezittingen bij elkaar te zoeken. De geldbuidel gespte hij weer aan zijn leren gordel. De anderen zochten eveneens hun spullen bij elkaar, zijgend en ernstig. Anton Gropa droeg de weinige bezittingen van Peter Vastua. Hij had die uit de bagage van de reus bij elkaar gezocht.

Zij hadden zich voorgenomen om het laatste gedeelte van de weg naar huis juichend af te leggen, zij het ook niet letterlijk. De lang verbeide dag was nu gekomen, maar hoe? Met zorg en verdriet. Had die zonsondergang hen misschien bij de neus genomen? De laatste avond aan gene zijde van de grens was de zon zo schoon achter de Noorse bergruggen weggezonden.

Ieder had zo zijn eigen gedachten, terwijl zij daar zuidwaarts trokken. Meer dan ooit leken zij een troep van huis en hof verdreven, vogelvrije zwervers. Tegen hun gewoonte waren zij ook genoodzaakt aan hun uiterlijk te denken. De kleren hingen hun in voden om het lijf.

De zon rees en daalde aan de hemel. Zij kwamen mannen met pakpaarden tegen, die zout uit de koopstad hadden gehaald. Die lachten zich bijna ziek om de arbeiders uit het Tistedal en riepen hen na:

‘Hé zeg, hebben jullie zo’n last van de luizen gehad, dat je je kleren helemaal aan flarden hebt gekrabd? Ha, ha, ha!’

Anton Gropa zag er nog het behoorlijkst uit. Als het werk was afgelopen, zat Olefine op een boomstomp de vodden zo goed en zo kwaad als het ging weer aan elkaar te naaien. En vroeger had hij nog wel gezweet van angst bij de gedachte aan een vrouw en een huwelijk – net zo goed als al de andere houthakkers. Hij en Olefine gingen onder het lopen hand in hand.

Maar waarom liet de reus hen nu, dicht bij boerderijen en bij andere mensen, in het bos overnachten? Vlak in de buurt lagen Veggesdal en Fismedal. Als zij deze avond en nacht hadden mogen doorlopen, zouden zij ’s morgens al thuis zijn geweest – ja, wanneer zij bijvoorbeeld het Zoutpad langs de oostzijde van Femsjø hadden mogen volgen. Het zou hun nu echter niets verwonderen, als de reus ook nog de weg over Kjølen, ten noordwesten van de Femsjø nam, recht op de koopstad aan, in plaats van die naar het Tistedal, en zo nog een omweg van een paar mijlen verkoos te maken.

Op een schraal heideveldje met enkele dennen, maakten zij een vuur. En zij aten Peter Vastua’s laatste brood – brood, dat hij nog aan het Grote Lemeer had gebakken. Onder aanroeping van Gods heilige naam had hij het onder hen verdeeld. Het was de laatste tijd geweest, of hij alles wat hij deed, als het verrichten van een rituele handeling had beschouwd. Zij zouden nog vaak aan Peter moeten denken. Die beste Peter! Zij hadden toch nooit onaardig tegen hem gedaan? Dat God het hun dan mocht vergeven.

Terwijl zij zaten te eten, stond Alv Udda op en kwam op Anton Gropa toe. Hij zei luid:

‘Ik ga vannacht het bos in! Je moet hier wachten, tot ik terugkom.’

Hij gaf Anton zijn geldbuidel in bewaring en ging toen zonder meer weg. Had de reus zich misschien nog het een of ander in het hoofd gehaald, nu zij bijna thuis waren? Anton Gropa zat hem met de geldbuidel op zijn knieën wantrouwig na te kijken. In de stilte van de avond konden ze nog een hele tijd het gekraak van takken horen. Alv Udda bleef op een van de hoogste kruinen van de Steile Puinberg staan. Onder hem lag de Femsjø, lagen alle plaatsen waar hij zomer en winter had geleefd en gewerkt. Het dennenbos op de helling sluimerde in een blauwwitte lucht.

De reus wendde zich een weinig om, zijn ogen zochten Lilleøen. Daar, omgeven door het roerloze watervlak, lag zijn kleine rijk. De in drieën gespleten berg bij de aanlegplaats stond zo mooi in het

meer te spiegelen. De kleine vensters van het huisje glansden mat. Lag Kirsten Gustsdochter daarachter te slapen . . . zij en het kind van Bernt Thorkeldszoon . . . ?

Hij leunde tegen een overoude schilferige den, die daar op de rots groeide, haar kroon bedekte de hemel. Honderden zomers en winters waren gekomen en gegaan. De den was blijven staan. Haar schors had schrammen van bereklauwen en littekens van elands-horens. Stond die de de reus soms tersluiks te bespieden?

Zwaar leunde hij tegen zijn stam, liet er zijn hoofd tegen rusten. De uren van de nacht gingen voorbij. Trilde zijn mond?

Opeens richtte hij zich op. Een dier kwam beneden over de akkertjes aanrennen. Op de kale rots bij de aanlegplaats bleef het staan. – Lurv! Ja, het was Lurv! Met grote stappen daalde hij de helling af naar het meer.

Op de ronde rots bij de in drieën gespleten berk stond de wolfshond in de stille nacht. Alle geluiden waren zo goed te horen over het meer: stappen van viervoeters, geplas van eenden, gepiep van muizen. Nu liep er iets behoedzaam over de kale rotsen op het vasteland bij Seljevik. Het waren de voetstappen van een mens. Lurv stak met een plotselinge ruk zijn kop op. Tussen de jonge dennen en de heidepollen kwam een man naderbij. Het viel niet mee om maar zo meteen te bepalen, wie dat was. De nacht was blauw en nevelig. Daar ging hij aan de kant van het water zitten.

‘Lurv!’

Het klonk zo bekend en zo duidelijk door de stilte van de nacht. Er voer een schok door het hondelichaam. Meteen sprong hij op en stond recht overeind.

De hond was tot het uiterste gespannen.

‘Kom, Lurv, ik ben het!’

Hoe welbekend klonk dat stemgeluid! Liefkozend en teder streek het over het water. Er was op deze wereld maar één, die zo kon roepen. Na de roep werd het weer stil. Het enige geluid was het zachtklokkende gemurmel van het moerasbeekje op Storø.

Heeft ook een hondebrein tijd nodig om zelfs vriendelijke, bekende woorden te verwerken? Ja, maar niet veel. Lurv sprong te water en kwam snel op hem toezwemmen.

Aan de overkant bij Seljevik zat Alv Udda en hij zag de hond aankomen. Hij hoorde het abrupte gesnuif. Golven, zwart als roet, rolden over het watervlak. De kop van de hond was nauwelijks te onderscheiden in de donkere weerspiegeling van de oever.

Alv Udda kon niet stil blijven zitten. Hij stond op, ging weer zitten, stond opnieuw op. Hij waadde tot aan zijn middel in het

water, waadde weer naar de oever terug, hij kon niet werkeloos wachten. Wat een nacht! Wat een ogenblik! Hier zat hij, slechts enkele steenworpen van zijn eiland, zijn rijk, verwijderd. En daar vandaan was een levend wezen door het water onderweg naar hem.

Toen Lurv nog een dertig meter van de oever was verwijderd, begon het dier vreemde geluiden te maken. Kon een hond van vreugde schreien?

Zij ontmoetten elkaar in het water. En zij rolden samen door de heide als voerden zij een strijd op leven en dood. De reus had zijn armen om de hals van de hond geslagen, trok hem aan zijn haren, liefkoosde en streekte hem. En Lurv likte en knauwde hem zachtjes in zijn gezicht, likte hem helemaal schoon van zweet. Zij waren beiden als uitzinnig!

Eindelijk staakten zij hun spel. Zij bleven elkaar zitten aankijken. Lurv lachte met zijn tong uit zijn bek. En ook de reus lachte. Een wonderlijke lach overigens. Maar hij kon dus nog lachen.

Ze gingen de helling van de Steile Puinberg op. Kon hij nu weer vreugde in het leven scheppen? Hij had een hond, die van hem hield – met onwankelbare trouw. Boven op de Steile Puinberg draaide hij zich nogmaals om en keek over het water naar Lilleøen. Neen, neen! Daar niet heen! *Daar niet heen!*

Alv Udda en Anton Gropa kwamen samen het steile pad van de kant van Idde langs de buitenste vestingwerken van Frederikssten af. Zij droegen nog dezelfde erbarmelijke haveloze kleding als in de bossen en bij het vlotten. De reus zag er helemaal ontoonbaar uit. Niet alleen op zijn borst, maar ook op zijn schouders en zijn armen zat hij vol schrammen.

's Ochtends heel in de vroege, het was nog haast nacht geweest, waren zij al uit Veggesdal vertrokken. Zij hadden toch het bospad langs de oostelijke oever van de Femsjø gevolgd tot zij beneden in het Tistedal waren. De houthakkers waren eindelijk weer thuis geweest. Een heerlijk gevoel!

Bij Møringen hadden zij allen afscheid genomen van Alv Udda, behalve Anton. Het had weinig gebaat of zij hem al hadden gedwongen mee naar het dal te gaan. Had hij niet evengoed behoefte aan rust als zij, hadden ze gezegd. En aan eten? Maar de reus was koppig gebleven. Het had allemaal niets uitgehaald. Was het om de mensen te vermijden, dat hij het zogenaamde Zweedse pad naar beneden had gekozen?

Anton Gropa had er op aangedrongen, dat zij tot het einde van de tocht bij elkaar zouden blijven, wat ook was gebeurd. Zelf was hij toen nog via Bjørnstad en Ørod verder meegegaan naar de koopstad. Hij voelde zich niet gerust.

Als zwervers en zigeuners volgden zij allerlei sluiptwegen en koepaadjes. Een wolfshond volgde hen op de voet. Als zij mensen waren tegengekomen, zouden die zeker ontzet op de vlucht zijn geslagen!

Alv Udda was in een slecht humeur. Hij rende meer dan hij liep. Hij had iets angstaanjagends.

'Waarom draaf je toch zo?' vroeg Anton. Hij liep hijgend achter hem aan. 'Zo'n haast hebben wij sinds tijden niet gehad!'

Maar de reus bleef alleen even staan en keek de houthakker met

een griezelige, koude, starre blik aan. Hij holde al weer verder zonder antwoord te geven.

Zo draafden ze de helling van de Galgenberg af. De galg zelf, een ruw gemaakte stellage, wierp in de morgenzon lange hoekige schaduwen. Op de dwarslat, waaraan de mensenlichamen plachten te hangen, zaten raven en kraaien. Die zwarte vogels hoorden bij de plaats, waar mensen werden terechtgesteld. En zij wachtten geduldig. Er waren tijden, dat zij zich naar hartelust te goed konden doen.

Het einde van de tocht was ongetwijfeld nog moeilijker dan het begin – en het zou misschien nog moeilijker worden. Anton Gropa had een bloedsmaak in de mond van het harde lopen. Bevroedde hij iets? Begreep hij misschien, waarom de reus als een dolle langs de weg rende? Hij voelde zich steeds meer beklemd.

Alv Udda zei geen woord. Gaf ook geen antwoord, wanneer hem iets werd gevraagd. Had hij in al die maanden van het voorjaar tot de zomer eigenlijk wel ooit wat gezegd? Hij was gedurende de gehele tocht bijna een kwelling voor hen geweest. Anton kon het niet helpen, maar hij ergerde zich.

Het was een ochtend met stralende zon. De hemel welfde zich blauw en luchtig boven de koopstad. Als zij maar niet zo achter adem waren komen aanrennen, zou alles zo goed en zo vredig zijn geweest. Anton Gropa peinsde, of zo'n dag eigenlijk niet te mooi was om slechte dingen te doen. Hij zou nu het liefst naar huis willen, naar zijn huisje aan de voet van de Tistawaterval, waar zijn vrouw op hem wachtte. Het leek wel, of de reus van de duivel bezeten was! En de houthakker was tegelijk angstig, bedroefd en verontwaardigd.

Alv Udda was weer in de koopstad. Vroeger had hij zo'n tocht altijd prettig gevonden. Maar nu was de stad hem vreemd geworden. Het nauwe straatje, waar zij doorkwamen, herkende hij niet meer. Lelijke, miserabele houten huiswanden en galerijen hingen scheef tegen elkaar. Het was hier midden op de dag nog schemerig en donker.

Eens was hij, meer overeenkomstig zijn stand, door de straten van de koopstad gereden – met een prachtige hengst en met een mooie vrouw naast zich in de slede. Ja, eens! Toen was hij een geacht man geweest, een geziene gast van de notabele burgers. Nu kwam hij hier in een aan flarden gereten leren buis, in lompen en voden gehuld, blootshoofds, ruig en stoppelig, doordat hij zich wekenlang niet had geschoren – voorwaar erger om aan te zien dan een opgejaagde vogelvrijverklaarde. Maar dat was hij immers

ook. Smaad en schande had Kirsten Gustsdochter over hem en over zichzelf gebracht.

Voor het huis van een zekere Christopher Sadelmaker bleven zij staan wachten, tot de dienstknechten van Mette Meng de poort of de met ijzer beslagen deur van het pakhuis zouden openen.

De reus kroop weg in de schaduw van het huis van de zadelmaker. Vond hij misschien zelf ook, dat hij er angstaanjagend uitzag? Zou hij er een bijzondere reden voor hebben gehad om in het bos te overnachten, terwijl zij vlak bij menselijke onderkomens waren geweest? En om allerlei achterafpaadjes te kiezen? En hij had er dan zeker ook een bepaalde bedoeling mee om hier zo in de schaduw weg te kruipen?

Daar had je de afrekeningen! En het feit, dat hij zijn dienst bij de participanten ging opzeggen! En . . .

‘Anton!’

De houthakker schrok er van, maar antwoordde meteen: ‘Ja!’

De reus zei echter verder niets. Hij trok zijn voorhoofd in diepe rimpels, alsof hij pijn had. Drong het misschien nu pas tot hem door, hoe dwaas hij zich gedroeg? Hij had Anton gedwongen om met hem langs allerlei ongebaande paden te hollen. En nu stond hij hier te wachten . . . was om zo te zeggen tegen een muur tot staan gekomen!

‘Anton! We moeten weer naar huis! Laten we naar jouw huis gaan! Dat is de enige plaats, waar ik nog heen kan!’

De houthakker stond er juist over te denken, of hij de reus niet hier zou laten staan om Bernt Thorkeldszoon te waarschuwen. Want hij was er zeker van, dat het de reus om hem te doen was. Als Alv Udda de deur forceerde en Bernt Thorkeldszoon slapende en zonder zich te kunnen verweren overviel, zouden er ongelukken gebeuren. De reus was ontoerekenbaar geworden. Hij koesterde een knagende wrok tegen Bernt Thorkeldszoon. Waarschijnlijk sinds dat duel op de degen bij de kerk. En er zou hem ook wel het een en ander ter ore zijn gekomen van de praatjes die over zijn vrouw en Bernt de ronde deden. De mensen verstonden altijd zo goed de kunst om de last, die iemand had te dragen, nog zwaarder te maken.

‘En de afrekeningen en de geldbuidel?’ vroeg Anton Gropa. ‘Ben je dan niet daarvoor hierheen gegaan?’

‘Ja . . . a,’ antwoordde de reus, alsof hij zich dat nu pas herinnerde, ‘jazeker!’

Anton had op hetzelfde ogenblik spijt van zijn domheid. Hij had zichzelf wel een klap op de mond willen geven. Nu bleef de reus

hier vanzelf staan wachten. En zo zou hij er medeschuldig aan zijn, wanneer er eens iets ergs zou gebeuren. Dat hij zo dom had kunnen zijn!

De morgenzon scheen in de hobbelige ruiten van de huizen. De aan een smeedijzeren ketting hangende lantaarn voor de winkel van Oluf Halvorszoon schoot scherpe reflexen. Onder de uitgebouwde galerijen lagen diepe schaduwen. Waar de zon op het plaveisel van de straat scheen, was dat wit als kalksteen. De goten roken, nu op deze warme dagen, muf en vies, wellicht nog erger dan anders. De stad sliep. Haar wachter sliep. Die zat op een stoep tegen een deurkozijn geleund. Zijn morgenster lag tegen de stoep op straat. Boven de fjord en de lage daken van huizen cirkelden krijsende meeuwen.

De klok in de Herberge Christi sloeg vijf uur. De klank bleef nog lang in de blauwe lucht hangen. Allengs hoorde men stappen in de straten. Soldaten kwamen uit de vesting aanmarcheren. Hun maatvastе tred weerkaatste tussen de huizen. Een peloton kwam vlak langs de plaats waar zij stonden. De soldaten droegen leren buizen met opzij vastgegespte kurassen. Sommigen hadden een bandelier, voor de degen, en hoeden met veren. Zij marcheerden met het musket over de schouder.

De poort naar de binnenplaats van Mette Mengs pakhuis werd geopend. De deur knarste in haar hengsels. Een slaperige, geeuwende knecht keek eerst naar links en toen naar rechts de straat in. Toen hij niemand zag om een praatje mee te maken, slenterde hij weer weg.

Alv Udda stak snel met grote stappen de straat over. Anton Gropa volgde hem op de voet, met Lurv. Hij was vastbesloten de reus tegen te houden, al zou het hemzelf ook het leven kosten. Ja, inderdaad!

De reus richtte zijn schreden naar de deur van Bernt Thorkeldszoons kamer. Hij wist dus, waar de boekhouder woonde, flitste het door Antons hoofd.

Alv Udda bleef op de leistenen stoep met de met ijzer beslagen deur van Bernt Thorkeldszoons kamer staan, klopte, wachtte, hief zijn vuist op en bonsde. De deur trilde in het kozijn. Hij bonsde opnieuw, harder. Niemand kwam opendoen.

Toen schreeuwde Anton Gropa:

‘Word wakker, boekhouder! Word wakker. Alv Udda wil je te lijf!’

Hij wist niet meer, wat hij riep.

In het gebouw achter hem werd een venster geopend en een strenge, gebiedende vrouwenstem riep:

‘Wat wilt gij hier zo vroeg in de ochtend, vreemdelingen?’

Het was Mette Meng. De ochtendzon scheen haar recht in het gelaat en zij hield de hand boven de ogen om beter te kunnen zien.

Alv Udda richtte zich op – kwam tot bezinning. Zij gingen beiden bij de deur vandaan, staken de binnenplaats over. Zij wisten meteen met wie zij te maken hadden.

Hare Edelheid stond voor het raam op de eerste verdieping. Zij droeg een scharlakenkleurige ochtendmantel. Waren er rovers en moordenaars op pad? Zij fixeerde de beide mannen scherp. Haar hart bonsde. Zij wilde in geen enkel opzicht laten merken, dat zij bang was.

‘Wie zijt gij?’

Had zij de mannen eerder gezien – die grote kerel daar? Zij meende hem te herkennen. Zij herinnerde zich op dat ogenblik alleen niet, waar zij hem had gezien. Hij zag er gevaarlijk uit. Of kwam het misschien door zijn kleding, dat hij zo’n angstaanjagende indruk maakte? Zou zij om bijstand roepen?

‘Ik ben Alv Udda,’ antwoordde de reus merkwaardig kalm. We zijn juist terug van onze tocht naar Zweden, en ik kom de afrekeningen brengen!’

Alv Udda? Jazeker, nu zag zij het! Haar eigen opzichter! De opzichter der bosarbeiders, die in haar dienst en die van de participanten stond. Nu herinnerde zij zich ook de vele prijzende woorden over hem. Hij moest over een enorme kracht beschikken. Maar zag hij er dan zo uit, die man uit de bossen? Zij had een heel andere voorstelling van hem, zoals zij hem achter de lessenaar op het kantoor van de Bosmaatschappij had gezien, een goedge-schoren, statige, kaarsrechte, ernstige man, gekleed in een prachtige wolfspels. Nu ja, zij had hem ook nog maar een paar keer gezien.

‘Hij* en zijn metgezel lijken wel twee bedelaars! Vindt hij het niet onbetamelijk om hier in zulk een haveloze kledij te verschijnen?’ De vrouw vond het geval nogal vermakelijk. Dat Alv Udda op de

* In die tijd spraken in Noorwegen de notabelen hun ondergeschikten en lieden uit de volksklasse in de derde persoon enkelvoud toe. Betrof het meerdere personen, dan werd ‘ge’ gebruikt. Aangezien een wijziging in de tweede persoon een voor ons gevoel essentiële wijziging in de sfeer zou betekenen, hebben wij gemeend deze oude vorm ook in de vertaling te moeten handhaven. (vert.)

deur had staan beuken, had zij niet gemerkt. Zij was alleen wakker geworden van een vreselijk lawaai. Wat kon zij ook weten? De gestrengheid in haar stem en de barse uitdrukking op haar gelaat verdwenen. Die twee daar beneden overtroffen iedere voorstelling, die zij van armoede en ellende had.

‘Laat eens kijken,’ ging zij peinzend verder, ‘het duurt nog twee uren, voor op het kantoor iemand aanwezig is. En mijn boekhouder is vandaag niet te spreken. Ge kunt, zolang ge moet wachten, naar de keuken gaan, waar men u te eten en te drinken zal geven! Weest zo goed boven te komen, mijne heren zwerverslangs-’s-Herenwegen.’

Aangezien het haar brave, trouwe dienaar en ondergeschikte Alv Udda was, moest zij hem met gepaste eerbied behandelen. Ze voelde nu in het geheel geen angst meer. Zij kwam in een stralend humeur. En zij zoog met grote voldoening haar longen vol met de frisse morgenlucht. Met een vermetelheid, die zelfs de kalme Anton Gropa verraste, nam de reus nu het woord:

‘Uwe Edelheid! Ik zou u graag willen spreken, nu dadelijk! Het betreft iets belangrijks!’

‘Mij? Wat heeft hij mij dan te zeggen?’

Zij staarde hem verbaasd aan.

‘Ik wil graag, voor ik wegga, rekening en verantwoording afleggen,’ antwoordde hij.

‘Hij spreekt in raadselen! Enfin, kom dan boven en zeg, wat hem het hart benauwt! De hond mag hij echter niet medenemen!’

De meiden in de keuken schrokken hevig, toen de beide mannen binnenstapten. Zij begonnen hartverscheurend te gillen. Van schrik liet een hunner een soepterrine op de grond vallen. De reus gebod Lurv bij de deur te gaan liggen.

De Vrouwe verscheen in een andere deur.

‘Wat staat ge daar toch te gillen, meisjes! Horen en zien vergaat je! Deze mannen zijn ondanks hun lompen grandseigneurs,’ voegde ze er glimlachend aan toe. ‘Wilt gij beiden mij maar volgen?’

Zij gingen hun voor naar het boudoir. Haar ochtendmantel sleepte over de grond. Toen zij de deur achter zich had gesloten, wendde zij zich tot hen en vroeg:

‘Nu, waaraan heb ik de eer van zijn hoog bezoek te danken? Hij wenst wel op een zeer ongewone tijd te worden ontvangen! O, wat een kleding! Ik hoop, dat de voden tenminste zolang hij en zijn metgezel hier bij mij toeven nog aaneen blijven hangen!’

Zij keek de reus vorsend aan en nam hem van het hoofd tot de

voeten op. Liep om hem heen. Ging voor hem staan. Haar ogen kregen een diepere glans. Plotseling sloeg zij de handen ineen.

‘Wat een afschuwelijke wonden heeft hij op zijn borst en wat een schrammen op de armen.’ Met haar vingertoppen tilde zij een der lappen van het leren buis op. ‘Mijn hemel! Hij zit immers onder de schrammen. Is het mogelijk, dat hij bij zijn werk in de bossen zo lelijk wordt toegetakeld?’

Zo was de goede Vrouwe nu. Ondanks haar gestrengheid en autoritair optreden altijd vol medelijden met haar medemens. Had zij zelfs niet de wonden van een courtesane verzorgd en bezocht zij niet dikwijls de armsten der stad?

De reus antwoordde verlegen, dat door het maandenlange zware werken in de bossen de kleren aan flarden gingen. Hij voelde zich niets op zijn gemak. Hij was niet gekomen om over zichzelf en het leven in het bos te vertellen maar om rekenschap van zijn werkzaamheden af te leggen, zijn ontslag in te dienen en heen te gaan. Deed hij dat nu? Neen . . . ja, toch! Hij gespte de buidel van dasselaar van zijn gordel en legde die naast de Vrouwe op de lessenaar. En hij zei:

‘Dit is de geldbuidel van de heren participanten, die ik van mijnheer de assistentsraad heb gekregen, toen ik dit voorjaar naar Zweden ging. De afrekeningen zijn bijgewerkt en liggen er in!’ Het kostte hem moeite uit zijn woorden te komen. ‘En dan had ik drie pakpaarden meegekregen – die heb ik doodgeschoten. Een hebben wijzelf opgegeten, maar de andere twee heb ik als voedsel onder de arme grensbevolking verdeeld! Acht daalders heb ik weer in de buidel gedaan als vergoeding voor de dieren, overeenkomstig de prijs voor oude slachtpaarden!’ Het was zo krankzinnig moeilijk iets te zeggen. ‘Maar daarvoor ben ik niet alleen gekomen.’

‘Waarvoor dan nog meer?’

Mette Meng zat de reus voortdurend aan te staren. Wat zou het heerlijk zijn om zo’n sterke man te hebben! Zij dacht aan de assistentsraad, aan zijn weekheid. Maar – zij wenste haar toekomstige echtgenoot toch niet als zo’n Goliath?

‘De andere kwestie is deze, dat ik mijn dienst bij u opzeg,’ zei de reus. ‘Ik zou u willen vragen, of Anton Gropa, die met mij hierheen gekomen is, mij niet als opzichter van de bosarbeidersploeg kan opvolgen.’ Hij deed een paar stappen naar voren en bewoog zijn hand even, alsof hij van plan was haar die toe te steken. ‘En dan wilde ik u nog hartelijk bedanken voor de tijd, dat ik in uw dienst ben geweest! Het is een goede tijd voor mij geweest!’

Anton Gropa had om zich heen staan kijken, naar de engeltjes tegen het plafond, naar de gekleurde platen aan de wanden, naar de Heilige Maagd met het Kindeke Jezus, naar een prachtige snuifdoos op een blad met zilveren standertjes en zilveren ket-tinkjes – en naar nog veel meer wonderlijke dingen. Maar nu luisterde hij naar het gesprek en hij werd toornig om wat hij hoorde. Hij stapte naar voren en zei:

‘Ik ben het met dat besluit helemaal niet eens, Vrouwe, want wij kunnen het niet zonder hem stellen!’

Mette Mengs ogen gingen snel van Alv Udda naar Anton Gropa en toen weer naar Alv terug. Zij trommelde met haar vingers op de leuning van haar stoel.

‘Waarom wil hij de dienst opzeggen, als het dan zo’n goede tijd voor hem is geweest? Verdient hij misschien niet genoeg?’

‘Ik ga uit deze streek vandaan!’ gaf Alv Udda min of meer heftig ten antwoord.

De Vrouwe was niet in het minst verbaasd. Zij had al lang ontdekt, dat er iets was, al zou zij daar misschien nooit achter komen.

‘Meent hij met die verklaring te kunnen volstaan, wanneer hij bij ons vandaan gaat? Zo gemakkelijk gaat dat niet, mijn waarde Alv Udda!’

‘Dan zie ik mij genoodzaakt zonder Hare Edelheids toestemming te gaan,’ antwoordde de reus kalm.

‘Ik zal zo’n sterke man ongetwijfeld niet kunnen tegenhouden!’ Zij glimlachte, richtte zich op in haar stoel en greep de buidel van dasselaar. ‘Kijk eens hier! Maak de riempjes eens los!’

De reus maakte de buidel voor haar open.

‘Hij heeft dus twee pakpaarden aan de armen gegeven en het geld er voor in de buidel gedaan! Laten wij dat eens nader bekijken!’

Zij stond op en ledigde de buidel op de lessenaar. Rolletjes papier, stukken berkeschors, schillingen, marken, daalders spreidden zich over de lessenaar uit. Zij nam een stuk berkeschors in de hand en bekeek het nauwlettend!

‘Hij is de schrijfkunst machtig, opzichter? Dan verbied ik hem eenvoudig een andere betrekking te zoeken!’ Zij bladerde verder in de papieren. De letters waren groot en onbeholpen, maar het schrift was zonder fouten. De hand van de reus was ook eigenlijk te grof om een ganzepen te hanteren. ‘Wil hij mij zeggen, waar hij schrijven heeft geleerd?’

De Vrouwe was volhardend. Zij liet hem niet los. Zou zij hem

ook vragen, waarom hij zo'n lawaai voor Bernt Thorkeldszoons deur had gemaakt? Hij noemde de overste Daniël Bildt van Veden, vertelde van zijn jongensjaren en de gouverneur Christen Broderszoon.

'Ik krijg hoe langer hoe meer belangstelling voor hem! Hij is een zeer bekwaam man!' Zij telde twaalf rijksdaalders uit en overhandigde hem die. 'Hier is zijn voorschot terug en nog vier rijksdaalders voor zijn goede hart. Wat, wil hij ze niet hebben? Ach, en hij heeft ook geen zak waar ik ze in zou kunnen stoppen!' Zij lachte met een kort lachje. 'Hij is voorwaar een zeer bescheiden man, al is hij ook nog zo'n grote kerel.'

De Vrouwe duwde hem het geld in de harsige hand.

Toen nam zij weer plaats, en de kin licht met haar hand ondersteunend keek zij naar hem op. Het kostte zelfs hem de grootste moeite om rustig te blijven staan. Waarom keek de Vrouwe hem zo strak aan? Kon zij in zijn binnenste kijken? Zou nu de vraag over de deur komen...?

Eindelijk keek de Vrouwe een andere kant uit. Zij greep een pen en zei:

'Ik zal de andere belanghebbenden van de Bosmaatschappij in kennis stellen van zijn verzoek om ontslagen te worden, maar wij moeten elkaar in ieder geval nog eens nader spreken. Wil hij mij zeggen, waar hij woont, zodat ik iemand met een brief naar hem toe kan sturen?'

Kijk, dat was weer iets, waar het de reus moeilijk viel een antwoord op te geven. Hij wist zich geen raad.

'Nu?' zei ze en keek hem van terzijde aan.

Anton Gropa redde hem uit de pijnlijke situatie.

'Hare Edelheid kan mij bericht sturen! Faeltornae-stuae* is genoeg!'

'Wat is genoeg, mijn beste man?'

Het dialect der zaagmolenarbeiders was soms moeilijk te verstaan. De mensen in het dal gebruikten bovendien allerlei wonderlijke, curieuze benamingen.

'Faeltornae-stuae,' herhaalde Anton.

De Vrouwe barstte in een schaterlach uit. 'Dat is nog eens een komische naam voor een huis! Maar nu ben ik nog even wijs! Kan hij mij de naam niet wat duidelijker zeggen, opzichter?'

Zij doopte de ganzepen in de koker van het inktstel met het zandpotje.

* Stuae is dialect voor stua, wat huisje betekent. (vert.)

‘Dat is de naam van de houtzaagmolen, waar hij dicht bij woont,’ antwoordde de reus. ‘Die dicht bij de zagerij “De Reus” bedoelt hij.’

‘Nu begrijp ik het! *Fortuna! Fortuna!*’ Zij lachte weer hartelijk en vroeg de houthakker, of hij soms een gelukskind was. Fortuna moest hij weten, was de naam van de gelucksgodin.

‘Dat zou wel kunnen,’ gaf Anton zeer vrijmoedig ten antwoord. ‘Ik ben pas getrouwd.’

Nu lachte de Vrouwe, dat de tranen haar over de wangen rolden. Zij moest haar kanten zakdoekje er bij te voorschijn halen.

‘O, wat zijt gij zaagmolenarbeiders toch soms grappige lieden! Neen, geen sprake van, dat ik een van jullie beiden laat gaan!’ Zij knikte de reus toe. ‘Luister! Hij gaat naar meester Anthoni om pleisters voor zijn wonden! Dat zal hem niets kosten. Hier, geef de chirurgijn dit.’ Zij overhandigde hem een briefje met enkele woorden er op. ‘Ja, en meer had hij niet met mij te bespreken? Ik verwacht dus, dat hij weer terugkomt! Ik zal het keukenpersoneel order geven er nu voor te zorgen, dat gij wat te eten krijgt. Gij zult wel honger hebben.’

Onder het eten moest Alv Udda weer aan Daniël Bildt denken – een keuken, een pachtbrief – het begin van zijn leven. Vele jaren was hij in dienst van de hoge heren geweest. En nu was dit het einde van de tocht. Begin en einde – einde en begin. Alles herhaalde zich, hier en ginds.

De reus gebruikte bijna niets van het eten, maar Anton Gropa at, tot hij niet meer kon. De dienstmeisjes hielden zich op een veilige afstand. Zij stonden in een groepje bij de haardstee te fluisteren, angstige blikken werpend naar de kant, waar de mannen zaten. Anton Gropa vond dat niets prettig en zei:

‘Zal ik jullie ’s wat zeggen, meiden? Ik ben pas getrouwd en mijn vrouw is heel wat knapper dan een van jullie.’

Zij bedankten voor het eten en gingen heen.

Buiten op de galerij kwamen zij nog een van de dienstmeisjes tegen. Die was van een heel ander slag. Vriendelijk en opgewekt zei ze hen goedendag, lachend over haar hele gezicht. Alv Udda bleef staan en keek haar aan. Leek zij op Kirsten Gustsdochter? Zij leek misschien op haar, maar zij was niet zo knap als Kirsten. Dat was niemand. Beneden op de binnenplaats moest hij, plotseling, weer blijven staan. De deur van Bernt Thorkeldszoons kamer stond open en in de kamer stond hijzelf met de degen in de hand, trachtend op de punt er van enige kluwens op te vangen, die hij tegen de wand wierp. Was hij dus toch thuis geweest?

Anton Gropa greep de reus bij de arm.

‘Eén ding hebben wij nog vergeten tegen de goede Vrouwe te zeggen, Alv,’ zei hij. ‘En dat is jammer!’

‘Wat dan?’ vroeg de reus met een vreemde klank in zijn stem.

‘Wij hebben helemaal vergeten over Peter Vastua te spreken,’ antwoordde de robuuste houthakker.

De Tistawaterval stortte nog maar steeds smeltwater van dooiende sneeuw- en ijsmassa's, uit talloze beken, moerassen, vijvers, en uit de vijf grote meren, die zich hier in het zuidoosten van het land uitstrekten, in de Tistarivier.

Een sterk gedruis vulde het hele dal tot aan de koopstad. Het fijn verstoven water hing in witte wolken boven de watervallen. Alles glinsterde van het vocht. En weer stonden er stukken van een regenboog in de lucht boven de armoedige huisjes van de zaagmolenarbeiders. Het teken was er, het teken van verzoening! In schone kleuren stond het boven hun hoofden. Voorwaar, de Here had Zijn blik weer op de bevolking in het dal gericht, zowel op de mannen als op de vrouwen.

Alle vlottersploegen keerden naar huis terug – uit Värmland, Dalsland, Bohuslän. Alv Udda's houthakkers kon men nu dagelijks boven bij de Femsjø en op de Va-elf aan het werk zien. Alv Udda's? Neen, men kon de vlottersploeg moeilijk nog langer de zijne noemen! Hij was vermoedelijk de noordoostelijke bossen ingetrokken.

Mette Mengers zaagmolens waren al van vroeg in het voorjaar af in bedrijf geweest. De godvruchtige Vrouwe was zich waarschijnlijk helder bewust, welke verantwoordelijke positie zij innam. Het lot van levende mensen lag in haar handen. Het hing van haar af, of zij door al te grote nood gedreven zich niet in het verderf stortten. Was het maar zo geweest, dat de Vrouwe alles alleen voor het zeggen had gehad in de Bosmaatschappij. Zij was er steeds persoonlijk bij aanwezig, wanneer er koren of meel werd afgewogen, hadden zij gehoord, om er op toe te zien, dat de arbeiders kregen wat hun toekwam.

De zaagmolenarbeiders wisten overigens, dat de heren participanten over de uitdeling van iedere kwartton koren en de uitgave van iedere armzalige schelling onderling beraadslaagden. Heer Samuël Thulstrup, zoon van een schatrijke vader, was op dat

punt al buitengewoon streng. De grote zorgvuldigheid, waarmede Mette Meng te werk ging, was hem een doorn in het oog. Hij placht te zeggen: 'Mijne heren! Wijst het gemene volk de plaats aan die het toekomt! Wir sollen herrschen!'

Die Duitse woorden brulde hij er uit. Meende de rijkeluiszoon iets nieuws te verkondigen? Hij was een poseur. Hij kon op de terreinen der houtzagerijen ijselijk staan schreeuwen en te keer gaan. Honend lachte hij daarbij om zijn ondergeschikten, dreigde hen met dwangarbeid en deportatie. Vrouwe Mette Meng zei er het hare van.

'Heer Samuel Thulstrup,' zei ze, 'mag ik u verzoeken niet zo luide te spreken en wat minder woorden te gebruiken? Als u de zaagmolen tenminste nog langer wenst te pachten!'

Op volle kracht werkende molens, gierende en suizende zaagbladen! Dag en nacht zong hun lied door het dal. De zaagmolenarbeiders zagen bijna de Here Zebaoth weer. Met David, de opperzangmeester, konden zij thans een loflied aanheffen. De woorden, neen, die kenden zij niet! Zij gebruikten echter uitdrukkingen, die zij wel kenden. Zij namen tegenover elkaar bijvoorbeeld geen blad voor de mond en uitten zich in de meest ruwe bewoordingen. Daaruit bleek, dat zij zich gelukkig en tevreden voelden. Het was een beste tijd! Goddank!

Maar in de vreugde mengde zich ongerustheid. Waar bleef de regen? Het was een voorjaar met afwisselend regen en zonneschijn geweest. Nu was er enkel zonneschijn. Maar de regen kon nog wel komen voor de waterval opgedroogd was. Herinnert u de woorden uit de bijbel, zaagmolenarbeiders – over zorgen – en de dag van morgen!

Kirsten Gustsdochter, de jonge en schone vrouw van Alv Udda, was al een hele tijd geleden naar het Tistedal teruggekeerd. Was zij van plan om blijvend haar intrek in het ouderlijk huis bij de Tistewaterval te nemen?

Reinuls Seljevik, de trouwe vriend en helper van haar man, had haar en het kind naar de Zweedse Ondiepten, een plek bij een aftakking van de Va-elf geroeid. Reinuls Seljevik had niet erg vriendelijk tegen haar gedaan. Hij had haar weinige bezittingen eenvoudig uit de boot gesmeten en was meteen weer rechtsomkeert het meer opgeroeid. En hij had evenmin als Alv afscheid van haar genomen. Had Reinuls misschien gedacht, dat zij maar voor een kort bezoek naar het dal was gegaan? Dat trachtte zij zichzelf wijs te maken. Maar dat Reinuls bij nacht de lange weg over de

Femsjø weer terug moest, kijk, daar had Kirsten Gustsdochter geen ogenblik aan gedacht.

Neen, zover dacht de jonge vrouw van de reus zeker niet. Had zij dat ooit gedaan, in beslag genomen als zij altijd was door haar eigen aangelegenheden, door haar dwaze angsten? Nu dacht zij alleen maar aan het kind, het mooie kind van Bernt Thorkelds-zoon, de man, met wie ze weldra haar hele verdere leven tafel en bed zou delen. Wat deed het er dan toe, of Reinuls Seljevik al onhartelijk had gedaan?

Kirsten Gustsdochter had tussen haar weinige bezittingen gestaan en het bootje in de avondschemering nagekeken. Het meer lag roerloos. Het zog van het bootje sloeg een brug van de aanlegplaats, waar zij stond, in noordelijke richting naar Lilleøen, een brug van blinkende waterbelletjes.

Zij had hulp gekregen. De kinderen van Peter Vastua waren met z'n allen komen aanhollen. Zij pakten ieder wat op en sjouwden er mee weg. Soffia, Peters vrouw, stond mager en bleek in de deur van haar huisje en zag hen aankomen. Zij had een paar afschuwelijk starende ogen en ze had gevraagd:

‘Zo Kirsten, trek je, nu je man weg is, zolang bij de ouwelui in? Ik krijg er ook zo genoeg van om alleen te zijn. Peter is ook mee, weet je.’

Waarom had Soffia niet naar haar mooie kindje gekeken? Haar woorden hadden haar ook zo onaangenaam getroffen.

Ja, zo was Kirsten Gustsdochter dan weer naar het dal gekomen met haar weinige bezittingen – dezelfde als toen Alv Udda haar in de herfst naar Lilleøen had geroeid. Dat leek al zo verschrikkelijk lang geleden, hoewel het maar enkele maanden waren. Zelfs zijn huwelijksgeschenk, de zilveren lepel en de zilveren beker, had zij niet meegenomen. Het enige dat zij had behouden, was de mooie blouse.

In de zon en bij het gedruis van de waterval zat Kirsten Gustsdochter voor het huisje met het kind op haar schoot. Zij wiegde het, verzorgde het en gaf het de borst. Het kind spartelde tevreden met armen en benen. Een zalig gevoel, hemelse verrukking van een reine ziel. God mocht haar straffen, indien haar moederliefde niet was, zoals ze behoorde te zijn. Die was even echt en warm als de liefde, die zij voor de vader van het kind koesterde. Nog groter echter moest de liefde tot God zijn. Kirsten Gustsdochter had veel geschreid, sinds zij thuis was gekomen . . . hier onder de mensen en ver van het wolvengehuil en allerlei akelige

geluiden. Wat was er dan toch met haar? Was er dan helemaal niets met haar te beginnen?

Er waren zoveel dingen gebeurd, dingen waar zij vroeger nooit aan had gedacht. Gedacht? Zij had maar één gedachte, één wens gehad. Om bij Alv Udda, haar man, weg te komen. Die gedachte had haar dag en nacht beziggehouden. Zou zij nog zwaarder worden gestraft, omdat zij zoiets had gedacht en gewenst?

Licht en blij te moede had zij gemeend naar het ouderlijk huis terug te keren. Zij hoefde niet bang te zijn, dat Alv haar achterna zou komen om haar met geweld terug te halen. Hoe had zij zich in hem vergist! Alv Udda deed niet, wat zijn in dierehuiden gehulde voorvaderen in de donkere tijden van het heidendom hadden gedaan. Hij las de Heilige Schrift. Mensen, die dat deden, zonnen immers niet op wraak. Bovendien was Alv Udda in noordoostelijke richting naar onbekende streken getrokken. Zou hij daar ergens in den vreemde, in de bossen, een nieuw bestaan willen zoeken?

Het liep heel anders dan zij had gedacht en gehoopt. Van die blijmoedigheid was alras weinig meer over. Nog niet zo lang geleden had zij zich op Lilleøen met allerlei wonderlijke gedachten moed in zitten spreken. Eindelijk vrij, had zij gedacht. Eindelijk gelukkig. Maar geluk was zeker iets, dat alleen maar even vluchtig op bezoek komt om daarna meteen weer te verdwijnen. Dichter bij hem, had zij gedacht. Maar nog altijd moest zij op een afstand van hem blijven.

In vreugde ligt droefenis. In liefde smart. Weet je dat dan niet, Kirsten Gustsdochter Udda?

Een kind ja! Een donkerharige, bruinogige jongen op haar schoot! Op eerbare wijze uit een huwelijk geboren. Maar ongedoopt en een heiden. De Here mocht haar bijstaan, haar haar grote schuld vergeven en het kind behoeden voor de boze macht en de list en lagen van de duivel. Dat was haar vurige bede. Zij was gedwongen om in strijd met alle zeden en haar plicht als Christin steeds met een ongedoopt kind te blijven zitten. Wat moest zij doen? Ja, wat moest zij doen? Het kind moest worden gedoopt en een naam hebben, maar hoe moest het heten? Dat was al voldoende om de slaap te verdrijven en de ganse nacht te liggen schreien. Zij had het kind bij open deuren in een portaal gebaad. En er waren niet de nodige voorzorgsmaatregelen genomen. Het enige was, dat Oline het kind met vuur, teer en brood had gezegend. Maar dat was dan ook alles. Zelf was zij in de laatste maand van haar zwangerschap alleen een keer naakt door de strengen van

Gullfaks' tuig gekropen. Als er maar geen ongeluk over het hoofd van haar kind kwam! Herhaaldelijk sloeg zij een kruis boven de kleine onder het uitspreken van van buiten geleerde teksten uit de Heilige Schrift. En zij had staal in zijn bedje gelegd.

God verhoede, dat het kind Udda zou heten! De prest zou het kind van Bernt Thorkeldszoon nooit als de zoon van Alv Udda in de kerkelijke doopregisters mogen inschrijven. Had zij een verdorven en dood geweten gehad, ja, dan zou zij op dat ogenblik het kind – zwijgend – in de armen van de reus hebben gelegd. Hij zou het behoedzaam in zijn sterke armen hebben genomen, het tegen zijn ruige borst hebben gedrukt. Op zijn brede, ernstige gelaat zou een uitdrukking van vreugde zijn gekomen. De rimpels bij zijn ogen zouden hebben gelachen. Zelf zou zij met haar stilzwijgende leugen een goede daad hebben verricht.

Maar waren er werkelijk vrouwen, die hun echtgenoot met het kind van een andere man konden bedriegen?

In vreugde ligt droefenis, ja! Maar Kirsten Gustsdochter Udda was misschien toch wel blij, ook al moest zij voorlopig in het ouderlijk huis blijven wonen? Zijen Bernt Thorkeldszoon konden immers toch niet gaan samenwonen, voor de prest hen in de echt had verbonden? En geen prest kon dat doen, voor zij van Alv Udda was gescheiden. Daar had zij in de nare tijd, die zij op Lilleøen had doorgebracht, geen rekening mee gehouden. De band was moeilijk te verbreken. Zij was volgens de wet getrouwd. Haar gedwongen ja had zij gegeven in aanwezigheid van de prest, haar ouders, familieleden en getuigen. Zoals Bernt had gezegd, moest een verzoek om echtscheiding, tot Christiaan V, de koning van de dubbelmonarchie, worden gericht. En niet alleen tot hem, maar ook tot de hoogste kerkelijke en wereldlijke autoriteiten. Alv Udda zelf, haar ouders en al de anderen moesten het verzoek ondersteunen. Dat was veel. Al de eerste dag dat zij elkaar hadden weergezien, was zij met een bezwaard hart bij Bernt Thorkeldszoon vandaan gekomen. Er zouden wellicht vele maanden verlopen, alvorens ten aanschouwe van de prest en de gemeente de band tussen Alv Udda en haar zou worden doorgesneden.

Haar moeder had onmiddellijk begrepen, hoe het met haar gesteld was, toen zij met de bagage en al de kinderen van Peter Vastua achter zich aan het huisje was binnengestapt. Zij had snel de deur van het kamertje, waar vader lag te slapen, dichtgedaan en haar schamele bezittingen door de kinderen in het houtschuurtje laten opbergen. Daar stonden ze voorlopig uit de weg, meende haar moeder. Maar zij had haar zo goed begrepen. De eerste avond

hadden zij niet veel samen gepraat en met geen enkel woord over Alv Udda en Lilleøen gerept. Had haar moeder misschien gedacht aan die keer, toen haar dochter hier voor het laatst was geweest? Zij was sindsdien sterk verouderd en veel zwakker geworden en zou nooit meer haar hand tegen haar dochter kunnen opheffen om haar ook nog te slaan in haar ongeluk.

Maar haar moeder had een paar vriendelijke woorden gesproken, toen zij het kind in haar armen had genomen:

‘Ik had nooit gedacht, dat ik op mijn oude dag nog voor zulk grut zou moeten zorgen. O, wat een schat is het! Moge God hem nu en altijd onder Zijn beschermende hoede nemen. Dat is mijn vurige wens, mijn beste Kirsten!’

Haar moeder had een hele tijd op de stenen rand van de haardstee naar het kind zitten kijken. Zij had gezucht als van diep verdriet. Later op de avond had Kirsten het kind boven op de schouw gelegd. De laatste tijd thuis hadden zij en haar zusje Berit daar altijd gelegen. Haar moeder had het dwaas en onverstandig gevonden om het kind zo hoog onder de balken te leggen. Het zou er af kunnen vallen. Maar Kirsten had het toch gewild. Daar boven op de schouw voelde zij zich veilig en uit de buurt van haar vader. Dat moeder zo angstig had gedaan, dat zij haar boeltje in de schuur had weggeborgen en de deur van de kamer zo haastig achter zich had gesloten, had haar dadelijk een gevoel van beklemming gegeven. Zij was zeker niet welkom. Had zij dat dan verwacht? Had zij misschien verwacht dat haar moeder, haar vader en de andere mensen hier in het Tistedal haar de hand zouden toesteken en hartelijk welkom heten?

Een halfuur voor middernacht was vader zoals gewoonlijk wakker geworden. Evenals de andere zaagmolenarbeiders werd hij wakker, wanneer hij wilde, zonder er een klok of een wekker bij nodig te hebben. De uren van de dag berekende hij naar de stand van de zon, die van de nacht naar de Grote Beer. Zonder iets van haar aanwezigheid te bemerken, was hij naar de zagerij gegaan.

Maar de volgende dag tegen de middag was hij weer thuis gekomen. Hij had, toen hij zijn dochter zag, zijn muts van kattevel op de slaapbank neergesmeten en gezegd:

‘Als jij anderen voor je laat werken en er zelf niet bij bent, zal het je slecht vergaan!’

Zij had geen antwoord gegeven, maar gevraagd, hoe het met hem ging en of hij geregeld werk had. Hij had brommend geantwoord, dat het met zijn gezondheid wel ging en met de verdienste eveneens. Hij was nog wel in staat voor twee oude mensen, die aan

de rand van het graf stonden en nog maar weinig behoeften hadden, de kost te verdienen. Hij had haastig de pap en de haring opgegeten, die haar moeder voor hem had klaargezet. En toen had hij zijn stok gepakt en was de deur uitgehinkt.

Daar zat Kirsten Gustsdochter nu in het ouderlijk huis met het kind op haar schoot. Zij voelde zich verdoemd. Het was verkeerd van haar geweest, dat zij indertijd aan de dwang van haar ouders had toegegeven. Nu zij de band met Alv Udda weer wilde verbreken, zouden de koning, de kerkelijke en wereldlijke overheid ook een woordje hebben mee te spreken. En de prest – wat zou die zeggen? Hij zou wellicht teksten uit de bijbel aanhalen, woorden die zijzelf had gespeld en waar zij diep over had nagedacht; hij zou haar huwelijk voor rein, heilig en onontbindbaar verklaren. Zij herinnerde zich weer de woorden van de oude deken over zonde en overspel en eeuwige verdoemenis. Hoe kon dan een zondige daad geheiligd worden? Een mens kon toch niet achteraf verantwoordelijk worden gesteld voor dingen, waarvan men vooruit niets had geweten, en aan Gods woord zijn gebonden? Althans voor zover Kirsten Gustsdochter het begreep. Zij had gehoopt de eerste nacht thuis van Bernt te dromen, en wanneer het dan morgen werd, met het kind op de arm naar hem toe te gaan, het hem trots en overmoedig te tonen. Maar die eerste nacht had zij liggen schreien. In plaats van aan Bernt te denken, had zij aan Alv Udda gedacht. Aan zijn grote liefde en hoe bezorgd hij altijd was geweest. Aan zijn beschermende goedheid jegens haar. Toen had zij aan haar norske, brommerige vader gedacht, aan haar angstige moeder, haar familie en de boze mensen.

Nu had zij met Bernt gesproken. De eerste keer, dat zij elkaar weerzagen, sinds zij thuis was gekomen, was in de regen en wind bij de stadspoort. Het slechte weer had haar verhinderd om het kind mee te nemen, bang als zij was, dat het er iets van zou krijgen. Zij had er zich op verheugd het hem te tonen, maar zij had hem zelf moeten gaan opzoeken. Hij was komen aanrijden, op weg naar de molen van Porsnes, waar hij de molenaar moest spreken. Hoog te paard had hij gezeten en hij was verrast geweest over hun plotselinge ontmoeting. Hij had het paard bij de poortwachter afgegeven. Tegen goede betaling hadden zij in het blokhuis mogen zitten. Een hele tijd hadden zij daar gezeten. En zij had geluisterd naar zijn verhaal van alle moeilijkheden, die nog moesten worden overwonnen. Zijn woorden waren meer dan voldoende geweest om haar ook de volgende nachten wakker te houden. Hij had gezegd:

‘Je mag nooit vergeten, Kirsten, dat ik procuratiehouder bij een

streng, veeleisende meesteres ben! Wat denk je wel, dat Hare Edelheid er van zou zeggen, als wij gingen samenwonen zonder getrouwd te zijn?"

Ze had er tegen ingebracht:

'Maar het kind en ikzelf dan? Als ik, zolang wij nog moeten wachten, op de zaagmolens ga werken, zal ik het kind onder de hoede van anderen moeten overlaten.'

Hij had heftig geantwoord:

'Werken op de zaagmolens! Neen, Kirstenlief, dat verbied ik je! Ik zal de gehele alimentatie voor jou en het kind betalen, tot de zaak is geregeld. Pas als dat gebeurd is, zal er een gelukkige tijd voor ons aanbreken.'

Bernt Thorkeldszoon had toen nog verder over zijn meesteres, Mette Meng, gesproken. Over zichzelf en over het kind. 'Ik zou op staande voet worden ontslagen, mijn beste meid!' had hij gezegd. 'Het zou een streep halen door al mijn dromen en verwachtingen! Je moet goed begrijpen, dat ik mij een doel heb gesteld, dat ik ook wil bereiken! Je wilt toch niet, dat ik mij op die manier terwille van jou en het kind in het verderf stort en bij mijn meesteres in ongenade val? Denk eens goed over mijn woorden na!'

Had Bernt Thorkeldszoon haar dan niet langer lief? Hij, haar vurige aanbieder, die haar zoveel had beloofd? Er waren maanden verlopen, sinds zij elkaar in de koopstad in de Herberg Christi hadden ontmoet. Gedurende een eindeloos lijkende herfst, een eindeloze winter, een eindeloos voorjaar had zij met een smartelijk verlangen in haar hart rondgelopen! Was dat met hem dan misschien niet het geval geweest? Het was angstig daaraan te denken.

Wel wist zij van vroeger, dat Bernt Thorkeldszoon zich soms vreemd kon gedragen. Hij had niet altijd even mooie woorden tegen haar gebruikt. Maar zij hadden samen ook ogenblikken beleefd, waarin zij alles wat niet goed tussen hen was geweest, hadden vergeten. Dan aanbad hij haar. Dan was zij alles voor hem. Schone, heerlijke ogenblikken!

Mocht zij dan nu aan hem twijfelen? Neen, neen! Zij wilde niet twijfelen! Zijn gevoelens waren dezelfde gebleven. Zij herinnerde zich nog zo goed zijn laatste woorden tegen haar na het duel op de degen tegen kapitein Geshowen. 'Nu zal alles in orde komen, mijn lieve Kirsten!' Die woorden hielden een belofte voor de toekomst in. Zij wist zeker, dat Bernt Thorkeldszoon zijn belofte zou nakomen. Zij wilde ook bidden om die zekerheid te mogen behouden, zowel om hem als terwille van haar eigen zieleheil. Ja,

zij vertrouwde op de vader van haar kind! Kreeg zij nu al niet geld om van te leven? Terwijl zij hier voor het huis zat, zag zij de andere vrouwen op de zaagmolens zwoegen. Moeders en kinderen sleep-ten met gebogen ruggen zware lasten over de terreinen van de zagerijen. Zij behoefde dat niet te doen. Maar zij schaamde zich haar medezusters zo te zien zwoegen. Het was anders wel een hele opluchting, dat zij niet ten laste van haar ouders kwam. Zij leefde nu haast als iemand van de betere stand. Zou haar vader haar nu misschien begrijpen, wanneer zij hem overeenkomstig de waarheid vertelde, hoe de toestand was? Want dat zou zij nu zo spoedig mogelijk doen.

De zon stoofde de grijze huiswand, Kirsten en het kind. De appelboom bij de hoek van het huis stond in volle bloei en geurde zoet. Haar moeder had die daar geplant. De gifbes hing er aan alle kanten af. Hier en daar begonnen de glimmend zwarte bessen al te verschijnen. Ze werden gebruikt als middel tegen kortademig-heid, huidziekten en kiespijn, zoals zij van oude mensen had gehoord.

Zij ging een heerlijke tijd tegemoet! Rondom haar zongen de vogels. Er waren er zoveel hier in het dal. Zij dartelden en zwierden voor en boven haar, in bosjes en struwelen. Boven op de kam van de heuvel vlogen de zwaluwen in en uit de aardholen, die zij daar hadden gemaakt. In het stenen muurtje hadden het kwikstaartje en de vliegenvanger hun nesten. Een vink zat op vijf gespikkelde eitjes onder de bovenste trede van de zoldertrap. De vogel was zo tam, dat hij de kruimels uit haar hand at. Al wat leefde, groot en klein, streefde er naar zich voort te planten.

Gelukkige vogels en gelukkige bloemen!

Wanneer het eenmaal volop zomer werd, zou zij ook een plekje tussen de bloemen des velds zoeken, voor zichzelf en het kind. Haar jurk zou zijn als de bloemen, even kleurig, en licht en luchtig zou hij om haar heen vallen. Zij wilde mooi zijn voor iemand hier op aarde – voor Bernt.

Kirsten Gustsdochter wilde, dat haar kindje naar de prachtig glinsterende watersluijer met flonkerende sterren zou kijken, die tussen de bergwanden ontstond. Zij wees ook naar het stuk regenboog, maar toen begon het kindje te huilen en wilde niet kijken. Van deze plaats af kon zij het hele dal overzien tot aan de koopstad. Van de stad zelf zag zij niet veel. Zij zou dat prettig hebben gevonden. Dan had zij haar kindje kunnen wijzen, waar zijn vader woonde, in het grote pakhuis van Mette Meng.

O, waarom bekommerde Bernt zich toch zoveel om koning,

prest en overheid, waarom ging hij niet met haar samenwonen! En hij had haar nog wel gevraagd:

‘Zal het kind niet in het huis van zijn vader worden geboren?’ Zijzelf trok er zich niets van aan wat de mensen hier in het dal zeiden of dachten. Want zelfs al zou zij van haar geboorte af tot haar stervensuur nooit een stap buiten de deur hebben gezet, dan nog zouden de mensen hier in het dal kwaad van haar spreken. Zo waren ze nu eenmaal.

Dwaze Kirsten Gustsdochter! Moet Bernt Thorkeldszoon zijn betrekking dan maar opgeven? Wil jij hem dan ten val brengen, nu hij tot eer en aanzien is gekomen? Neen, bedwing jezelf! Onderzoek, of je liefde wel de ware liefde is! Jaagt de ware liefde eigen lusten na? In ontbering en verlangen worden jouw gevoelens voor hem op de proef gesteld, Kirsten Gustsdochter!

Het was waar! Zij zou nog langer wachten, er in berusten. Maanden, jaren lang zou zij op hem wachten – als hij maar heel vaak bij haar zou komen – lief voor haar zou zijn – lieve woordjes tegen haar zou fluisteren. Dan zou zij geduldig zijn. Hier in haar ouderlijk huis vond zij het ook veel prettiger dan op Lilleøen. Hier in het vertrek, waar zij nu sliep, hoorde zij geen wolvegehuil en geen angstaanjagende, spookachtige geluiden. Hier was alleen maar het gedruis van de waterval om haar heen. Het gierend lawaai van zaagbladen. En elke nacht sliep het kind aan haar zijde.

Zij zou wel berusten, wanneer maar geen invloeden van buiten zich deden gelden en haar onrustig maakten. Van buiten, ja! Heer, o Heer, help mij de innerlijke rust te vinden! Eenmaal zou zij haar doel bereiken, want liefde overwint ten slotte alles. Die was uit God. Uit de hemel. In de Heilige Schrift had zij gelezen van Gods liefde voor de mensen. Eenmaal zou dat allesbeheersende gevoel zegevieren en alle mensen volkomen gelukkig maken.

Nu hoorde zij gelach te midden van het bruisen van de waterval, gelach van vrouwen. Het kwam van beneden van het terrein van de molen De Zuidzij aan de andere kant van de waterval. Een paar oude vrouwen stonden naar haar omhoog te kijken. Zij kon hun gezichten onderscheiden. Zij maakten allerlei grimassen tegen haar, wezen en lachten. En zij riepen: ‘Luilak!’

Het werd haar akelig te moede. Zij nam het kindje op, ging om de hoek van het huis op een steen – in de schaduw – zitten. Hier zagen alleen de vogels haar. Liet het haar werkelijk zo koud, wat de mensen dachten en zeiden? Weer een onwaarheid! Zij trok zich de dingen veel meer aan dan zij zichzelf wilde bekennen. Waarom begaf zij zich niet onder de mensen? Waarom sloop zij stilletjes

langs allerlei achterweggetjes over de kale rotsen naar haar vriendin Helene Lorentzdochter? Zij was bang, ja, dat was zij! Bang, dat zij vrijpostige vragen zouden stellen, jaloers als zij waren. Zij kon zich wel ongeveer voorstellen, wat zij van haar dachten. Hier zat zij nu en werd onderhouden door een man uit de betere stand met een goed inkomen, zodat zij niet op de zaagmolens behoefde te werken. De enkele vrouwen, die zij tot nu toe toevallig had ontmoet, hadden haar groet niet beantwoord.

Eens, ja eens zou alles anders worden! Zou zij dan met rust worden gelaten? Maar goed dat Bernt een invloedrijk man, een man van aanzien was geworden. Zijn verzoekschriften aan de autoriteiten zouden wel resultaat hebben. Zij durfde er overigens niet aan te denken, hoe de scheiding in haar werk zou gaan. Dan kwam alles haar zo gevaarlijk en onaangenaam dicht op het lijf. Daar stond dan haar man, Alv Udda, samen met haar en Bernt Thorkeldszoon tot spot en vermaak te kijk voor Jan en alleman. Zij zag het voor zich – nu Bernt er over had gesproken. Zij moest hopen op Gods hulp en Bernts bekwaamheid.

Een martelende vraag: Wat moest zij in die tussentijd doen? Moest zij hier maar zo blijven zitten als een prinses, niet het geringste uitvoeren, enkel Bernts geld in ontvangst nemen? Zij hielp haar oude moeder een handje, jaja! En zij ondersteunde haar ouders met het geld, dat zij ontving. Jawel! Maar dat was niet voldoende. Het bevredigde haar niet.

Zij kon in dit leven van nietsdoen langs allerlei bekende en dierbare paden dwalen, langs de bospaden naar Bjørnstad en Orød. Zij wilde ook eens naar de oude treurberk aan de Femsjø gaan, onder het neerhangende bladerdak kruipen, daar een hele tijd blijven zitten. Misschien zou de koekoek wel in de berk komen roepen! Daar wilde zij God om bidden. Ja, en daar onder die treurberk wilde zij God ook om vergeving smeken voor de zonde, die zij had begaan, de handen gevouwen over zijn en haar voorletters, die in de bast stonden gesneden.

Want die letters zouden er toch nog wel staan?

Ergens in het grote woonhuis van Mette Meng klingelde een bel, een zilveren bel. Konstanze, het rappe kamermeisje was van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat op de been. Het was maar goed, dat zij zo'n zonnig humeur had. Zij zou wel moe worden. Zij liep zich zo ongeveer de benen van het lijf.

Op het ogenblik vooral was er geweldig veel te doen in het grote huis. Zo'n drukte placht er anders alleen voor de grote feestdagen te heersen. Was de Vrouwe misschien van plan nog dit jaar in het huwelijk te treden? De assistentsraad at steeds vaker in haar boudoir. Na heel wat onderling gefluister kwamen de meisjes tot de veronderstelling, dat het nu wel gauw op een huwelijk zou uitlopen. Zou de Vrouwe misschien kinderen willen hebben? Wie zou anders later haar grote fortuin moeten erven? Zij bezat bijna alle grote hofsteden in Idde, Berg en in de naaste omgeving rond de koopstad. Misschien was de Vrouwe ook al boven de jaren. Maar men kon nooit weten. Sara, de vrouw van Abraham, baarde haar eerste kind immers op eenennegentigjarige leeftijd.

Wanneer de Vrouwe klingelde met de zilveren bel, was het om Konstanze. Wanneer de procuratiehouder op de triangel sloeg, die buiten tegen de wand van het pakhuis hing, was het eveneens om haar te doen. Heel eenvoudig om zo te bellen of op de triangel te slaan. Meester Anthoni Osterman riep het vrouwmens Petronella ook altijd door middel van een triangel. Zou Bernt Thorkelds-zoon die gewoonte soms van hem hebben overgenomen? Het werd langzamerhand wel een beetje erg met zijn groteluismanieren.

Konstanze, die op de bank in de grote keuken zat, sprong op. Het was maar goed dat zij niet voortdurend buiten op de galerij omhing en naar de soldaten op straat stond te kijken. Een heel wat geringer vergrijp was al voldoende om een geducht standje van de Vrouwe te krijgen. Rap ter been als zij was, snelde Konstanze een paar deuren door, tot zij voor de derde deur bleef staan, die opende en een buiging maakte.

De Vrouwe zat in haar hoge, met goudleer beklede stoel. Vandaag was zij gekleed in een japon van rose atlas met gespleten pofmouwen, om hals en polsen rijk met kant gegarneerd. Waarom had de Vrouwe zich vandaag zo mooi gemaakt? Anders liep zij het hele voorjaar en de voorzomer, bij het verzorgen van de bloemen in haar tuin, altijd in een heel grof linnen japon rond. De Vrouwe zei op zeer gebiedende toon:

‘Konstanze! Ga vlug naar de procuratiehouder en zeg, dat hij bij mij komt. Hij is zeker of tussen de folianten in het kantoor of tussen de haringvaten in het pakhuis te vinden!’

Mette Meng wierp een vreemde zijdelingse blik op Konstanze. Het meisje had zulke rode wangen. Had zij weer met het mannelijk personeel gecoquetteerd? Dat wilde de Vrouwe absoluut niet hebben. Wel, dat het meisje zo rood zag, kon immers ook wel door het harde lopen komen. Zij wilde niet zomaar zonder meer kwaad van haar denken. Konstanze was handig en ijverig. Maar tegenover de mannen was zij wel wat al te vrijmoedig.

Op een zomernacht, verleden jaar of het jaar daarvoor, zij herinnerde het zich niet zo precies meer, was zij op een keer vreselijk geschrokken. Zij had Konstanze buiten in de tuin in de karpervijver zien rondzwemmen. Schandelijk! Zij had haar onmiddellijk een welverdiende reprimande gegeven. Als zij zo graag een bad wilde nemen, moest zij dat maar op een gewonere tijd doen en dan helemaal gekleed te water gaan, zoals het gebruik wilde. Wat overigens haar gestalte en verder voorkomen betrof, dat liet bij het kamermeisje ongetwijfeld niets te wensen over. Integendeel. Konstanzes welgevormde lichaam was blank en stevig. Eenmaal was zijzelf ook zo geweest als haar kamermeisje, jong en soepel.

Konstanze had niettemin tegen haar wil tedere, onrustig makende gevoelens bij haar opgewekt. Ach, de tijd stond niet stil! De Heer had haar niet met kinderen gezegend. Haar echtgenoot, Peder Olauszoon Nordman, had meer dan eens de wens te kennen gegeven een adoptiefzoon te willen aannemen. Zij had zich daar altijd tegen verzet in de hoop hem zelf een zoon te schenken.

De Vrouwe knikte kort en beslist tegen haar kamermeisje, terwijl Konstanze een buiging maakte en zich haastte de boodschap over te brengen.

In de keuken zei Konstanze giechelend en fluisterend tegen de andere meisjes, dat de procuratiehouder nu vast en zeker in ongenade was gevallen. Het gezicht van de Vrouwe had niet veel goeds voorspeld. Wist iemand misschien, of hij soms weer in de

croeg van madame Britz had zitten pimpelen? Niet? Wat zou het dan kunnen zijn?

Zij holde vlug de trap van de galerij af en de grote binnenplaats over. De grote deur naar de straat stond open en de knechten waren bezig een aantal schapen aan elkaar vast te binden, die naar de zetboer Lauritz Boberg op de hofstee Torpum zouden worden gezonden om daar te grazen.

Gewoonte of gedachteloosheid? Konstanze snelde regelrecht op Bernt Thorkeldszoons deur af en riep hem bij zijn voornaam. Zij betrapte er zichzelf onmiddellijk op. Kwam het wel te pas, dat zij de procuratiehouder bij zijn voornaam riep? Bernt Thorkeldszoon was nu een deftige meneer geworden. Hij had de leiding van het hele bedrijf van zijn meesteres, van de zaagmolens en de velerlei soorten handel, die er werd gedreven, en zat verder dikwijls met de voorname heren van de koopstad in het kantoor van de Bosmaatschappij. Als de Vrouwe of een van de andere dienstmeisjes haar hadden gehoord, zouden zij misschien wie weet wat hebben gedacht. En dat mocht niet, dat mocht niemand.

Bernt Thorkeldszoon was natuurlijk niet in zijn kamer. Zij moest hem immers ook niet daar gaan zoeken! Zij moest eerst in het pakhuis gaan kijken. En inderdaad! Boven, op de eerste verdieping, zat hij voor het open raampje in een dikke foliant te schrijven. Hij had een lange, donkere reismantel om zich heen geslagen. Er stond een koude trek in het pakhuis, zelfs al was het erg zacht weer geworden. Er kwam hier weinig zon naar binnen.

Konstanze sloop snel de trap op. Zij zat vandaag vol dartelheid, kwam op haar tenen achter hem staan en toeterde hem plotseling hard in het oor. Hij sprong even op van schrik en wierp de ganzepen neer.

‘Wou je me vermoorden, Konstanze? Het hart zit mij in de keel!’

‘Neen, ik niet! Maar de Vrouwe kon dat wel eens van plan zijn! Zij was gewoon wild!’

‘En jij, ben jij niet “wild”?’

‘Ik? Waarom zou ik dat zijn?’ vroeg zij met geveinsde verbazing.

‘Jij bent immers net een wilde kat, juffertje! Weet je dan niet meer, hoe woedend je was, toen wij de laatste keer samen waren?’

‘Jij bedoelt jezelf zeker! De ene keer ben je gewoon Bernt Thorkeldszoon, en een andere keer weer een wie-weet-wat-voorvoornaam iemand!’

‘Iedereen weet, hoe gevaarlijk jij voor mannen bent, Konstanze!’

‘Malle kwast!’

‘Ben je vergeten, hoe ik je in mijn armen heb gehouden?’

‘Nee – ja, dat ben ik vergeten! Maar nu moet je voortmaken, dan zullen we zien, of je het er nog levend afbrengt.’ Konstanze lachte hem met een openhartige blik verleidelijk toe.

Bernt Thorkeldszoon sprong op van zijn plaats achter de lessenaar, trachtte haar te grijpen. De reismantel belette hem vlug genoeg te zijn. Zij rende snel om een haringvat heen en de trap af. Hij haar achterna. Konstanze glipte en sloop als een kat tussen de stapels gedroogde vis, kisten, vaten en ankers door, hem telkens plagend. Zij durfden niet luid te spreken, alles klonk zo duidelijk in het pakhuis.

Bernt Thorkeldszoon was wel vlug en lenig, maar het was de vraag, of zij niet nog vlugger was. Zij tilde haar witte rok op tot boven haar knieën en wist hem steeds weer te ontglippen. Ja, zij was werkelijk verleidelijk mooi, dat kamermeisje van Mette Meng!

‘Gun je toch even de tijd om je mantel uit te trekken, mijnheer de procuratiehouder,’ zei ze verder plagend, ‘anders smelt je zo meteen nog!’

Konstanze stond achter een stapel gedroogde vis, nauwkeurig op al zijn bewegingen lettend. Haar kroezige haar kwam onder het nauwsluitende mutsje te voorschijn.

‘Je zult zien, dat ik je zo met mijn mantel aan ook wel te pakken krijg,’ antwoordde hij, vlug en lenig boven op de stapel gedroogde vis springend.

Op het laatste moment ontglipte zij hem echter nog, en vluchtte door de achterdeur zijn kamer in.

Hij glimlachte en kwam kalm achter haar aan. De andere deur, naar de binnenplaats, was op slot. Hij behoefde dus alleen nog maar de deur naar het pakhuis op slot te draaien. En dat deed hij.

‘Zie je nu wel, hoe gemakkelijk zo’n wijfjesdier zich vangen laat?’

Hij wierp haar snel de mantel over het hoofd. Zij bleven er samen onder staan. Hij hield haar in zijn armen. Zij fluisterde achter adem:

‘Bernt, laat me los! Toe, wees lief! Hier – zo midden op de dag en alles!’ Zij poogde zich los te rukken en kreeg het toen onder de mantel nog benauwder. ‘Nu niet! Nu niet, Bernt!’ fluisterde zij.

Op hetzelfde ogenblik werd er op de deur geklopt.

Als door een wesp gestoken lieten zij elkaar ijlings los. Konstanze haastte zich haar haren wat te ordenen, het mutsje recht te zetten en trok haar rok glad.

‘De Vrouwe,’ fluisterde zij verschrikt en snelde op de tenen naar

de achterdeur. Zij wist die open te krijgen en zo in het pakhuis te komen. Zo had zij er in ieder geval aan weten te ontkomen, dat Hare Edelheid haar toorn over haar zou uitstorten. Maar die arme procuratiehouder! Zij moest, toen zij de deur sloot, nog om hem lachen ook. Hij kreeg zijn verdiende loon. Het was me ook een fijne mijnheer!

Er werd opnieuw op de deur geklopt. Hij streek haastig zijn donkere haren naar achteren, trok zijn mantel recht. Zijn handen trilden, toen hij opendeed. Een leugen lag hem al op de tong. De Vrouwe zou hem ongetwijfeld streng onderzoekend aankijken. Een geluk, dat Konstanze nog bijtijds door de achterdeur had weten weg te komen.

Hij aarzelde even. Zou Alv Udda misschien zijn teruggekomen? Hij greep naar zijn degen – deed open.

Buiten op de stoep stond Kirsten Gustsdochter – met het kind op de arm. Hij had plotseling het gevoel, of alle kracht uit zijn lichaam wegvloeide.

Ja, daar stond Kirsten Gustsdochter op de binnenplaats met zijn kind op de arm – nu pas, na al lange tijd bij haar ouders te hebben gewoond. En hij, de procuratiehouder Bernt Thorkeldszoon, stond voor haar – en moest er niet aan denken, hoe hij er eigenlijk wel uitzag – warm en bezweet na de vurige omhelzing met een andere vrouw.

Iemand als hij was misschien wel tegen alle moeilijke situaties opgewassen – maar nu viel het toch niet mee. Hij was thans gedwongen een vrouw recht in de eerlijke, stralende ogen te kijken. En daar stond hij, de zondaar, hakkelend een paar inhoudloze woorden te stamelen. Begreep hijzelf wel, wat hij zei? Begreep hij er wel iets van? Zo in de war was hij nog nooit geweest. Vechtersbazen en ingetrapte deuren vond hij niet half zo erg.

En Kirsten Gustsdochter begreep de gemoedsbeweging van haar toekomstige echtgenoot verkeerd. Hij deed wel vreemd, maar het maakte haar blij dat te zien. De vreugde en de verrassing kunnen iemand soms ook al te zeer overweldigen. Zij hield het kind omhoog en stak het hem toe, opdat hij het beter zou kunnen zien. Zij genoot van dit ogenblik, met lachende ogen en een lachende mond. Zalig zijn de reinen van hart, stond er ergens in de Heilige Schrift. Ja, Bernt Thorkeldszoon was helemaal in de war! Schuw keek hij in het rond, of niemand hem zag. Hij meende van alle kanten nieuwsgierige blikken te zien, zowel achter de ramen als uit de bijgebouwen. Daar snelde Konstanze ook over de

binnenplaats. Zij keek hem even met een eigenaardige spotlach aan. Die duivelse meid!

‘Vind je het geen mooi kindje, Bernt?’ vroeg Kirsten ongekunsteld. ‘Hij lijkt op jou!’

‘Jaja,’ gaf hij onrustig ten antwoord. ‘Maar kom, wij kunnen hier niet voor Jan en alleman te kijk blijven staan! Moet ik nog weer herhalen, wat ik je ook gezegd heb toen wij elkaar de laatste keer hebben ontmoet? Laten wij afspreken, dat wij elkaar straks in de herberg van madame Britz of bij mijn vriend de winkelier Emalduszoon weerzien, dan kunnen wij daar eens rustig samen praten. Mijn meesteres heeft mij zo juist bij zich ontboden. Ik moet onmiddellijk bij haar verschijnen!’ Hij duwde haar het kind weer in de armen, daarmede te kennen gevend, dat zij nu moest gaan. Toen liep hij snel weg, de binnenplaats over – hij vluchtte. In vijf sprongen was hij de hoge trap van de galerij op. Onderweg wierp hij zijn stoffig geworden reismantel zo maar ergens neer.

Hare Edelheid was in het geheel niet boos. Integendeel. Zij ontving haar procuratiehouder buitengewoon vriendelijk, stond onmiddellijk op, toen hij binnentrad, en reikte hem de hand, als was hij een zeldzame gast.

Kijk, nu was Bernt Thorkeldszoon weer een heel ander mens. Het geritsel van de satijnen japon van de Vrouwe, haar elegante manier van zich te bewegen, wekte zelfs nu, na de ontmoeting met Kirsten Gustsdochter, een behaaglijk gevoel bij hem op. Alleen al de geur hier in het boudoir van zijn meesteres was daartoe voldoende. De aanblik van en het luisteren naar iets moois waren een streling voor zijn zinnen. Lachte de Vrouwe, dan genoot hij van die lach. De eerste keer dat hij zijn weldoenster had horen lachen, was buiten in het grote pakhuis geweest. De ruwbehouwen dakbalken hadden de klank vastgehouden en nog een hele tijd daarna uitgezongen.

‘Ik wilde u spreken over een man, die mij gisterochtend vroeg uit mijn sluimering heeft gewekt,’ begon de Vrouwe. ‘Hier liggen zijn geldbuidel, zoals gij ziet, en zijn afrekeningen. Eigenlijk had gij met hem moeten spreken en had hij de buidel op het kantoor van de Bosmaatschappij moeten afgeven, maar voor zover ik heb begrepen, wilde de man dat liever niet. Wonderlijk genoeg stond hij eerst bij u op de deur te bonzen, tot ik hem uit het raam van mijn kamer toeriep, wat hij wilde. Gij kent Alv Udda zeker wel heel goed, nietwaar?’

Bernt Thorkeldszoon stond daar met zijn beminnelijkste glimlach – die nu echter plotseling verdween. Hij kreeg het warm, het

zweet stond hem op het voorhoofd. En wat hem anders nooit gebeurde, het kostte hem de grootste moeite Hare Edelheid niet te laten merken, hoe opgewonden hij was. Het was, of vandaag alle boze machten tegen hem samenspannen.

‘Jazeker ken ik hem! Dat is die man van Lilleøen, de opzichter van onze houthakkers.’

Mette Meng sloeg haar procuratiehouder van haar stoel af gade. In stilte vroeg zij zich af, of deze plotselinge verandering in zijn houding en gelaatsuitdrukking, wellicht een erfenis van zijn moeder was. Zij herkende het liefst alleen zijn vader in hem. Diep in haar hart verheugde haar dat altijd het meest. Wat dacht zij overigens? Zijn vader? Dat was haar geheim.

‘Alv Udda wenst zijn dienst bij ons op te zeggen. Hebt gij er enig vermoeden van, wat daarvan de reden kan zijn?’

Rechtop blijven staan, in een bescheiden en eerbiedige houding, dat gelukte hem nog wel. Maar nu had hij het gevoel, of hij uit de as in het vuur was gekomen. Hij deed alle moeite om geen spier van zijn gelaat te vertrekken, maar dat viel niet mee. De Vrouwe keek hem zo onaangenaam onderzoekend aan, zo tot in het diepst van zijn ziel doordringend. Zou hier toch iets achter steken? Waarom stelde zij hem anders zulke subtiele vragen? Hij voelde handen en voeten verkillen en antwoordde zo beheerst mogelijk:

‘Hoe zou ik dat kunnen weten, Uwe Edelheid? Ik heb daaromtrent niet het geringste vermoeden. Alv Udda heeft overigens, wat zijn verdiensten betreft, geen reden tot klagen. Zijn tegoed bij ons is al tot een bedrag van drie maanden loon, in munt en natura, aangegroeid!’

‘Hij heeft zich ook niet beklagd!’ Vrouwe Mette Meng speelde met de ene leren riem van de dasselederen buidel. ‘Hij is een buitengewoon bekwaam man, en wij kunnen het alleen maar betreuren, dat hij bij ons weggaat. Maar luister eens, procuratiehouder’ – en er kwam plotseling een nieuwe gedachte bij haar op, die zij volgde – ‘weet gij misschien ook, wat de man kan zijn overkomen? Ik vond, dat hij erg treurig keek en ik veronderstel, dat er een heel andere reden voor zijn ontslagaanvraag is dan alleen ontevredenheid over zijn werk.’

Daar had je het! De Vrouwe naderde – waar hij al zo bang voor was – dreigend dicht het onderwerp, dat hij tot iedere prijs wilde vermijden. Wist zij misschien al iets van de intieme verhouding tussen hem en Kirsten Gustsdochter? Lasterpraatjes vonden altijd en overal een gewillig oor. De waarheid – ja, in dit geval inderdaad de waarheid – maar vermengd met vuige lasterpraat. Kon hij er

maar achter komen en ontdekken, of de Vrouwe zoals zij daar zat, soms iets wist. Maar haar gedistingeerde uiterlijk verborg menig raadsel. Hij had zich een doel gesteld. Nu stortte alles ineen. Zijn droom was slechts van korte duur geweest. Nu was het uit met alles. Maar was er misschien nog hoop? Was er nog een kans? Durfde hij zich daar nog aan vastklampen? Hare Edelheid had hem nog niet rechtstreeks beschuldigd. Hij moest dus nog doorvechten, en dan overwinnen of verliezen.

Bernt Thorkeldszoon was schijnbaar dezelfde als altijd, onberispelijk, eerbiedig, onderdanig. Maar de woorden, die hij nu sprak, kwamen hem zelf zo nietszeggend voor.

‘Sterke mannen van Alv Udda’s type keken altijd min of meer treurig en dromerig uit hun ogen, spraken weinig en waren traag in al hun bewegingen,’ aldus begon hij zijn verklaring. Wanneer de opzichter een enkele maal op het kantoor van de participanten verscheen, was het ongelooflijk moeilijk iets uit hem te krijgen. Wel leverde hij eigenhandig geschreven afrekeningen en rapporten in, want hij was kundig genoeg in rekenen en schrijven, maar het kon toch ook van belang zijn iets te horen over de mogelijkheden van de aankap, over de toestand van de waterwegen, waarlangs het hout moest worden gevlot, en in hoeverre de bouseigenaars bereid waren hun bomen te verkopen. Kortom, er waren veel dingen waar men graag wel eens meer over zou willen weten. Neen, neen! Hij zei dit geenszins om Alv Udda’s verdiensten te verkleinen, haastte Bernt Thorkeldszoon zich er aan toe te voegen, toen de Vrouwe hem een ogenblik in de rede viel en vroeg, of de inlichtingen van de opzichter dan niet volledig genoeg waren. Men kreeg, zij het traag, wel uit hem, wat men wenste te weten. Hij behoorde nu eenmaal tot een geslacht van boslopers, dat moest men niet vergeten. Misschien vond hij de omgang met veel mensen een kwelling, na een weken-, ja maandenlang verblijf in de eenzaamheid van de Zweedse bossen. Men had hem in het Tistedal en in de koopstad inderdaad hard nodig.

‘Wie weet, Uwe Edelheid,’ zei Bernt Thorkeldszoon, ‘of men Alv Udda wellicht niet een andere betrekking heeft aangeboden?’

Toen vroeg Mette Meng:

‘Vertelt gij mij dan eens, procuratiehouder! Waarom wilde de reus u laatstleden Kerstmis bij de kerk te lijf?’

Zij vroeg hetzelfde, wat de assistentsraad hem een keer had gevraagd.

Het wrede noodlot! Hoe moest men boeten voor een moment van onbedachtzaamheid! Nog een zo’n lastige vraag en – fini! In

hevige toorn ontstekend zou de Vrouwe hem dan zeker de deur uitjagen.

Kirsten Gustsdochter – ja, die was hier nu immers juist ook! Zij wachtte in de herberg van madame Britz of bij de koopman aan het Waterpad op hem. Arme Bernt Thorkeldszoon! Daar sta je nu voor je strenge meesteres en weldoenster! Nu geen exaltatie! Niet overijld te werk gaan! Kalm, kalm! Wees verstandig! Kies je woorden met zorg! De deur en Alv Udda? Neen, daar had de Vrouwe nog niet naar geïnformeerd! De gedachten warrelden door zijn hoofd.

‘Wat zegt gij, Uwe Edelheid? Dat uw opzichter mij te lijf wilde? Daar kan ik mij werkelijk niets van herinneren!’ Hij streek zich over de ogen, moe, verstrooid. ‘Aha! laat ik eens even nadenken! Nu begrijp ik het! Dat was een misverstand, Uwe Edelheid!’

Zij keek hem met grote ogen aan. De procuratiehouder zorgde steeds weer voor een verrassing. Het leek wel, of hij tijdens een gewoon gesprek soms plotseling zijn geheugen kwijt was. Maar hij speelde komedie. Dat wist zij. Zij vond het echter buitengewoon interessant zijn exentrieke manier van doen te bestuderen. Vanuit het raam had zij hem dikwijls in zijn kamer voor de spiegel zien staan. Hij oefende zich dan in correct optreden – boog diep, met zijn hoed een sierlijk zwaaiend gebaar makend. Was zijn spiegelbeeld dan iemand anders, iemand van hoge geboorte?

‘Zonder degen zou het voor u een wisse dood hebben betekend! Die man beschikt ongetwijfeld over bovenaardse kracht! Gij neemt nu verder de buidel van onze opzichter onder uw hoede.’ Zij schoof hem die toe. ‘Maar luister eens, procuratiehouder, ik heb u niet laten roepen om enkel over onze ondergeschikten te spreken, maar tevens om u te verzoeken aandacht te schenken aan de schepen, die thans de haven binnenlopen.’

De Vrouwe keek hem aan en zweeg.

Hoe opgelucht voelde hij zich over de wending, die het gesprek nu nam. Hij kreeg onmiddellijk zijn zelfbewustheid terug. En hij was zijn weldoenster dankbaar. Hij had wel willen neerknielen, haar schoenen kussen. Maar hij bleef staan, zijn blik vol warmte op haar gericht.

‘Zo zo, en wat gaat er nu wel allemaal in uw hart om?’ zei ze glimlachend. ‘Zoals gezegd hebben wij grote behoefte aan een of twee schepen. En zoals gij weet, is onze bewapende koopvaarder de “Sankt Johannes” met haar dertig stukken verloren gegaan. Nu de oorlog is afgelopen, zeilen de heren kapers vermoedelijk de fjorden in om hun buit te koop aan te bieden. Wij moeten onze

pakhuizen met levensmiddelen vullen. Het is uw taak daar voor te zorgen. Ik zie met grote bezorgdheid, hoe angstwekkend onze voorraden levensmiddelen zijn ingekrompen. Onze brave zaagmolenarbeiders zullen niet nog meer gebrek lijden!’

‘Mijn dank, Uwe Edelheid, dat gij mij met zulk een gewichtige taak belast.’

Hij had het gevoel of hij een kostbaar geschenk had ontvangen.

Mette Meng dreigde hem schalks met de vinger. Er tintelde humor in haar donkere ogen.

‘Ditmaal geen knieval! Geen adoratie, alstublieft! Ha, ha! Ja, dat was alles, wat ik met u te bespreken had.’ – ‘O ja, gij moet het mij laten weten, zodra gij van onze opzichter hebt vernomen, wat hij van plan is.’

Hij gaf haar de verzekering, dat te zullen doen, zodra de man op het kantoor verscheen. Hij zou verder bij alle schippers in de koopstad informeren in hoeverre er een gerede kans bestond om elders schepen te kunnen kopen, wat naar hij geloofde zeker mogelijk zou zijn. Toen maakte Bernt Thorkeldssoon een onderdanige buiging en verliet achterwaarts lopend het vertrek.

Toen hij de deur achter zich had gesloten, bleef hij staan. Hij slaakte een oprechte zucht van verlichting. Oeff! Wat moest hij nu ook weer allemaal doen? Alv Udda’s rekeningen controleren. De Vrouwe er van in kennis stellen, wanneer hij op het kantoor verscheen. Waarom hij hem te lijf had gewild. Het donderend lawaai op de deur. De aankoop van bewapende koopvaarders. Vijftien ton haring boeken voor de zaagmolenarbeiders in het Tistedal. De opgave van gesmokkeld hout controleren. Aanschaffing van de Huwelijksordonnantie van Zijne Koninklijke Majesteit. Een verzoek om echtscheiding aan de superintendent in Christiania. Alv Udda’s goedkeuring. De toestemming der ouders. Bekrachtiging door de getuigen. Oeff!

Aankoop van bewapende koopvaarders of van gewone schepen. – Zat er misschien een kans voor hem in om een reis naar het buitenland te kunnen maken? Had hij daarom wel voor zijn meesteres willen neerknielen? Wat! Jij moet eerst je eigen verwarde besognes nu maar eens gaan regelen! Je hebt een kind! En een vrouw, die verwacht jouw echtgenoot te worden!

Wie sprak toch altijd zo terechtwijzend tegen hem? Hij liep langzaam door vele vertrekken en deuren, tot hij buiten op de galerijkwam. Hier kreeg hij plotseling haast, rende de hoge trap af, nu in drie sprongen. In vijf sprongen naar boven en in drie naar beneden, ja!

Hij stoof de binnenplaats over naar zijn kamer, verkleedde zich, trok een donkerbruine jas en een goudgeel zijden vest aan. Precies van de derde knoop van boven af liet hij het vest open, zo kwam de bruine broek beter tot haar recht. In plaats van een Spaans rietje nam hij de degen ter hand. Hij moest zich haasten. Kirsten Gustsdochter wachtte op hem. Ja, nu was zij ook hier in de koopstad, zij en Alv Udda allebei.

Aankoop van bewapende koopvaarders en een reis naar het buitenland . . .

Toen Bernt Thorkeldszoon de deur van 'Het Vergulde Hert', de herberg van madame Britz, binnenstoof, was Kirsten Gustsdochter daar niet. Hij snelde naar zijn vriend, de winkelier Emalduszoon. Daar was zij evenmin.

De vijfde zondag na Trinitatis. Er was nog geen druppel regen gevallen. De zon brandde. De mensen liepen over een bijna gloeiende aarde. Dit jaar zou de geweldig bruisende Tistawaterval steeds kleiner worden, tot nog slechts een tam en krachteloos beekje zou overblijven.

De vlotters op de Va-elf moesten de houtvloten uit elkaar halen en de stammen een voor een over de Zweedse Ondiepten slepen. De steenbanken lagen nu helemaal boven water. De arbeiders zouden op de plaatsen waar zij genoodzaakt waren tussen de met modder overdekte, glibberige stenen door te waden, hun armen en benen wel kunnen breken. Waarom zetten de eigenaars van de zaagmolens de arbeiders niet aan het werk om de Ondiepten van stenen te zuiveren? In de koopstad was men steeds bezig het afvoerkanaal van zaagmeel en de zich tot banken ophopende spaanders te reinigen. Maar hier op de plaats van aanvoer werd niets gedaan.

De zaagmolens zouden stilstaan! Het lied van de zagen verstommen! Altijd weer moest er blijkbaar iets zijn, dat de mensen van hun innerlijke vrede beroofde. 's Winters was het de koude, het ijs, de sneeuw, en de zorg voor het dagelijks brood. 's Zomers was het de hitte, droogte, watergebrek – en weer de zorg voor het dagelijks brood. Altijd weer moest er blijkbaar iets zijn! Neen, de lofzang der zaagmolenarbeiders ter ere van Onze Lieve Heer had veel en veel te vroeg geklonken! Men moest nooit verheugd zijn, hadden zij maar al te vaak tegen zichzelf gezegd.

Boven in het bos van Va zaten twee jongen mensen – Bernt Thorkeldszoon en Kirsten Gustsdochter. Zij hadden een plekje op de helling naar de rivier uitgezocht. Rondom hen groeiden varens en boterbloemen. De vogels zongen in bomen en struiken.

Zij zaten samen uit te kijken over de Femsjø. Waar zouden zij ook anders heen kijken? Heel, heel in de verte lag Lilleøen. Af en

toe zag je daar even iets blinken. Zeker de tinteling van de zon in het water, dat tegen de kale rotsen kabbelde.

Zou Kirsten Gustsdochter misschien aan zekere dingen zitten te denken? En had Bernt Thorkeldszoon ook zo zijn eigen gedachten? Wanneer men de dingen zo voor zijn ogen zag, zoals nu, kwamen sommige gedachten zich wellicht des te sterker opdringen.

Vandaag, op een zondag, was hij haar – eindelijk – komen opzoeken. Was de weg hierheen hem te ver geweest? Telde men tijd en afstand, wanneer het hart vervuld was van een sterk verlangen? De weg was nu toch niets langer en het verlangen niet minder sterk dan vroeger, maar hij had het nu altijd zo druk met andere dingen. En daardoor ook altijd zoveel aan zijn hoofd. Zijn motto was: Eerst tijd voor het werk! Dan pas tijd voor jezelf! Daar moest men waardering voor hebben.

Kirsten had hem niet verwacht. Had hij dat dan gedacht? Waarom zou zij hem nu juist op deze zondag, eerder dan op een andere, hebben verwacht? Zij had met het kind aan de borst gezeten, toen hij over de drempel trad. Zij had gebloed, haastig haar blouse weer dichtgeknoopt. Zo ging het, wanneer men elkaar in weken en maanden niet had gezien. Twee die samen een kind hadden, werden vreemden voor elkaar.

Hij was al dadelijk uit zijn humeur geraakt. Haar ouders hadden hem weliswaar binnengelaten en Martha had zelfs een stoel bijgeschoven, maar Gust had er zonder een woord te zeggen bij gezeten, zijn gebalde vuisten voor zich op tafel, en met een uitdrukking op zijn gelaat, harder en barser dan ooit. En hier zat Kirsten nu naast hem, zwijgend en als met stomheid geslagen.

Hij was van plan geweest om vandaag eens heel openhartig met haar te praten over allerlei dingen, waar zij beslist eens samen over moesten spreken. Maar het was zo verschrikkelijk moeilijk om een gesprek te beginnen.

Hij lag in half liggende houding, rustend op zijn ene elleboog en kauwde op een grassprietje. Zij zat met het hoofd gebogen, haar vingers spelend met een bloem, die zij had geplukt. Hij keek tersluiks naar haar. En een gedachte drong zich aan hem op. Was Kirsten tenderder geworden? Zag zij er niet zo goed uit als eigenlijk wel moest? Zij was toch wel goed gezond? Jaja, het kind eiste natuurlijk zijn deel, zoog kracht uit haar. Als hij medelijden met haar had, waarom deed hij dan niet, wat zijn tederste gevoelens hem ingaven?

Hij moest wel iets zeggen, zij deed het niet. Het eenvoudigste was

wellicht een opmerking over het weer te maken. Ter inleiding. Eindelijk verbrak hij het stilzwijgen en zei: 'Wat een stille, warme dag, hè Kirsten? Kijk eens, hoe mooi alles zich in het water weerspiegelt!'

Vroeger had zij het prettig gevonden naar zijn stem en zijn woorden te luisteren. Maar vandaag was zij als het ware enigszins op haar hoede. Had hij haar na een lange afwezigheid, en na haar met het kind op de binnenplaats bij Mette Meng te hebben weggestuurd, niets anders te zeggen?

Zij antwoordde zonder op te kijken, dat er al veel van zulke dagen waren geweest. Zien de kleine hadden al op vele werkdagen en zondagen – en alle dagen waren gelijk – hier in het bos van Va gezeten. Zij trok haar wenkbrauwen een weinig samen, toen zij dat zei, en er verscheen een kleine rimpel tussen.

'Het lijkt mij prettig, Kirstenlief, om het zo,' – hij had willen zeggen zorgeloos, maar bedacht zich nog op het laatste moment – 'om het zo te kunnen hebben.'

Zij leefde immers, dank zij het geld, dat zij van hem ontving, bijna als een rijke dame.

Zij gaf hem geen antwoord, zat maar aan haar bloem te plukken.

Hij merkte haar stugheid. En het stekelige in haar woorden. Zij sprak van vele werkdagen en van zondagen, die alle eender waren. Enkel verwijten! Hij had zich niet gedragen, zoals het behoorde, dat moest hij toegeven, maar daarom behoefde zij hun eerste gesprek toch niet dadelijk met aanklachten te beginnen! Wat was dat eigenlijk voor een gevoel, dat hem besloep, terwijl hij met haar samen was? Angst? Ongerustheid? Medelijden? In ieder geval geen prettig gevoel.

'Waarom geef je me geen antwoord?' vroeg hij na een poosje.

Toen keek zij op, min of meer langs hem heen. Haar ogen hadden een uitdrukking als van een diep, stil bosmeertje. En zij antwoordde met een kalme, zachte stem, dat zij het toch heus niet zo prettig had. Zij vroeg, en nu keek zij hem aan: 'Vind je me ondankbaar, wanneer ik dat zeg?'

Zonder het zich bewust te zijn, sprak zij nu niet met de brede tongval van de zaagmolenarbeiders.

'Ja, ik vind je heus een beetje ondankbaar, Kirsten! Het is lang niet iedereen hier in het dal gegeven om te kunnen leven zoals jij doet. Je mocht toch wel eens bedenken, wat dat betekent voor de dochter van een zaagmolenarbeider!'

Er klonk een zekere minachting in zijn woorden.

De eerste keer, dat zij elkaar ontmoetten, had zij in een blokhuis

moeten wegkruipen. De volgende keer in een herberg of bij een koopman in huis. Nu was hij uit eigen beweging bij haar gekomen. En hij had voorgesteld hierheen te gaan. Zij had dat heel natuurlijk gevonden, maar nu ging zij toch enige verdenking koesteren. Was het misschien weer om de mensen te ontlopen – om zich maar niet met haar te hoeven tonen? Was hij nog steeds zo bang voor wat die zeiden en van hem dachten? Hij moest toch zo verstandig zijn om te begrijpen, dat iedereen wist, wat er tussen hen was gebeurd. Maar zij geloofde toch niet, dat hij zo onnozel was, dat hij niet begreep wat het voor haar en het kind betekende. En Kirsten Gustsdochter antwoordde hem, ongeveer met zijn eigen woorden en intonatie:

‘Ja, Bernt, ik mocht wel eens bedenken, wat dat betekent voor de dochter van een zaagmolenarbeider!’

Hij riep uit – en hij meende het oprecht:

‘Wat klinkt het veel aardiger, je geen dialect te horen spreken!’

Hij betrapte zich er onmiddellijk op, dat hij dit beter niet had kunnen zeggen. En hij greep haar hand, drukte die stijf. Maar zij beantwoordde die druk niet. Weer zulk ijdel gepraat! Zij had daar gezeten met een zekere innerlijke weerstand. Nu voelde zij zich beledigd, heel erg beledigd!

‘Weet je, wat ik zal doen? Dat ik daar niet eerder aan heb gedacht. Ja, ik zal de rector van de Latijnse school naar je toesturen om je lezen en schrijven te leren! Tweemaal per week, zou dat je gelegen komen?’

‘Dat is toch niet nodig,’ antwoordde zij. ‘Ik ben immers maar de dochter van een eenvoudige zaagmolenarbeider, Bernt!’

Zij sprak opzettelijk met een bredere tong dan zij gewoon was te doen.

‘Hoe kun je nu zoiets zeggen!’ Hij was verontwaardigd. ‘Hoe kun je mij zo misverstaan! Ik wil het absoluut! Ik beveel je als mijn toekomstige echtgenote dat te doen!’

‘Denk je dan, dat ik dat nog ooit kan worden, Bernt?’

Zij had het gevoel, of zij haar handen stijf tegen haar hart moest drukken om het te beletten zo hard te kloppen. Zijn echtgenote! O, hoe heftig kon ook de vreugde weer in haar opvlammen!

‘Moeten wij dan niet alles doen om dat te bereiken?’

‘Ja . . . maar ik dacht, dat je niets meer om mij gaf – wij zijn zo van elkaar vervreemd – neen, ik wil er niet meer over spreken!’

‘Jazeker, wij moeten vandaag juist heel openhartig met elkaar spreken. Daarom ben ik hier gekomen!’

Zij luisterde. Zij richtte zich op. Zij zuchtte diep. Zou er dan nu

een einde komen aan haar zorg en twijfel? Zij keerde haar gelaat met de diepe blauwe ogen naar hem toe, bleek, onderzoekend. Maar in de spanning hoorde zij een nieuwe strofe, een nieuw en tegelijkertijd een oud lied in haar hart.

Weer zwegen zij beiden een hele poos – een aarzelend zwijgen – zoals er niet mag zijn tussen gelieven.

Daar kwam schreeuwend een troep kinderen door het bos aanrennen. Hun stemmen klonken ijl. De kinderen kwamen recht op Bernt en Kirsten toehollen. Het voorste en grootste, een sproetig meisje met stug haar, een lange hals en lange armen, bleef verschrikt staan. Daar zat een deftige, fraai geklede heer. De zon scheen op de glanzende zijde en de blinkende knopen. Zij was groot genoeg om te begrijpen, wat dit betekende. Achter haar stonden de andere kinderen met grote ogen te kijken. De hele troep was halfnaakt.

‘Hoe heet jij?’ riep Bernt Thorkeldszoon tegen het meisje.

Zij staarde hem verschrikt aan. Het jeugdige gezichtje had iets vaals en verkommerds. Jeugdig? De armoede had dit gezicht vroegtijdig oud gemaakt.

‘Tho . . . Thomine,’ antwoordde het meisje.

Ze stotterde.

‘Thomine! Wat een mooie naam!’ Hij tastte in zijn zak naar zijn geldbuidel, haalde er een markstuk uit. ‘Hier,’ zei hij, ‘vang!’

Toen wierp het meisje zich op de knieën neer, koortsachtig zoekend kroop zij in het rond en woelde in het gras. Haar rok gleed omhoog, waardoor haar magere dijen zichtbaar werden, grauwig als door de zon gebleekt leer. Zij begon te huilen.

‘He . . . help mij zoeken!’ riep zij jammerend tegen de anderen, en toen kroop er als het ware opeens een hele mierenhoop van kinderen op de helling rond.

‘Kijk eens, Thomine! Hier heb je een ander markstuk.’ Hij gaf het haar in de hand, die zij haastig dichtkneep, als was zij bang dat ook te verliezen. Zij straalde. Zij miste al het grootste gedeelte van haar tanden.

‘Ja, en nu moet je naar huis, naar je moeder gaan, Thomine, en je broertjes en zusjes meenemen!’

Bernt Thorkeldszoon knikte haar toe.

‘M . . . mijn m . . . oeder is ni . . . iet thuis,’ antwoordde het meisje, ‘zij is op de za . . . zagerij!’

‘En je vader dan?’

‘D . . . die is een p . . . poosje geleden ge . . . gestorven!’

‘Is het heus?’

Merkwaardig dat hij daar geen rapport van had ontvangen. In zijn lijst van de zaagmolenarbeiders in het Tistedal werd altijd een rood streepje gezet bij de namen van allen, die uitvielen, hetzij mannen of vrouwen.

‘Kun je mij ook zeggen, waardoor je vader is gestorven en hoe hij heette?’

‘Pe . . . Peter! D . . . de Zweden he . . . hebben hem d . . . doodgeschoten,’ antwoordde het meisje.

‘Wat zeg je, hebben ze hem doodgeschoten?’ Hij begreep het niet goed. Heerste er dan geen vrede tussen de beide landen? Dat kon toch niet waar zijn?

Toen zei Thomine:

‘Va . . . vader is doo . . . doodgeschoten bij de vlotten! Hij was b . . . bij de reus!’

Het meisje, en met haar de hele troep kinderen, keerde zich om, klaar om weer weg te hollen. Een van hen hield een mand van berkeschors met denneappels in de hand, een ander een zak. Alles op de grond was kurkdroog.

‘Begrijp jij, wat zij bedoelt?’ vroeg hij Kirsten. ‘Zij zegt, dat haar vader bij de houtvlotten doodgeschoten is, maar ik heb daar niets van gehoord.’

‘Dat is inderdaad zo,’ antwoordde zij. ‘Soffia, de vrouw van Peter Vastua, heeft een hele nacht bij mijn moeder thuis zitten huilen. Anton Gropa is haar, geloof ik, de droevige tijding komen brengen!’ En Kirsten vertelde, wat zij verder had gehoord. Soffia was luid jammerend bij hen binnengekomen en had zich languit op de grond laten vallen. Zij was ontroostbaar geweest. Zij had niets willen gebruiken van het eten, dat Kirstens moeder voor haar had neergezet en was maar steeds zo blijven liggen. Kirstens vader was toen naar Anton Gropa gegaan om te horen, wat er eigenlijk gebeurd was. Zij had er uit begrepen, dat Peter Vastua vlak bij de grens door Zweedse huzaren was doodgeschoten. Nu zou Soffia op de Hellemolen gaan werken. Had hij de weduwe niet op zijn lijst genoteerd?

‘Nee, daar wist ik werkelijk niets van!’ riep hij uit. ‘Wat treurig! En dat arme mens met al die kinderen!’ Zij keek hem aan, met vochtige ogen. Een wonderlijk geluksgevoel doorstroomde haar. Als zij had gedurfd, zou zij haar armen om zijn hals hebben geslagen om zijn medelijden met anderen.

Bernt Thorkeldszoon riep de kinderen terug. Zij waren al een heel eind weg. Hij zei tegen Thomine, dat zij haar rok moest ophouden en keek toen, of er een gat in zat. En toen deed hij iets,

waar Kirsten Gustsdochter ondanks haar tranen om moest lachen, hij keerde zijn hele geldbuidel om in de schoot van het meisje, streelde haar over de wang en zei, dat zij nu als een flinke meid vlug naar huis moest gaan.

Thomine liep op blote voeten voorzichtig over de helling tussen kleine rotsstenen en dorre takken door. Zij lachte en snikte tegelijkertijd. Ze droeg nu geen denneappels, maar een ongehooflijk groteschat. In haar schoot blonken grote zilveren daalders en kleine zilveren muntstukken. Zij was verblind door de glans en haar eigen tranen. Kirsten en Bernt keken haar na. Het meisje liep, als was zij bang de grond met haar voeten aan te raken.

‘Ja,’ zei hij tegen Kirsten, ‘zo zie je, dat men ook nog wel eens een beetje gelukkig kan worden door het bezit van geld! Met dat arme meisje is dat zeker het geval!’

Hij had nog verder over het geld willen uitweiden, over de zegen, die het bezit er van met zich meebracht – welstand, aanzien, eer. Geld – hoe zou men het zonder dit kunnen stellen? Wel, het was nu misschien niet de tijd en de plaats om zich verder in deze materie te verdiepen. Van zijn zelfontworpen project, van de verwezenlijking waarvan hij droomde, zou nooit iets komen zonder de hulp van een hem gunstig gezinde Mammon. Hij moest zich nu op een ander en gevaarlijker terrein wagen en zei:

‘Kirsten, ik zal nog deze week beginnen met het opstellen van een request aan de eerwaarde heren van het domkapittel. De hemel moge weten, hoe ik daar ooit doorheen kom.’

‘Zul je aan de bisschop schrijven?’

Zij moest vragen. Zij begreep niet goed wat hij bedoelde.

‘Ja, dat zeg ik immers!’ Hij fronste het voorhoofd. Ik moet een heel eerbiedige petitie indienen, of ik jou tot mijn vrouw mag nemen!’

‘En ik dacht dat je dat al een hele tijd geleden had gedaan, Bernt!’

‘Hoe kun je zo dwaas zijn! Denk je, dat dat zo gemakkelijk gaat?’ vroeg hij verstoord.

‘Nee, nee, Bernt! Word nu niet boos! Je hebt het me alleen toen in het blokhuis al beloofd, zie je!’

Zij was zo bang, dat hij boos zou worden. Het was haar nu juist zo blij te moede geworden. Bernt was goed! Door en door goed! Zou hij anders zo tegen de kinderen van Peter Vastua gedaan hebben? Maar aardige, gevoelige mensen konden soms toch ook wreed zijn. Zij voelde plotseling een koude rilling door zich heen gaan.

Hij stoof op:

‘Wat beloofd! Denk je soms, dat ik het niet heb geprobeerd? Iedere avond na kantoortijd heb ik de huwelijksordonnantie zitten bestuderen, tot ik er bijna gek van werd. Kun je mij misschien bij het opstellen van het verzoek om echtscheiding helpen?’ vroeg hij ironisch.

Nu was hij weer in een gevaarlijk humeur.

‘O neen, dat zal ik wel niet kunnen,’ antwoordde zij zacht.

‘Dan moet je mij ook geen verwijt maken! Het is allesbehalve een eenvoudige zaak. En wij moeten ook niet vergeten, dat er een wet op echtbreuk bestaat!’

Een bos van schaamte overtoog haar gelaat. Zij begreep dus maar al te goed wat hij bedoelde. Het werd haar wel zo ongeveer duidelijk, hoe de geestelijkheid over hun omstandigheden zou oordelen. Een gehuwde vrouw met het kind van een andere man. De moed zonk haar in de schoenen. Zij fluisterde schor:

‘Je moet doen, wat jij het beste vindt, Bernt! Ik zal er nooit meer iets van zeggen!’ En even later: ‘Ik begrijp ook best, dat het niet zo eenvoudig is.’

Hij trok een grassprietje uit de grond, begon het om zijn vinger te winden, snel, heftig, zodat het afbrak. Opnieuw een pijnlijk zwijgen.

Beneden op de rivier riepen de houtvlotters elkaar iets toe. Zij konden hen niet zien, maar ze hoorden hun stemmen en hoe zij de ijzeren haken in de stammen sloegen. Zelfs hier tussen de hoge dennen hing een hitte-waas in de lucht, als een lichte rook.

Hij was het weer, die het zwijgen verbrak.

‘Hoe heet je kind, ons kind bedoel ik, eigenlijk?’

‘Het heeft nog geen naam, Bernt!’

Hij keerde zich met een ruk naar haar toe.

‘Heb je het kind dan nog niet laten dopen? Dan zul je op je knieën penitentie moeten doen.’

Nu kwam het vreselijke. Dat waar zij zo dikwijls over had zitten denken en waar zij geen raad mee wist – het dopen en de naam.

Wat maakte hij het toch moeilijk en uitzichtloos voor haar.

‘Waarom zeg je dat zo, Bernt?’ Haar vraag klonk als een kreet.

‘Waarom?’ vroeg hij verbaasd. ‘Maar dat weet jij toch zelf wel!’

Haar mond trilde. Zij boog zich voorover, opdat hij haar gezicht niet zou zien.

‘Hoe wil je dan, dat ons kind zal heten’ – zij slikte – ‘naar wie moet het genoemd worden, naar jou of naar Alv?’

Hij voelde zich verslagen. Grondig. Hij kon niet boos worden,

want dit was geen verwijt of een aanklacht. De doop en de naam van het kind? Nu werd het helemaal een ingewikkelde kwestie. Echtscheiding, grootouders, peten, familieleden en getuigen! Hij streek zich wanhopig door de haren.

In gedachten zag hij zijn vonnis in vurige letters voor zich: Schandaal, kerkgang, smaad, verachting! Een schimpschrift op de deur van zijn kamer! Het gelach en de pret van de mensen. Hij wond zich hoe langer hoe meer op, kwam in het harnas. In gedachten beschuldigde hij haar van de krankzinnigste dingen. Dat zij hem in het ongeluk wilde storten. Dat zij zijn ondergang wilde. Maar hij vond geen aanknopingspunt voor beschuldigingen. Wist zelf ook, dat hij onrechtvaardig was. Hij staarde haar aan met scherpe rimpels tussen de wenkbrauwen. Zijn mond had smalle lippen. Was dat werkelijk dezelfde man, die daarstraks zijn geldbuidel in de schoot van het arme meisje had geledigd?

Toen vroeg hij:

‘Moet het kind dan gedoopt worden, voor je gescheiden bent?’ Hij wist, hoe dwaas die vraag was. Het was, of hij met zijn handen in de lucht tastend naar een houvast zocht.

‘Bernt!’

Kirsten kromp ineen.

Toen kwam hij plotseling overeind en antwoordde heftig:

‘Als je dan onmogelijk langer kunt wachten met het kind te laten dopen, moet het natuurlijk de naam van je man krijgen! Zo is de wet!’

Daar zei hij weer iets, wat zij tot nu toe niet had geweten. Zij deed alle moeite om haar tranen in te houden. Zij zou hem niets laten merken van haar weekhartigheid, niet nu. Hoe langer ik leef, hoe zwaarder het leven wordt, dacht zij, en een zelfde gevoel van bitterheid maakte zich van haar meester als in de winternachten op Lilleøen.

Maar wat was er nu weer met Bernt Thorkeldszoon? Hij staarde haar aan. De verbeterde uitdrukking op zijn gelaat verdween. Hij boog zich over haar heen, streekte haar met een vinger over de wang. Zijn woorden klonken nu mild:

‘Zo goed ken je mij toch, mijn Kirsten, dat je weet, dat ik je volstrekt geen kwaad toewens! Geloof me, ik zal alles doen, wat in mijn vermogen is!’

Zij stond op en begon tussen de hoge dennen naar boven te lopen. Zij liep als tegen een harde wind in en sloeg het pad tegen de helling op naar Veden in. Hoewel zij slechts langzaam liep, moest zij toch al gauw even blijven staan om op adem te komen.

Evenals die keer op de Galgenheuvel kwam hij ook nu achter haar aan. Hij greep haar bij de arm, hield haar tegen.

‘Geloof je dan, Kirsten, dat alles wat ik doe, door boze bedoelingen is ingegeven? Geef me antwoord!’

Toen keek zij hem recht in de ogen, een hele tijd.

‘Neen,’ zei ze.

Ze liep het pad weer verder op.

Op de moraine van Veden zaten jonge en oudere mensen in de warme zon. Kleine kinderen sprongen halfnaakt in het rond op de grazige weide. Beneden lag de Femsjø als een grote spiegel. Het hele dal tot aan de koopstad lag in een lichte blauwe nevel. Er klonk geen geruis in de lucht, noch van het water noch van de wind.

Zij liepen samen langs een kleine omweg bergaf. Maar even later, dichterbij de bewoonde wereld, bleef hij staan en nam afscheid. En terwijl hij met haar hand in de zijne stond, vroeg hij:

‘Heb je er berouw van, Kirsten, dat het een kind van jou en mij is?’

Zij richtte zich toen op en zei duidelijk en beslist:

‘Neen, Bernt, daar zal ik nooit berouw van hebben!’

Terwijl zij alleen naar huis liep, dacht zij aan een woord uit de Kronieken over de liefde.

De procuratiehouder Bernt Thorkeldszoon zat achter zijn lessenaar in zijn grote en fraai ingerichte vertrek in het pakhuis van Mette Meng. Het zonlicht viel door het openstaande raam naar binnen en overspoelde met zijn stralen zijn hele gestalte en de lessenaar. Het was ondraaglijk warm. Hij had een grote bierkan naast zich staan. Bernt Thorkeldszoon schreef. Maar de ganzeveer gleed slechts traag over het papier.

Ja, traag! Hij moest zich ernstig afvragen: krijg ik dit wel ooit voor elkaar? Hij zou die vraag het liefst met een beslist 'neen' willen beantwoorden en er mee uitscheiden, maar zijn geweten zei hem, dat hij moest doorzetten. Een hele hoop verfrommelde concepten lag al op de grond, brieven, gericht tot de bisschop van Christiania. Niets daarvan was bruikbaar.

De hele dag, van de vroege ochtend af, had hij al achter de lessenaar gezeten. Van het eten, dat Konstanze hem had gebracht, had hij niets gebruikt. Het stond onaangeroerd nog op dezelfde plaats, waar zij het had neergezet. Maar bier dronk hij wel, bier!

Ja, zo werkte hij dan nauwgezet aan hun zaak, de zaak van Kirsten en hem! Geen mens zou tegen hem kunnen zeggen, dat hij niet alles deed, wat in zijn vermogen lag! Nu was hij er mee begonnen!

Geen mens? De hemel zou hem er voor bewaren! Hij hoopte vurig dat geen sterveling er iets van te weten zou komen.

Maar hoe moest zo'n request worden opgesteld? Hij was nog niet veel verder gekomen dan de aanhef.

Hoogeerwaarde, Edelachtbare en Hooggeleerde Reverendissimus in de stad Christiania en Edelachtbare en Zeergeleerde Heren Proosten en Presten . . . ondergetekende richt zich tot U met het zeer nederige en onderdanige verzoek . . .

Verder kwam hij niet. Wat de eigenlijke zaak betrof, kreeg hij geen behoorlijke regel op papier. Neen . . . en nogmaals neen! Het was zo ongelooflijk moeilijk een request aan de superintendent te

richten, waarin de feiten om zo te zeggen tot onherkenbaar wordens toe moesten worden vergoelijkt. En dan had Kirsten Gustsdochter hem nog verweten, dat hij dit schrijven niet al lang had verzonden! Die dwaze meid!

Zou hij na een openhartige bekentenis onmiddellijk over de eigenlijke kwestie kunnen beginnen? Op die manier zou het moeilijk gaan. Het zou onmiskenbaar een vreemde indruk maken zwart op wit te zien staan – dat hij, Bernt Thorkeldszoon, procuratiehouder bij de hooggeboren Vrouwe Mette Meng, de huisvrouw van een andere man als zijn echtgenote begeerde op grond van een ontuchtig leven met haar, kort voor zij met die ander in het huwelijk was getreden. En dat het uit dat huwelijk geboren kind geen kind van haar echtgenoot, maar van hem was. Er zou een aanklacht tegen hem ingediend worden; hij zou voor het gerecht moeten verschijnen! En dan was het gedaan met de eerbied en het ontzag voor de procuratiehouder Bernt Thorkeldszoon, waar hij altijd zo naar had gestreefd.

Maar aan de andere kant moest er een zakelijke reden voor een verzoek tot echtscheiding zijn. Kon men Zijne Majesteit en de bisschop zonder meer, alleen omdat men haar voor zichzelf begeerde, verzoeken om de vrouw van een andere man als echtgenote te mogen aannemen? Beslist niet! Had hij evenals David de Hetiet Alv Udda naar een plaats kunnen zenden, waar de strijd het hevigst was, ja, dan zouden alle moeilijkheden zijn opgelost. Batseba Gustsdochter zou dan van hem zijn geweest. Zou hij de reus uitdagen tot een duel op de blanke degen? Hem doden? Dat zou beestachtig zijn. Een duivelse gedachte! Maar hoe, hoe moest hij dan in 's hemels naam deze brief opstellen, waar de wijsheid van een Salomo, ja, van een nog wijzer mens voor nodig was. Zijn hoofd brandde. Die druk op zijn schedel! Hij voelde zich onwel. O, wat een leven!

Hij verfrommelde weer een concept en wierp het op de grond. Geïrriteerd greep hij een nieuw vel papier van de plank, doopte de ganzeveer in de inkt en schreef, misschien wel voor de honderdste keer, de aanhef en de eerste regels. De pen brak. Met een kernachtige vloek wierp hij haar tegen de wand, zodat de inkt in het rond spatte. Het damasten behang werd ontsierd door een zwarte roos. Hij was in een bar slecht humeur.

De klok van de Herberge Christi sloeg elf uur. Hij moest aan zijn werk gaan. Hij was een ontrouwe dienaar.

Hij trok lichte zomerkleding aan. Vandaag had hij veel lust zich in de zee te storten. In de achtergevel van het pakhuis was een deur

naar de waterpoort in de palissaden. Het was ondraaglijk warm.

Met een mistroostig gezicht keek hij naar de verfrommelde concepten op de grond. Het zou allesbehalve prettig zijn als iemand anders die in handen kreeg – hij bedoelde de Vrouwe of Konstanze.

Hij liep naar de deur, maar daar kwam, alsof de duivel er mee speelde, juist het kamermeisje aan. Zij botsten tegen elkaar op. Zij droeg een dienblad.

‘Wie heeft je gezegd om nu met eten te komen?’

Hij was geïrriteerd.

‘Heeft Uwe Excellentie mij dan niet verzocht het hier te brengen?’

‘Neen, dat heb ik volstrekt niet! Ik heb uitdrukkelijk order gegeven, dat ik niet wens gestoord te worden!’

‘Het ziet er hier waarlijk niet naar uit, dat ge u zit te overspannen!’ Konstanze hield hem openlijk voor de gek. Hij zag het ook aan de uitdrukking op haar gezicht. Waarom zei ze overigens u tegen hem en sprak ze hem met de titel Excellentie aan? Had zij hem door de ramen gadeslagen? Zijn eigen raam stond open. Zij kon, als zij wilde, regelrecht in zijn kamer neerkijken. Hij verzocht haar het dienblad neer te zetten en weg te gaan, zodat hij de deur op slot zou kunnen doen.

‘Uwe Edelheid ziet er, dunkt mij, enigszins verschrikt uit! Uw kanten kraag is ook zo lelijk gekreukeld!’

In wilde woede stooft hij op.

‘Satanse meid! Durf je mij nog in mijn gezicht te honen ook! Maak dat je weg komt!’

‘Spreekt u toch niet zo luid, mijnheer de procuratiehouder! Hare Edelheid zou u anders eens kunnen horen en dan zou zij mij misschien vragen, waarom u zo’n herrie maakt!’

Het was waar.

Door het raam van de slaapkamer van de Vrouwe had Konstanze hem heel erg komiek zien doen. Hij had zich als een krankzinnige aan de haren staan trekken, met de vuist op de lessenaar geslagen, het ene blad papier na het andere op de grond geworpen. Zij had juist zin eens met hem te praten. Waarom? Neen, dat ging niemand aan! Zij had toen als voorwendsel bedacht hem eten te brengen.

‘En wat zul jij dan antwoorden?’ vroeg hij spottend.

‘Ik zal waarschijnlijk antwoorden, dat u uw verstand bent kwijtgeraakt, doordat u niet met mij hebt kunnen doen, wat u wilde!’ antwoordde zij honend.

Hij stond voor haar, met moeite zijn lust om handtastelijk te worden, bedwingend.

‘Jij . . . jij . . . duivelin!’

Het kostte hem op dat moment erg veel moeite uit zijn woorden te komen. Zou hij haar de deur uitgooien?

‘Is het dus zo met u gesteld, mijnheer de procuratiehouder! Terwijl u anders zo galant bent en u in zulke uitgezochte bewoordingen weet uit te drukken, wanneer u zich met de vrouwen wilt amuseren!’

Zij wist hem wel met gepaste woorden en op de juiste wijze van repliek te dienen. Wanneer de voorname dames en heren van de koopstad op bezoek kwamen, bewoog zij zich immers eveneens door de verschillende vertrekken en kabinetten en had zich daarbij wellicht een zekere verfijning en gepolijstheid van manieren eigen gemaakt.

Prikkelde zij hem met opzet? Zij maakte hem in ieder geval steeds rebelser. Hij deed snel een paar passen naar de deur, bleef even plotseling staan, alsof hij schrok, dacht aan de briefontwerpen.

‘Ga maar weg,’ zei ze lachend met een harde klank in haar stem. ‘U bent immers kort geleden hier ook zo haastig bij een andere vrouw weggelopen, zoals ik zag! Die arme stakker met het kind ging luid schreiend de poort uit! U bent me een mooie, ja, u!’

Ook een bruisende bloedstroom door de aderen kan weer tot rust komen. Haar woorden hadden een doeltreffende uitwerking, want op hetzelfde ogenblik was het, of al zijn woede wegebde, al poogde hij niettemin te doen, of ze niet de minste indruk op hem maakte, en al begon hij te schreeuwen en zei, dat zij naar de hel kon lopen.

‘Niet zo haastig! Als u mij een duw geeft, laat ik het kostbare servies op de grond vallen en zult u ook mij nog ongelukkig maken!’

Konstanze zei die laatste woorden met grote nadruk.

Toen had er een verandering in hem plaats. Alle bloed vloaide weg uit zijn gezicht, zijn lippen werden loodkleurig. Het leek, of hij zo zou kunnen neervallen. Zonder nog een woord te zeggen bleef hij haar staan aanstaren.

Zij keek hem verbluft aan, werd toen bang, zette het dienblad op de tafel neer en haastte zich weg. Toen zij de deur achter zich had gesloten, holde zij de binnenplaats over en een van de bijgebouwen in. Zij klom boven op een hooizolder. Daar liet zij zich neervallen

en begon onbedaarlijk te schreien. Zo had die luchthartige Konstanze nu ook haar verdriet te dragen gekregen.

Toen Bernt Thorkeldszoon eindelijk op het kantoor van de Bosmaatschappij verscheen, keken de acht boekhouders hem met grote ogen aan, als was hij een geestverschijning. De procuratiehouder had de afgelopen nacht zeker te diep in het glaasje gekeken. Hun gezichten waren even grauw als de lessenaars, waaraan zij zaten. Het kantoor van de Bosmaatschappij was zeer ruim. Een balie, laag, maar toch zo, dat men er niet overheen kon stappen, verdeelde de ruimte in tweeën, als een scheiding tussen de rijke man en de arme Lazarus. Alleen de allernoodzakelijkste woorden mochten daar overheen gewisseld worden. Aan de kant van de armen stonden verscheidene lessenaars en een lage tafel met banken er omheen. Tegen de wanden stonden kasten met akten en folianten. Het was een gebouw van één verdieping met twee deuren. Alleen op de ene zat een bordje, waarop stond: 'Comptoir der Bosmaatschappij'. Het was een licht kantoor met verscheidene ramen.

Pas toen Bernt Thorkeldszoon in de voor de eigenaars van de zaagmolens bestemde ruimte had plaatsgenomen, werd hij in de hoek bij de andere deur een magere, nors uitziende vrouw gewaar. Het was de weduwe van Peter Vastua. Zij droeg een zwarte, glimmend kaal gesleten rok. Haar bleke, pezige, lange, magere handen rustten in haar schoot. De handen van een lijk!

Een van de klerken gaf Soffia een teken, dat zij met de procuratiehouder kon spreken. Zij stond op en liep naar de balie. Arme Soffia! Hoe kon zij weten, dat zij een onvergeeflijke fout had begaan. Of zij al stond te buigen en haar keel te schrapen, het gaf allemaal niets. De procuratiehouder hield zich stokdoof.

De klerken gnuifden. Zij zaten over hun lessenaars gebogen, wierpen elkaar sluwe blikken toe en verborgen hun gezicht achter de koopmansboeken, opdat hij niet zou zien, dat zij lachten.

Kenden die lompe pennelikkers het voorschrift niet meer? Waarom lieten zij de vrouw daar dan maar staan buigen? Tot hun verrassing kwam de procuratiehouder zelf overeind en verzocht de vrouw naar buiten te gaan en daarna door de andere deur weer binnen te treden. Zij hadden verwacht, dat hij met folianten zou gaan smijten en hevig te keer zou gaan.

Soffia kwam nu door de goede deur binnen, boog opnieuw en ging op een bankje zitten.

'Wat wil je?' vroeg Bernt Thorkeldszoon moe en verstrooid.

'Ik wilde je komen bedanken, omdat je zo goed voor ons bent

geweest! Dat meisje van mij kwam met haar schoot vol geld thuis en ik hoorde van Kirsten, dat zij dat van jou had gekregen! Je bent je afkomst dus nog niet vergeten, Bernt! Dat God je daar voor zegene!' Toen zweeg Soffia even en zei iets heel jammerlijks. 'Peter heeft het vaak over je gehad! Hij herinnerde zich jou nog zo goed van toen je nog klein was, zei hij altijd. Je liep altijd met een vuile neus en in vossen en je kreeg meer slaag dan eten van je vader, van Thorkeld. Peter had toen altijd zo'n medelijden met je. En nu ben je een grote, deftige mijnheer geworden, Bernt, maar je voelt je dus toch niet zo hoog verheven dat je mij en mijn kinderen niet meer kent. Dat is prachtig! Ja, God zegene je!'

Soffia snikte en huilde, droogde met een punt van haar rok haar tranen af en snoot eens flink haar neus.

Aan de andere kant van de balie waren verdacht velen, die plotseling moesten hoesten of hun keel schrapen. Boeken werden haastig open-, bladen om- en weer teruggeslagen. Een paar klerken moesten zich even verwijderen, je hoorde hen achter de deur lachen.

Konstanze en Soffia – bewust of onbewust – van hen beiden had hij de waarheid te horen gekregen.

Nu wilde hij doen, waar hij eigenlijk zin in had. Hij wilde opstaan en de weduwe van Peter Vastua een hand geven om haar te bedanken voor de woorden, die ze tegen hem had gesproken. Hij zag haar onderzoekend aan. Wat was die vrouw een beeld van trieste armoede!

En Bernt Thorkeldszoon nam Soffia's lijkhand in de zijne en zei:

'Het heeft mij werkelijk veel genoeg gedaan je in je nood een klein beetje te kunnen helpen. Als je net als andere alleenstaande vrouwen je brood op de zaagmolens wilt verdienen, zal ik er in ieder geval voor zorgen, dat je werk krijgt dat je aankunt. Op welke zaagmolen wil je het liefst werken?'

'Op de Hellemlen,' antwoordde Soffia. 'Ik ben het liefst, waar Peter ook heeft gewerkt! Ik ben trouwens al een week geweest; ik heb buitenplanken opgeruimd voor Gust Pålssa!'

'Laat ik nu eens kijken,' zei Bernt Thorkeldszoon, en hij ging weer zitten en greep de pen. 'We zijn nu op het einde van de maand – ik zal je de hele maand uitbetalen!'

'Maar mag je dat zo maar op eigen houtje doen?' vroeg Soffia.

'Jazeker! Dat regel ik wel! Je naam, je geboortedatum en je geboorteplaats!'

'Ik heet Soffia, zoals je weet!'

'En verder?'

‘Hoe mijn vader heette, weet ik niet!’

‘Weet jij de naam van je vader niet, Soffia?’

Zij kwam dichterbij de lessenaar staan en zei fluisterend tegen hem, onderwijl schuw naar de klerken kijkend:

‘Ik ben een onecht kind en mijn moeder heeft mij onder haar eigen naam laten dopen!’

‘Zozo!’ Hij voelde hoe het bloed hem naar de wangen golfde. ‘Je bent zo heus niet de enige op de wereld! Ik schrijf dus op: Soffia Vastua!’

Hij boog zich diep over de lessenaar en schreef.

‘En nu nog je geboortedatum en je geboorteplaats?’

‘Ik weet alleen het jaar.’

‘En dat is?’

‘Dat is een en zes’ – Soffia telde moeizaam op haar vingers – ‘en dat is vier en twee!’

‘1642 dus! Ben je werkelijk nog maar achtendertig, Soffia?’ Hij moest naar haar gezicht kijken. Zij had best zeventig kunnen zijn.

‘En nu tenslotte nog je geboorteplaats.’

‘Mijn moeder zei altijd dat ik in een houtschuur ben geboren, maar waar weet ik niet,’ antwoordde Peters weduwe.

‘Enfin, zo is het genoeg!’ Hij sprak snel. ‘Nu kun je gaan, Soffia! Tot ziens!’

Toen boog zij zich weer voorover naar hem toe en fluisterde:

‘Niemand anders komt toch, hoop ik, te weten dat ik een onecht kind ben? Dat zou zo akelig voor mijn kinderen zijn!’

Hij stelde haar gerust. Dat zou niet gebeuren. En toen ging Soffia weg.

Strepen, kruisen, inktvlekken! Een keurig kasboek had hij hier! Was wel een bladzijde goed opgeteld? Uit Alv Udda’s rekeningen kon hij ook al niet wijs worden. Twaalf rijksdaalders te kort! Zowel de papieren als de bladen berkeschors waren echter genummerd en op lofwaardige wijze bijgehouden. Ook het totaal was berekend. Er zou van de kant van de opzichter wel geen fout zijn gemaakt. Alv Udda, had die hem indertijd willen vermoorden? De deur was bijna bezweken. Hij had met het dubbelloopspistool naast zich in de aanslag in zijn ledikant gelegen.

Plotseling vloog hij op van zijn stoel en liep naar de balie. Hij riep woedend:

‘Wat zitten jullie toch te gapen, luie lummels! Hebben jullie niets anders te doen dan te zitten luisteren, wat er aan deze kant van de balie gebeurt? Hier! Controleer deze afrekening en boek haar in de folianten van de participanten!’

Hij smeed de dasselederen buidel van de reus op de dichtstbijzijnde lessenaar neer. Een balk van stof en zon werd plotseling door het raam bij de lessenaar naar binnen geschoven en bleef schuin tegen de grond staan. De klerk sprong van schrik op van zijn kruk en nieste heftig.

Toen ging Bernt Thorkeldszoon kalm de deur uit.

Neen, vandaag zou er niet veel komen van het opstellen van een request aan de geestelijkheid. Driemaal was de koerier nu al uit de koopstad naar Christiania vertrokken zonder een brief van hem bij zich te hebben.

Vandaag zou proost Lauritz Søffrenszoon Ullensager Gods Woord verkondigen in de kerk van Asak en verder onder de zaagmolenarbeidersbevolking een onderzoek instellen naar de kennis van de geloofsbelijdenis, het Onze Vader en de tien geboden. Arme mannen en vrouwen, kinderen en volwassenen van het Tistedal!

Dit was ongetwijfeld misbruik maken van het koninklijk decreet, waarin stond dat de prest of de koster de kinderen eenmaal per week uit de Catechismus moest onderrichten. Vandaag moesten echter zowel volwassenen als kinderen onder het mes.

De schrijver-proost, zoals zij hem noemden, verkondigde Gods Woord het liefst van wijlen Gerlof Nettelhorsts preekstoel in de oude stenen kerk van Berg. Zijn Eerwaarde was een uitstekend predikant, en een zeer geleerd man. Hij schreef boeken over kerken en kerkelijke goederen uit de papistische en uit zijn eigen tijd, opdat wie na hem kwamen zouden weten, hoe alles hier in het zuidoosten van het land was geweest. Een proost met een vooruitziende blik!

Anders preekte kapelaan Niels Christenszoon Rodtwidt, de vroegere rector van de Latijnse school, iedere derde zondag in Asak, en in het zweet zijns aanschijns en met de moed der wanhoop trachtte hij dan de ongeletterde zaagmolenarbeidersjeugd de Lutherse Catechismus in te prenten. Heer Niels spaarde daarbij de roede niet, zodat het bloed de kinderen dikwijls door de huid schemerde. De mensen uit het Tistedal, met hun vrouwen, zoons en dochters, hadden aanzegging gekregen om in de kerk te verschijnen. Wegblijven betekende straf en boete. En het allerergste – ontzegging van de kerkelijke zegen. Was de proost nog machtiger dan de bisschop en maakt hij zelf wetten voor het gewone volk? Hij werd zeker niet voor niets de schrijver-proost genoemd.

Een vreselijke dag! Niemand durfde zich tegen de geestelijkheid

verzetten – indien men tenminste niet wilde, dat de kinderen ongedoopte heidenen zouden blijven en men zelf als een stuk vee zou worden begraven. Zij waren wel gedwongen zich naar de kerk te begeven! Allen zonder uitzondering! Het ging om hun ziel en zaligheid!

Over de Balkenbrug en de pas van Skanse, over weideplaatsen en kale rotsen, langs paden kwamen de mensen aanlopen. Op het pad naar de heerlijkheid Veden liep een hele rij achter elkaar. De mannen droegen een kiel en een korte broek. Sommigen boerenbuizen. De vrouwen een rok en een lijfje. En iedereen liep moeizaam en zwijgend voort. Zwijgend? Neen, dat was toch misschien niet helemaal waar! Ze steunden van de warme zon en vanwege de hellingen. Zij steunden uit angst voor de proost en het overhoren van hun kennis. Zij moesten af en toe even blijven staan om het zweet – zowel van angst als van lichamelijke inspanning – van hun voorhoofd te vegen.

Een duigenstapelaarster van de Rosenskiöldzagerij, blootsvoets en haveloos gekleed, liep te jammeren en te huilen: ‘De prest zal mij doodslaan!’

Zij had gehoord, dat de prest, wat het toedienen van lichamelijke tuchtigingen betrof, nog erger was dan Heer Niels.

Olaves Pina en Gust Pålša kwamen langs het pad aan de voet van Vrouwe Dorothea Bildtz’ tuinterras. Zij zeiden vandaag ook al niet veel. Zelfs Olaves zweeg, terwijl zijn mond toch anders geen ogenblik stilstond. Niemand vond dat overhoren van reeds bejaarde mensen prettig. Het zou immers verschrikkelijk zijn het antwoord schuldig te moeten blijven. Dat gebeurde hun anders nooit!

Olaves had vandaag geen praats, o neen! Toen hij gisteren naar een oude wetsteen had gezocht, was hij heel erg geschrokken. Een paar planken van de zolder hadden losgezeten, waar hij zich niets van had kunnen herinneren. Hij was op zijn knieën gaan liggen om de zaak eens wat nauwkeuriger te bekijken en had een plank opgetild. Het had toen niet veel gescheeld, of hij was achterover gevallen van verbazing. – Tot zijn sprakeloze ontzetting openbaarde zich daar voor zijn ogen een onnoemelijke schat van zilver en goud. Geen munten, neen, maar schalen, bekers, kroezen, lepels, messen en de meeste voorwerpen met sierlijk gebogen lijnen en allerlei krulwerk. Hij had snel de ogen gesloten om maar niet meer te zien – wilde niet medeschuldig zijn. Dat vervloekte wijf van hem! Was hij soms nog niet ongelukkig genoeg door met haar te

moeten samenleven? Als dat gestolen goed werd ontdekt, zouden zij beiden worden geradbraakt.

Een heel eind achter Gust en Olaves aan kwamen twee jonge, knappe vrouwen. Het waren Kirsten Gustsdochter en Helene Lorentzdochter. De vriendinnen wandelden wat apart; er was een gaping tussen hen en de vrouwen die voor hen uit liepen en die achter hen aan kwamen. Er zouden toch geen lelijke dingen over Kirsten worden gefluisterd, nu zij zich naar de kerk begaf?

Britta Pina had deze winter bij de bruisende waterval uitgeroepen, dat Helene het met een man had aangelegd en in de kraam moest. Dat waren maar oudewijvenpraatjes geweest! Helene Lorentzdochter had om een heel andere reden in huis opgesloten gezeten. Als een trouw en gerespecteerd gildelid wilde haar vader de traditie in ere houden en zijn dochter uithuwelijken aan zijn knecht. Hij stond er op, dat dat zou gebeuren. En als het er zo mee gesteld was, zouden de twee vriendinnen zeker samen heel wat te bepraten hebben.

Ja, de hellebardier en oud-soldaat begaf zich ook naar de kerk. Het stond hem slecht aan daartoe genoodzaakt te zijn. Als iemand geen behoefte voelde iets omtrent God en de Heilige Schrift te horen, mocht hij daarom nog niet lichamelijk en geestelijk getuchtigd worden. Was de hellebardier de laatste tijd met een gebogen rug gaan lopen? En nog erger mank? Zijn lange witte haren hingen tot over zijn schouders. En al vond hij nu, dat iedere stap hem moeilijk viel en de weg van de wieg naar het graf toch maar kort was, hij was nog altijd even bars. Het gelaat was nu eenmaal de spiegel van de innerlijke gemoedsgesteldheid. Het was nog niet zo erg lang geleden, dat hij zijn stok had gebruikt; dat hij die zowel tegen de levende mens als tegen dode dingen had opgeheven. Het gaf hem onder andere grote ergernis, dat zijn dochter was thuisgekomen en een leven van nietsdoen leidde. Zoiets had in zijn jeugd moeten gebeuren! Ja, hij zou misschien weer opnieuw naar zijn stok moeten grijpen. Maar een kleine verontschuldiging voor zijn dochter was misschien, dat Alv Udda nog steeds niet uit de grensstreken was teruggekeerd. Anton Gropa had er over gesproken, dat de reus in Zweden was achtergebleven.

De nachtzager was gedwongen even te rusten. Hij ging op het muurtje aan de voet van het tuinterras zitten. Als treden van een trap strekte dat muurtje zich over de hele helling uit. Op de terrassen waren knolgewassen, groenten en allerlei kruiden, zoals thijm, salvia en koriander geplant. Het eerste was een goed middel tegen een slecht humeur, het tweede tegen de jicht en trage eetlust,

het derde 'wanneer de hersenen bezwaard worden door uit de maag opstijgende dampen'.

De nachtzager kon zich nog de tijd herinneren, dat de rijkskanselier hier woonde. De zwaarlijvige edelman met zijn geelwitte snor en een puntbaardje, zijn gesteven kraag en een versiersel in de vorm van een olifantje op de borst, was een eenvoudig mens geweest, die gedichten had zitten schrijven, die niemand wilde lezen.

Gust moest er zich in schikken om even te blijven zitten. Het 'ereschot' in zijn dij zou hem weldra helemaal invalide maken. Olaves liep door. Maar Kirsten en Helene kwamen bij hem zitten. Toen bromde de hellebardier iets en er kwam een schrapend geluid uit zijn borst. Hij moest altijd hijgen, onverschillig of hij nu liep of zat te rusten. Zou het misschien ook zijn krachten slopen, dat hij altijd zo hard en meedogenloos was?

'Ik moet verder,' zei Gust Pålso. Hij staarde met vochtige ogen het pad langs, dat de moraine opvoerde, waar de laatste vrouwen snel uit het oog verdwenen. 'Het is de vraag, of ik nog op tijd kom!' Kirsten stond zwijgend op. Ook zij voelde zich als het ware innerlijk bezwaard, wat haar wel geen zegen zou brengen.

Er streek een licht zuidenwindje door de brede kruinen van de dennen. Het waren oeroude bomen, die door de heren industriëlen uit de koopstad merkwaardig genoeg waren gespaard. Het was een mooi gezicht, zolang zij hier in de zon mochten blijven staan ruisen. Plotseling viel er een schaduw over het pad en de voeten van de nachtzager. Joachim, de profeet, stond voor hem. Was de godsman daar door de onzienlijken neergezet? Hij had noch van boven noch van beneden kunnen komen, zonder dat Gust hem had moeten zien. De grijsaard was blootsvoets en droeg zoals gewoonlijk een lange buis. Maar vandaag had hij een touw om het middel gebonden en een lange gebogen staf in de hand, net als Mozes.

'Goedendag en Gods vrede zij met u,' groette hij met luide stem. 'Zit je uit te rusten op de weg naar het huis des Heren? Ik zou voortmaken, als ik jou was, als je er nog wilt zijn, voor de deur gesloten wordt.'

'Ik begin de laatste tijd wat gebreken te vertonen,' antwoordde Gust met een nors gezicht.

'Maar het schijnt mij toe, dat je ziel zich ondanks de gebreken van de ouderdom heeft gebeterd,' antwoordde de profeet. 'Kom nu maar met mij mee!'

Zij bereikten de kerk juist toen de klok begon te luiden, ten teken

dat men naar binnen kon gaan. De mensen verdrongen zich op de kleine, lage galerijen keken schuw door de openstaande deur naar binnen naar het koor, waar de kerkmeester en twee muzikanten stonden. Niemand wilde als eerste naar binnen gaan. Op dit ogenblik waren zij bevrijd van het drukkende gevoel van de zorg voor het dagelijks brood. Wonderlijk! Een nieuwe angst kon hen hun oude angst doen vergeten!

Hier stonden mannen en vrouwen bijeen, die elkaar in het dagelijks leven nooit anders dan met een zuur gezicht aankeken, die elkaar nooit groetten en nooit een woord tegen elkaar zeiden, wanneer zij elkaar tegenkwamen. Ook dat vergaten zij door de angst. Ja, een paar brutale rekels onder de opgeschoten jeugd van de zaagmolenarbeiders probeerden wel opschepperig te doen door met grijnzende gezichten, kauwend en spuwend, tegen de wanden te gaan hangen. Maar dat was dan ook alles. Een oudere zaagmolenarbeider, die het een en ander meende te weten, begon een aanval op de proost. Zou hij soms van plan zijn hun nieuwe wetten voor te schrijven? Sakkerju! Dan moesten zij hem aan zijn verstand brengen, dat de kerk van hen, de zaagmolenarbeiders, was. Zijzelf, hun ouders en grootouders, hadden de kerk gebouwd. De kerken van Berg en Rokke kregen pacht en tienden van zelfstandige boeren en rijke lieden, maar de gelden tot de instandhouding van de kerk van Asak en tot het levensonderhoud van de prest moesten de zaagmolenarbeiders met hun eigen handen, met een geldelijke bijdrage van hun karig loon helemaal alleen bijebrengen. Ja, blikskaters! Als de proost dat nog niet wist, moesten zij het hem maar eens aan zijn verstand brengen. Vandaag nog! Wees voorzichtig, proost! Anders laten wij de kerk van Asak vervallen, net als de vorige, dan hoeven we ons ook niet meer aan zo'n marteling te onderwerpen! Neen, dat laatste durfde niemand luidop te zeggen. Sommigen die daar stonden, deden vergeefse pogingen om de geloofsbelijdenis te repeteren. Zij zuchtten, zonder er iets van te begrijpen, een kyrie eleison.

Er waren overigens mensen van heinde en ver gekomen – merkwaardig genoeg ook vrijwillig – om de proost te horen en te worden overhoord. Verscheidene boten legden aan bij de smalle strook oevermoeras van Asak. Mensen van de noordkant van het meer kwamen het kerkplein op. Onder hen was een oude, grijze vrouw met een kort bovenlijf en helemaal kromgebogen. Iedereen kende haar. En sommigen drukten haar ter begroeting de hand. Met haar was iedereen goede vrienden.

Het was Oline Løkengen, de weduwe van Sima, de houthakker. Ragnfrid en Reinuls Seljevik waren bij haar.

‘God is goed!’ zei Oline, hun groet beantwoordend.

De laatste woorden in haar leven zouden ongetwijfeld zijn: ‘God is goed’.

Was de proost in aantocht? Er ontstond enige deining onder de menigte. Zij stootten elkaar aan. Maakten plaats. Neen, het was gelukkig niet de proost, het waren Joachim, de profeet, en de manke nachtzager met zijn dochter.

Was het inderdaad zo, dat al het andere was vergeten uit angst voor de proost en het overhoren? Ja! Neen, niet alles! De vrouwen keken met stekende blikken naar Kirsten, die met Helene stijf tegen de wand gedrukt stond. Slet! Zo haalden zij haar in stilte met dergelijke woorden door het slijk. Om sommige vrouwenmonden kwam een verachtelijke trek. Zij wisten zo goed, wat zij deed. Zij had omgang met de procuratiehouder van Mette Meng. Werd door hem onderhouden. Zat de hele dag op een bank voor het huis. Zelf moesten zij zwoegen op de zaagmolens, planken, latten, balken sjouwen.

‘Kent gij uw geloofsbelijdenis?’

Allen schrokken op bij die vraag. Ook de vrouwen met de minachtende trek om de mond en de stekende blikken. Niemand antwoordde. Allen keken ze met grote ogen naar de profeet, die midden op de galerij stond, een rijzige gestalte met grijze haren en een lange baard.

‘Niet! Dat is erg. Gij zoudt het woord des Heren in uw hart moeten bewaren, dan zoudt gij het nimmer vergeten!’

En toen zei de profeet in het dialect der zaagmolenarbeiders langzaam en duidelijk een paar geloofsartikelen op. Och ja, Zweeds en Noors klonk hier langs de grens ongeveer gelijk. Sommigen probeerden de artikelen tegelijk met hem op te zeggen.

Hier op de galerij kreeg Kirsten Gustsdochter de gelegenheid om Oline, Reinuls en Ragnfrid goedendag te zeggen. Oline omhelsde haar innig. Dat deed haar zo goed. Reinuls Seljevik was ook erg aardig tegen haar, vroeg hoe zij het maakte en sprak vele vriendelijke woorden. Had oude Oline verteld, hoe het tussen haar en Alv was gesteld? Reinuls Seljevik gaf Helene ook een hand. Hij bloosde tot achter zijn oren. Die twee hadden elkaar nog nooit eerder gezien. Ragnfrid stootte Kirsten aan en glimlachte veelbetekenend.

Toen ging de profeet de kerk in en nam vlak bij de preekstoel plaats. Hij kon dat doen! Maar zagen zij het goed? Daar liep

warempel het liefje van Bernt Thorkeldszoon gearmd met oude Oline naar voren en ging in de vrouwenbanken zitten. Helene van de schoenmaker en nog een ander roodwangig meisje eveneens! Neen maar, die durfden! Ja, ze bedoelden Kirsten Gustsdochter! Ha, ha! Kende zij de kerkelijke voorschriften en de kerkelijke tucht met betrekking tot overspelige vrouwen soms niet? Foei!

Waren er hier die bang waren? Ga maar gerust naar binnen, Knut de Slaper! En jij ook, Hans de Zwoeger! En jij, Ole Koevoet! Zij hadden allen bijnamen naar het werk dat ze deden en het gereedschap dat ze op de zagerijen hanteerden. Nu hield de klok op met luiden. Jaja, nu moesten ze nog maken dat ze binnenkwamen!

De zaagmolenarbeiders met hun vrouwen en kinderen en nog een paar pachters en keuterboertjes vulden het zestien el lange en tien el brede schip van de kerk. Meer plaats voor de gemeente was er niet. De bijkerk was overigens armelijk ingericht, had maar vier gesloten banken met een deurtje en smeedijzeren traliwerk. Vandaag zaten daar de heren van Asak en Gjeldnes. En Peter Brunszoon, de pachter van Veden. Het was juist een kerk voor de mensen, waarvoor ze was gebouwd – de simpelen van hart en de armen van geest. Ja, dat moest men wel geloven, zelfs al spraken ze nog zoveel kwaad van elkaar en waren ze nog zo afgunstig. En ook al meenden ze bovendien nog overal verstand van te hebben. De Herberge Christi in de koopstad was voor de aanzienlijken. Zou een zaagmolenarbeider zich ooit op zijn gemak kunnen voelen in zo'n prachtig godshuis? Af en toe waren zij niettemin wel genoodzaakt zich daarheen te begeven.

Zij waren hier met angst in het hart heengegaan. Maar toen de proost de preekstoel had beklommen na eerst voor het altaar te hebben geknield, was het of datgene, waartegen zij zo hadden opgezien, naar de achtergrond was geweken. Het gelaat van de proost was een en al goedheid. Zijn stem klonk vriendelijk en minzaam. En de preek was eenvoudig en begrijpelijk. Heel iets anders dan die van Zijn Eerwaarde Hans J. Wulf. Die kon de armen ook wel de woorden uit de Bergrede verkondigen, maar hij kon ook woedend te keer gaan, zodat een arme zondaar niet meer rustig op zijn stoel kon blijven zitten. Zij herinnerden zich nog alsof het de dag van gisteren was de vroegdienst met Kerstmis. Nu ja, er was toen ook wel iets bijzonders gebeurd!

Hier was geen sprake van donder en bliksem. Geen terechtwijzingen. Geen verdoemenis. En wat vooral zo weldadig was voor een bedrukte ziel . . . geen vuurpoel met geweën en tandengeknars

en een wrekende en angstaanjagende God, maar een barmhartige Heer, die Zijn armen en Zijn hemel opende voor een armzalige zaagmolenarbeider en een in de grauwe aarde wroetende keuterboer. De goede Verlosser daalde neer uit de reinheid van de hemelen en trad hun huisjes binnen, kwam bij hen zitten, luisterde naar hen, deelde hun zorgen. Goddank! De Here hielp – indien men Hem slechts zijn ganse vertrouwen schonk – want Hij, de Man der Smarten, leed met hen, hongerde, weende. Hij alleen was troost voor de ziel en vreugd voor het hart.

De warme, vurige verkondiging van het Woord stortte zich over hen uit, genezend, lafenis schenkend. Onbegrijpelijk. Hier zaten zij nu te luisteren en het Woord werd waarheid voor sommigen. Bevrijd van het juk en een drukkende last haalden zij verlicht adem. Het was, of een liefdevolle hand over hun gelaat had gestreken, ja, zelfs al groeiden haar en manen daar ook nog zo dicht. Gezegende ogenblikken! Voortaan zouden zij er vele mijlen voor willen afleggen om de proost te horen spreken, ze zouden er voor naar Berg en Rokke gaan en nog verder. De duigenstapeelaarster van de Rosenskiölzagerij zat met gevouwen handen en de ogen vol vreugdetranen. Haar uitgeteerde gelaat straalde jeugdig en fris. Zij had ijskoude voeten van de stenen vloer. Welk een groot wonder, het geloof!

Van een prest, die zo sprak, had men niets te vrezen. Wie had er allerlei dwaze dingen verteld van boeten en straffen en een verbod om de kerkdienst bij te wonen? De bejaarde en half kindse koster ginds in Berg? Ja! Neen! Zij hadden nooit meer iets van hem gehoord noch gezien. Maar wie dan? Ja, nu begrepen zij het! Velen en niemand! Zelfs wanneer het Onze Lieve Heer betrof, moesten zij nog roddelen.

Toen Zijn Eerwaarde bad, waren er velen die snikten. En sommigen bogen het hoofd en steunden het op de leuning van de stoel van hun voorman. Het gebed ook was voor hen, het was een bede om hulp in nood, om kracht, om vrede en tot besluit een zalige dood. Amen!

Velen zongen de psalm mee... zij die het lied kenden. De anderen zongen zo goed en zo kwaad als het ging mee. Daarom klonk het wellicht ook niet zo bijzonder mooi. Maar zij waren in een plechtige stemming, boven al het aardse verheven. Zij die de juiste wijs te pakken hadden, werden echter overstemd door wie vals zongen. Olaves Pina's piepende stem klonk afschuwelijk luid in de beperkte ruimte van de kerk. Dat hij niet begreep, hoe hij het gezang bedierf! Het ergerde de zaagmolenarbeider, die naast hem

zat. Deze kneep hem hard in zijn dij om hem tot zwijgen te brengen. Olaves sprong alsof hij door een wesp was gestoken op van zijn stoel en brulde midden onder de psalm, zodat allen het hoorden: 'Zit me niet te knijpen!'

De proost fronste zijn wenkbrauwen, toen hij het hoorde. En de muzikanten, waarvan de een op de viool speelde en de ander op de hobo blies, raakten er door van de wijs.

Jaja, en toen kwam de catechisatie! Kwam toen ook de angst weer aansluipen? Was die misschien alleen maar zolang ergens in een verborgen hoekje van het lichaam weggekropen? Want nu kwam die angst terug. Het was een grote onrechtvaardigheid, in de eerste plaats van Onze Lieve Heer, maar ook van de proost, om ze onder zulk een druk gebogen te laten gaan.

Vooraan in de kerk zaten enkele mensen, die zich blijkbaar geen zorgen maakten over wat er verder zou gebeuren. In ieder geval niet met een angstig hart. Dat waren de profeet Joachim, oude Oline en de drie jonge vrouwen. Kirsten Gustsdochter keek de proost met ogen vol vertrouwen aan. Voor hem zou zij nooit bang kunnen zijn. Helene, die naast haar zat, had vochtige wangen.

Heer Lauritz daalde de ene trede van het trapje naar het koor af. Zijn blik gleed langs de rijen stoelen. Verscheidenen doken met het hoofd tussen de schouders, maakten zich zo klein mogelijk. Sommigen trachtten zelfs zich van de stoel te laten glijden en helemaal weg te kruipen. Weer een marteling! Nu zwaaide de beul met zijn bijl boven hun gebogen nekken. Zonder dit zouden zij opgelucht en vol vertrouwen naar huis zijn gegaan. Hield de proost misschien al achter zijn rug de stok gereed?

Nu gaf hij degenen, die op de voorste rijstoelen zaten, een teken. De angstigen en gebogenen hieven het hoofd weer op, rekten hun halzen uit. Een paar oude vrouwen, die achter de pilaren waren weggekropen, staken hun hoofden ook weer naar voren. Zij stieten elkaar aan en glimlachten verheugd en vol leedvermaak. Ja, nu zouden zij daar vooraan – die Kirsten en haar vriendin – nog eens te kijk worden gezet.

De proost wendde zich tot Helene Lorentzdochter. Zijn blik rustte vriendelijk op haar.

'In wie geloof jij, jonge vrouw?'

'Ik geloof in God de Vader, de Almachtige, de Schepper van hemel en aarde,' antwoordde Helene luide en vrijmoedig.

De proost luisterde. Er gleed een wonderlijke trek over zijn gelaat. Hij had de geloofsbelijdenis al op velerlei wijzen horen

opzeggen, maar nog nooit met zoveel innigheid. Dit was een getuigenis.

‘En jij, mijn dochter!’ Hij wendde zich tot Kirsten. ‘Wil jij me het tweede artikel van de drieënheden opzeggen?’

Toen gebeurde het tot aller verbazing, dat de dochter van de nachtzager zonder haperen en zonder onderbreking de tweede en langste geloofsbelijdenis in onberispelijk beschaafd Noors opzei. De proost was er ook door geïmponeerd. Wie was die vrouw? Zij had in haar gedragingen niets bijzonders en gedroeg zich precies als de andere arbeidersvrouwen uit het dal. Het kwam hem echter voor, dat hij haar gezicht eerder had gezien. Dat moest iemand wel opvallen. De vrouw was een zeldzaam knappe verschijning. Hij kon de verleiding niet weerstaan haar nog een vraag te stellen.

‘Wat zegt de Here in Zijn gebod over de aanbidding van vreemde goden?’

‘Gij zult u voor hen niet buigen, noch hen dienen, want Ik, de Here uw God, ben een ijverig God, die de misdaad der vaderen, bezoek aan de kinderen, aan het derde en aan het vierde lid dergenen, die Mij haten,’ antwoordde Kirsten Gustsdochter.

‘Goed! Heel goed! Gij hebt uw bijbel goed gelezen!’

Zijn Eerwaarde zei dat luid en met opzet. Hij voelde zich zeker. De vrouw kon lezen, zij had de woorden uit het tweede boek van Mozes geciteerd. In de Lutherse Catechismus, waaruit werd onderwezen, stond het anders. Hij had nog nooit eerder een van de jonge mensen uit het gewone volk hier in het dal ontmoet, die kon lezen.

Sprak de proost daar werkelijk met Kirsten Gustsdochter, met het liefje van de procuratiehouder? Zij die eerst ineengedoken hadden gezeten, richtten het hoofd nu nog meer op. Ja, hij ondervroeg haar uit de ganse Heilige Schrift! Of, nou ja. Het was ook niet zoveel bijzonders wat hij haar vroeg. Zij hoorde tot de gelukkigen! Ze hoefde ook niet op de zaagmolens te zwoegen!

God trooste ons en sta ons bij! Nu waren zij ongetwijfeld aan de beurt. Plotseling doken zij ineen, allen tegelijk, werden weer zo jammerlijk klein, terwijl zij daar zaten – tenminste uiterlijk.

Toen de proost naar het derde onderwerp van de geloofsbelijdenis vroeg, was er niemand onder de zaagmolenarbeiders, die kon antwoorden. Pijnlijke stilte!

En toen de proost zijn oog over de kleine verzamelde gemeente liet glijden, zag hij slechts gebogen hoofden en weggedoken gezichten. Niemand was opgestaan. Hij fronste het voorhoofd, dreigend. En tuchtige woorden lagen hem reeds op de tong. Toen

trad een man naar voren, een grijsaard, zijn baard reikte tot aan zijn middel, zijn blik was gebiedend en in zijn hand hield hij een staf. En de profeet Joachim uit de plaggenhut zei:

‘Eerwaarde! Geeft gij een medezwerper toestemming te antwoorden uit naam van zichzelf en van de hier verzamelde angstige kudde? Het verheugt mij, dat gij ons heden Gods vrede hebt geschonken! Gij hebt ons vreugde in onze harten gegeven en de kracht om weer de strijd aan te binden met al onze dagelijkse moeilijkheden! Laat deze mensen de zegen behouden, die gij hun hebt gegeven! Zij hebben angst voor het onderzoek! Het is voor hun zieleheil veel beter om de wonderbare vrede te bewaren dan om tijdelijk angst te veroorzaken. Eerwaarde!’

Heer Lauritz voelde de brandende blik van de grijsaard op zich rusten. Hij had hem van de preekstoel af gezien en zich op merkwaardige wijze tot hem aangetrokken gevoeld. Een Elia of een Aäron, zo uit de Heilige Schrift gestapt. Hij had met hem willen spreken. Maar nu stond de grijsaard voor hem en verzocht hem de proost, Zijn Eerwaarde Lauritz Søffrenszoon Ullensager, studiosis van de universiteiten in Rostock en Wittenberg, om deze onwetende lieden vrij te stellen van een onderzoek!

Hij voelde zich in zijn ijdelheid gekwetst. Wie had het daar gewaagd om in de kerk naar voren te treden, als een helper van het volk, en een geestelijke te ontraden zijn ambtsplichten te vervullen? Was de grijsaard een fantast? Een dweper, die de kerkelijke leer wilde omverwerpen?

De proost en verkondiger van Gods Woord keek met gestrenge blik naar de grijsaard met zijn lange herdersstaf. Maar de strengheid week van zijn gelaat en hij deinsde wankelend een paar stappen terug, want de stof van de grijsaard – neen, Aärons staf bloeide! Plotseling was die ontsproten en gaan bloeien als een tak in het voorjaar. De proost sloeg de handen voor de ogen. Hij hoorde een stem, die zei:

‘En het zal geschieden, dat de staf van de man, die ik heb uitverkoren, zal bloeien.’

Toen Heer Lauritz zijn hand weer liet zakken, bloeide de staf van de grijsaard niet langer. Hij had door de openstaande deur de wilde bloemen op een verwaarloosd graf als het ware aan de staf zien opbloeien. Gods leiding en vermaan! Hij vouwde de handen en mompelde:

‘Geef mij, o God van Uw Heilige Geest, opdat ik nu iets meer van Uw aanwezigheid mag ervaren!’

En tot de grijsaard sprak hij fluisterend:

‘Vandaag zal er, zoals gij hebt verzocht geen verder onderzoek plaatsvinden.’

Hij keerde zich om en liep langzaam de treden naar het koor op, gaf de muzikanten een teken de eindpsalm te spelen. Zelf begaf hij zich achter het altaarstuk, een blauwgeschilderd drieluik met een Christusfiguur, ornamenten en gouden letters.

Had Heer Lauritz zich eerst schuldig gemaakt aan een verzuim van zijn ambtelijke plichten, nu maakte hij zich schuldig aan schending van het ritueel. Sommige kerkgangers hadden in elk geval vaag het gevoel, dat hier iets bijzonders was gebeurd, zonder met zekerheid te kunnen zeggen wat.

Proosten en presten waren niet allen gelijk. Niemand was als de prest uit Berg. Zij prezen hem in alle oprechtheid. Nu begrepen zij pas, hoe een prest behoorde te zijn.

Onwillig stonden zij op van hun stoelen. En zij verlieten de kerk met een wonderlijk milde juichtoon in het gemoed – in het hart. Die juichtoon hing ook in de zomerse lucht. Met vrede in hart en gemoed verlieten zij de kerk, ja . . . velen, maar niet allen.

Die Kirsten Gustsdochter . . . zij had de proost natuurlijk zo goed geantwoord, dat hij niet meer had durven vragen. Dat verdroot hen. Ergens in hen knaagde de jaloezie. Dat was iets heel ergs! Maar Kirsten Gustsdochter was de bijzit van een van de grotelui geworden. Bernt Thorkeldszoon kon zowel lezen als schrijven. Zij had de geboden en de geloofsartikelen zeker van hem geleerd, jaja, zelfs al moest je toch zeggen, dat zoiets voor zulke mensen helemaal niet te pas kwam.

Maar Helene Lorentzdochter dan? De jaloersers wisten zo gauw niet te bedenken, wat zij wel van haar zouden zeggen.

De bejaarde koster van Berg, die hen af en toe in het Woord Gods onderrichtte, had hun het predicaat: onwetende leeghoofden gegeven.

Maar had de koster daarin niet een beetje gelijk? Niemand van de hele gemeente, uitgezonderd die twee, had de vragen van de proost kunnen beantwoorden. Zij moesten toch ook eens zorgen nog wat anders te leren dan hoe zij met stammen en zagen moesten omgaan. Dan zouden zij misschien op den duur ook van die examen-nachtmerrie afkomen.

Oude Oline, Kirsten, Ragnfrid, Helene en Reinuls gingen samen de kerk uit. Maar Kirsten zei tegen haar vriendin en de anderen, dat zij Oline graag even alleen wilde spreken.

‘Het is al zo lang geleden, sinds wij elkaar het laatst hebben gezien,’ zei ze.

Zo erg was het nog niet, of zij kon gerust naar verschillende dingen op Lilleøen informeren, vond ze.

Zij gingen op een rotsblok op het laagst gelegen gedeelte van het kerkhof zitten, in de schaduw van eiken en esdoorns, die daar langs de muur groeiden.

Had hier een veldslag plaatsgevonden? Misschien tussen het werk van mensenhanden en de storm. Half vergane kruisen lagen door gras overwoekerd omver. Op sommige graven waren alleen nog maar grafheuveltjes – vergeten! De daarbij vergoten tranen waren al sinds lang opgedroogd. De wilde bloemen waren de enige, die de doden niet vergaten. Dat was een blijk van Gods liefde. De wilde bloemen op de grasheuveltjes waren een symbool. Zij stierven in de herfst om in het voorjaar weer op te staan. Hun tijd was aards. Bij God was duizend jaar als één dag.

Van Oline hoorde Kirsten dat Alv Udda nog steeds niet was thuisgekomen. Maar Reinuls verwachtte hem iedere dag. Hij had hem beloofd terug te komen. Het was alleen zo vreemd, dat hij niet met de houthakkers was meegekomen.

Olines gerimpelde gelaat straalde. Het was, of binnen in haar zonlicht scheen. Roodachtige adertjes liepen door haar huid. Haar lippen waren als met fijne steekjes in haar gelaat gehecht. Na over zichzelf en over Lilleøen en al de dingen daar te hebben gesproken, vroeg zij Kirsten heel voorzichtig en met warme belangstelling, hoe het met haar ging. Oline kreeg daar antwoord op en zat in gepeins, terwijl zij luisterde naar wat Kirsten van zichzelf en Alv Udda vertelde. En nog voorzichtiger vroeg zij toen:

‘Wat denk je, zou het tussen jou en Alv niet weer goed kunnen worden? Hij zal je nooit kunnen vergeten.’

‘Dat moet je me niet vragen, Oline! Je weet toch, dat ik een kind heb, dat niet van hem is?’

Het schoot Kirsten te binnen, dat zij Oline nooit iets verteld had van de verhouding tussen haar en Bernt voor haar huwelijk met Alv Udda. Op Lilleøen was zij in een aanval van waanzinnige pijn uit het kraambed gesprongen en had toen wel het een en ander gezegd, maar niet wat er tussen haar en Bernt was geweest, meende zij. Dat bedacht zij nu.

Maar Oline antwoordde:

‘Jaja, ik weet het, mijn beste Kirsten!’ Zij legde haar gerimpelde hand op de hare. ‘Maar Alv zal jou nooit vergeten! Neen, zijn leven lang niet.’

‘Waarom zeg je dat, Oline!’ De tranen kwamen Kirsten bijna in

de ogen. 'Je moet goed begrijpen, dat als het mogelijk was geweest om te blijven, ik nooit zou zijn weggegaan.'

'Stil maar, stil maar, mijn kind!' Oline troostte haar met een liefkozend gebaar. 'Ik weet alleen, dat jullie er allebei verdriet van hebben. Ik vind het zo jammer van jullie tweeën!'

'En ik weet, dat jij alleen mijn bestwil op het oog hebt,' fluisterde Kirsten.

'Daar heb ik altijd om gebeden, mijn kind! Iedere dag heb ik tot God gebeden, dat het weer helemaal goed tussen jullie zou worden. Weet je nog, wat ik tegen je heb gezegd, toen Alv lag te vechten met de dood? Toen had ik van Onze Lieve Heer de toezegging gekregen dat hij in leven zou blijven! En ik weet, dat op den duur het gebed, dat ik voor jou heb gebeden, ook zal worden verhoord.' Er kwam een warme glimlach om haar lippen.

'Jij weet mij altijd zo goed te troosten,' fluisterde Kirsten. Zij trok haar hand terug, die Oline nog steeds vasthield, om de tranen, die nu over haar wangen liepen, af te vegen. 'Maar ik voel mij ongelukkiger dan ooit, Oline!'

'Heeft Bernt zijn plicht dan nog niet gedaan tegenover jou en het kind?'

'Ja, dat wel,' antwoordde Kirsten zacht. 'Hij geeft mij geld voor ons levensonderhoud. Hij geeft mij zelfs meer dan ik nodig heb! Dat is het niet!'

'Wat is er dan, mijn kind?'

'Wij kunnen niet trouwen! Het is zeker erg moeilijk om een huwelijk ontbonden te krijgen.'

Oude Oline zweeg. Zij vouwde de handen in haar schoot en prevelde iets. Onder het zwarte mutsje was haar strakgekamde haar zichtbaar.

Peinsde de oude, godvruchtige Oline nu over Christus' woorden over huwelijk, echtscheiding en hertrouwen? Voorzag zij, terwijl zij daar op het rotsblok zat, misschien een groter ongeluk voor Kirsten dan wat haar voor het oog van de wereld kon overkomen? Oline had misschien al zolang met God verkeerdt, dat zij zag, wat goed en wat niet goed was, wat voorbeschikt tot zaligheid en wat tot verdoemenis. Had niet de Here gezegd: Al waren uw zonden als scharlaken, zij zullen wit worden als sneeuw? Dan zou Hij ook in deze dingen wel rechtvaardig oordelen. Daaromtrent bestond bij Oline niet de minste twijfel. In haar grote deemoedigheid waagde zij het misschien toch ook haar mening te zeggen. En zij keek Kirsten opnieuw met vriendelijke ogen aan en zei:

'Over wat je daar zegt, heb ik om jou vaak nagedacht en ik heb

gebeden om tot klaarheid te komen! En nu ik hier zo zit, geloof ik, dat het mij het beste lijkt, dat je de proost vraagt je te helpen.'

'De proost? Ik kan toch niet . . .' Kirsten schrok terug voor die onmogelijke gedachte. 'Meen jij, dat ik dat kan doen, Oline?'

Een mens in nood grijpt alles aan, ook het schijnbaar nutteloze. Niettemin werd op dat ogenblik een zwakke hoop in haar geboren.

'Ik dacht het alleen maar zo,' antwoordde oude Oline. 'De proost is een vriendelijke man. Hij heeft mij vandaag gespijzigd met Gods goede gaven. Je moest eens weten, Kirsten,' voegde zij er aan toe, 'hoe het zingt in mijn hart.'

Toen begon Kirsten te schreien. Zij leunde met haar hoofd tegen Olines schouder en gaf zich helemaal aan haar over. Ja, oude Oline had wel eerder het een en ander met Kirsten Gustsdochter meegemaakt. Zij haalde een zakdoek te voorschijn, waarmee zij haar tranen begon af te vegen. De hele zakdoek werd nat, kletsnat.

'O, Oline!'

'Jaja, mijn kind! Jaja! Jaja!'

Zelfs oude Oline Løkengen wist niet, wat zij nog meer zou zeggen. Er waren misschien ook niet altijd zoveel woorden nodig om te troosten.

Beneden bij de aanlegplaats bij het oevermoeras klonk vrolijk gelach. De mensen van de noordkant van het meer zaten daar op een kale rots hun meegebrachte boterhammen te eten. Helene Lorentzdochter was er ook bij.

Joachim, de profeet uit de plaggenhut, en Gust Pålso liepen tussen de graven door. Zij hoorden de godzman in zijn half Zweedse dialect zeggen:

'Jij loopt met je voeten over het eeuwige leven, Gust Pålso. Loop liever tussen de graven door.'

Na nog een poosje met Oline te hebben zitten praten liep Kirsten met haar mee de helling af naar de anderen. Het hele oevermoerasje lag droog. Er was weinig water in het meer. De zaagmolenarbeiders zeiden, dat sinds 1665 geen zomer zo windstil en zo droog was geweest als die van dit jaar. De pachters en de keuterboertjes maaiden door de zon verzengd gras. En op de akkers groeide geen koren en geen voer voor het vee. De hemel mocht hen troosten en bijstaan! Weer zag Kirsten Gustsdochter Reinuls Seljevik in noordelijke richting de Femsjø oproeien. Ditmaal zaten er zowel jonge als oude mensen in de boot. Oline Løkengen zat achterin. Zij wuifde tegen Kirsten en Helene, die nog bij de aanlegplaats stonden. Ook ditmaal kwamen de tranen in haar ogen. Oline herinnerde zich misschien een soortgelijk ogen-

blik. Toen was zij het geweest, die bij de in drieën gespleten berk op Lilleøen op de oever had gestaan en Reinuls en Kirsten in zuidelijke richting het meer had zien oproeien. Oline Løkengen haalde diep, heel diep adem.

Reinuls Seljevik liet de riemen rusten. Hij moest ook wuiven, al was het maar even. Tegen wie? Beide vrouwen daar op de oever wuifden in ieder geval tegelijkertijd. Hij was een blonde, vrolijke boerenjongen, die slungelachtige Reinuls.

Glinsterende golfjes speelden over de rimpelloze spiegel van het meer. Waar de Asakbeek in het meer uitliep, dansten zonneschijfjes over het water. In de weerspiegeling van de met dennen begroeide bergrug op de andere oever roeide iemand en bij iedere riemslag werden de tintelende lichtjes ontstoken, die even snel weer uitdoofden. De twee vriendinnen stonden de wegvarenden na te kijken, tot de landtong van Gjelsnes hen aan het oog onttrok. Wat dacht Kirsten Gustsdochter nu?

‘Helene, zou jij misschien weg willen gaan?’

‘Maar Kirsten, wat ben jij dan van plan?’ vroeg haar vriendin angstig.

‘Ik sta te denken over iets, dat Oline tegen mij zei, en nu wil ik graag alleen zijn,’ antwoordde Kirsten.

Joachim, de profeet uit de plaggenhut en Gust Tøllefszoon Pål̄sa, de nachtzager, liepen samen naar huis. Beiden plantten zij hun wandelstaf stevig in het kiezel van de weg. De staf van de profeet was langer dan hijzelf en van donkergekleurd hout. Was het misschien een tak van de duizendjarige ceders van de Libanon, waar de farao's hun schepen van bouwden? Hout uit de bossen hier in het noorden zat er niet aan.

De nachtzager hinkte naast de kolenbrander voort als een oude naast een jonge man. Niemand wist, hoe oud Joachim uit de plaggenhut was. Hij was al wel over de honderd jaar. Bij hem vergeleken was Gust Pål̄sa een jongeling van even in de zeventig.

De Here wilde de profeet wellicht zegenen met een Mozaïsche leeftijd, honderdtwintig jaar. Wie zou het zeggen? Het oog van de profeet was niet donker geworden en zijn kracht was niet vergaan, zoals in de Schrift stond. Nog leefden er oude mensen zoals in de bijbel op aarde. Juist vandaag had de profeet een stuk beschreven berkeschors ontvangen van iemand die bijna even oud was als hij. De man leefde in zijn geboortestreek en heette Pelle. Een kleindochter van de oude man, Olefine, was de brief van berkeschors komen brengen.

En het was gebeurd, vandaag, dat een profeet was opgestaan als woordvoerder der weerlozen. Zijn staf had gebloeid voor de ogen van de proost. Het zou wel gezichtsbedrog zijn geweest. Niettemin was het een goddelijk visioen.

De wandelstaf – de stok, die Gust Pål̄sa in de hand hield, zou wel nimmer gaan bloeien. Of zouden er misschien dorens en distels uit opschieten, wanneer die eenmaal tot stof zou zijn vergaan? Voor twee dingen was de stok gebruikt in dit leven, voor tuchtiging en bestraffing, terecht en onterecht, en als steun voor een eervol been. Dat de stijfhoofdige nachtzager in zijn beschaming genade mocht vinden in de ogen van de Almachtige!

De beide voetgangers passeerden een blonde, schone vrouw. Zij

zat op een laag heuveltje in de door de zon verschroeide weide aan de voet van de helling voor de Asakhoeve. De profeet bleef staan en keek naar haar. Was dat niet zijn kleine prinses met bloemen in het haar, de prinses uit het loofbos bij Bergkasa? Het meisje was als volwassene nog schoner geworden. Vandaag was het een bloemenkrans van goud, een natuurlijke krans van haren. De profeet liep de weide in naar haar toe.

‘Zit je daar zo alleen, mijn meisje? Goed zo! Goed zo! In Gods milde lucht gedijt ’s harten eenvoud en vroomheid! Maar je moet de mooie bloemen niet vertrappen!’

Kirsten keek op. Zij zag een paar milde ogen, die slechts rust en vrede uitstraalden. Zou Christus de mensen met wie Hij al rondtrekkende sprak, ook zo hebben aangekeken? De schaduw van de godsman viel op haar. Een schaduw van de heilige Petrus. Een sterk gevoel van welbehagen doorstroomde haar.

Zij antwoordde:

‘Ik zit over het meer uit te kijken. Ik heb daarstraks een paar kennissen van Lilleøen naar hun boot teruggebracht.’

‘En nu zit je aan allerlei ernstige dingen te denken en zou je graag vleugels willen hebben als de leeuwerik in de lucht om uit een onbezwaard gemoed te kunnen kwinkeleren!’ De profeet streek peinzend over zijn lange baard. ‘Wees niet bedrukt, vrouwtje! Ik zie aan je blauwe ogen, hoe bedroefd je bent!’

‘Er zijn misschien dingen, waar men toch niets aan kan doen,’ antwoordde zij en ze trachtte tegen hem te glimlachen.

‘Maar God wel en dan komt alles terecht! Luister, mijn dochter!’ De profeet nam de staf in zijn linkerhand en legde zijn rechterhand op haar hoofd. ‘Door tegenslagen word je verootmoedigd en daardoor behoed voor hovaardij. Tegenslagen leren je bidden en smachten naar verlossing! Maar eenmaal zullen je wensen worden vervuld. Ik geef je Gods zegen!’

Zij voelde de lichte druk van zijn hand op haar hoofd. Een vreemde huivering doorvoer haar. Haar hele lichaam trilde. Eerst werd zij bang, maar toen weer blij. En het wonderlijke was, zij voelde zich zo licht als de vlinders, die om haar heen dartelden. Nu zag zij ook al de bloemen, de parnassia's, het sedum en de hoornklaver. En de jonge eenden, die tussen het riet door schoven, helemaal niet bang voor de mensen. Een warm gevoel voor alles en allen vulde haar. Toen zij opkeek, was de profeet al een heel eind weg. Hij liep samen met haar vader over de brug bij Baekken. Zij moest hier een hele tijd alleen hebben gezeten.

Een plan rijpte in haar. Zij zou naar de proost gaan. De Here was met haar om haar bij te staan.

Zij hief het hoofd op, luisterde. In de stompe toren van de kerk begon plotseling de klok te kleppen. Eenmaal, tweemaal, driemaal . . . daarna zweeg hij. Toen begon zij de helling naar de kerk op te lopen. Alles was even onwezenlijk. Zij liep hier werkelijk in zichzelf te glimlachen. Zo voelde men zich dus, wanneer men door God gezegend was?

Pas toen zij bij het hek van de kerk was aangekomen, bleef zij staan. Een man kwam haar tegemoet met een half vergaan stuk touw in de hand. Het klokketouw! Hij had dus niet voor haar de klok geluid, maar het oude klokketouw door een nieuw vervangen en het geprobeerd. Dat was, heel simpel, de verklaring. De moed zakte haar in de schoenen. Het geluksgevoel verdween. En een stem riep:

‘Blijf staan, Kirsten Gustsdochter! Blijf staan! Keer terug! Keer terug!’

Maar haar benen gehoorzaamden haar niet langer. Die brachten haar regelrecht naar de openstaande deur van de kerk. De zon scheen over de drempel en de schaduw van haar lichaam viel over de vloer naar binnen. Die alleen durfde de drempel te overschrijden.

Zij stond op het punt neer te knielen. Die zonnestraal deed haar huiveren. Toen fluisterde zij een vers uit de litanie: ‘Onze Vader, die in de hemelen zijt, erbarm U over mij,’ en ze zette een voet over de drempel.

‘Vrouw, waarvoor bent u beangst! Kom binnen en u zult vertroosting vinden!’

Zij zag niemand, hoorde alleen de woorden. Die kwamen misschien van een mens, misschien ook niet. Langzaam en met gebogen hoofd trad zij de kerk binnen. Het dak, de wanden en de balken vingen het geluid van haar voetstappen op en schiepen onrust in het lege schip. Toen zij bij het koorgewelf bleef staan, werd het angstig stil. Zij hoorde alleen het kloppen van haar eigen hart.

Er heerste als het ware een kille avondschemering in het kleine koor. Hoog in de muur zat een klein raampje, met ter beveiliging ijzeren tralies, in de vorm van een kruis. Onder het raam hing een schilderij, een portret van een man in een rood gewaad met een blauw lint over de borst. Op het altaar stonden geelkoperen kandelaars. Het zonlicht bij de deur liet levende tintelingen over het metaal spelen. Daartussen stonden de pateen, de miskelk en de

schrijn, alle van zilver. Het donkere altaarstuk trok zich, nu de kaarsen waren gedoofd, als het ware in de schemering terug.

Zijschrok op. Door een gat in het zwarte gordijn naast het altaar staarde een oog haar strak en onafgebroken aan. Het oog glansde en straalde angstaanjagend. In Godsnaam. Nu moest zij de laatste paar stappen doen en op het biechtbankje neerknielen.

Zijn Eerwaarde zat in een afgesloten hokje met traliewerk, een afgedankte en enigszins vergrote kerkbank. Op een tafel brandde een kaars. En er naast lag een in bruin leer gebonden boek opengeslagen. In een houten inktkoker stond een zwarte ganzeveer.

‘Vrouw, treed vrijmoedig nader!’

Het gelaat van de proost in de zwarte toga met de witte plooi kraag was bleek. Zijn ogen starden haar wijdopengesperd aan. Er lagen diepe schaduwen onder.

Heer Lauritz nam de vrouw achter het traliewerk scherp op. Voorwaar, een der uitverkorenen uit de burcht Susan! Ja, schoner nog zelfs, in haar Noorse blondheid!

‘Waarvoor bent u hier gekomen, vrouw? Zoekt u mij, of Jezus van Nazareth?’

Hij sprak in zeer verheven taal. En zijn stem klonk als uit het graf. Hij was nu op de derde dag van vasten en gebed. Waarom? Om zijn vlees te kastijden en zijn ziel te pijnigen? De Here, die harten en nieren proeft, zou over hem oordelen.

Kirsten Gustsdochter greep zich vast aan het zwartgeschilderde traliewerk. Zij zeeg op haar knieën op het biechtbankje neer. Als een gevangene achter de tralies staarde zij de prest aan. Nu of nooit moest zij haar lichaam en ziel zien te bevrijden van alle aardse en geestelijke benardheid. En nauwelijks hoorbaar fluisterde zij:

‘Ik verkeer in nood, proost! Ik zou graag willen biechten!’

Onmiddellijk werd haar een nieuwe, ernstige vraag gesteld – door een vreemde, door een stem opstijgend uit de diepste verborgenheden van haar hart. ‘Begeer jij het heilig avondmaal uit een oprecht en naar God smachtend gemoed, Kirsten Gustsdochter en heb jij je door gebed en penitentie voorbereid om het tot je te nemen?’ En een andere waarschuwende stem voegde er aan toe:

‘Wee jou, indien jij slechts op het biechtbankje neerknielt om hulp te vinden voor aardse tegenspoed. Bedek je aangezicht!’

Heer Lauritz staarde haar aan. Tevergeefs pijnigde hij zijn hersenen af, waar hij haar eerder kon hebben ontmoet. De honger vertroebelde zijn denkvermogen, maakte hem suf en moe. Hij

strekte zijn hand uit en raakte haar hoofd aan. Die hand was ruw van het werken, met stompe, harde nagels.

‘Hef je aangezicht op en zeg mij je naam!’

Zij fluisterde haar naam.

Nu herinnerde hij het zich! Hij had haar naam in het kerkboek van Berg ingeschreven. En de naam van haar echtgenoot, een ware Hercules. Verheugd, dat zijn geheugen nog zo goed functioneerde, zei hij:

‘En je man heet Alv Udda en je ouders zijn Gust Tøllefszoon Pålso en Marthe Severinsdochter!’

Met verbazingwekkende zekerheid wist hij hun namen te noemen. De superintendent Hans Rosing, die zelf een geleerd man was – hij was zelfs Gyldenløves vertrouwde raadsman in het kabinet – was geïmponeerd geweest door heer Lauritz’ scherpe geheugen, toen de ouderdom, de inventaris en de verschillende presten en kapelaans van tal van kerken ter sprake waren gekomen.

De vrouw behoorde niettemin tot de arbeidersstand, hoewel zij bij het onderzoek onberispelijk beschaafd Noors had gesproken. Met een ernstig gezicht vroeg hij:

‘Wat zoek jij? Zeg mij de volle waarheid en houd niets verborgen, opdat de Here je niet op de jongste dag zal veroordelen!’

Hij wilde, als ’s Heren nederigste dienstknecht, geenszins een verkommerde ziel beletten leniging te vinden voor haar zorg en ellende door het tot zich nemen van Christus’ bloed en lichaam. Volkomen bewust overtrad hij weer de voorschriften van het ritueel, want hier kwam een communicante na de godsdienstoefening in zijn gebeds- en vastentijd tot hem.

‘Ik ben gehuwd met een man, met wie ik niet kan samenleven,’ begon zij bevend.

‘Zwijg vrouw! Zwijg!’

Hij viel haar met luide stem in de rede. O, weer een afgedwaald schaap in zijn kudde! Waar moest hij nu aan denken? Ja, hij herinnerde zich een vrouw, die in de sacristie van de kerk in Berg zo bitter had geschreid. En wanneer was dat geweest? In de nazomer van het vorig jaar. Hij had er zich over verbaasd, dat die knappe, tener gebouwde vrouw met zo’n gigant in de echt moest worden verbonden. Nu was zij hier en wenste weer vrij te worden. Hij had noch het recht noch de macht om de echtelijke band te verbreken.

‘Jonge vrouw! Ik kan je in geen enkel opzicht helpen! Weet, dat je begeerte zondig is.’ Moest hij de eerste steen werpen, onder

bescherming van de kerkelijke wet, uit ijver en eerbied voor Gods heilige zaak – tot meerdere glorie van de kerk en van hem zelf, de prest? ‘Ik zeg u, dat wie zijn vrouw verlaat anders dan om hoereriej en een andere trouwt, die doet overspel, en die de verlatene trouwt, doet ook overspel. Gods woorden, wie durfde die te trotseren?’

Haar handen lieten het traliewerk los. Haar hoofd hing zwaar op haar borst. Nu werd het boek, het Boek des Oordeels, geopend. Nu werden al haar zonden opgeschreven. Ook haar valse voornemens en leugens hier op het biechtbankje. Er scheurde een wee van pijn door haar hart. In haar ellende herinnerde zij zich de preek van de proost in de kerk te Berg.

Toen hoorde de prest een kreet: ‘Here, behoud mij!’ Neen, neen, er was niemand, die riep. Er was alleen een vrouw, die op het biechtbankje lag tesnikken. Hij vloog de biechtstoel uit, wierp zich op de knieën neer en nam haar in zijn armen. Hij staarde in een paar ogen vol grondeloze smart – in de ziel van een diep geschokt mens, die bereid was met haar haren zijn voeten te wassen.

‘Kalmeer, vrouw!’

Sprak hij tot haar of tot zichzelf? Hij voelde zich ellendig te moede en dacht: ‘Is dit nu een vasten, zoals ik die het liefst heb . . . zien, hoe een mensenziel wordt gekweld? Ja, is dit eigenlijk niet een vasten, zoals ik die het liefst heb – waarop ik de boeien van de goddeloosheid en de banden van het juk kan verbreken en verdrukten bevrijden?’ Zijn hoofd gleed voorover tot het tegen het traliewerk kwam. Hij bad in zichzelf: ‘Schenk mij, o God, Uw liefde en wijsheid, opdat ik als een rechtschapen man voor Uw aangezicht kan verschijnen!’

‘Vrouw, vrouw! Wanhoop niet! De Heer zal je in Zijn wijsheid helpen! Vertel mij van je leven!’

Hij stond moeizaam op, sloeg het gordijn van de biechtstoel terzijde. Nu vertoonde de gesloten biechtstoel zich als een klein vertrek met boeken en kaarsen en schrijfgerei op de tafel. En een man in een zwarte toga en met een vriendelijk gelaat zat met gevouwen handen te luisteren naar een vrouw, die van haar jonge, ontspoorde leven vertelde. Het was geen lang leven, neen, geen lange levensweg, maar in deze ogenblikken was die weg voor haar lang en smartelijk genoeg. Haar voeten werden moe en deden pijn. Het laatste eind kroop zij op haar knieën. ‘Toen het kind werd geboren, heb ik alles aan mijn man bekend,’ fluisterde zij, en boog het hoofd in afwachting van zijn vonnis.

Stilte! Men hoorde alleen hun ademhaling. Het schijnsel van de kaars op de tafel van de proost speelde in haar goudblonde haren.

In de eenzaamheid op Lilleøen, in de zwarte nachten, meende zij de moeilijkste ogenblikken van haar leven te hebben gekend, maar neen, die waren thans gekomen. Boeken werden opengeslagen; ook een dat het Boek des Levens heette. En wanneer iemand niet in het Boek des Levens stond opgetekend, werd hij in de vuurpoel geworpen.

Heer Lauritz zat met de ogen gesloten. Er lag een pijnlijke trek op zijn gelaat. De handen hield hij nog steeds gevouwen op de tafel. Door het kleine raampje scheen de zon naar binnen. De ijzeren tralies, daar aangebracht tegen dieventuig, wierpen een schaduwkruis op de tafel.

‘Vrouw, in de naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes spreek ik van heden af de ban over je uit! En ik sluit je uit van het heilig Sacrament en van alle geestelijke verkeer en gemeenschap met Christenen, tot je in ware boetedoening en penitentie berouw hebt getoond en je leven verbeterd, en hier in het openbaar de ban door mij wordt opgeheven!’

Aldus waren de woorden van de schriftkundige proost van Berg, Heer Lauritz Søffrenszoon Ullensager. Hij trad onder zijn ambtsbroeders naar voren met de wetsrol in de hand. Krachtig en op gebiedende toon las hij die met luide stemme voor boven het hoofd van de zondares. Maar een man, die men Jezus noemde, bukte zich en schreef met zijn vinger in het zand: In Wittenberg wandelde eens een student in de theologie in gezelschap van een vrouw van verdachte zeden. En de man Jezus richtte zich op en keek hem aan, bukte zich opnieuw en schreef: De naam van die jongeman was Lauritz Søffrenszoon Ullensager.

De proost kreunde zacht en hij mompelde:

‘Met vurige letters hebt Gij mijn wandaden in mijn hart gegrift, o God!’

Hij was koud en klam. Na een poosje opende hij de ogen, staarde ontdaan naar zijn handen. Had het vasten zijn geest verward? Zijn handen vouwden zich om een kruis op de tafel.

‘Vrouw, jouw leven is ongetwijfeld mislukt! Over je aardse heil heb ik niet te beslissen, maar God alleen!’

Zijn stem klonk monotoon.

‘Gij moet mij helpen, proost!’

‘Ik zal, ondanks je verzuim en in strijd met de kerkelijke wetten, je kind dopen na het voorlezen van het evangelie en het zingen van de psalm!’

‘Nog meer, proost! Gij moet mij nog meer helpen!’

Zij riep het met haar gelaat naar de grond, naar het stof gekeerd.

‘Voor je zondenlast,’ ging de proost verder, ‘zal ik je de vergeving van het heilig sacrament schenken, zodat je schuld niet langer op je ziel zal drukken!’

Toen strekte zij smekend de handen naar hem uit en riep:

‘Gij moet mij helpen mijn huwelijk met Alv Udda te ontbinden! Anders kan ik niet verder leven!’

Hij greep haar handen, ijshanden. Wanneer een mens bad voor zijn geluk, vloeide al het warme levensbloed samen in het hart alleen. O, gij ellendig mens! Waarom wordt gij met een ziel geschapen om verborgen dingen te bespeuren? Wat kon hij doen? Hier vermochten zelfs Gods woorden geen troost te schenken. En hier zat hij, de zieleherder, en hield, zoals ieder ander mens zou hebben gedaan, een paar handen vast, die in wanhoop naar hem werden uitgestoken. Niet in de diepte, niet in de zee, niet in kennis, maar in God alleen is wijsheid voor de troost van de zielen. Hij wist dat en was er niet toe in staat.

‘Het is niet aan mij je toestemming tot echtscheiding te geven!’ Nu zei hij, wat hij niet had willen zeggen. Op dit ogenblik zag hij alles als in een nevel. Hij stond op, greep de kaars. Het kaarsvet drupte op zijn hand en zijn glimmend kaal gesleten samaar. Hij blies de kaart uit. ‘Je hebt mijn ambt misbruikt en de tafel des Heren ontheilgd!’ Neen, niet zijn mond zei dat, maar zijn hart.

Een grijze schemering daalde rondom hen – de prest en de vrouw – neer. In zo’n licht, dat nacht noch dag was, doolden de zielen van de verdoemden rond. Hij voelde tranen op zijn uitgelopen schoenen en blote voeten druppelen. En de Here zei tegen Simon:

‘Ziet gij deze vrouw? Ik ben in uw huis gekomen. Water hebt gij niet op mijn voeten gegoten, maar deze vrouw heeft mijn voeten met tranen nat gemaakt en met het haar van haar hoofd afgedroogd.’

Hij bleef staan, als aan de grond genageld.

Aan zijn voeten fluisterde een stem:

‘Genade, proost! Genade, om Jezus Christus’ wille!’

Woorden en smeekbeden van een gebroken en verpletterd mens.

Hij zeeg weer op zijn stoel neer, uitgeput als een doodmoede zwerver langs de weg. Opnieuw greep hij haar handen en trok haar omhoog. Hij streek haar over het haar, telkens en telkens weer.

‘Wil je je zonden voor de Heer belijden?’

‘Ja.’

‘Wil je uit een oprecht hart en gemoed Gods heil zoeken en Zijn Heilig Avondmaal tot je nemen?’

‘Zo waarlijk helpe mij God . . . ja!’ fluisterde zij met een door tranen verstikte stem.

‘Welnu! Kom dan op de derde zondag na deze dag in de kerk te Berg! Mijn kaars is uitgedoofd en ik heb hier geen vuurslag bij de hand. Zonder dat symbool van Gods licht en reinheid kunnen wij de goddelijke handeling niet verrichten. Ga daarom getroost naar huis en bereid je intussen voor door gebed om in nederigheid Christus’ bloed en lichaam te mogen ontvangen!’ Toen zweeg de proost een ogenblik en ging verder: ‘Wij spreken dan later nog wel eens nader over je aardse tegenspoed.’

Kirsten Gustsdochter hoorde alleen zijn laatste woorden en snikte:

‘Dank, proost! Dank, dank!’

‘Kom, kom, mijn kind! Beheers je voor Gods aangezicht!’

Als een slaapwandelaarster liep Kirsten Gustsdochter de kerk door naar de uitgang. Zij wist nauwelijks, wat zij deed. Eenmaal eerder in haar leven was zij op die manier door de kerk gelopen, van het altaar af als Alv Udda’s vrouw.

En bij de uitgang straalde de zon haar tegemoet en stroomde om haar heen. Scheen op haar gelaat, haar handen, haar lichaam. In de zon keerde zij zich om en staarde omhoog naar het altaar. Toen traden vier glanzende letters uit de schemering naar voren. Zij werden steeds groter en bleven als het ware in de lucht hangen. En die letters vormden het woord INRI. Haar mond fluisterde een paar onduidelijke woorden.

Heer Lauritz stond haar na te kijken. Zijn gelaat drukte diepe bezorgdheid uit. Hij moest de hand boven de ogen houden om haar beter te kunnen zien in het zonlicht. Dat scheen juist nu zo intens. Plotseling ruiste een windvlaag om de hoek van de kerk. Er voer een luid geritsel door de loofbomen buiten. Op hetzelfde ogenblik sloeg de deur weer dicht.

Toen snelde de proost door de kerk om de deur weer te openen. Het lukte hem niet. Hij zette de schouder er tegen. Het lukte hem nog niet. Een cherub hield de wacht bij de gesloten deur.

En zij kwamen, zeggende: ‘Here, Here, doe ons open!’ En Hij, antwoordende, zeide: ‘Voorwaar zeg Ik u, Ik ken u niet!’

Gust Tøllefszoon Pålso, in oorlogstijd hellebaardier en nachtzager in vredestijd, stond bij het gierende, snijdende zaagblad beneden in de Hellemolen. De Hellemolen, gelegen bij de Hellebrug, was wel een goede naam voor die met twee zagen werkende molen van wijlen de rijkskanselier Jens Bjelke en zijn gemalin Sophie Brockenhuus. Waarom had de kanselier deze plaats voor de zagerij uitgekozen? Zij lag op een van de steilste en gevaarlijkste kale rotswanden. Deed iemand buiten de zagerij ook maar één misstap, dan betekende dat een wisse dood. De Hellepoel beneden trok alles tot zich. Die zuigende reuzentrichter had in de loop der tijden al de nodige slachtoffers geëist – overigens waarschijnlijk grotendeels eeuwig verdoemden.

Trond Tiste had nooit zijn oog moeten laten vallen op deze plek op aarde. De mensen hadden er evenals vroeger van hun grond en de visvangst kunnen leven. Geen rivier in Noorwegen was zo rijk aan zalm en paling geweest als de Tista-elf. Betaalde de heerlijkheid Ous destijds niet al haar grondbelasting en tienden in de vorm van zalm, die bij vaten vol naar het Deense hof werden gezonden? Ook de Femsjø was bekend geweest om zijn rijkdom aan meerzalm, snoekbaars en andere grote vissoorten. Maar nu was het gedaan met al die heerlijkheid. De zalm meed de rivier en de waterval, kreeg zaagsel in de kieuwen en kon niet leven in het troebele water. Trond Tiste, hij was als het ware de Schepper zelf geweest in de gedaante van een zaagmolenarbeider, werd er gezegd. Een unicum met zaagmolens, schepraderen en allerlei wonderlijke werktuigen in zijn hoofd. Hij gebod: Er zij een zaagmolen! En er was een zaagmolen! En het werd morgen en het werd avond over een nieuw strijdperk van het leven, dat zijn naam droeg.

Was de Hellemolen anders dan de andere zaagmolens hier bij de Tistawaterval? De Waaghals aan de zuidelijke oever was op een eilandje midden in de wildste stroomversnellingen gebouwd.

Maar volgens Gust Pålssa lag de Hellemolen niet goed. Had men hem tevoren geraadpleegd, dan zou de zagerij hogerop zijn komen te liggen. Bij ijsgang en dooi dreigde de waterval steeds weer alles mee te sleuren. Die bulderde en ging te keer en deed de grondmuren onheilspellend schudden. Het was verre van een pretje om nachtzager te zijn! Geen pretje om houthakker of vlotter en nu ook al geen pretje om nachtzager te zijn! Die Gust! Hij had met zijn hellebaard een Zweed geveld, maar blijkbaar niet zonder zelf ook ernstig letsel op te lopen – ja, zowel in- als uitwendig. Hij was de laatste tijd weer tamelijk hebbertig en zuur.

Jaja, het kwam door die Zweedse kogel in zijn dij – zijn ‘eer’. Die lag hem ergens vlak tegen het bot, had Anders Kåkasen gezegd, met een knagende pijn maar steeds te prikkelen. Was dat soms niet voldoende om zuur en gemelijk van te worden? Of kwam het, doordat zijn dochter was thuisgekomen? Niemand wist precies, wat hij aan de nachtzager had. Hij was nu eenmaal met het leven overhoop geraakt. Alles was in zijn ogen even erg.

Nu wist Gust Pålssa dan zo ongeveer, hoe het met zijn dochter gesteld was, Britta Pina had het hem verteld. Dat door Beëlzebub bezeten wijf was weer eens in zijn vaarwater gekomen. Wat die helleveeg ditmaal van zijn dochter had gezegd, had hem zo uitzinnig van woede gemaakt, dat hij met de stok op haar was afgevlogen. En als het karonje niet haastig onder de Balkenbrug was weggekropen, had hij haar doodgeslagen. Britta Pina had gevloekt, en het leek of er vurige zwavelvlammen uit haar mond sloegen.

Ja, Gust Pålssa wist, dat zijn dochter zich schuldig had gemaakt aan de verachtelijkste aller handelingen en haar man in de steek had gelaten. Er waren geen woorden voor die schande. Er waren ook geen woorden voor wat hij voelde als vader van zo’n dochter. Hij had nooit gedacht, dat onder arme mensen zoiets droevigs kon voorkomen. Een enkele keer, misschien eenmaal in een mensensleeftijd, gebeurde zoiets onder de grotelui. Maar dit was waarschijnlijk de eerste maal sinds de schepping van de wereld dat een vrouw uit de arbeidersstand haar man in de steek liet. Wat een dochter had hij!

Waren kinderen voor sommigen een straf? Zo voelde hij het nu met zijn dochter wel enigszins. Zij was altijd al een beetje eigenaardig geweest. Anders dan andere vrouwen. Week en teerhartig tegenover alles. En het ergste, zij zat altijd thuis. Dan was Berit heel anders. Net als de kinderen van andere zaagmolenarbeiders had die van haar prille jeugd af op de Hellemolen duigen gestapeld. Nu

zag noch hoorde hij ooit meer iets van haar. Zij kon evengoed dood zijn. Zo moesten kinderen zijn! Maar Kirsten, hij zou haar nog maareens weer met de stok een pak ransel moeten geven, tenzij Alv Udda thuiskwam en haar zelf op haar nummer zette.

Vannacht was Gust Pålşa gedwongen zijn tijd te verprutsen met telkens iedere boomstam apart en extra stevig vast te zetten. Dat was te meer ergerlijk, omdat de andere nachtzager op de Helle-molen, Olaves Pina, het niet hoefde te doen. Zijn zaag ging glad en mooi gelijk.

De dagzager, Anders Kåkasen, zou de zaag toch niet behekst hebben? Hij kon dat. Zo niet, dan had hij zeker vergeten de zaag te vijlen. Gust Pålşa wist werkelijk niet, wat hij er van moest denken. Hoe hij het ook aanlegde, bij iedere stam die hij er onder schoof, rukte het blad los. Het was als behekst. Olaves Pina was hem al ongeveer een dozijn stammen voor. Schandelijk! En dat voor iemand als hij!

Had de dagzager werkelijk vergeten de zaag te vijlen? De beschuldiging was te ernstig voor een zo ervaren voorman als Anders Kåkasen. Het stond gelijk met wanneer iemand het zou wagen tegen Gust Pålşa te zeggen, dat het stammenzagen van hem nergens naar leek. En dat had nog nooit iemand tegen hem of van hem gezegd. Beledigende aanmerkingen op iemands werk maken was iets heel ernstigs. Degene, die aanstoot had gegeven, deed dan maar het beste zich vrijwillig in de Hellepoel te storten.

Waarom smeedden de smeden in het Slenk geen dunnere zagen? Daar had Gust Pålşa vaak over nagedacht, maar hij had er nooit over durven beginnen. Ze zouden hem er immers toch maar om uitlachen?

En hij had nog verder zitten denken. In plaats van één kwart-duims dik zaagblad in het spanraam kon je ook twee dunnere nemen. Ja, zelfs drie of vier! Dan kon je een hele stam in een keer zagen. Dat zou een grote besparing geven. Minder werk en minder ergernis! Met de grofgetande en dikke zaagbladen werden de balken en planken ruig als berehuiden.

Maar spreek daar met niemand over, Gust Pålşa! Je bent maar een eenvoudige zaagmolenarbeider! Zit er wat in, in wat jij bedoelt, dan zal de een of andere grote hans dat zelf ook wel uitvinden!

Burrrrrrrrr! Boemmmm!

Het had maar een haar gescheeld, of het zaagblad was stuk-ge sprongen. De stam viel met een zware plof neer, zodat de hele

molen er van dreunde. Gust greep snel naar de hendel, de molen bleef stilstaan. Zijn zaag stond stil.

De nachtzager dacht diep na. Nu wist hij zeker, dat de zaag behekt was. En het was Anders Kåkasens werk. Daaromtrent bestond bij hem geen twijfel meer. Andere toverij kon het in deze tijd van het jaar immers niet zijn! Op donkere herfstavonden en in donkere nachten, dan was het wat anders. Dan kon er hier beneden op de zaagmolens wel eens zo het een en ander gebeuren, waar geen verklaring voor was.

Trachtte Gust Pålşa zich nu weer te herinneren wat hij de vorige week tegen de waarzegger had gezegd? Hij herinnerde zich alleen nog, dat hij boos op Anders was geworden; hij zou toen in zijn woede allicht wel een paar minder vriendelijke woorden hebben gebruikt. Als hij daardoor de toorn van de dagzager op zich geladen zou hebben, dan waren zijn dagen . . . zijn nachten . . . als nachtzager op de Hellemolen geteld. Dan zou hem voortaan niets meer lukken. Dan zou het hem vergaan, zoals het de nachtzager op de Waaghals was vergaan, die alle stammen kapotzaagde, wat zoals iedereen geloofde een gevolg was geweest van een heftige woordenwisseling tussen hem en de waarzegger. Toen de assistentsraad, Niels Stub, en de procuratiehouder Bernt Thorkelds-zoon, het gezaagde hout waren komen tellen, was de nachtzager op staande voet teruggezet. Dat was het ergste, wat een zaagmolenarbeider kon gebeuren. Ziekte en dood haalde je er mee op je hals.

Gust Pålşa kwam aanhinken en sloeg de ijzeren pin stevig in het einde van de stam. En misschien wel voor de duizendste keer bracht hij de molen weer op gang . . . en de zaag sneed door het hout, dat de molen trilde als bij een aardbeving.

‘Gooi nog wat hout op het vuur dan hebben we wat meer licht!’ riep Gust Pålşa driftig tegen zijn handlanger, een kerel met o-benen uit Hauen, die Olivier heette. Hij was flink boos en hief tegelijkertijd dreigend zijn vuist op tegen Olaves Pina, die in zijn baard grijnslachend de andere zaag stond te ‘voeren’, die onberispelijk en meesterlijk gevijld was. Gusts wangen trilden.

Het vuur op de grote open haardstee midden in de molen vlamde hoog op, scheen op de kromgebogen staande nachtzagers, de handlangers, de houtdragers. En op een paar jonge en oude vrouwen. De oudste heette Soffia. En de jongste heette Thomine, een ruigharig, sproetig meisje. Moeder en dochter droegen stapels buitenplanken weg, waarbij zij erg moesten oppassen, dat zij er niet te dicht mee bij de beide zagen kwamen. Soffia klaagde en

jammerde . . . buiten, opdat niemand het zou horen . . . over een pijnlijke rug. Het meisje snikte en hilde. Zowel naar als van de zagerij moest haar moeder haar op de rug dragen. Dan sliep zij met de armen om haar hals geslagen. Het was maar goed, dat het nog geen herfst of winter was met koude sneeuw en een striemende sneeuwjacht langs de rivier en de waterval. Beiden liepen bijna naakt. Uit schaamtegevoel en fatsoensoverwegingen kwam het voor een vrouw anders toch niet te pas haar blote vel te laten zien.

Wat een drukte! Lawaai van neervallende planken en stammen! Gegier, gesis, gestamp! Af en toe vloeken en verwensingen! Meer nog geschreeuw, gekijf, luid gepraat! Levende schaduwen van de mensen, die als slaven zwoegden, fladderden over de vloer, de wanden en de zoldering van de zaagmolens. Onder de planken van de vloer bruiste de waterval. Ook daar klonk een hels gebons en gedreun. Er draaide iets in het rond. En er bewoog iets op en neer. Het water spatte door de naden omhoog.

Waren de zaagmolenarbeiders een troep halve idioten? Wat! Wie durfde zo iets nog te vragen? Een zaagmolenarbeider zo te vernederen? Stel je voor! Neen, neen! Maar terwijl zij zo tegen elkaar stonden te schreeuwen, te gesticuleren, grimassen te maken en met de ogen te draaien, te spuwen, met de vuisten te dreigen en te gebaren, zou men dat misschien niet helemaal zonder reden kunnen denken.

Maakte het zware werk de arbeiders misschien tot een stel verdwaasden? Neen, zo voelden ze het nu niet meer! De oorlog was afgelopen. En de zaagmolens werkten weer. Hadden de zaagmolenarbeiders in het voorjaar niet allen bij elkaar met tevredenheid op de Balkenbrug staan luisteren naar dat prettige, vertrouwde geluid van de zagerijen? Jazeker! Maar gedurende doodstille dagen en nachten hadden zij, half krankzinnig van de zorgen, rondgezworven. Neen, niemand werd nu nog gek van hard werken. Als de meren nu maar niet helemaal uitdroogden!

De handlanger wierp weer een flinke armvol afvalhout op het vuur. Dan kreeg de zuurpruim tenminste vuur en licht genoeg. Een regen van vonken stoof om Olivier heen, daalde neer op zijn haren en baard. Zijn buis was als een zeef. Zijn blote knieën staken door zijn duffelse broek, waarvan het zitvlak er in flarden bijhing.

De vuurplaats in de Hellemolen was er een met een 'hjel'. Een stenen vloertje, dat op twee zuilen en tegen een van de wanden rustte. In de herfst, bij regen, koude en natte sneeuw was deze vloer een heerlijk warme plek. Zwervers kropen er bovenop en

overnachtten er. In het jaar van de grote brand in de koopstad hadden dakloze gezinnen hun vaste verblijf in de zaagmolens.

Een van de knechts rolde een nieuwe boomstam op de zaagbank, waar Gust en Olivier bijstonden. De stam was krom en moeilijk te hanteren. Snel en bedreven zette de handlanger de boomstam vast, na het onderste einde, waar de wortels hadden gezeten, er eerst met de bijl afgehakt te hebben. Het klonk als in de smederijen van het Slenk, ijzer tegen ijzer.

Wat deed de nachtzager nu? Dacht hij werkelijk, dat hij met geweld wat kon bereiken, wanneer het blad eenmaal door verkeerd vijlen was bedorven? De knecht grijsde minachtend. Daar trapte de nachtzager de hendel in zonder de stam eerst goed vastgezet te hebben. Als het blad nog niet eerder stukgesprongen was, zou het nu zeker gebeuren!

‘Gust! Moet je de stam niet eerst goed vastzetten?’

‘Bemoei je er niet mee, Olivier! Wie is hier zager, jij of ik?’

De handlanger mompelde een scheldwoord, dat door het gegier en het gebruik van de waterval niet te verstaan was. Hij wilde liever ook niet het risico lopen halfdood geslagen te worden. Onder zijn buis waren de littekens van vroegere stokslagen nog te zien. Had hij de nachtzager maar terug durven geven! Maar hij was immers de handlanger maar!

Daar gebeurde iets merkwaardigs. Uit het donker van de blauwe nacht kwam een deftig heerschap de Helleheuvel op en de brug naar de zagerij over. In de deur bleef hij staan en keek om zich heen. Was hij misschien regelrecht uit de hemel neergedaald? De heer had een lange stok van Spaans riet in de hand.

Er ging een schok door Olivier heen. Hij was de eerste, die hem zag. Snel rukte hij de muts van zijn hoofd en streek zijn ruige haren naar achteren. Wat moest de procuratiehouder hier midden in de nacht? Neen maar! Nu had je de poppen aan het dansen!

Op dit ogenblik kreeg ook Gust Pålso Bernt Thorkeldszoon bij de deur in het oog. Zijn gezicht verstrakte. Hij begreep onmiddellijk, dat die voor hem kwam. En ook, dat het zeer belangrijke dingen betrof. Hij voelde een afschuwelijke beklemming in zijn borst en moest aan de nachtzager op de Waaghals denken. Ja, en nu herinnerde hij zich ook plotseling het scheldwoord, dat hij de waarzegger naar het hoofd had geslingerd. Baviaan! Jij zwarte baviaan! had hij geschreeuwd. Dat was zeker een lelijk scheldwoord. Hij zette de zaag stil.

Kort en op gebiedende toon beval Bernt Thorkeldszoon de nachtzager even met hem mee naar buiten te gaan. Anderen

behoefden niet te horen wat zij samen hadden te bepraten. Zo kies was Bernt Thorkeldszoon wel! Maar terwijl zij de deur uitgingen, hoorde Gust, dat Olaves zijn zaag ook stilzette. Dat vervloekte oude wijf! Nu stond hij natuurlijk te luisteren, tot hij er kramp van in zijn oren kreeg. De handlanger had toch zeker niet de brutaliteit om te lachen? En ze moesten het niet wagen om hem door de raampjes en kieren te staan begluren. Er kwamen nog meer dagen! Nachten, bedoelde hij. En Gust Pål's gelaat verstrakte nog meer. Hij stootte met zijn puntige stok kwaadaardig tegen de balken van de brug. Een eindje van de zagerij af keerde Bernt Thorkeldszoon zich plotseling naar Gust Pål's toe. Zijn gelaat stond streng.

'Weet hij, nachtzager, waar ik hem over wil spreken?'

'Ik geloof wel, dat ik het weet!'

De hellebardier en krijgsman deed alle moeite net te doen, of dit alles niet de minste indruk op hem maakte. Hij zou waarlijk niet laten blijken, dat hij bang was. Maar om eerlijk te zijn koesterde hij een heimelijke vrees, dat het iets met het zagen te maken had. Het hielp ook niet, of hij zich al trachtte te realiseren, dat die zotte vent daar voor hem de zoon van Thorkeld Bergkasa was. Er ging een geweldig gezag uit van de procuratiehouder.

'Zo, dus hij weet het! En is hij van plan zo door te gaan?'

Gust Pål's kromp een tikje ineen. En zijn wangen werden ook wat slapper. Nu kwam waar hij het bangst voor was, de belediging, de terugzetting, dat hij niet meer deugde als nachtzager. Wat moest hij daarop antwoorden . . . van dat zo doorgaan? Hij zocht zo goed en zo kwaad als het ging naar een antwoord, probeerde ook de ander recht in de ogen te zien. Maar dat was bijna onmogelijk. Ja, dat was onmogelijk!

Gust Pål's zweeg. Hij vergat helemaal, dat hij het was, die antwoord moest geven. Hij bleef staan wachten op de afschuwelijke woorden, die zouden komen. Maar het duurde wel erg lang. Dit was werkelijk een al te zware beproeving voor een oude man. Hij steunde zwaar op zijn puntige stok en antwoordde, nog steeds aan stammen en planken denkend:

'Ik hoop, dat u het voor ditmaal nog door de vingers wilt zien, mijnheer de procuratiehouder. Het komt door die ellendige zaag, die maar niet wil zagen, zoals het moet. Ik ben een paar dozijn stammen achter, dat weet ik, maar dat haal ik gauw genoeg weer in! Het is, zoals ik al zei, dat zaagblad, dat de schuld van alle ellende is!'

En toen deed Gust Pål's iets, wat hij niet van plan was geweest te doen voor iemand als Bernt Thorkeldszoon en waar hij dan ook

even later spijt van had. – Hij nam zijn voddige, ruige en versleten muts van kattevel van zijn hoofd.

Beleefdheid en eerbied, kijk, daar was de procuratiehouder gevoelig voor, vooral van zo'n weerbarstig en koppig persoon als Gust Pålssa. Maar wat zou hij nu antwoorden? Hij was min of meer overrompeld. Hij was hierheen gegaan om die eigenzinnige nachtzager eens een flink standje te geven, teneinde te verhinderen, dat hij zijn dochter nogmaals met stokslagen het huis uitjoeg, en nu kreeg hij een antwoord dat betrekking had op de molen en de houtzagerij! Hij stond peinzend met zijn Spaanse riet in een paar stukken schors te prikken. In de pauze die ontstond, boog Gust Pålssa zich nog dieper. Nu op dit ogenblik, in deze nacht, werd zijn lot voor de rest van zijn leven bepaald.

Eindelijk gaf de procuratiehouder antwoord:

'Wel! Laten wij er dan maar niet verder over spreken, in het vertrouwen dat hij voortaan zijn uiterste best zal doen om de produktie op te voeren. Hmmm, hmmm! Maar er is nog iets anders, waar ik met hem over wilde spreken . . .' Bernt Thorkelds-zoon was er ten eerste op bedacht de uitdrukking van ongenaakbaarheid op zijn gezicht te behouden . . . 'en wel over zijn dochter, Kirsten! Hmmm! Hij moet wel begrijpen, nachtzager, dat zij in zijn huis moet kunnen blijven wonen zonder ook maar op enigerlei wijze door hem te worden lastig gevallen!'

Stond daar een zaagmolenarbeider, met knikkende knieën en gebogen rug? Iemand die om genade smeekte? Neen toch zeker! Er stond misschien een arme drommel, maar zo voelde hij zich niet! Er stond iemand, die Gust Pålssa heette, die hellebardier en krijgsman en verder nachtzager op de Hellemolen was, met borstelige wenkbrauwen laag op zijn voorhoofd en met een onheilspellende flikkering in zijn ogen. Hij stond daar ook niet langer blootshoofds, hij hield zijn stok zelfs half opgeheven. Hij zou het toch zeker niet in zijn hoofd halen de procuratiehouder te willen afranselen?

Gust Pålssa was wild van woede. Daar stond die vent, die ze de procuratiehouder noemden – de zoon van een zekere Thorkeld Bergkasa – hem de les te lezen over de handhaving van de ouderlijke tucht in zijn huis! Wat drommel! Was het al zover gekomen met die lui, die zich een hele piet waanden, dat zij zouden bepalen, hoe de gewone man zich in zijn eigen huis had te gedragen! Dat ging te ver! Daar moest je je dan toch met hand en tand tegen verzetten.

Ja, de hellebardier hief de stok al op en stond op het punt die met

geweld op de rug van de procuratiehouder te laten neerdalen. Met trillende stem en bevend over zijn hele lichaam zei hij:

‘Ik geloof, dat het het beste is, dat Kirsten blijft, waar zij thuis hoort! Ik zal zelf bepalen, wat er met mijn kinderen zal gebeuren! Ik wil niet, dat mijn dochter de man met wie zij getrouwd is in de steek laat! En ik vind ook, dat jij, die zo’n fijne mijnheer bent geworden, je maar liever niet ongevraagd moest bemoeien met armeluisaangelegenheden. Is het soms nog niet genoeg, dat jij en andere grotelui, buiten ons huis, als we voor jullie aan het werk zijn, al helemaal over het leven van ons arbeiders hebt te beschikken?’

Dat waren inderdaad bijtende woorden! Maar zij werden ook gesproken door een onversaagd man, een oud-soldaat! Werd hij om zijn dochter ontslagen, dan was het niet anders. Het was dan in ieder geval een eervol ontslag. Geen schande en geen reden tot zelfverwijt. Nu ging het dus naar alle waarschijnlijkheid totaal verkeerd met hem.

‘Zo, dus jij wilt niet, Gust Pålso?’ Ook Bernt Thorkeldszoon sloeg nu een andere toon aan en zijn stem klonk scherp. ‘Dan zou ik je toch willen verzoeken goed te bedenken, hoe dat huwelijk tussen jouw dochter en Alv Udda tot stand is gekomen! Heb jij je dochter toen niet gekastijd en haar beschimpt en haar tot dat huwelijk gedwongen? Je geeft geen antwoord? Welnu, ik waarschuw je uitdrukkelijk voortaan op je woorden te letten en je stok niet te gebruiken!’ Bernt Thorkeldszoon ging door, met bijtende, scherpe woorden: ‘Ik beveel je, je dochter zonder haar enige overlast te bezorgen bij je in huis te laten wonen. Dat beveel ik je! En pas op, Gust Pålso, als jij niet doet wat ik zeg!’ Bij die woorden keek Bernt Thorkeldszoon de nachtzager nog scherper aan, schraapte zijn keel en zei nadrukkelijk: ‘Ik wil je bovendien dit zeggen, dat ik er persoonlijk voor insta, dat zij jou niet ten laste komt! Jij spreekt verder met geen woord over dit nachtelijk bezoek en houdt je stipt aan wat ik je heb gezegd! Zo niet, dan verzeker ik je, dat je er geen plezier van zult beleven! Heb je het begrepen? Tot ziens dan!’

Bernt Thorkeldszoon keerde zich haastig om en liep de Helleheuvel af. Hij liep, of hij zeer veel haast had. Nu en dan gleed hij even uit op zijn schoenen met hoge hakken. De balken van de brug waren vochtig en glad van de stuivende waterval. Pas toen hij aan de voet van de heuvel was gekomen, waar de rivier een scherpe bocht maakte, en de weg naar de koopstad insloeg, bleef hij staan.

Onder hem lag de Hellepoel . . . de watertrechter, die rechtstreeks naar de afgrond voerde.

Op een van de steunbalken ging hij zitten. De nachtlucht golfde blauw en wazig om hem heen. Er stond een koude trek uit de rivier. Waarom was hij eigenlijk opgestaan uit zijn warme bed en had hij zich naar het Tistedal gespoed op zo'n ongewoon uur? Kon hij zichzelf daar antwoord op geven?

Boven op Hauen blonk een zwak schijnsel, dat als het ware uit de heuvel zelf kwam. Daar lag de plaggenhut van de profeet. Hij kon flauw de grazige helling onderscheiden, waar de hut lag. Zou de godsman in zijn Zweedse bijbel zitten te lezen? Terwijl hij daar zat, herinnerde Thorkeldszoon zich weer diens innige en waarschuwendende woorden, want vannacht waren alle dromen van wereldse grootheid verre van hem.

Wat scheelde hem toch! Hier zat hij nu bij de Tistawaterval en wist niet waarom. En midden in de nacht. De hoge, dichtbijeestaande loofbomen ritselden herfstachtig. Het drupte uit het neerhangende gebladerte. Waren dat misschien de eerste tekenen van langere nachten en kortere dagen? Het was al bijna augustus.

Een paar uur geleden had hij nog in zijn hemelbed gelegen. De slaap had maar niet willen komen. Hij had met de ogen gesloten gelegen, maar voor zijn innerlijk oog had hij het verleden, en duidelijker nog het heden en de toekomst gezien. Helder en duidelijk hadden de beelden zich afgetekend. Neen, het waren ditmaal geen dromen en luchtkastelen geweest! Hij had alles gezien, zoals het was. Hij had zichzelf ontslagen en werkeloos gezien. Het kamermeisje van Mette Meng had hem meer slapeloze uien bezorgd dan anders het geval placht te zijn. Haar woorden tegen hem hadden een bepaalde bedoeling gehad. Het zou niet lang meer duren, of het zou ook zijn weldoenster ter ore komen.

Uit een onverklaarbare angst was hij opgestaan, had haastig zijn kleren aangeschoten en was de deur uitgerend. De hele Grote Langstraat door had hij lopen hollen. En zo verder over de Lange Communicatie-brug. De wacht in het blokhuis, de diender van Søren Waern, had bij zijn ongeduldige bonzen op de palissadenpoort onheilspellend in zijn baard gebromd. Pas bij Skonningsfoss was hij in een snelle wandelpas overgegaan.

Maar vanwaar die onrust? Zelfs nu hij hier onder de ritselende loofbomen zat, kon hij het niet begripen. Waar kwamen zulke ingevingen vandaan?

Maar wat ook de oorzaak was, hij had dus zijn schreden naar de Hellemolen gericht. Hij was naar Gust Pålssa toegegaan. Had hij daar goed aan gedaan? Wanneer Kirstens redeloze vader nog eens weer het plan mocht koesteren haar het huis uit te jagen, waar moest zij dan heen? Naar Alv Udda op Lilleøen kon zij niet terugkeren. En bij hem in het pakhuis kon zij ook niet wonen. Ja,

wat moest zij dan doen? En hij? Was het request aan de superintendant maar klaar!

Het was waarschijnlijk alleen de angst voor Kirsten Gustsdochter, die hem hier vannacht naar toe gedreven had. Hij wilde niet, dat haar enig leed zou geschieden. Als het er op aankwam, was zij tenslotte toch de enige, om wie hij iets gaf.

Was hij nu eerlijk? Was hij heus niet zo opgetreden uit angst voor zijn eigen positie? Toen zij een paar weken geleden bij Mette Meng op de binnenplaats had gestaan, had hij haar duizend mijlen vergewenst. En in zijn toekomstdromen plaatste hij haar op een afstand. Zij zal mij compromitteren, die vrouw uit de arbeidersstand met haar brede dialect, had hij gedacht.

Leugens! Zo laaghartig had hij niet gedacht! Het was het gecompliceerde van hun verhouding! Het was . . . het was . . . zijn angst, dat een schandaal hem van zijn positie en alle toekomstmogelijkheden zou beroven! Was het zo vreemd, dat hij het zo voelde? Kon men het hem kwalijk nemen?

Als hij hier nog langer bij die zuigende maalstroom bleef zitten, zou hij nog worden meegesleurd. De reuzentrechter had een gevaarlijke aantrekkingskracht. Donker blinkend kolkte het water er als in een heksenketel. Als jongen had hij zich vermaakt met stenen in het wervelende water te werpen, die dan door de kolkende vloed een ogenblik aan de oppervlakte bleven. Er was aan deze plek ook nog een droeve herinnering voor hem verbonden. Hij had eens gezien, hoe een zuigeling in de poel was gevallen – en met geweld was meegesleurd. De moeder, een jong meisje, had het op de Balkenbrug te vondeling gelegd en toen was het er afgerold. De presten voerspelden een zekere verdoemenis voor ongedoopte en in overspel verwekte kinderen. Hij had zelf zo'n kind.

Wat was dat? Hij sprong op van de steunbalk. Zag hij het goed? Een hand met uitgespreide vingers! Het was een afgehouwen hand, rondwervelend op het donkere water. Een griezelig bleke hand, die nu door de stroom naar het midden van de draaikolk werd gevoerd. Nu verdween ze, met de uitgespreide vingers hulpeloos omhooggestrekt – het laatste teken van een drenkeling.

Het koude zweet brak hem uit. Zijn handen klemden zich krampachtig om de planken van de leuning. Hij sloot de ogen, bang de hand weer te zien opduiken. Eenmaal eerder in zijn leven had hij zo'n afgehouwen hand gezien. Van een misdadiger. De beul uit Christiania had die samen met een hoofd vastgespijkerd

op een paal op de markt van de koopstad als afschrikwekkend voorbeeld en ter waarschuwing.

Verbijsterd bleef hij staan, zich nog steeds vasthoudend. Pas toen hij schreeuwende stemmen hoorde, opende hij zijn ogen en staarde omhoog.

Op de Balkenbrug was het opeens een drukte van belang. De ene zaagmolen na de andere werd stopgezet. Door de halfdonkere nacht kwamen mensen aanhollen. De zaagmolenarbeiders van de zuidkant van de waterval schreeuwden iets tegen hen aan deze kant. Nog meer opschudding. Wat was er aan de hand? Nog steeds tamelijk onthutst begon hij de Balkenbrug weer op te lopen.

Een zaagmolenarbeider kwam de brug afhollen. De man maakte komische hoge sprongen in zijn grote lapschoenen. In zijn ene hand zwaaide hij met een duimstok. Zijn wijde buis bolde onder het voortrennen in de wind.

Bernt Thorkeldszoon wilde hem de weg versperren, strekte de armen uit en hield hem tegen met zijn lange stok van Spaans riet.

‘Houd mij niet tegen! Ik moet naar de stad, naar meester Anthonius!’

‘Blijf staan, man! Blijf ogenblikkelijk staan! Wat is er gebeurd?’ Het was Olivier, de handlanger op de Hellemolen. Hij was hevig van streek. Buiten adem schreeuwde hij:

‘De nachtzager z’n hand is afgesneden! En nu ligt hij dood te bloeden! Ik moet voortmaken!’

De handlanger wilde al weer verder hollen.

Bernt Thorkeldszoon schrok hevig. Welke nachtzager bedoelde hij? Wie had er met zijn hand in de zaag gezeten? Gust Pålso?

De naam van de nachtzager viel hem zo maar uit de mond. Hij wist bijna zeker, dat die het was. Waarom? Ja, daar kon hij geen verklaring voor geven. Olaves Pina, die op dezelfde molen werkte, kon immers evengoed het slachtoffer zijn.

‘Ja, hij is het!’ schreeuwde de handlanger. ‘Laat mij er door! Ik kan hier mijn tijd niet staan verpraten!’

‘Wacht, heb ik hem gezegd!’ Bernt Thorkeldszoon greep de ontdane man bij de arm en hield hem weer tegen. ‘Begrijpt hij dan niet, dat het te laat wordt als hij de chirurgus laat halen? Wie heeft hem overigens gevraagd om de lange weg naar de koopstad helemaal te voet af te leggen?’

‘Dat idee heb ik zelf gekregen!’

Olivier wilde zich losrukken. Als hij gedurfd had, had hij er de procuratiehouder nu in zijn woede en opwinding met de duimstok

van langs gegeven. Hij draaide met het wit van zijn ogen. Het speeksel liep hem uit de mond en in zijn baard.

‘Haal vlug Anders Kåkasen, zeg ik! Er mag geen tijd verloren gaan!’

‘Ja, dat had ik ook al gedacht!’ schreeuwde de handlanger.

‘Jaja, en maak nu voort!’

Samen met Olivier holde Bernt Thorkeldszoon, of zijn leven er van afhing, de steile Balkenbrug op. Ja, hij holde, en onder het voortrennen moest hij denken aan hetgeen waaraan hij zich nu schuldig had gemaakt. Zocht ook hij de hulp van toverkollen en waarzeggers? Was dat niet ver beneden de waardigheid van iemand met zijn kennis en ontwikkeling? Ter verontschuldiging schoot hem het verhaal te binnen van een koning, die een vrouw met een waarzeggende geest in Endor had opgezocht.

De Hellemolen was al vol mensen, zaagmolenarbeiders en vrouwen, allen met een ernstig gezicht. Even geleden stonden ze nog te schreeuwen en te roepen. Nu praatten ze zacht – ja, zo zacht als de waterval toeliet. Een van hen was zwaargewond. Kon zijn leven nog worden gered? Vele ogen staarden naar de nachtzager, die badend in zijn bloed op de grond lag.

Arme Gust Pålssa! Zij hadden oprecht medelijden met hem, zoals hij daar lag. Hij was altijd zo’n aardige, rustige, vreedzame man geweest! Ja, zij meenden het! Als het van hun getuigenis afhing, zou de nachtzager onmiddellijk een plaatsje in de hemel krijgen. Krepeerde hij, waar het wel naar uitzag, dan zouden zij hem missen en om hem treuren. Zij zouden alleen maar goeds van Gust Pålssa denken. Het zou nu eenmaal zo’n vreemd idee zijn, als deze bekende en geliefde persoon voor altijd uit hun midden zou zijn gerukt. Maar was het zijn rechter- of zijn linkerhand geweest, waarmee hij altijd met de stok om zich heen had geslagen? Zij wisten dat niet helemaal zeker meer op dit droeve ogenblik.

Hij zag er afschuwelijk uit, de krijgsman. Vleesflarden en beensplinters hingen nog aan de geblesseerde arm. De grofgetande zaag had die vreselijk opengereten. Het leek, of de hele arm aan flarden was. De vrouwen hielden een punt van hun rok tegen de neus en hadden rimpels op het voorhoofd van medelijden. Soffia Vastua stond half verscholen achter de haardmuur te schreien. Haar dochter boog het hoofd tegen haar kapotte, rafelige rok. Sommige mannen stonden met hun duim in hun ooghoeken te wrijven.

Gust Pålssa had veel bloed verloren. En hij bloedde nog erg. Olaves Pina was op het kritieke moment nog voldoende bij zijn

positieven geweest om zijn broekriem, zo stevig als hij kon, om de armstomp te snoeren, en had daardoor de ergste bloedstroom gestuit. Wie zou eigenlijk van Olaves Pina zo'n tegenwoordigheid van geest hebben verwacht? Was hij zelf ook gewond? Zijn hele gezicht zat onder het bloed. Neen, hij was niet gewond, maar door het in het rond spattend bloed besmeurd. Gust Pål's hand was vlak langs zijn gezicht gegaan, terwijl hij bij de andere zaagbank stond. Hij had nog naar de hand gegrepen, toen die door het raampje naar buiten vloog en vervolgens in de waterval terecht kwam. Maar hij was er naast geweest. Dat was jammer. Gust's hand had het liefst bij de kerk moeten worden begraven, waar ook eens de rest van zijn lichaam zou komen te liggen. Ook daar had Olaves Pina aan gedacht.

Bernt Thorkeldssoon baande zich een weg tussen de zaagmolenarbeiders door. De meesten namen snel de muts van het hoofd. De procuratiehouder kwam altijd zo onverwacht. Je kreeg als het ware een schok en geen tijd om te denken. De hand vloog vanzelf naar de muts.

Bernt! Sst! Zeg die naam niet te luid! De procuratiehouder! Daar trok hij warempel zijn slipjas en zijn lange vest uit en ontdeed zich ook nog van zijn mooie met kant afgezette overhemd. Sakkerloot! Hij scheurde het hele overhemd aan repen en verbond daar de geblesseerde arm mee. Hij wikkelde ook een lap van het hemd om Gust Pål's bovenarm en draaide het aan met een flinke spaander van een buitenplank. De arm hield bijna helemaal op met bloeden. Diegenen onder de zaagmolenarbeiders, die daarstraks hun muts niet hadden afgenomen, deden het nu. Voor zo'n handige kerel hadden zij eerbied. Hij kon nog wel wat meer, die Bernt, dan alleen het Onze Vader bidden! Het was anders jammer van het mooie overhemd. Dat had zeker wel net zoveel gekost als zij in een heel jaar in contanten verdienden!

Olaves Pina kreeg zijn bebloede broekriem terug. Het was een jammerlijk gezicht, zoals hij daar stond met zijn afgezakte broek, die hij met zijn ene hand ophield.

'Leg een paar planken bij het vuur en help mij de gewonde daar heen dragen,' zei Bernt Thorkeldssoon op gebiedende toon.

Vele paren handen, die zich van onhandigheid geen raad hadden geweten, waren meteen bereid om te helpen. Planken dragen, dat konden zij.

Olaves Pina en Olivier legden Gust Pål op een luik, waar zij mee kwamen aandragen.

De nachtzager was bleek als een dode. Er zat bloed aan het blad

van de zaag. Bloed op het raam en de zaagbank. En een hele plas bloed lag er nog op de grond, ofschoon houtsplinters en zaagmeel het meeste al hadden opgezogen. Olivier trok zijn buis uit en legde dat onder het hoofd van de gewonde. Zo lag Gust Pålso goed, als hij soms van plan mocht zijn te kreperen. De handlanger was drijfnat van het zweet, zo hard had hij gelopen om Anders Kåkasen te halen. Zijn ontblote bovenlichaam glom in het schijnsel van het vuur. Op zijn rug zaten bloeddoorlopen builen van stokslagen van de nachtzager.

‘Hoe is het ongeluk gebeurd? Is hier iemand, die er iets naders van weet?’ vroeg Bernt Thorkeldssoon en keek om zich heen.

Olaves Pina zei toen, dat Gust Pålso over een stuk schors was uitgegleden en pardoos naar de kant van de zaag was gevallen. Op het laatste moment had hij nog een steunpunt weten te vinden, maar zijn rechterhand had hij in de zaag geslagen.

‘Was ijselijk toch!’ zeiden velen. Zij drongen dichterbij om Olaves heen om beter te kunnen horen.

‘Het gaf een akelig gierend geluid,’ zei Olaves verder, en de hand vloog bijna tegen mijn bakkes!’

Olaves wees met zijn vinger door het raampje naar buiten en vertelde, wat er verder was gebeurd.

‘Had dit ongeluk niet kunnen worden voorkomen?’ vroeg Bernt Thorkeldssoon.

Er ontstond plotseling enige deining onder de troep zaagmolenarbeiders en zij wierpen tersluiks boze blikken naar de kant waar hij stond. Kunnen worden voorkomen? zei hij. Poeh! Wist Bernt Thorkeldssoon, die toch uit hun kringen afkomstig was, dan niet, dat het leven van een zaagmolenarbeider dagelijks aan een zijden draad hing? Poeh! Sommigen spuwden – op de grond of op hun lapschoenen – en kauwden heftig op hun pruim van engelwortel. En sommigen zetten hun muts weer op. De ergste hoge pieten waren zij, die hun afkomst waren vergeten.

Olaves Pina was de enige, die aan de vraag geen aanstoot nam. Hij stond op dat moment te denken, of het misschien door de trek van de rivier door de kieren en spleten van de zaagmolen kwam, dat hij zo huiverde en het zo koud had. Hij gaf dan ook een alledwaast antwoord.

‘Zulke ongelukken kunnen nooit worden voorkomen op een zagerij, mijnheer de procuratiehouder. Wij mogen al blij zijn, als ons niet dagelijks de kop wordt afgesneden!’

Overall werd gelachen. De baardige, ernstige en barse gezichten ontspanden zich in een brede glimlach. Hè, hè! En natte lapschoe-

nen kletsten opgetogen tegen de planken vloer. Olaves Pina giechelde mee.

Afschuwelijk! Was de hele troep gek geworden? Bernt Thorkeldszoon werd woedend. Hij schreeuwde dat zij stil moesten zijn. Ogenblikkelijk! Zij moesten toch eindelijk eens als normale mensen hun verstand gebruiken.

Ai! Dat had zo'n procuratiehouder nooit moeten zeggen. Even plotseling als eerder de uitbarsting van vrolijkheid klonken nu boze uitroepen en een dreigend gemor. Een stem in de troep klonk boven de anderen uit en riep:

‘Als een onnozele arbeider ook eens zijn mening mag zeggen, dan wil ik ...’

Bernt Thorkeldszoon viel hem scherp in de rede:

‘Dan wil ik hem wel dit zeggen, zwetser, dat nog nooit iemand van werken onnozel en minderwaardig is geworden!’

Daar zei de procuratiehouder iets, waar zij waarlijk nog nooit zo over hadden nagedacht. Degene, die zo zijn stem had verheven, zweeg verder. En wie boos waren, waren plotseling niet meer boos. Om de waarheid te zeggen, wist niemand ook, wat zij hierop moesten antwoorden.

Toen klonk een scherpe mannenstem:

‘Er uit! Allemaal!’

Anders Kåkasen, de waarzegger, kwam binnen. En met hem verschenen Kirsten en Marthe.

Aller aandacht richtte zich op de zojuist binnengekomenen. Als nu iemand had gelachen, zouden zij met recht dwazen zijn geweest. Het was een ellendig gezicht, zoals Marthe en haar dochter er uitzagen. Neen, niemand dacht er aan – tenminste nu niet – dat Kirsten het liefje van de procuratiehouder was, die hier nu ook stond.

Was de waarzegger de duivel in eigen persoon? Met zijn ravezwarte haren en zijn mager, hoekig gelaat met een huidkleur als van moerasgras voor de winter invalt, en met een opgezette zeekoet op zijn hoofd, leek hij volmaakt op de satan. Inderdaad een angstaanjagend gelaat! Als men het aanraakte, moest het wel koud aanvoelen.

De zaagmolenarbeiders keken schuw opzij. De vogelvleugels klapwiekten Anders Kåkasen om zijn oren en wangen, en de spitse snavel op zijn schedel stak naar voren, alsof hij er mee wilde pikken. Onder de arm droeg hij een houten kistje, donkergekleurd, vuil, bebloed.

Een voor een sjokten ze naar buiten. Zij waagden het niet kwade

vrienden met de waarzegger te worden. Wanneer diens toorn zich over hen uitstortte, konden zij ieder ogenblik door de dood worden getroffen. Daar hadden zij met eigen ogen voorbeelden van gezien. En er was nog iets anders. Er zou ook een dag kunnen komen, dat zijzelf hulp nodig hadden.

Bernt Thorkeldszoon was blijven staan. Met Marthe en Kirsten. Zij schreiden. Hij gaf hun ieder een hand en sprak enkele woorden van deelneming. Gust Pålssa was zo op het oog al dood. Hij leefde echter nog wel, maar had waarschijnlijk al te veel bloed verloren.

Kirsten streek haar vader over het haar. Nu kon zij dat doen. Zij had in haar leven een keer eerder zo'n droevige gebeurtenis meegemaakt. Toen was het Alv Udda geweest, die dreigde dood te bloeden.

De waarzegger staarde Bernt Thorkeldszoon met zijn donkere, starre blik aan.

‘U moet ook weggaan,’ zei hij, ‘u en de vrouwen!’

Zijn stem klonk dwingend gebiedend.

‘Wij blijven,’ antwoordde Bernt Thorkeldszoon. ‘Ik ben benieuwd naar zijn toverkunsten!’

Op hetzelfde ogenblik deinsde hij achteruit in de richting van de zaagbank. Een angstaanjagend geelbleek gelaat kwam op hem toe, als versteend. Was dat een gelaat van een levend mens? Het kwam langzaam steeds dichterbij hem toe, hij zag het voortdurend groter worden. En een paar felle ogen brandden in de zijne.

Plotseling was hij volkomen willoos geworden en in de macht van de waarzegger. Als van heel ver, wellicht uit een diepe en mystieke duisternis, hoorde hij een stem, die hem beval heen te gaan.

Pas buiten op de Balkenbrug kwam hij weer enigszins tot bezinning. Zijn stok van Spaans riet hield hij in het midden vast. Zijn vest en jas had hij losgeknoopt aan en zijn borst was bloot. Hij peinsde een ogenblik hoe het kwam dat hij er zo uitzag. Toen herinnerde hij zich alles weer. Hij streek verstrooid met zijn hand over zijn hoofd, en keek om zich heen, of hij Kirsten ook zag. Zij en haar moeder stonden vlak bij hem.

‘Wat een demonische nacht,’ mompelde hij.

Hij was nog steeds niet helemaal tot zichzelf gekomen.

‘Als Gust maar niet sterft,’ antwoordde Marthe.

Zij schreide zachtjes.

Er gebeurden deze nacht vreemde dingen; vannacht lieten de machten der duisternis zich gebruiken door de mensen – met wie zij in verbinding waren getreden.

Bernt Thorkeldszoon rilde. Hij trok zijn lange slipjas dicht om zich heen en knoopte hem vast, nam toen Kirsten bij de arm. Hij deed dat ten aanschouwe van de hele, nieuwsgierig toekijkende troep zaagmolenarbeiders.

Waarzeggers en toverkollen, daar had hij altijd al geringschat- tend over gedacht. Hij zou zich voortaan hoeden voor al te overmoedige gedachten. Anders Kåkasen bezat een geheime wijsheid, machtiger dan die van de geleerden.

Heftige windvlagen kwamen uit het noorden over de Femsjø aanstormen. Zij sloegen in het dal neer als suizende wiekslagen van roofvogels. Wat dit een nacht, waarin de Boze en zijn helpers door de lucht reden?

Bernt en Kirsten liepen de Balkenbrug op. Zij gingen naar haar huis. Voor de tweede maal in korte tijd trad hij het huisje van de nachtzager binnen. Op de slaapbank lag een kindje op zijn vingertje te sabbelen. Was er iets reiner dan een paar kinderogen? Hij liet Kirstens arm los, greep de pook en rakelde het vuur op. Daarna liep hij naar de bank en nam het kind in zijn armen.

Toen fluisterde Kirsten:

‘God zegene jou en ons kind, Bernt!’

Wat was dat eigenlijk voor iemand, die waarzegger Anders Kåkasen? Naar zijn uiterlijk te oordelen was hij geen zaagmolenarbeider.

Kåkasen, die naam hoorde in het dal thuis. Hij had zich zo genoemd naar de plaats, waar hij zijn huisje had gebouwd. Vele jaren had hij daar gewoond. Nu was er niemand meer onder de zaagmolenarbeiders, die nog aan zijn afkomst dacht. Anders Kåkasen was met een vrouw uit de grote zaagmolenarbeiders-gemeenschap getrouwd. Het was waarschijnlijk vooral aan hem te danken, dat Katinka zo'n bekwame vroedvrouw was geworden. Zodoende waren beiden, man en vrouw, een hulp en een zegen, zowel bij de geboorte van een nieuw leven als wanneer iemands leven op het spel stond. Maar het kon gebeuren, dat de een of ander in het dal het tegenovergestelde ondervond, zoals nu met Gust Pålssa en de behekste zaag.

Anders Kåkasen maakte niet veel drukte. Waarom zou hij ook? Hij was kalm en sprak met zachte stem, maar wanneer hij iets zei, was het altijd raadzaam te luisteren. De knechten in de zaagmolen hadden door het gedruis van de waterval vaak moeite te horen wat hij zei. Wie bij de dagploeg onder hem werkte, leefde in een eeuwigdurende angst, dat er iets zou gebeuren. De blik van de waarzegger was in staat de wil en de kracht uit je lichaam te zuigen.

Anders had Laplands bloed in de aderen, door twee generaties enigszins verdund. Finn-Lasse, zijn vader, had tot de Värmlandse zwervende Lappen behoord, die zich tijdens de eerste oorlogsjaren aan deze zijde van de grens aan vrijbuitelij hadden schuldig gemaakt. Evenals zijn voorouders deed ook hij aan de zwarte kunst, bediende zich van de mysterieuze kennis omtrent verborgen dingen, speciaal wat betrof 's mensen geest en gemoed. Een angstig-geheimzinnige kunst! Kennis, niet ontleend aan boeken en geschriften, maar stammend uit de oertijd van de Lappen. Het gehuil van de storm was de stem geweest, waardoor

de eerste helderziende Lap tot het besef en het weten van geheime machten was gekomen. En die kennis was overgeërfd tot op Anders Kåkasen. De mensen zagen hem dikwijls op de kale rotsen zitten op een plek, waar de waterval het onstuimigst was, roerloos, luisterend. Niemand durfde de spot met hem te drijven. Zijn vader zowel als Anders zelf hadden ook in het begin naast hun beroep van voorspeller en wonderdoener altijd in hun levensonderhoud voorzien door langs de grens bos af te branden en in de as tussen de stronken koren te zaaien.

In de Hellemolen klaagde en hilde de wind door open raampjes en kieren in de wanden. Het waren de geluiden van de herfst, zoals men zo goed kan horen, wanneer de nacht en de duisternis zijn gekomen. Machten, die eveneens in het donker leefden, waren vannacht aan het werk in de Hellemolen.

De waarzegger was alleen met Gust Pålssa. Zonder veel moeite had hij de zaagmolenarbeiders naar buiten gedreven. En de procuratiehouder zou voortaan wel oppassen zich niet met zijn zaken te bemoeien. De gloed van het vuur leefde in zijn wijdgeopende, starre ogen. Zolang hij zich kon herinneren, had hij, wanneer in het donker de poorten van de nacht opengingen, visioenen gezien.

Zoals hij daar voor het haardvuur stond, donker en roerloos, leek hij geen mens, die onder andere mensen thuishoorde. Hij stak de vuisten in het vuur. De vlammen lekten er omheen. Op de grond stond het bebloede kistje – van onnaspeurbare ouderdom. Nu zouden er weldra onbegrijpelijke dingen gebeuren, dingen, die geen geleerde ooit had geloofd en ook nimmer zou geloven.

De waarzegger knielde neer en prevelde Gust iets in het oor.

Gust Pålssa sloeg de ogen op, starend als iemand die opstijgt naar een vreemde wereld. Een huivering doorvoer hem. De pupillen van zijn ogen draaiden in hun kassen, en wat hij zag, deed hem nog erger huiveren. Maar geen geluid kwam over zijn lippen.

‘Ga zitten!’ gebod de waarzegger.

Gust Pålssa was gedwongen een zittende houding aan te nemen, al voelde hij zich zwak en de dood nabij. Nu was hij volkomen week en willoos geworden, zowel innerlijk als uiterlijk. Hij moest het hoofd afwenden om zijn geblesseerde arm maar niet te zien.

Een zwarte schaduw, met vangarmen, bewoog zich kronkelend over de wand. Die schaduw wilde hem zeker kwaad doen. Toen moest hij aan God denken. Hij begreep immers, dat het de schaduw van de duivel was, die hij zag. Maar de nachtzager zei nog steeds geen woord.

Nu opende de waarzegger het kistje, het vuile, bebloede kistje. Er lagen een verschrompelde mensenhand, een uitgedroogd hart en een ravezwarte haarvlecht in. In een apart vakje een geprepareerde koeietepel, wat verschillend gekleurde steentjes, een paardekies en een lancet. Had de waarzegger lijken opgegraven en er ledematen afgesneden om onder de levenden te gebruiken?

Het klamme zweet stond de nachtzager in pareltjes op het gezicht. Zijn ogen vielen weer dicht. Hij moest er zich op voorbereiden te sterven.

Nu nam de waarzegger de hand van het lijk en streek er mee over zijn arm, daarbij voortdurend iets mompelend wat waarschijnlijk niet voor mensenoren bestemd was. En snel verwijderde hij de lap, waarmede de arm was afgebonden en rukte de hemdrepn van de wond.

Het was iets heel ernstigs om met een bezwaard geweten over de drempel der eeuwigheid te gaan. Het betekende een zekere verdoemenis. Eindelijk, voor de eerste keer in zijn leven, begon de hellebardier en krijgsman te klagen en hij bad:

‘Heer, o Heer, verlos mij uit ongeluk en verdoemenis!’

Het was wel erg laat om met de dood voor ogen en de schaduw van de duivel op de wand om verlossing uit ongeluk en verdoemenis te bidden, maar hij moest. Had hij zijn handen nog maar kunnen vouwen.

En hij herinnerde zich plotseling vlijmscherp allerlei dingen. Hij, die nooit had willen erkennen, dat hij iets verkeerd had gedaan, herinnerde zich nu al het kwaad, dat hij had bedreven. Ja, hij moest zich dat wel herinneren, wilde hij zalig worden. Nog had hij misschien de tijd om zijn stugge nek te buigen en zijn wandaden te bekennen. Hij moest openlijk en naar waarheid de vragen van zijn geweten beantwoorden.

‘Ik ben niet altijd geweest zoals ik had moeten zijn! Ik ben mijn leven lang een stijve dwarskop geweest.’

‘Ga door, Gust Pålso!’

‘Ik heb Marthe met de stok geslagen, zodat zij er een hele tijd bedlegerig van is geweest!’

‘Ga door, nachtzager!’

‘Ik heb Kirsten ook met de stok geslagen!’

‘Ga door! Heb jij niet nog meer lelijke dingen tegenover je dochter gedaan?’

‘Ik heb haar de deur uitgejaagd en haar tegen haar wil gedwongen te trouwen met een man, die zij niet wilde hebben!’

‘Juist! En wat nog meer?’

‘Neen, meer weet ik niet!’

‘Dan ben je een leugenaar, Gust Pålssa! Je zult in de hellepoel worden geworpen, waar gewezen en tandengeknars is, omdat je je zonden niet voor God wilt belijden!’

‘Neen, neen, dat niet! Ik heb gestolen!’

‘Juist! En verder?’

‘Ik heb van de uniformen van lijken van Zweedse officieren zilveren knopen afgesneden! En ik heb laarzen en leren riemen van de lijken van gewone soldaten gestolen!’

‘Luister, Gust Pålssa! Wanneer je je zonden voor God belijdt, is Hij mild en rechtvaardig en zal Hij je je zonden vergeven en je reinigen van alle ongerechtigheden!’

‘Is dat waar?’

‘Ja! Zo zeker als het amen in de kerk!’

Mocht de Here hem genadig zijn en al zijn schuld in het vreselijke Boek des Oordeels, waar de prest Hans Jacob Wulf zo dikwijls over preekte, doorhalen.

En het wonder der wonderen geschiedde! Er kwam geen druppel bloed meer! Hij voelde geen pijn! En een wonderbaarlijk heerlijke warmte doorstroomde zijn lichaam! God zij gedankt!

Nu durfde hij de waarzegger aan te kijken ondanks de vogel met de scherpe snavel op diens hoofd. Hij stond bij de haardplaats en ditmaal stak hij niet alleen zijn handen in het vuur, maar zijn ganse bovenlichaam. Zijn mond prevelde voortdurend bezweringen. Op hetzelfde ogenblik hoorde Gust Pålssa het gestamp als van paardehoeven achter de haardschuur. Daar verdween Beëlzebub dwars door de muur heen, moest hij denken. Hij keek met een schuin oog naar de wand. De schaduw met de vangarmen was nu verdwenen.

‘Het is het beste, dat je nu met me naar huis gaat,’ zei de waarzegger, Gust aankijkend. ‘Ik zal je arm nu met meer aardse geneesmiddelen gaan behandelen! Maar je zult je erin moeten schikken de rest van je dagen met één hand door het leven te gaan. Sta nu op!’

En aldus gebeurde. Gust Pålssa had kracht genoeg om op te staan. Had ooit eerder zo iemand als Anders Kåkasen op aarde geleefd?

Gust hinkte naar de deur, zonder stok. Wat moest hij daar nu nog mee? In zijn rechterbeen zat de ‘eer’. En aan zijn rechterkant miste hij een hand en de halve arm. Toen zei de waarzegger:

‘Beëlzebub heeft nu je hand en een stuk van je arm genomen, Gust Pålssa! Pas op, dat hij niet je hele lichaam neemt! Je moet

voortaan je drift wat beteugelen en je er voor hoeden de mensen uit te schelden! Dat wilde ik je alleen nog zeggen! Ja, en laten wij nu gaan!’

En samen gingen ze de Hellemolen uit.

Door openstaande deuren en raampjes in de grauwe wanden van de zaagmolens stroomde rook en licht naar buiten. Op een afstand leek het, of ze in brand stonden.

Gust Pålssa hinkte achter Anders Kåkasen de Balkenbrug over. Hij, die bijna dood was geweest, liep. Hij dacht dieper na over wat de waarzegger had gezegd. Had hij misschien toch maar beter dood kunnen zijn?

Gust Pålso was op zijn oude dag als het ware een half mens geworden. Hij was nu niet alleen mank, hij had nu ook nog maar één hand. Hij, de voormalige huursoldaat van de Tistedalse compagnie, soldaat uit de slag bij de pas van Bø en van de Creetzenstener schansen, strompelde op de wereld rond, terwijl een deel van zijn lichaam reeds bij voorbaat onder de groene zoden rustte.

Was dat Gods straf voor zijn koppigheid en zijn hardheid? Het geblesseerde been, dat hij zijn leven lang had moeten meeslepen, beschouwde hij niet als een straf en tuchting. De oorlog maakte van zovelen invaliden. Maar ditmaal was het anders. Er was nu niet veel bruikbaars meer aan zijn lichaam over, vond hij.

Een deel van zijn lichaam al bij voorbaat begráven? Naar het verhaal van de waarzegger te oordelen waren zijn hand en de stomp van zijn arm regelrecht in de Hellepoel terechtgekomen. Hij had het niets prettig gevonden dat te horen. Maar de waarzegger, die in verbinding met Beëlzebub stond, zou het wel weten.

Gust Pålso had deze dagen, nu hij gedwongen was thuis te zitten, veel nagedacht. Hij had nagedacht over zaligheid en verdoemenis – ja, vooral over het laatste. Nu hij niets te doen had, viel het niet mee de gedachten dienaangaande van zich af te zetten. Ze kwelden hem, gonsden door zijn hoofd, waren erger dan vliegen of wespen. Misschien was het een onderdeel van de straf, die Onze Lieve Heer hem had toebedacht, als een kwellende herinnering en om tot zelfkennis te komen. Jaja, allemaal dingen, waar hij vroeger nooit over had nagedacht.

Maar hij had ook wel enige redenen om boos te zijn. Het was heus geen kleinigheid geen gezonde armen en benen meer te hebben. Alv Udda kon hem nu niet langer bij het houthakken gebruiken en voor nachtzager zou hij ook wel niet meer deugen. Hij zou niet eens meer de kost – meel en haring – kunnen verdienen. Maar als het de bedoeling van Onze Lieve Heer was om een beverige, klagende

oude man van hem te maken, dan vergiste Hij zich toch deerlijk!

Toen hij in de afgelopen winter afvalhout mee naar huis had gesjouwd voor Marthe, had hij vaak gedacht, dat zijn koppige buien lang zo erg niet meer waren. Hij had toen vaak aan Sima Løkengens dood moeten denken. Nu ontkwam hij er niet aan om over zijn eigen dood te moeten peinzen. Zouden ze misschien al gauw de kuil moeten graven, waarin de rest van zijn lichaam zou komen te liggen? Peter Vastua had immers ook al, en nog jonger dan hij nu was, het tijdelijke met het eeuwige verwisseld. Was Onze Lieve Heer dan toch misschien lankmoedig jegens hem geweest?

Neen, dat een deel van zijn lichaam in de hel of de hellepoel was terechtgekomen, vond de krijgsman en hellebardier niets prettig. En zelfs al kon hij af en toe nog wel eens in een hartige vloek uitbarsten, de kracht was er om zo te zeggen af en het luchtte hem lang niet meer zo op als vroeger dikwijls het geval was geweest. Erg dankbaar, dat hij was blijven leven, was hij ook niet meer. Was de waarzegger misschien de schuld van alle ongeluk? Die heks erij met de zaag was in ieder geval diens werk geweest.

Ja, Gust Pålssa had de eerste dagen en nachten thuis over veel dingen nagedacht! Maar nu wist hij niet meer, wat hij er van moest denken. Anders Kåkasen had hem zo goed als maar mogelijk was verzorgd, de vleesrafels en beensplinters verwijderd en de wond dichtgebrand. Meester Anthonius kon zich wel opbergen. Wie ter wereld kon het bloed uit een afgehouden arm stelpen? Maar met allerlei listige knepen en duivelskunsten was dat gebeurd.

Alle tegenspoed en ellende scheen toch ook een bepaalde bedoeling te hebben. De procuratiehouder had hem uitdrukkelijk gewaarschuwd zijn dochter niet het huis uit te jagen, juist toen hij van plan was geweest dat te doen. Britta Pina was met haar smadelijke inlichtingen op zijn pad gekomen, juist toen hij zijn dochter harder had willen aanpakken en haar had willen uitvragen, hoe zij eigenlijk in haar ellendige toestand was gekomen. En nu zat hij hier als een half mens en was genoodzaakt zich door haar te laten onderhouden. Dat was ook iets om over na te denken.

Wel, dan behoefde hij misschien niet meer voor eeuwig in angst te zitten voor de belastingambtenaar, voor inbeslagname en 's konings zegel op zijn deur. Zijn dochter ontving meer voor haar levensonderhoud dan hij in een heel jaar op de zagerij verdiende.

Mank en met één hand, het kon er nog mee door. Pål, zijn vader, was zijn rechterhand en nog twee vingers van zijn linker kwijt geweest. Van de zaagmolenarbeiders was zeker de helft van de zagers op de een of andere wijze verminkt. Je was nu eenmaal geen

volleerde zager voor je een paar vingers of een hand miste. Dat laatste was dan misschien wat overdreven. Als de armstomp geheeld was, zou hij Lorentz, de schoenmaker, vragen een leren kap met een ijzeren punt voor hem te maken. Dan zou hij misschien toch nog een tijdje als nachtzager meekunnen.

Gust Pålssa had maar een paar dagen in bed gelegen, en maar een paar dagen rustig op de slaapbank gezeten. Nu de laatste dagen had hij alweer wat rondgehinkt. Toen die Zweed hem indertijd een musketkogel in zijn dij had geschoten, was hij ook niet gaan liggen. Pas toen de wond was gaan zweren. Was het zijn linkerhand maar, dan was het helemaal niet erg geweest.

Vandaag was Gust Pålssa voor het eerst weer buiten. Hij kwam hinkende uit de schuur, met zijn ene hand zijn broek ophoudend. Hij trok een grimmig gezicht in de zonneschijn en vond het verschrikkelijk zijn dochter te moeten roepen. Zij kwamen op zo'n manier te dicht bij elkaar in de buurt. Maar hij hoefde toch zeker niet lief tegen haar te doen, omdat hij nu gedwongen was haar om hulp te vragen?

Hij ging in de zon op de bank tegen de huiswand zitten en wilde proberen zelf de riem van zijn broek vast te maken. Maar de armstomp was gruwelijk gevoelig.

Een man kwam tegen de helling op over de weiden aanrennen. Hij liep zo hard, dat de slippers van zijn jas achter hem aan wapperden. Toen de man dichterbij kwam, zag Gust Pålssa, dat hij een pistool in de gordel droeg, glimmende knopen op zijn hoed en een tas aan een leren riem over de schouder had. Het was de renbode uit de koopstad. Men zag hem uiterst zelden bij de zaagmolenarbeiders in het Tistedal. Konden zaagmolenarbeiders een brief lezen? Zij hadden hun leven lang niets anders gedaan dan met boomstammen zwoegen. Er was maar één man hier in het dal, die brieven kon lezen, Joachim in de plaggenhut. En dan verder nog een paar anderen, die niet hier woonden, Alv Udda en Bernt Thorkeldszoon.

Een postbode die op weg naar zijn huisje was? Gust Pålssa volgde de man met de ogen. Hij begreep, dat het een boze tijdning moest zijn. Had de Here hem nog niet genoeg beproefd?

De bode bleef voor het stenen tuinmuurtje staan en riep:

'Woont hier de nachtzager Gust Pålssa? Ik heb een onheilstijdning voor hem in mijn tas!'

Op hetzelfde ogenblik dat de bode deze woorden riep, begreep hij het. Zijn dagen als nachtzager waren geteld. Kon hij iets anders verwachten na het antwoord, dat hij de procuratiehouder die

nacht had gegeven? Dit was het ergste van alles, veel erger dan maar één hand te hebben. Was zijn hoofd er maar meteen afgehakt! Op dit ogenblik begreep hij, wat de nachtzager op De Waaghals had gevoeld. Gust Pålso tilde zonder te weten wat hij deed zijn rechterarm op om een floers voor zijn ogen weg te vegen – zijn rechterarm, ja, zonder hand.

‘Dat ben ik,’ antwoordde hij eindelijk en hij probeerde even bars als altijd te doen. Geen mens mocht er iets van merken, dat hij nu naar de galg hinkte om de strik om zijn hals te laten leggen.

‘Hier!’ riep de bode, ‘hier heb je een stuk touw om je broek op te binden! Ha, ha, ha! Jij kunt toch zeker wel een brief lezen, is ’t niet, nachtzager?’ Hij lachte sluw en zat een hele tijd te prutsen om de tas open te krijgen, alles om tijd te winnen. En hij draaide en keerde zich zo, dat de zonnestralen toch vooral vonken lieten schieten uit zijn glimmende pistool. Hij keek maar steeds door de openstaande deur naar binnen, waar Kirsten en haar moeder wol en koehaar zaten te kaarden. De bode meende daar een visioen te zien. Een engel van vlees en bloed. Zelfs hij had nog nooit zo’n schone vrouw gezien. En hij had er al velen aanschouwd. Toen knikte de bode, hij knikte grijnzend. Een scheefstaande, gelige hoektand werd zichtbaar.

Hoe kon het stadsbestuur iemand als hem in zo’n verantwoordelijke betrekking benoemen! Geen kritiek! Nog steeds was in dit beroep niet het uiterlijk maar de geschiktheid het belangrijkste. De bode was ongelooflijk rap ter been en bracht gezwind brieven en boodschappen over.

‘Wat sta je daar toch te treuzelen! Geef hier, wat je voor me in je tas hebt!’

De koerier was een zwetser! Een kletskous. De hellebaardier fronste nors de wenkbrauwen.

‘Je zult die slechte tijding heus nog vroeg genoeg te weten komen, nachtzager! Hier . . .’ de koerier haalde een verzegelde brief te voorschijn en overhandigde hem die met een gewichtige en zelfbewuste uitdrukking op zijn gelaat . . . ‘nu heb je de rest van je leven de tijd om te lezen! Zet je bril maar vast op!’

En zijn tronie ontspande zich weer in een onnozele grijnslach, terwijl hij met grote ogen naar Kirsten stond te kijken. Maar de grijnslach verdween. Een kind op de schoot van die engel in mensengedaante! Een zuigeling! Hij wendde – ook ditmaal – minachtend het hoofd af. Wat vrouwen betrof keek hij heel erg nauw. Ja, hoe had zij er eigenlijk wel uit moeten zien om genade te

vinden in de ogen van die beambte met zijn glimmende pistool aan de gordel, met knopen op de hoed en een tas over de schouder?

Gust Pålса griste hem de brief uit de hand. Het was nu niet het ogenblik om boos te worden met zo'n verzegelde brief, die zijn ondergang behelsde, in de hand. Anders had hij die opschepper misschien over het tuinmuurtje gesmeten.

'Is je dochter getrouwd, nachtzager?'

'Vraag haar dat zelf!'

Dacht de koerier soms, dat Gust Pålса's dochter een maintenee was? Hij moest waarachtig oppassen wat hij zei! Gust had nog steeds één hand over! En de stok! De hellebardier bromde iets, maar het klonk niet van harte. Hij hield de brief tussen zijn knieën en probeerde het waszegel te verbreken. Weer kwam er een floers voor zijn ogen. En er liep iets vochtigs langs zijn neus. Zeker door de warmte hier tegen het huis en in de zon?

Gust Pålса kreeg de brief open. Hij draaide zich om op de bank en keerde de koerier de rug toe. De slungel mocht eens kunnen lezen. Ja, zo zat hij daar dan maar naar de brief te kijken, draaide hem om en om, zat zwaar te denken. Er stonden alleen wat krullen en strepen op getekend met een hand, die vreselijk moest hebben getrild. Als er nu nog een behoorlijk huiskmerk op had gestaan!

De koerier begon het wachten te vervelen. Hij ging op de stoep zitten. Met die zaagmolenarbeider kon je geen gesprek aanknopen. Een wonderlijke kwast, dat zag je aan zijn hele gezicht. De koerier geeuwde, veegde het zweet van zijn voorhoofd. Hij was doornat. Het was een heel eind om van de koopstad hierheen te draven en dan die steile Balkenbrug op! De houtslepers waren hem met hun paarden opzettelijk vlak op zijn hielen gebleven, en hadden schaterlachend tegen hem geroepen: 'Vort, koerier! Vort! Je rent als een loopse hond!' De vuilakken! Hij leunde tegen de deurpost, drukte de hoed in de ogen en sluimerde in. De ratten hadden hem het grootste deel van de nacht uit de slaap gehouden, zij hadden bij hem in bed gewild en hem willen opvreten. In de slaap hield hij een vijfmarkstuk, dat hij van Mette Meng had gekregen, stijf in de hand geklemd. Zij had hem opgedragen te wachten tot de brief was gelezen. Een zonderlinge dame! Hij zou dan zeker wel tot de jongste dag kunnen wachten!

Gust Pålса zat daar in grote zorgen. Hij wist niet wat hij er mee aan moest. Was Alv Udda maar thuis geweest! Maar die zou na wat er tussen hem en Kirsten was gebeurd waarschijnlijk wel nooit meer komen. Hij moest maar proberen naar de profeet te strompelen. Zijn leven hing af van wat er in die brief stond.

Kirsten kwam met het kind op de arm naar buiten. Toen zij langs de koerier liep, scheerde zij hem met haar rok de hoed van het hoofd. Hij werd wakker en greep slaperig naar zijn hoofddeksel. Dit was een belediging van iemand met zijn positie! Het speet hem, dat hij haar had toegeknikt en tegen haar geglimlacht.

Kirsten Gustsdochter Udda had een geheim! Neen, het betrof niet het kind en Bernt Thorkeldszoon! Kon dat nog wel een geheim worden genoemd? Maar zou zij het nu durven verklappen? Vele avonden en nachten had zij voor zichzelf en het kind op de schoorsteen* liggen spellen en lezen en zich in het letters schrijven geoefend. Zij had het kind woorden uit het boek in het oor gefluisterd en zichzelf geleerd ze juist uit te spreken.

‘Lieve!ing,’ had zij gezegd, ‘luister naar wat mama tegen je spreekt. Als je groter bent, zal ik je voorlezen van de engelen en het kindeke Jezus, dat in een kribbe werd geboren. En ik zal je vertellen, mijn lieve, lieve schat, van God, die boven in de hemel woont, waar de flonkerende sterren zijn!’

Kirsten ging naast haar vader zitten en keek naar de brief. Zij had medelijden met hem. Een beetje begrip, een vriendelijk woord van hem, zou alle pijn, die haar kwelde, hebben weggevaagd. Maar haar vader hoorde zeker niet tot de mensen, die vriendelijke woorden konden zeggen. Was er in een arm zaagmolenarbeidersgezin ook wel plaats voor zachtheid en tedere gevoelens? Zij had dikwijls gedacht, dat zij niet zou treuren, wanneer hij zou sterven. Zij had in de eenzame lange winternachten op het eiland in de Femsjø haar vader, haar moeder en haar hele familie allerlei lelijks toegewenst. Maar dat deed zij nu niet langer. Toen haar vader bleek, bebloed en vreselijk toetetakeld in de Hellemolen had gelegen, had zij gevoeld, hoeveel zij ondanks alles van hem hield.

Kirsten nam haar vader de brief uit de hand. Hij liet haar met tegenzin begaan. Nu kwamen zij elkaar weer veel te na. Wat wilde zij trouwens met die brief?

Kirsten Gustsdochter las zwiiggend. Zij hield met haar ene hand het kind vast en had in de andere de brief. Zij las en ze glimlachte verheugd. En zij las de brief nog een keer, schoof toen dichtër naar haar vader toe.

De koerier kwam weer overeind. Ging flink rechtop staan en zette een deskundig, ja, een schriftkundig gezicht. Zou hij zijn eigen naam kunnen lezen? Naar zijn uiterlijk te oordelen waar-

* Slaapplaats boven de haardstee, door middel van een laddertje te bereiken. (vert.)

schijnlijk niet. Hij amuseerde zich en wierp Kirsten een paar snaakse blikken toen. Maar toen gebeurde hier iets, wat zelfs de koerier zijn waardigheid deed vergeten, en de krijgsman en hellebardier met stomme verbazing vervulde. Want daar las zijn dochter langzaam en duidelijk de inhoud van de brief voor. Er stond:

Met Gods bijstand zenden wij u onze vriendelijke en minzame groeten.

Onze beste en bijzonder flinke dienaar en trouwe arbeider Gust Tøllefszoon Pål̄sa, nachtzager op onze Bjelke- en Brockenhuuszaagmolen, brengen wij hiermee ter kennis, dat wij van onze procuratiehouder Bernt Thorkeldszoon hebben vernomen, dat onze beste arbeider een ernstig ongeluk en groot verdriet is overkomen, vermits zijn rechterhand is afgehouden, en dat hij dientengevolge in zeer zorgelijke omstandigheden verkeert.

Derhalve brengen wij te zijner kennis, dat wij ten gevolge van de kwetsuur en het verlies van zijn rechterhand hem voor zijn verpleging en noodzakelijk levensonderhoud een bedrag van 30 rijksdaalders toekennen.

Hem in de hoede van de Almachtige God aanbevelend,
Mette Meng

Gust Pål̄sa had ineengedoken en zowel innerlijk als uiterlijk door verdriet geknakt op de bank gezeten. Nu richtte hij zich op en luisterde. Streek een onzichtbare hand de hardheid weg van het gelaat van de krijgsman? Het kreeg een zachtere, mildere uitdrukking. Zo'n gelukkig ogenblik had hij nog nimmer beleefd. Niet de oude, maar een geheel nieuwe zon wierp haar stralen tot in zijn gemoed. Het was iets onbegrijpelijks. Hij had de bank, de huiswand, de stenen – alle dode dingen – wel willen liefkozen, alleen Marthe en Kirsten niet. Die twee had hij eens met zijn stok bijna dood geslagen. Liefkozen? Durfde hij zijn dochter voortaan nog wel aankijken? Hij had een dochter, die kon lezen! Dat was ook al zoiets onbegrijpelijks. Hij, de krijgsman, moest uit oprechte eerbied een eindje opschuiven, kon niet zo dicht bij haar blijven zitten. Maar – en dat zou men ook wel enigszins een wonder kunnen noemen – zijn hand zocht de hare en drukte die. Schuw, maar oneindig dankbaar bleef hij zitten met de hand van zijn dochter in de zijne.

Waar was de koerier gebleven? Ja, die stond daar nog steeds op

dezelfde plek! Was hij een koerier? Hij was een nul! Hij was aan de kant gezet! Een vrouw uit de arbeidersstand had vandaag vlak voor zijn neus Gotisch schrift gelezen. Hij haalde snel een lederen buidel uit zijn tas, legde die op de bank neer en keerde zich om teneinde heen te gaan, om weg te draven, toen Kirsten hem toeriep te wachten.

‘Jij moet een brief voor Hare Edelheid mee terugnemen,’ zei ze. ‘Ga zolang zitten!’

Kirsten Gustsdochter sprak geen dialect, maar beschaafd Noors. En zij sprak als tegen een ondergeschikte. Jaja, zij had immers altijd al neiging tot grootdoenerij gehad, zoals haar ouders vaak hadden gezegd en waar zij haar standjes en slaag om hadden gegeven. Zij haastte zich naar binnen en gaf het kind aan haar moeder over, klom het trapje naar de slaapstee op, haalde een kistje van berkehout te voorschijn, een kistje, waarvan nog slechts één ander mens het bestaan wist . . . Alv Udda. Dat kistje had een heel andere inhoud dan dat van de waarzegger. In plaats van een vergeelde hand van een dode, een paardekies en een koeietepel bevatte het een ganzepen, een kroes, een paar verbleekte vellen papier en de Heilige Schrift.

Op het trapje staande, vlak onder de zoldering, schreef Kirsten Gustsdochter langzaam met enigszins grote letters en met de in hout gebonden Heilige Schrift als onderlegger haar eerste brief, die de wereld zou worden ingezonden . . . naar een Vrouwe in de koopstad.

Hoogedele en Zeer Voorname en
Weedelgeboren Vrouwe Mette Meng.

Wij armen en laaggeborenen en Uedeles alleronderdanigste dienstwillige schuldige dienaren, aan wie door de koerier uit de koopstad Uedeles goedheid en de grote eer is ten deel gevallen, die Gij mijn vader Gust Tøllefszoon Pålssa hebt bewezen, kunnen Uedele hier op aarde nooit genoeg daarvoor danken.

U nederig en onderdanig eeuwig in Gods goedheid aanbevelend.

Namens onze vader Gust Tøllefszoon Pålssa, nachtzager op Uedeles zaagmolen in het Tistedal.

Kirsten Gustsdochter Pålssa

Zij beijverde zich om het zo goed mogelijk te doen. De vorm had zij ontleend aan een postille van de prest Willas Nielszoon, waar boven sommige hoofdstukken soortgelijke titels stonden.

Ja, zij was al een heel eind gevorderd met haar zelfstudie. Het was een wonderlijk gevoel daar met een brief in de hand te staan, die zijzelf had geschreven en die door een zeer voorname dame zou worden gelezen. Dank zij Alv Udda kon zij dat doen. Zij dacht met weemoed aan hem. In de eenzaamheid op Lilleøen had zij zich vlijtig geoefend. Er was een groot verschil tussen de letters, die zij in de afgelopen winter en die zij nu had geschreven. Zij las nu ook tamelijk vlot zonder nog te hoeven spellen. Zij wilde het echter nog beter kunnen. Zij zou Bernt Thorkeldszoons vrouw worden. Nu behoefde zij het – van vandaag af – ook niet meer voor haar vader en moeder verborgen te houden, dat zij kon lezen en schrijven, en ze zou geen verwijten meer over haar grootdoenerij te horen krijgen! Ook daar wilde zij God voor danken. De brief had, zoals zij wist, beter geschreven kunnen zijn. Zij vergeleek hem met die van Mette Meng. Maar zij had het immers overhaast moeten doen. De koerier stond buiten op de stoep zijn keel te schrapen. Zij haalde een paar schellingen voor de dag, die zij hem zou geven.

De koerier uit de koopstad wist werkelijk niet meer, hoe hij het had. Zijn overdreven opvatting van eigen voortreffelijkheid kreeg een gevoelige knak. Hij, de officiële voetbode van de koopstad, kon niet wat de dochter van een arme zaagmolenarbeider wel kon! Het beslag op zijn pistool blonk nu lang niet meer zo fraai als eerst.

Een diepe buiging makend en zijn hoed met een zwierig gebaar bijna over de grond strijkend nam hij de brief in ontvangst. Hij kon zijn nieuwsgierigheid niet bedwingen om tersluiks even te kijken wat er op stond. Het schrift was beter dan dat van de klerk op het raadhuis. Dat zag hij al met een half oog. Toen zij hem de schellingen gaf, nam hij opnieuw snel in grenzeloze eerbied de hoed van zijn hoofd en zei in een mengsel van platte en beschaafde taal:

‘Schone madame, uw waardevolle brief zal ten spoedigste aan Hare Edelheid worden ter hand gesteld! En heb je soms verder nog wat op je hart?’

Maar Kirsten Gustsdochter had niets meer op het hart, geen dingen, waar een koerier haar bij kon helpen. Of het zou al een korte, schriftelijke groet aan Bernt Thorkeldszoon moeten zijn. Maar nu niet. Misschien zou zij hem op een keer met een echt keurig geschreven brief verrassen. Haar kundigheden moesten hem voorlopig nog maar onbekend zijn.

Zo draafde de koerier de helling weer af, over de kale rotsen en weiden en daarna over de Balkenbrug. Hij rende nu zelfs harder dan goed voor hem was. Een stofwolk dwarrelde achter hem op,

terwijl hij langs de zandweg aan deze zijde van de Tistebrug voortsnelde. Wilde de koerier misschien een extra goede indruk maken? Kirsten Gustsdochter stond hem boven bij het tuinmuurtje na te kijken.

Die dag in het begin van augustus was anders dan alle andere dagen. Nooit zou ze een tweede maal een dag als deze beleven. Haar hart bonsde van vreugde. Zij wist zelf niet, hoe het kwam, niet met zekerheid, maar het was, of zij, na bevroren te zijn geweest, weer tot nieuw leven ontwaakte. De Here zij gedankt en geprezen!

Die namiddag las Kirsten Gustsdochter haar ouders voor uit de Heilige Schrift, terwijl de zon over het dal ter kimme neeg. Zij zaten samen buiten op de bank tegen het huis. Marthe met het kind op schoot, haar blauwgeaderde, door het werk getekende, gevouwen handen om de jongen heengeslagen. Haar gerimpelde gelaat was meer dan ernstig op dit plechtige ogenblik. Gust Pålssa had de handen ook wel willen vouwen. Alles was opeens zo anders geworden, vond hij. De hele wereld. Hij zat er diep over na te denken, of hij misschien zelf innerlijk veranderd was.

Toen Kirsten las van Gods grote en ondoorgrondelijke wijsheid en barmhartigheid, legde Gust Pålssa zijn armstomp en zijn hand tegen elkaar. Dat zou toch eigenlijk wel op hetzelfde neerkomen.

Laat zonlicht stroomde het dal in tot aan het huisje, waar zij zaten. De nachtzager zat, met het hoofd gebogen, in rust. De schaduw van zijn magere gezicht tekende zich scherp af op de huiswand. Zijn lange haren waren zilverwit.

De beide gelieven, Heer Niels Kjeldszoon Stub en Vrouwe Mette Meng, ontmoetten elkaar aan het dejeuner. 's Ochtends vroeg had zij de assistentsraad een boodschap gezonden en hem verzocht zo spoedig mogelijk te komen om haar op een wandelrit te vergezellen. Maar Heer Stub, die voorlopig bij de zuster van zijn verloofde, mevrouw de douanière Dorothea M. Bjørn woonde, waar hij de vertrekken van wijlen de admiraal tot zijn beschikking had, verscheen eerst laat in de voormiddag. Wilde Heer Stub daarmede misschien duidelijk te kennen geven, dat hij de baas en haar toekomstige zelfstandig beslissende echtgenoot was? De twee begroetten elkaar vormelijk en met de gebruikelijke beleefdheidsfrasen.

De assistentsraad was juist uit Christiania teruggekeerd, waar hij een advocatenpraktijk uitoefende. De hemel mocht weten waarom. Wat had een toekomstige industrieel nu aan de studie van de rechtswetenschappen? Heer Stub was overigens een goede vriend van de gevangenen gezette Griffenfeld.

De assistentsraad zag er hier in zijn toekomstige woning even gedistingeerd uit als in zijn kerkbank in de Herberge Christi. Hij leek uiterlijk koel en ongenaakbaar. Rechtsgeleerden zagen er altijd bars uit. En men moest niet vergeten, dat bij de beoordeling van de assistentsraad ook het spreekwoord van de appel en de stam van toepassing was. Hij was de zoon van de krijgsman-prest uit de Hannibalsoorlog, de kolonel en magister Kjeld Stub, wie een oude mede-combattant, ten hoogste verbaasd hem op de preekstoel van de Trinitaskerk te zien staan, een keer had toegevoegd: 'Chilian! Chilian! Wer Teufel hat Dich auf die Kanzel geführt!' De moeder van de assistentsraad, de bisschopsdochter Karen Glostrup, was daarentegen een zachtmoedige en enigszins bedeesde vrouw geweest.

Heer Stub had er niet erg slag van om met een dame te converseren. Hij was wel vriendelijk, maar droog en stijf. Schert-

sende opmerkingen mislukten totaal. Als men naar zijn gelaatsuitdrukking moest oordelen, wist men werkelijk nooit, of men moest lachen of huilen. Zelfs nu, terwijl hij al zijn best deed om zo minzaam mogelijk tegen zijn toekomstige echtgenote te zijn, maakte hij niettemin een hooghartig voorname indruk als een monarch, die zich genadig aan het volke vertoont. Het moest wel heel erg wezen om zo te zijn, een kwelling.

Misschien hadden de zaagmolenarbeiders in het Tistedal wel enigszins gelijk in wat zij zeiden, wanneer zij Heer Stub zagen. Daar komt de keizer aan, zeiden ze. Zouden monarchen en keizers er niet ongeveer zo uitzien?

Mette Meng fixeerde haar verloofde met een schalkse tinteling in haar donkere ogen. Dat hij deze gekunstelde manieren maar nooit kon afleren en natuurlijk doen. Zij, die toch zijn vele goede zijden kende, kon hem juist op dat punt niet begrijpen. Sprak men hem aan, dan steigerde hij als een paard, wierp het hoofd achterover, stond stijf en stram. Zij vergeleek hem onwillekeurig met haar procuratiehouder. Die twee vertoonden enige overeenkomst. Enfin, zij wilde niet te kritisch en veroordelend jegens haar toekomstige echtgenoot zijn. Zij vond het prettig goedgeklede mannen te zien en zij begon:

‘Nu moet je eens luisteren, liefste, ik wil een rijtoer over de heuvels maken en zou graag willen, dat jij mij vergezelt! Ik zou niet weten, hoe lang het wel is geleden, sinds ik voor het laatst uitgereden ben!’

‘Je bent toch, hoop ik, niet van plan een mijlenverre tocht te maken? Als men van Christiania tot hier op een paarderug heeft gezeten, heeft men onvermijdelijk weinig trek om nog weer een rit te maken!’

‘Dat kan ik mij heel goed voorstellen!’ Zij lachte. ‘Maar wat doet men al niet voor zijn verloofde! Denk je, dat je je in mijn gezelschap zult vervelen? De tocht gaat maar tot het Tistedal!’

‘Ben je werkelijk van plan nu zelf de inspectie van de zaagmolens op je te nemen?’ vroeg hij verrast.

‘Geenszins! Dat is jouw taak en die van onze procuratiehouder. Neen, ik heb een heel andere boodschap. Het betreft een brief!’

‘Een brief?’

‘Ja inderdaad! Een keurig geschreven brief! Maar kom, laten we eerst wat eten. Ik heb zolang op je gewacht, dat ik werkelijk honger heb gekregen.’

De Vrouwe opende de vleugeldeuren van de grote eetzaal, nam hem vriendelijk bij de arm en wees hem zijn plaats aan.

De tafel was alleen in het midden gedekt met geajoueerde damasten kleedjes. Het was een eenvoudige maaltijd. Bier in een zilveren kom, een kannetje druiven- en aardbeienwijn naar een recept van Hare Edelheid zelf; verder brood, boter, koude snoek en zalm en een vleesgerecht in bessesap.

Mette Meng bereidde de dranken zelf. Zij placht ze te trekken onder bijvoeging van gagel, geplukt in het Gagelmoeras, en van rosemarijn.

‘Neen maar! Ik zou bijna vergeten je de brief te laten lezen!’ De Vrouwe greep de tafelschel, belde om Konstanze en verzocht haar de brief uit haar boudoir te halen. ‘Het is zo’n interessant geval, dat men bijna geneigd zou zijn te geloven, dat wat de gewone man betreft een nieuw tijdperk is aangebroken. Kijk maar eens hier, mijn beste,’ zei ze, toen Konstanze terugkwam en haar de brief overhandigde, ‘kijk eens, hoe keurig hij is geschreven!’

Zij las de brief voor en overhandigde hem toen aan de assistentsraad, opdat deze hem ook nauwkeuriger zou kunnen bekijken. Onbewogen en met stijf samengeknepen lippen nam hij hem in ontvangst, keek hem vluchtig door en legde hem toen met een onverschillig gezicht weer neer.

‘Welke zekerheid heb je, dat een vrouw uit de arbeidersstand dit heeft geschreven?’ vroeg hij met zijn krakende stem. ‘Jij laat je steeds weer door de onbeduidendste dingen in verrukking brengen!’ Hij haalde een schildpadden doosje te voorschijn en nam een flinke snuif, tipte zich licht met het servet onder de neus en keek haar met een medelijdende blik van terzijde aan. Hij zag er daarbij uit alsof de weelderige allongepruik hem zwaar op het hoofd drukte. Zij keerde zich met een plotselinge beweging naar hem toe.

‘Is deze brief zoiets onbeduidends?’ vroeg zij op verwijtende toon. ‘Jij, als gestudeerd man zou moeten begrijpen, hoeveel moeite en inspanning er schuilt in zo’n keurig gestelde brief van de dochter van een zaagmolenarbeider. Onbeduidend! Ja, iemand als jij, die van zijn kinderjaren af door preceptoren is onderwezen, kan zoiets gemakkelijk zeggen.’

De Vrouwe wond zich op.

De assistentsraad achtte het ogenblik gunstig om te niezen. Hij spreidde het servet over zijn gezicht uit en niesde werkelijk verkwikkend. Hij ging niet nader op haar opmerkingen in. Wat zou hij ook antwoorden? Zijn verloofde had zo haar eigen kijk op de onbemiddelde stand, een kijk, die hij niet kon delen. Zij was overdreven goedig. En haar goedheid werd door de mensen

uitgebuit. Wanneer hij haar daarop wees, antwoordde zij slechts: 'Wat ik doe, doe ik, omdat God het wil!'

'Ik heb bij mijn kamenier eens naar die Kirsten Gustsdochter Udda geïnformeerd,' ging de Vrouwe verder, 'maar zij wist niets naders omtrent haar mede te delen! Bernt Thorkeldszoon zou het mij natuurlijk wel kunnen vertellen, maar ik vermoed dat zij de vrouw van Alv Udda is! Er is hier in deze streken, voor zover ik weet, niemand anders die zo heet!'

De Vrouwe at. En praatte. De assistentsraad deed, zoals het een heer betaamt, natuurlijk zijn best oplettend te zijn. Hij knikte met zijn door de allongebruik bezwaarde hoofd en liet zijn kin in zijn witte plooi kraag rusten, ten teken dat hij luisterde. Maar dat gepraat over de dochter van een zaagmolenarbeider was om bij in slaap te vallen. Pas toen de Vrouwe van het bezoek van de reus in haar boudoir vertelde, spitste hij de oren.

'Stel je voor dat jij zo sterk zou zijn,' lachte ze, 'dan zou je mij iedere dag hoog in de lucht mogen tillen! O, ik krijg al koude rillingen als ik er alleen maar aan denk!'

'Zo, is het zo met jou gesteld,' gaf hij kortweg ten antwoord, zijn mond samenknijpend.

Zij deed of zij het niet merkte en eindigde met een veronderstelling. Indien de dochter van de nachtzager werkelijk de vrouw van Alv Udda was, was dat gedeeltelijk een verklaring voor haar schrijfvaardigheid. De jager en opzichter was immers zelf de schrijfkunst machtig. Bij zijn rekeningen en verantwoording had een brief van hem gelegen, waarin hij de wens te kennen had gegeven zijn dienstverband bij de participanten te beëindigen.

'Wat zegt gij! Wij kunnen die man beslist niet missen!' zei de assistentsraad.

'Zo'n man doet wat hij zelf wil,' antwoordde zij.

Zij bad hardop een dankgebed voor het eten en verzocht hem de knechts order te geven haar rijpaard en een paard voor hemzelf te zadelen. Hij gaf onmiddellijk gehoor aan haar wens en riep de order met zo'n luide stem van de galerij af over de binnenplaats, dat deze door de omringende gebouwen werd weerkaatst. De knecht, die de order in ontvangst nam, grijs slachte. De goede dagen zouden hier nu wel gauw voorbij zijn. Evenals de zaagmolenarbeiders moesten ook de bedienden vaak denken, hoe het toch mogelijk was, dat hun goedge meesteres met iemand als Heer Stub kon willen trouwen.

Ja, waarom ging een dame als Mette Meng eigenlijk hertrouwen? Zij was rijk, verstandig, onafhankelijk. Maar zij zou het

niettemin doen . . . in het voorjaar, wanneer de aarde werd bevrucht en alles tot nieuw leven ontwaakte. Het zou geen huwelijk uit liefde zijn. De warme genegenheid, die zij voor Peter Olauszoon Nordmand had gekoesterd, kwam slechts eenmaal in een mensenleven voor, om bij degene, aan wie ze eenmaal was geschonken, bewaard te blijven. Tussen haar en de assistentsraad was slechts sprake van goede vriendschap. Zij liefkoosden elkaar slechts zelden en dan nog alleen op de gebruikelijke koele wijze, in alle eer en deugd. Zou het ook wel in overeenstemming met het karakter van de assistentsraad zijn, wanneer het anders was geweest? Maar de Vrouwe koesterde in haar hart nog iets anders . . . een stille hoop. Zou haar tweede huwelijk met kinderen gezegend kunnen worden? Vijf van haar beste jaren waren in eenzaamheid en in de weduwenstaat voorbijgegaan.

Toen Mette Meng terugkwam, stelde zij voor over de vestingrotsen en door de bossen van Orød te rijden. Zij droeg een nauwsluitend lijfje, een loshangend jasje, met van achteren een split, een tot op de voeten reikende lange rok en een driekantig hoedje.

Al mocht de assistentsraad een arrogant heer zijn, blind was hij niet. Zijn verloofde was werkelijk zeer bekoorlijk, zag hij. Haar huid had een bruinbleke teint, die aan amber deed denken, zoals haar lange taille aan die van Middeleeuwse slotvrouwen. Hij kon tevreden zijn.

Terwijl zij de poort uitreden, groetten zij Bernt Thorkeldszoon. Hij stond met een grote verzegelde brief in de hand in gesprek met de postmeester te paard. Zij riep hem schertsend toe:

‘Zozo! Woont uw liefste zo ver, dat gij door middel van dikke brieven het contact met haar moet onderhouden?’

Bernt Thorkeldszoon gedroeg zich ditmaal als een lompe boer. Hij vergat te groeten. En hij bleef ook het antwoord schuldig. Dat hij van zo’n onschuldige grapje zo confuus kon raken!

Zodra zij boven waren gekomen, gaf de Vrouwe haar paard de sporen en liet het in galop overgaan. Het was volkomen windstil. Zij genoot er van door die stilte weg te stuiven en zelf de wind te veroorzaken. Hoog en rank zat zij in het zadel, de knieën naar voren gebogen tegen de manen van het paard. Haar lichaam wiegde, als dat van een geoefende rijdster, mee met de bewegingen van het paard. De assistentsraad kwam vlak achter haar aan, maar toen zij op de weg naar de kerk van Idd kwamen, ging zij er als een pijl uit de boog vandoor. Het kostte Heer Stub de grootste moeite haar bij te houden. Hij werd ook boos, toen hij genoodzaakt was

de teugels even strakker aan te trekken en zijn paard in te houden. Waar was zo'n wilde rit goed voor? Toen zij zich in het zadel omwendde en tegen hem wuifde, vond hij niet, dat er iets te wuiven viel. Hij hoestte en niesde in de stofwolken die zij achter zich deed opwarrelen.

Zij reden het bos in. En daarna een poos tussen schaduwrijke berghellingen en langs een beek. Heer Stub bleef vlak naast haar, boog de takken voor haar opzij, trok de varenbladeren uit haar stijgbeugel. Zijn knie streek langs haar been.

Toen liet Mette Meng haar paard stilhouden. Zij waren op een mooi plekje gekomen. Voor hen, tussen witte, slanke berkestammen, golfde een rijk tapijt van bloeiende heide. In kleur en klank klingelden myriaden kleine klokjes. Dat geklingel kon misschien niet door het menselijke oor worden opgevangen, maar het was er toch. De bijen en hommels zouden het wel horen.

'Dit is een heilige plaats,' zei Mette Meng. 'Heb je ooit iets dergelijks gezien?'

En het was ongetwijfeld een schoon plekje op aarde. De zon speelde over het heidetapijt, wonderbaarlijke kleurennuances te voorschijn toverend. Boven dat alles uit verhieven zich luchtige berken met duizenden tintelingen en kleine zilverschijfjes in het loer. Het was of een koppel goudfazanten zijn veren over de heidepollen had afgeschud. Heer Stub trok zijn wenkbrauwen een weinig op, niet zozeer in verrukking over de hem omringende schoonheid, alswel om zijn verloofde. Zij had een uitdrukking op het gelaat, alsof zij zich in de kerk bevond. En zei:

'Ach, konden wijslechts voor een kort ogenblik met volle teugen van de Schepping in al haar schoonheid genieten! Hier is de almachtige God overal vlak bij ons!'

Van Orød reden zij verder door naar het Tistedal. Een geruis als van een zwakke wind klonk door de lucht, van de half uitgedroogde waterval. Uit de grauwe huisjes steeg rook omhoog in de blauwe lucht. Geen zuchtje wind dreef die uiteen. Het gieren van de snijdende zagen klonk hierboven als het geluid van jankende dieren.

Zij kwamen beneden in het Tistedal. De houtslepers op de Tistebrug weken in allerijl met hun ossen en paarden opzij. Nog voor zij haastig hun mutsen hadden kunnen afnemen, waren Hare Edelheid en haar begeleider hen echter al voorbij. Grotelui hadden altijd zo'n verschrikkelijke haast! De mannen knipperden met hun ogen tegen de zon. Nou zou hun wel weer het een en ander boven het hoofd hangen. Was dat de keizer daar niet? Dan zouden

er wel weer onbegrijpelijke plakATEN op de muren van de zaagmolens worden aangeplakt. Ze waren de vorige nog lang niet vergeten.

Mette Meng hield een houtsleper staande. De man reed met een merrie met een gebroken hoef. Zijn ongekamde haren piekten onder zijn slappe hoed met een neergeslagen rand vandaan.

‘Kan hij mij ook zeggen, waar de nachtzager Gust Tøllefszoon Pålso woont?’ vroeg de Vrouwe.

‘Die? O ja! Die woont daarginds op de heuvel!’

De houtsleper schreeuwde luid boven het gedruis van de waterval uit en wees met zijn hand, waarmede hij de teugels vasthield, naar het huisje van de nachtzager.

‘Bedankt voor de inlichtingen,’ zei de Vrouwe.

Zij nam de man eens op. Een lijfeigene! Een slaaf! Zij had diep medelijden met hem en met allen en hun ellende. Wie zou hier echter kunnen helpen? Zij zat hier in al haar voornaamheid hoog te paard, maar om haar heen leefden andere mensen nederig en in slaafse gehoorzaamheid zwoegend voor hun dagelijkse brood, medezusters en medebroeders. Met deze baardige en barrevoets gaande zaagmolenarbeiders zou zij eenmaal in de hemelse zalen aan een en dezelfde tafel zitten. Zou hij wellicht een plaats aangewezen krijgen dicht bij de Zoon en Vader dan zijzelf? Zij haalde een markstuk uit de fluwelen tas aan haar gordel te voorschijn.

‘Luister eens, man! Geloofst hij aan God?’

‘Hmmm! Ik zou zeggen van ja!’

Hij glimlachte in zijn baard, al had hij wel in een luide schaterlach willen uitbarsten. Zijn ontstoken ogen gingen helemaal dicht van onbedwingbare lachlust. Toen Mette Meng hem het markstuk toereikte, veegde hij eerst zijn hand achter aan zijn broek af alvorens het aan te nemen. Heer Stub ging nog rechter in het zadel zitten. Steeds vaker ergerde hij zich aan de onbedachtzaamheid van zijn verloofde. Nu had zij hem ook nog gevraagd een akte op te stellen, een legaat aan de armen van het Tistedal en de koopstad. Min of meer boos reed hij door. Hij wilde, nu hij hier toch was, de zaagmolens bezichtigen, zei hij kortaf. Men moest toch zijn waardigheid hooghouden!

Vrouwe Mette Meng steeg van het paard, leidde het aan de toom de hellingen en de kale rotsen op naar het huisje van de nachtzager. Zij hield haar tot op de voeten reikende zware rok over de arm geslagen.

Toen zij door de opening in het tuinmuurtje het erf opging,

kwam Kirsten Gustsdochter haar tegemoet. Ja, daar stond Kirsten en zij was het eerste ogenblik volkomen in de war. Hare Edelheid hier bij hen! Had zij niet als aan de grond genageld gestaan, dan zou zij net als haar vader het slaapkamertje zijn binnengevlucht. Haar moeder deed ook al zo vreemd ontroerd en zenuwachtig, toen de Vrouwe het huisje binnentrad. Zij liet zich met het kind van haar dochter op haar schoot op de stenen rand van de haardstee zakken en maakte zich zo klein mogelijk om maar niet opgemerkt te worden. Wanneer was het ooit gebeurd, dat een zo hooggeborene bij eenvoudige lieden en in een nederig huisje als het hunne was binnengetreden? Was er misschien iets niet in orde met haar man en de dertig rijksdaalders? Op dat ogenblik vergat zij, wat zij had horen beweren omtrent de vrijgevigheid van Hare Edelheid en over haar bezoeken in de huisjes van de armen. Kirsten daarentegen had het verontrustende gevoel, dat het bezoek háár gold. En dat zou haar ook zeer spoedig duidelijk worden. Haar leven lang zou zij deze dag in augustus niet vergeten. Het was een vreselijke dag. En een goede dag. Zelfs in angst en beven voelt men soms het geluk.

Vrouwe Mette Meng groette haar buitengewoon vriendelijk. Vroeg, of zij Kirsten Gustsdochter was. Staarde haar pijnlijk lang aan. Verzocht haar zelfs in de volle zon te gaan staan, opdat zij haar grondig van alle kanten kon bekijken. Dat was nu eenmaal zo de gewoonte van Hare Edelheid, wanneer zij dat nodig oordeelde. Had zij niet ook zo om de reus heengelopen om hem van alle kanten te bekijken?

‘Ga daar eens staan,’ zei ze en ze legde haar handen op Kirstens schouders. Toen trad zij een paar passen achteruit en bekeek haar, zoals een schilder zijn model bekijkt. En na een poosje zei ze:

‘Weet gij wel, jonge vrouw, dat gij een buitengemene schoonheid zijt? Kom, kom, gij hoeft niet te blozen en u iets van mijn woorden aan te trekken! Laten wij daar op de bank gaan zitten, dan kunnen wij samen eens praten.’ En zij nam Kirsten bij de hand en trok haar mee. Met die gebiedende Vrouwe zo vlak bij haar voelde Kirsten zich nog veel minder op haar gemak. Eindelijk gaf zij stamelend antwoord, toen de Vrouwe haar vroeg, of zij de vrouw van de reus Alv Udda was.

Zag de Vrouwe, hoe dwaas verschrikt Kirsten Gustsdochter was? In plaats van over Alv Udda, Kirstens huwelijk en de brieven te spreken, begon zij over bloemen, over rozen. Zij noemde de namen van al de wilde bloemen langs het tuinmuurtje. En zij vertelde van haar eigen tuin, van al haar rozenperken. De hele

zomer door had zij de perken elke dag rijkelijk moeten begieten, opdat de fraaie rozen niet al te snel zouden verwelken.

‘Bloemen en rozestruiken zijn de wonderen van het stof der aarde,’ zei de Vrouwe op een toon, of zij woorden uit de bijbel aanhaalde. ‘Hebt ge daar wel eens over nagedacht, Kirsten? Kijk naar de aarde en die zal je leren, die is vol van kennis des Heren,’ aldus citeerde zij de bijbel. De Vrouwe wees met een handgebaar naar waar de veldbloemen groeiden. ‘Gelooft gij, dat een mens met al zijn wijsheid in staat zou zijn om iets dergelijks uit een zwarte aardklont te voorschijn te toveren?’ Toen glimlachte ze en vervolgde:

‘Wanneer ik over bloemen spreek, moet gij weten, begin ik altijd te dwepen.’ Plotseling stapte zij van dit onderwerp af en zei: ‘Gij zijt dus de vrouw van onze opzichter! Ik had mij je werkelijk heel anders voorgesteld! Gij zijt immers zo sierlijk en tenger als een van de gratiën, terwijl je echtgenoot daarentegen wel een beer gelijkt! Gij zijt er zeker trots op zo’n geweldig grote en sterke man te hebben?’

Waarom sprak de Vrouwe Kirsten Gustsdochter met gij aan? Gebood de keurig geschreven brief haar dit te doen? De goede Vrouwe kreeg geen antwoord op haar vraag. Zij zag echter wel, hoe de jonge vrouw, haar handen in haar schoot wringend, zich nerveus op de lippen beet.

‘Ik ben u komen opzoeken naar aanleiding van de brief, die gij mij met de koerier uit de koopstad hebt gezonden,’ zei de Vrouwe ongekunsteld. ‘Ik zou in de eerste plaats graag van u willen weten, hoe gij u de juiste kennis omtrent de vorm van een brief hebt eigen gemaakt en wie u schrijven heeft geleerd. Ik vermoed,’ ging zij verder, ‘dat gij noch van een preceptor noch van een rector les hebt gehad. Vertelt gij mij dus nu eens, hoe gij die kunst hebt geleerd!’

Kirsten Gustsdochter raapte al haar moed bijeen. Tranen zouden hier ongetwijfeld niet helpen. Heel bedeesd vertelde zij, hoe zij het eerste onderricht van haar man had gehad. Op de lange herfst- en winteravonden op Lilleøen had zij de postille en de Heilige Schrift gespeld en zich verder geoefend om haar kennis van de letters en de geschreven taal uit te breiden. Daarna had zij geprobeerd de letters ook te gaan schrijven, eerst de hoofdletters en vervolgens de kleine letters.

Zo was zij dan eindelijk zover gekomen als zij nu was, heel simpel.

Kirsten Gustsdochter Udda boog zich voorover om haar gelaat te verbergen en stamelde in uiterste radeloosheid:

‘Maar als ik verkeerd heb gedaan met die brief, die ik u namens mijn vader Gust Pålssa heb gezonden, dan bid ik u duizendmaal het mij te vergeven.’

Nu kon zij nog slechts met moeite haar tranen inhouden.

Hare Edelheid zat zwijgend licht voorovergebogen op de bank, alsof zij luisterde naar een interessant verhaal. Er lag een weemoedige trek op haar gelaat. En haar blik was gevestigd op de hemelsblauwe, verre bergruggen aan gindse zijde van de grens. Het kon ook wel zijn, dat de Vrouwe alleen maar naar de lucht aan de verre horizon keek. Een merkwaardig ogenblik! Zij zweeg, de hooggeboren Vrouwe! Hier aan haar zijde zat een jonge vrouw uit de gewone stand nederig en angstig van haar zelfstudie te vertellen. Al die kennis had zij zich eigen gemaakt uit de postille . . . Gods woord! Prachtig! De vrouw van de reus had haar een hemelse getuigenis gegeven.

Mette Meng drukte Kirsten de hand. Zij keerde zich helemaal naar haar toe en riep op hartelijke toon uit:

‘Hoe kunt gij zoiets zeggen! Gij hebt waarlijk niets misdreven! Het strekt u tot eer en het valt geenszins in u te misprijzen, dat gij u dit alles in eenzame uren hebt kunnen eigen maken. Ik voel mijzelf op dit ogenblik beschaamd. Weet, dat gij een gelukkig mens zijt!’

De innerlijke onrust, die zich van Kirsten Gustsdochter had meester gemaakt, en nu daarbij nog het ernstige gelaat en de ernstige toon van de Vrouwe deden haar plotseling in schreien uitbarsten. Met haar vrije hand veegde zij haar tranen af, die maar bleven vloeien. Ja, en dat schreien van Kirsten Gustsdochter was zo zinloos. Maandenlang had zij geschreid van verlangen, van liefde en om al het ongeluk, dat haar had getroffen. Nu schreide zij, omdat een vriendelijke Vrouwe hier met haar zat te praten en het zo goed met haar meende. Nu schreide zij om een brief, die zij had geschreven. Ja, het zou zeker niet lang meer duren, of zij schreide om alles.

‘Waarom zijt gij toch zo ontdaan?’ vroeg Mette Meng deelnemend. ‘Ik begrijp, dat gij wel zeer bedroefd moet zijn.’

Al dadelijk toen zij door het hekje in het tuinmuurtje het erf opkwam, had de jeugdige echtgenote van de reus een sympathieke indruk op haar gemaakt. Zij was zo tenger gebouwd, zo nederig van gemoed. Zij had zo’n zachtmoedig hart. En was Gods hemel zo nabij. Zoveel mensenkennis had de goede en godvruchtige Vrouwe wel, dat zij begreep, dat er hier iets niet was, wat er wel behoorde te zijn. Had zij het misschien bij het rechte eind, wanneer

zij moest denken, hoe slecht die forsgebouwde, geweldig sterke bosloper en dat tengere vrouwtje als echtgenoten bij elkaar pasten? Wilde die jonge vrouw haar maar in vertrouwen nemen! Zij bewaarde in de geheime kamers van haar hart vertrouwelijke mededelingen van zoveel mensen.

‘Ik weet niet, wat mij scheelt,’ snikte Kirsten en wenste in stilte, dat zij maar dood was.

‘Hebt gij misschien een droef verlangen naar God?’

‘Ik weet het niet!’

‘Dan is er zeker iets, waardoor gij u ongelukkig voelt. Kunt gij mij dat niet vertellen, opdat ik u misschien kan helpen?’

Met moederlijke tederheid streelde Mette Meng haar hand.

Toen gebeurde er iets onverwachts. Kirsten sprong op van de bank, sloeg de handen voor het gezicht en begon luid te schreien.

De Vrouwestond eveneens op, streek haar teder over haar wang en zei zacht en troostend als was zij Oline Løkengen:

‘Kom, kom, gij moet niet zo schreien! Schenk mij gerust uw vertrouwen, alstublieft. Wij zijn allen mensen en hebben, zolang wij hier op aarde moeten zijn, behoefte aan hulp van andere mensen. Wat drukt u zo terneer?’

‘Neen, neen, dat moet gij mij niet vragen, goede Vrouwe! Ik kan u daar toch geen antwoord op geven! Ik kan het niet! O . . . o . . . ik kan maar beter weggaan!’

‘Ik geloof, dat gij onder een groot verdriet gebukt gaat,’ zei Vrouwe Mette Meng zacht. ‘Ik zal u niet langer met mijn vragen lastig vallen. Maar’ – en de Vrouwe keek haar met een open blik aan – ‘wilt gij mij iets beloven en dat doen ook? Namelijk dit, dat gij bij mij zult komen, wanneer gij daartoe behoefte gevoelt en geen raad meer weet?’

Zij stak haar de hand toe.

Toen, terwijl zij daar samen stonden en elkaar bij de hand hielden, gebeurde er weer iets onverwachts. Marthe trad met de kleine op haar arm naar buiten op de stoep. Het zonlicht viel recht op haar en het kind. Er lag een angstige uitdrukking op haar gelaat. Mette Meng liet Kirstens hand los en strekte de armen uit.

‘Geef het mij een poosje,’ vroeg ze. ‘Laat ik het ook even in mijn armen houden.’

Zij kreeg het kind en ging weer op de bank zitten, heel voorzichtig alsof zij bang was dat er iets zou breken.

‘Zo jong en toch al een hele kerel,’ zei ze glimlachend, spelend met haar vinger onder de kin van de kleine langs strijkend. ‘Wat een rijkdom hebt gij hier ontvangen, Kirsten Udda! En wat is het

een knap kereltje! Donker haar en donkere ogen! Wat een schat! Maar hij lijkt anders helemaal niet op u! Gij zijt immers zo blond als een zomerdag. Neen, maar mijn beste' – de Vrouwe dacht aan Alv Udda – 'uw man is immers ook blond, rossig.' Zij glimlachte en speelde toen weer met het kind, dat lag te spartelen van welbehagen. Zij zuchtte. 'Zo'n groot geluk is mij in mijn leven nimmer beschoren geweest! Jarenlang heb ik God er om gebeden! Wees daarom de Almachtige dankbaar, dat hij u een man en een kind heeft geschonken! Dat vergeet gij toch zeker nimmer, mijn beste Kirsten?'

Nu boog Kirsten Gustsdochter opnieuw beschaamd het hoofd. En naar adem hijgend en zonder te bedenken, wat zij zei, barstte zij uit:

'Ik kan God niet danken voor een man en een kind! Ik kan het niet . . . want het is . . .'

Haar gemoed was zo heftig bewogen, dat zij zich niet langer kon beheersen; zij vluchtte naar de keuken, waar zij zich op de slaapbank liet neervallen.

Mette Meng keek op. De trilling bij haar linkeroog was nu heel duidelijk zichtbaar. En er kwam een uitdrukking van diepe ernst op haar gelaat.

'Wilt zij zich hier even naast mij zetten,' gebood zij Marthe, met een hoofdknik naar de bank wijzend en met het kind wat opschuivend. Klein en dik, het gelaat getekend door ouderdom en de zorg van de jaren, stond Marthe op de stoep, zich geen raad wetend. Zij had het gesprek tussen die twee gehoord, de vraag van Hare Edelheid en Kirstens antwoord verstaan en haar tranen gezien. Wat moest de strenge Vrouwe wel denken? Marthe ging bedrukt op het uiterste puntje van de bank zitten.

'Is haar dochter ziek?' De vraag van de Vrouwe klonk zo, dat zij er wel op moest antwoorden.

'Kirsten is een beetje vreemd geworden, sinds zij getrouwd is, Uwe Edelheid,' gaf Marthe bijna onhoorbaar ten antwoord.

'Is haar man niet goed voor haar?'

'O ja, hij is juist erg goed voor haar geweest! Hij is voor ons allemaal nooit anders dan goed geweest,' antwoordde Marthe.

'Dan voelt zij zich dus niet gelukkig in haar huwelijk. Is dat zo?' vroeg de Vrouwe. Het kostte altijd veel moeite om van de mensen uit het Tistedal iets te weten te komen. Er moesten wel duizend vragen worden gesteld.

'Ja, dat is zo,' antwoordde Marthe kalm.

Zij zat even te spelen met een losse draad aan haar rok. Zij

herinnerde zich opeens zo heel goed, wat haar dochter de vorige winter tegen haar gezegd had, toen zij haar in haar ongelukkige toestand had geslagen en te weten was gekomen, hoe het met haar was gesteld. Ik vind, dat jij, die meegeholpen hebt om mij met Alv Udda te doen trouwen, mij nu ook weer uit de ellende moet helpen, had Kirsten gezegd. Het was een gerechtvaardigde aanklacht geweest. Zou zij haar dochter op de een of andere manier kunnen helpen, nu – nu op dit ogenblik?

‘Ik kan het eigenlijk zo goed begrijpen,’ zei de Vrouwe, en dacht weer aan de forsgebouwde, haveloos geklede man in haar boudoir. Niet dat zij daarom iets op hem tegen had. Onvervaarde en sterke mannen bewonderde zij. Maar hier was de tegenstelling al te groot. Zij begreep eigenlijk niet, hoe dit huwelijk ooit tot stand had kunnen komen. Maar wat wist zij, als buitenstaander, daarvan? Er zouden ongetwijfeld ook wel mensen zijn, die de verhouding tussen haar en de assistentsraad als een paskwil beschouwden.

‘Waarom is zij dan met de reus getrouwd?’ vroeg zij Marthe. De vraag kwam haar als vanzelf over de lippen.

Er ging een schok door Marthes oude lichaam. Zij had het gevoel, of zij in een ijzeren greep op de bank werd neergedrukt. Nu moest zij verantwoording van haar misdaad afleggen en haar schuld bekennen. Haar dagen en nachten waren na de gebeurtenissen met haar dochter vol wroeging geweest. Een onuitsprekelijke moeheid besloep haar. Zij antwoordde:

‘Dat is onze grote schuld, de schuld van Gust en mij, geweest!’

‘Zij bedoelt dat zij en haar man Kirsten daartoe hebben gedwongen? Al kunt gij daarvoor dan niet volgens de huwelijks-wetten door mensen worden veroordeeld, God zal u er om veroordelen! Welk een zonde hebt gij begaan! En hoe heeft zij als moeder zo hard kunnen zijn!’

‘Ik begrijp het zelf niet,’ fluisterde Marthe met een trilling om haar gerimpelde mond. ‘Het leven is altijd hard voor ons geweest en daardoor word je zelf op den duur misschien ook wel hard!’

‘Het leven wordt geenszins lichter te dragen door anderen schade te berokkenen naar lichaam en ziel,’ zei Vrouwe Mette Meng streng. Er kwamen rimpeltjes tussen haar wenkbrauwen.

‘Ik heb de waarheid van die woorden leren begrijpen,’ antwoordde Marthe.

Zij moest met haar duim iets uit haar ooghoeken wegvegen.

‘Hoe zo?’ vroeg de Vrouwe.

‘Kirsten woont nu bij ons thuis en Alv is waarschijnlijk voorgoed de bossen ingetrokken!’

Hare Edelheid zat naar het allerliefste kindje te kijken zonder het eigenlijk te zien. Haar vermoeden was dus juist gebleken. De sombere neerslachtigheid van de reus, zijn wens om ontslag uit zijn dienst bij de participanten . . . hier was de oorzaak! Arme man! dacht zij. En arme jonge vrouw! Geen wonder, dat Kirsten Gustsdochter Udda was beginnen te schreien en helemaal van streek was geraakt door de vragen, die zij haar had gesteld. En hier zat zij met het kind van het ongelukkige echtpaar op haar schoot. Zij had nog nooit zo’n mooi kindje gezien. O, welk een misdaad en zonde was hier begaan! Toen kwam nog een vraag – de noodlottige – ingegeven uit bezorgdheid en sympathie voor de gewone stand. Ze vroeg:

‘En waar leven Kirsten en haar kind nu van? Werkt zij op een van de zaagmolens?’ Toen zweeg Marthe Severinsdochter Pålssa. Het lot van verscheidene mensen lag nu in haar trillende hand.

‘Wil zij mij daar geen antwoord op geven?’ vroeg de Vrouwe.

‘Ik kan Uwe Edelheid daar wel antwoord op geven,’ fluisterde Marthe, naar adem hijgend, ‘maar . . . het is zo moeilijk.’

Zij keek op en haar ogen dwaalden in het rond, alsof zij ergens hulp zocht, misschien van haar dochter of haar man. Maar nergens was hulp in aantocht. Zij was immers maar een zwakke, kromgebogen oude vrouw, waar niemand acht op sloeg, trillend over haar hele lichaam en met een jammerlijk piepende borst, wanneer zij fluisterend een paar woorden probeerde te zeggen.

‘Ik kan u daar wel op antwoorden, goede Vrouwe, als gij . . . als gij mij wilt beloven, dat niemand er enig nadeel van zal ondervinden!’

‘Dat ben ik onmiddellijk bereid u te beloven,’ antwoordde Mette Meng vol vertrouwen. ‘Ik wil in geen geval de oorzaak zijn van nog meer leed dan er al is!’

Toen fluisterde Marthe, het hoofd gebogen naar haar schoot en haar gerimpelde handen:

‘Kirsten en het kind worden door Bernt Thorkeldssoon onderhouden, want het kind daar op uw schoot is van hem!’

Nu was het onmogelijke gezegd. God geve, dat Kirsten, Bernt en Alv er geen nadeel van zouden ondervinden!

Vrouwe Mette Mengs ogen sloten zich. Zij zeeg zwaar achterover tegen de huiswand. Een vreselijke bleekheid overtoog haar gelaat. Haar lippen werden blauw en bloedeloos, en zij bracht haar hand naar haar halskraag om deze los te maken. Met uiterste

wilsinspanning wist zij te voorkomen, dat zij in onmacht viel, en ze zei zonder de ogen te openen:

‘Neem het kind van mij over, vrouw! Ik word opeens zo duizelig!’ Zo bleef zij zitten, roerloos, in dezelfde houding, het hoofd achterovergebogen en met een vinger onder de stijve, hoge halsboord geschoven. Zij steunde zacht. Nu sloeg de droefenis neer in haar hart gelijk de winterstorm in een verlaten huis. Hoe eenzaam voelde zij zich plotseling. Bernt Thorkeldszoon, haar protégé, haar heimelijke trots, had deze schandelijke, lafhartige daad gepleegd. Een snelle en diepe ademhaling deed de kleur weer op haar gelaat terugkeren. Zij opende de ogen, moe, zwaar. Het eerste wat zij zag, was een oude, gerimpelde vrouw, die op eerbiedige afstand met een beker koud water klaarstond om haar die te geven. Zij trok haar lange handschoenen uit, greep begerig naar de beker en dronk.

‘Ik was bijna flauwgevallen,’ zuchtte ze en ze verzocht Marthe toen haar dochter te vragen in de kamer te komen. ‘Ik wil haar graag spreken,’ zei ze. – ‘Alleen.’

Het werd een langdurig bezoek, dat Mette Meng in het huisje van Gust Pålssa aflegde. Kirsten Gustsdochter kwam eindelijk weer wat tot zichzelf. Aangezien de vriendelijke Vrouwe nu alles wist, durfde zij ook te antwoorden op de vragen, die deze haar opnieuw stelde. Ja, zij stortte zelfs haar hart voor de Vrouwe uit en vertelde van haar verdriet, van het verzoek om echtscheiding van Alv Udda, Bernt Thorkeldszoon, de proost. Toen Kirsten Gustsdochter in alle schuchterheid van de verhouding tussen haar en Bernt Thorkeldszoon vertelde – van haar wanhoop, toen zij had ontdekt, dat zij als de vrouw van Alv Udda een kind van Bernt onder het hart droeg – sprong Vrouwe Mette Meng op van de bank en riep uit:

‘Wel, wel! God zegene u voor deze woorden, Kirsten Gustsdochter! Daarmede hebt gij de zwaarste druk van mijn hart weggenomen!’ Zij zweeg een ogenblik en zei toen peinzend: ‘Het was wegens de door onverstandige mensen opgelegde dwang immers uitgesloten voor u, dat gij met de vader van uw kind zoudt kunnen trouwen! Gij en Bernt dragen eigenlijk nog de minste schuld. Zowel gij als ik zouden blij zijn geweest, als het niet was gebeurd!’ Wat Mette Meng met deze laatste woorden bedoelde, begreep Kirsten Gustsdochter in het geheel niet.

De Vrouwe begon voor Kirsten op en neer te lopen, als zocht zij naar iets wat zij had verloren. En terwijl zij maar steeds op en neer bleef lopen, zei ze:

‘Hoort gij het, ongelukkige! Er zal hier, zowaar ik het u zeg, gedoopt worden en ikzelf zal de peet van het kind zijn!’ Zij bleef staan, maar zij keek Kirsten niet aan. ‘Weet gij al, hoe het kind zal heten? Neen, dat kunt gij immers niet weten!’ Zij begon weer op en neer te lopen. ‘Het zal een heel gewone naam hebben.’

Als met een schok bleef zij opnieuw voor Kirsten staan. En nu keek zij haar aan, glimlachend, opgeruimd, stralend. ‘Gij vindt het toch zeker wel prettig mij als peet te hebben? Kijk mij eens aan!’

Mette Meng dwong haar op te kijken.

‘Ik dank u!’ stamelde Kirsten. ‘Wanneer gij zo vriendelijk wilt zijn!’

Kwam het door het vertrouwen, dat zij de Vrouwe had geschonken, dat deze zich nu weer van een geheel andere kant deed kennen? Mette Meng bleef nog een hele tijd in het huisje van de nachtzager. Zij ging zowel binnen als buiten alles bekijken. En zij nam op de slaapbank plaats en verzocht Marthe er voor te zorgen, dat zij wat te eten kreeg. Ook toen wist Marthe zich geen raad. Tot zij eindelijk de tafel maar ging dekken met wat zij had.

‘Ik kom nog weer terug,’ zei de Vrouwe onder het eten, ‘en breng dan een groot aantal gasten mee!’

Tja, wie kon er nu wijs worden uit de grotelui!

En de arme Gust Pålssa, die in het kabinetje was weggekropen, moest ook voor de dag komen.

‘Wat ziet het er hier allemaal keurig uit,’ zei de Vrouwe.

Zij opende zelf de deur naar het kamertje om daar ook een kijkje te nemen. Toen zij de nachtzager met zijn geblesseerde arm op de rand van het bed zag zitten, had zij diep medelijden met hem. Zij beloofde hem, dat hij op de Brockenhuuszaagmolen zou mogen blijven werken, zelfs al was het hoogst twijfelachtig, of hij er als nachtzager nog iets van terecht zou brengen.

‘Wanneer hij weer helemaal beter is, moet hij zich bij mij komen melden,’ zei de Vrouwe. ‘Neen, geen dank,’ voegde zij eraan toe, toen Gust Pålssa een paar woorden stamelde over de grote en onbegrijpelijke weldaad, die zij hem daarmee bewees. ‘Dank God en wees voortaan vriendelijk tegen Kirsten. En maak weer goed, wat gij beiden jegens haar hebt misdaan!’

Over het geheel genomen had het bezoek van Hare Edelheid zowel in het huisje als bij de daarin wonende mensen de nodige opschudding veroorzaakt.

Mette Meng reed de hellingen weer af en over de Balkenbrug. Zij reed langzaam. Heer Stub zag zij nergens meer. Die was, zoals zij begreep, al lang naar huis gereden.

De houtslepers op de Balkenbrug legden eens extra de zweep over de paarden en waren razend druk aan het werk, toen de Vrouwe langs hen reed. Waarom gaf zij de houtslepers geen scherpe terechtwijzing om hun wrede behandeling van de dieren? Toen zij uit het gezicht was verdwenen, gingen zij er een hele poos bij zitten. En er een praatje bij maken.

Hare Edelheid was genoodzaakt haar paard te doen stilhouden. Er was eensklaps zo'n drukte op de brug. De klokken van alle zaagmolens begonnen te luiden. De klanken bleven galmend in de lucht hangen. Wanneer deze klokken eens op verschillende toonhoogte afgestemd waren geweest, hoe mooi zou het dan hebben geklonken. Op haar reizen door vreemde landen had zij klokkenspielen gehoord. Slavernij en klokkenspel? Alleen zij, die niet tot de gewone man behoorden, konden in hun doofheid en verblindingszoiets denken.

Over al de bruggen, naar en van de zaagmolens, sjokten mannen en vrouwen. Zij bleef zitten om naar al deze mensen – allen als naar één model gesneden – te kijken.

De klokken hielden op met luiden. In plaats daarvan was de lucht nu vervuld van een gierend geknars en gehuil, dat iemand door merg en been ging en het bloed in de aderen kon doen verstijven. Zij wist, dat het de dagzagers waren, die nu op alle zagerijen tegelijk met het vijlen van de grofgetande zagen begonnen. De harmonie van de slavernij!

En onder dit gierend gehuil sjokten de zaagmolenarbeiders met hun hoofddeksels in de hand langs haar heen.

Daar kwam een magere, slecht uitzierende vrouw voorovergebogen de Helleheuvel op. Zij droeg een meisje met lange armen en benen op haar rug. De rok hing in flarden om de breed uitstaande heupen van de vrouw. De zaagmolenarbeidster keek een andere kant uit, toen zij langs Mette Meng wilde lopen. Was het meisje verongelukt? Zij hing als levenloos op de rug van de vrouw. Haar armen en benen bungelden heen en weer. Haar hoofd hing slap met de mond wijd open omlaag. Het was een afschuwelijk gezicht. Mette Meng had het gevoel, of in haar borst iets samengesnoerd werd.

‘Blijf eens staan, vrouw! Is haar kind iets overkomen?’

Zij begreep, dat het een moeder met haar dochter was.

En de vrouw bleef hijgend staan en leunde tegen de afbrokkelende, half vergane leuning van de brug.

‘Het kind is zo moe. Ze slaapt!’

‘Wie is zij, vrouw?’

‘Ik ben Soffia Va,’ antwoordde de vrouw zonder op te kijken.

Het meisje hing zwaar op haar voorovergebogen lichaam.

‘Op welke zaagmolen werkt gij beiden?’

‘Wij werken op de Hellemolen. Wij zijn daar nog maar kort!’

Soffia was gedwongen stil te blijven staan. Zij dreigde bijna te bezwijken onder het gewicht van het meisje. Zij versperde ook de weg voor de houtslepers, zij en de voorname Vrouwe te paard. Als zij het meisje maar niet wakker hoefde te maken. Het kind was nog jong en zwak en had behoefte om de tijd dat zij niet werkte zoveel mogelijk te slapen. En wie sliep, at bovendien niet.

‘En Soffia’s man, is die hier?’

De Vrouwe zag om zich heen, of zij de man misschien ook onder de verbaasd toekijkende arbeiders kon ontdekken.

‘Peter is kortgeleden gestorven,’ steunde Soffia. ‘Alleen Thomine en ik kunnen maar werken. Mijn andere kinderen zijn nog te klein!’ Haar benen beefden en trilden onder haar van het staan in die ingespannen houding. Had zij zich nog maar kunnen oprichten, maar dan zou zij Thomine wakker moeten maken. Als zij eens heel voorzichtig op de knieën ging liggen? Hare Edelheid zou haar waarschijnlijk toch niet zo dadelijk weer laten verdergaan. Zulke voorname lui willen altijd meer weten dan waar een verstandig mens een antwoord op kon geven.

Vrouwe Mette Meng begreep het. Opnieuw zag zij de schreeuwende nood. De duistere poort van de slavernij werd wagenwijd opengeworpen. Zij wierp een blik in een donkere en trieste wereld, waar de mensen moesten vechten voor hun brood, hun dagelijks brood. Gods beloften aan de mensen – hoe zouden die ooit voor hen in vervulling kunnen gaan? Angst en twijfel maakten zich van haar meester. Haar hart zuchtte: Erbarm u, o God! Erbarm u over de mensen!

Zij sprong van het paard. Koortsachtig zocht zij in de haveloze rok van de zaagmolenarbeidster naar een zak, vond die eindelijk en ledigde er haastig de inhoud van haar geldtasje in. Zij zei:

‘Zij werkt dus op mijn zagerij, vrouw! Hier is een geringe gave!’ Zij steeg weer te paard en reed snel weg, als vluchtte zij voor een groot en dreigend gevaar.

Nog eenmaal liet zij haar paard stilhouden. Toen zij langs het Vlasakkerpad reed, hoorde zij in het berkenbos boven zich gekraak. Zij keek op. Boven op de helling, tussen tengere berke-stammen, zag zij een man staan, een grijsaard met een lange baard, een herdersstaf en in een tot op de voeten reikend gewaad.

De grijsaard stond midden in de volle zon met strakke ogen naar

haar te kijken. Zij wilde iets roepen, toen hij zijn opgeheven hand, waarin hij een kruis van berketakken hield, naar haar uitstreekte. En zij hoorde zijn stem, die zei:

‘Zalig zijn degenen, die zich bekommeren om het lot van de armen, hen zal de Here helpen in dagen van tegenspoed!’

Het paard liep door. Zij trok aan de teugel om het te doen stilhouden. Toen zij weer opkeek was de grijsaard verdwenen. Peinzend reed zij verder. Had de zon haar verblind en de gestalte van een profeet uit de bijbel opgeroepen? Zij wist, dat dit niet zo was. De grijsaard met zijn witte baard had verleden jaar bij het tumult tijdens de kerkdienst in de Herberge Christi voor de prest gestaan.

In de daaropvolgende nacht brandde er licht in het boudoir van Hare Edelheid. Bernt Thorkeldszoon zag het uit zijn kamer in het pakhuis. Hij lag slapeloos door het open raam naar buiten te staren. De schaduw van de gestalte van de Vrouwe bewoog zich daarboven heen en weer tussen de grote ramen. Hij kon zich niet herinneren haar ooit eerder 's nachts zo rusteloos op en neer te hebben zien lopen. Ja toch, eenmaal eerder! Hij herinnerde zich, hoe zij vijf jaar geleden even rusteloos als in deze nacht in haar kamer op en neer had gelopen. Dat was, toen haar man, Peter Olauszoon Nordmand, stierf.

Vandaag had hij eindelijk het verzoek om echtscheiding met de koerier van de koopstad kunnen verzenden. Avond na avond had hij het monstrueuze wetboek, de huwelijksordonnantie van Zijne Koninklijke Majesteit, zitten bestuderen en was er bijna gek van geworden. Volgens de huwelijksordonnantie zouden de vrome dienaren Gods waarschijnlijk nooit bereid zijn goedschikt hun toestemming tot echtscheiding te geven, aangezien dit 'de zielen van de gehuwden tot verderf zou strekken'. In het boek stond: 'Van het ogenblik af dat een man een vrouw de hand reikt en eerlijk en oprecht in Gods naam belooft met haar een huwelijk aan te gaan, in het bijzijn van getuigen en naar 's lands gebruik, is het voor God een sterk en vast verbond, en zulk een band kan niet worden verbroken, tenzij door de dood of echtbreuk.'

De kwestie was voorwaar precair. Thans: ontworpen en verworpen concepten in rijke verscheidenheid. Vervolgens waarschijnlijk: eindeloze disputen en verhoren door bisschoppen en prelaten. En werd het verzoek tot echtscheiding eenmaal ingewilligd, wel, dan zou vermoedelijk geen enkele prest bereid zijn het huwelijk in te zegenen van een vrouw, die 'geen eer en deugdzaam-

heid' meer bezat. Er stonden echter, Godlof, ook andere dingen in de ordonnantie, dingen die tegenargumenten verschaften. Bernt Thorkeldszoon had daar goede nota van genomen.

Het hoofd duizelde hem van al de concepten. Ja, maar hij had nu het zijne gedaan! Hij dacht ook aan de passus 'dood of echtbreuk', terwijl hij daar in zijn fraaie hemelbed lag en de slaap maar niet kon vatten.

Op een tafeltje naast het bed lagen zijn dubbelloopspistool en zijn degen met het gouden gevest. Moordenaars en rovers konden komen. Hij zou ze naar behoren ontvangen.

In de daarop volgende week had Hare Edelheid het zeer druk. En het wonderlijke was, dat zij noch haar vrouwelijke noch haar mannelijke personeel ook maar in het minst lastig viel, behalve dan dat de dienstdoendestalknecht er voor moest zorgen, dat haar rijpaard de hele dag gezadeld klaarstond. Niemand begreep iets van de buitengewone bedrijvigheid van de Vrouwe. Men was een zekere voortvarendheid wel van haar gewoon, maar niet zó'n activiteit. Het was maar goed, dat het personeel in huis en daarbuiten er niet onder te lijden had.

Niemand die er iets van begreep. De kamenier en de procuratiehouder praatten weer met elkaar, alsof er niets tussen hen beiden was voorgevallen, maar zij sprak hem nu altijd met gij aan. Konstanze zei:

‘De huwelijksweeën zijn begonnen! Binnenkort hebben wij hier bruiloft!’

‘Je hebt ongetwijfeld gelijk,’ antwoordde Bernt Thorkeldszoon. Had hij er een vaag voor gevoel van, dat er iets bijzonders ging gebeuren?

Mette Meng legde te paard bezoeken aan haar zusters af. Zij sprak in het diepste geheim en onder vier ogen met hen. Het eerst reed zij naar haar zuster, de admiraalsweduwe Dorothea Bjørn, en zei:

‘Luister eens, Dorothea! Omgord je en reik mij de hand!’

De Vrouwe had altijd de neiging haar woorden in bijbelse termen te kleden.

‘Wat wil je dat ik doe, mijn beste Mette?’

‘Je moet je mooie doopkleertjes eens voor me voor de dag halen! Die heb je toch zeker wel opgeborgen op een plaats, waar de mot er niet in kan komen? Ik herinner me die mooie kleertjes van je kinderen nog goed!’

‘Neen maar!’ De admiraalsweduwe sloeg de handen ineen. ‘Is het werkelijk al zover met je gekomen?’

‘O neen, zo gelukkig ben ik nog niet,’ antwoordde Mette Meng enigszins weemoedig.

‘Wat zeg je!’ riep Vrouwe Dorothea uit, nog meer onthutst over de gedachtengang van haar godvruchtige zuster. ‘Je bent toch weduwe! Je zult toch zeker moeten wachten met je zo’n geluk toe te wensen tot je weer getrouwd bent!’

‘Lieve kind, jij behoeft mij heus niet te recommanderen!’

Er was een groot verschil tussen de beide zusters, zowel uiterlijk als naar geest en gemoed. De admiraalsweduwe was een arrogante dame. Zij was de oudste van president Niels Mengs dochters. Evenals Mette had ook zij haar echtgenoot, Matthias Bjørn, in het begin van de oorlog van Gyldenløve verloren. Met een tussentijd van slechts enkele weken waren zowel hun vader als hun beider echtgenoten gestorven. Wrede oorlog! Konden roem en eervolle onderscheidingen ooit de doden vervangen? Maar Vrouwe Dorothea Bjørns huwelijk was in ieder geval met kinderen gezegend, drie dochters, allen getrouwd.

In het slaapvertrek van de admiraalsweduwe, achter gesloten deuren, waren de beide vrouwen urenlang fluisterend met het een of ander bezig. Een paar van de dienstmaagden luisterden eens aan de deur. Zij werden er niet veel wijzer door. De vrouwen spraken op fluisterende toon over kandeel, doopfeest en kerkgang. En zij hadden het, eveneens fluisterend, over onverstandige jonge vrouwen, kinderen die als heidenen opgroeiden, de listen van Satan en Gods bescherming. Wie begreep nu iets van zulk gepraat! De dienstmaagden bij de deur werden er in ieder geval niet veel wijzer van.

Vrouwe Dorothea ontsloot een grote, zware, gespijkerde eikehouten kist, kunstig in allerlei figuren en sierlijke krullen met ijzer beslagen. Hij stond tussen twee ramen en er hingen met franje versierde katoenen gordijntjes omheen. Zij nam voorzichtig uit een geheime lade in de kist een stel doopkleertjes: een doopjurkje en een mutsje. Nog voorzichtiger spreidde zij die op het deksel van de kist uit, opdat haar zuster ze goed kon bekijken. Bij avond of nacht zou de trotse Vrouwe dat nooit hebben gedurfd. O neen! De kostbare kleertjes oefenden immers een sterke aantrekkingskracht op allerlei geesten en onderaardsen uit. En het was inderdaad een stel zeer fraaie doopkleertjes! Een heel vermogen aan opschik! Daar was in de eerste plaats het mutsje. Dat was van witte atlas en met zilver- en gouddraad doorweven kant en droeg een kruis van echte paarlen. Het glinsterde en flonkerde als rijp in de zon, toen de admiraalsweduwe het bij het venster hield. En het

jurkje. Dat was ook een wonder, met zijde en gouddraad gestikt, rijk gegalonneerd en aan de hals, de mouwtjes en de zoom met pailletten versierd. Mooiere doopkleding zou men zich met geen mogelijkheid kunnen voorstellen.

‘Ik heb niets beters om je mee te helpen voor die jonge vrouw,’ zei de admiraalsweduwe. Zij zuchtte in gedachten, terwijl zij het doopjurkje weer keurig opvouwde. ‘Ach, wat gaat de tijd toch snel, zuster!’

Vrouwe Dorothea’s haar was hier en daar al grijs en naast Mette leek zij veel ouder.

‘Maar waar is die geheimdoenerij eigenlijk goed voor?’ vroeg zij.

‘Dat zal ik je later wel eens vertellen,’ antwoordde Mette Meng. ‘En zo God het wil over niet al te lange tijd, hoop ik.’

Van de admiraalsweduwe reed de Vrouwe naar haar twee jongere zusters, Maren, nu de vrouw van de koopman Ole Christenszoon, en Anna, thans de vrouw van assessor Peter Lorentz. Heer Christenszoon, niet jong meer, met peper- en zoutkleurig haar en schatrijk, behoorde ook tot de mannen die sinds de tijd van de Zweedse inval en de belegering van de koopstad hoog in aanzien stonden. Zowel hij als de assessor waren verscheidene jaren ouder dan hun echtgenoten.

Ook bij deze zusters werd Mette Meng vriendelijk ontvangen. Ja, overstelpend! Zij zagen elkaar zo zelden, wat daarvan ook de reden mocht zijn. Misschien echter, omdat Mette Mengs belangstelling op heel ander terrein lag dan de hunne.

Er werd weer druk gefluisterd achter gesloten deuren. Konden zij ooit voorzichtig genoeg zijn? Werden niet juist door het dienstpersoneel dikwijls allerlei praatjes en boosaardige geruchten verspreid met als gevolg veel tranen en geweeklaag onder de deftige dames van de koopstad?

Maren en Anna beloofden hun zuster haar te vergezellen naar het huisje van de arme nachtzager in het Tistedal. En naar de doopplechtigheid in de kerk van Berg.

‘Wat zal dat leuk zijn,’ zei de jeugdige Anna, in haar handen klappend en met haar voeten op de grond trappend.

Zij was romantisch aangelegd, leek in dat opzicht op haar broer Knut, die naar men beweerde nogal een bonvivant moest zijn geweest, maar die thans stil en teruggetrokken op de Dynehoeve woonde na jarenlang handelsman in de koopstad te zijn geweest.

De dames Meng werden het er ook over eens de kwestie aan de vrouwen van enige hoge stedelijke ambtenaren voor te leggen. Maar nog een vraag! Schreef het consistorie niet minstens één

mannelijke peet voor bij het kind van het mannelijk geslacht – want het was, zoals zij hadden begrepen, immers een jongen – en zij waren allen vrouwen. Ja, zo was het ongetwijfeld! Welke man zouden zij nu als peet nemen? Niemand zou zulk een verzoek kunnen weigeren, het was een ereplicht. Maar het moest natuurlijk min of meer in het geheim gebeuren. Welke man zouden zij uitkiezen . . . Bernt Thorkeldssoon?

Het was Anna die met dit voorstel kwam. Zij was van oordeel, dat het beslist een knappe man moest zijn.

‘O neen!’ riep Mette Meng uit en ze voelde haar hart in haar keel kloppen, die mag er juist niets van te weten komen!’

‘Waarom niet?’

‘Neen, neen! Daar heb ik een goede reden voor,’ antwoordde de Vrouwe op zo’n besliste toon, dat zij daarmee alle verdere vragen afweerde.

‘En jouw verloofde dan, de assistentsraad?’

‘Ik ben bang dat hij het niet prettig zou vinden,’ antwoordde Mette.

Na ampele besprekingen werden de dames het erover eens, dat men de assessor zou vragen. Die was uit hoofde van zijn ambt tot zwijgen verplicht. Vrouwe Anna vond het wel minder prettig, maar moest zich bukken voor de meerderheid.

Zo had Vrouwe Mette Meng haar dag zeker goed besteed. Het zou een deftige doopstoet worden. Zij was bang geweest voor het tegenovergestelde en voelde zich nu gelukkig en tevreden. En zo bleven de vrouwen onder het genot van een glaasje punch nog wat zitten napraten. Anna wilde weten, hoe die dochter van de zaagmolenarbeider er uitzag. En hoe haar man eruitzag. Vrouwe Mette Meng gaf heel bereidwillig antwoord op de eerste vraag, maar ontweek een rechtstreeks antwoord op de tweede. De man van Kirsten Gustsdochter was opzichter en hij stond in haar dienst en in die van de participanten. Hij was echter verhinderd bij de plechtigheid aanwezig te zijn. Nog maar kort geleden was hij teruggekeerd van een vlotterstocht naar Zweden, maar al weer opnieuw vertrokken . . . waarheen, dat wist ze niet.

‘Is Alv Udda ook een knappe man?’ vroeg Vrouwe Maren.

‘Hij is niet bepaald knap, maar geweldig groot en sterk,’ antwoordde Mette Meng, die liever over iets anders wilde praten.

‘Nee maar!’ riep Vrouwe Anna uit.

Zij dacht aan de jonge vrouw, die haar daarstraks als zeer bekoorlijk en lieflijk was beschreven.

De volgende dag reed Mette Meng naar de proost, Heer Lauritz.

Had zij misschien het zwaarste nog voor de boeg? Hoe dacht de geestelijke over deze dingen? Hield hij vast aan oude voorschriften en ceremoniën? Wel, zij zou eens met hem gaan praten! Het betrof hier een daad van Samaritaanse barmhartigheid jegens een van de velen, die langs de weg waren bezweken. Die arme Kirsten Gustsdochter had tengevolge van haar hulpeloosheid zich onbewust schuldig gemaakt aan verzuim van haar Christenplicht, waarschijnlijk grotendeels uit angst en onwetendheid. Het kind was al verscheidene maanden oud. En zij had zelf al buitenshuis rondgelopen – en in strijd met alle voorschriften onder de gemeente in Gods huis gezeten en met gezang en psalmen deelgenomen aan de godsdienstoefening. Tot haar verontschuldiging kon dienen dat de veertig dagen van haar onreinheid reeds lang voorbij waren geweest.

Dwaalleer en bijgeloof! Maar zowel de regering als het consistorie handhaafden de Joodse zeden! Hier of daar mocht er al eens een prest zijn stem tegen verheffen, hij zweeg echter meestal weer even snel als hij zich had doen horen.

Zij kende Heer Lauritz overigens heel goed.

Bernt Thorkeldszoen . . . hoe duidelijk was haar nu alles! Hoe duidelijk werd zijn gedrag haar! De episode in het pakhuis, toen zij bezig waren de aalmoezen voor de zaagmolenarbeiders uit te wegen, de gebeurtenissen in de Herberge Christi, het voorval bij de kerk, de agressieve Alv Udda, het duel op de degen, en Kirsten Gustsdochter, tegen de gevel van dat winkeltje aangedrukt staande. Hoe goed begreep zij nu, hoe dit alles met elkaar in verband stond.

Veroordeelde zij Bernt Thorkeldszoen? Ja! En neen! Hij had echter een mate van verdorvenheid aan de dag gelegd die zij niet van hem had verwacht. Zij behoefde alleen maar te denken aan het voorval in de Herberge Christi, toen heer Wulf hem ten strengste had verboden zich via het biechtvertrek naar buiten te begeven. Zij had het destijds nogal humoristisch opgevat. Was haar procuratiehouder echter een verleider, die jonge vrouwen, gehuwde zowel als ongehuwde, in zijn strikken trachtte te vangen? Maar zij ging nu toch wel wat zachter over hem oordelen . . . zijn blijkbaar aangeboren minder goede karaktertrekken in aanmerking genomen. Was zijn optreden misschien toch enigszins te verontschuldigen? Kirsten Gustsdochter was zijn verloofde, zij het ook niet officieel. Het sprak vanzelf, dat het voortijdig verkeer als man en vrouw tussen Bernt Thorkeldszoen en Kirsten Gustsdochter ten streng-

ste moest worden veroordeeld. In dat 'voortijdig' lag hun zonde, gelijk die van Adam en Eva in het Paradijs.

Ja, terwijl zij hier langs de stoffige, slechte weg reed, kwam zij in een enigszins mildere stemming.

Maar waarom was zij, toen zij de waarheid omtrent hem hoorde, zo ontdaan geweest en een onmacht nabij! In de allereerste plaats, omdat zij gedacht had, dat hij de schandelijke daad had begaan de vrouw van een andere man te verleiden. Die gedachte had haar diep geschokt. Zij zag hem reeds in een bodemloos graf, in het moeras der zonde, hij, de zoon van Amalie Klavén. En zij had verder gemeend, dat al haar jaren van goede wil en zorg voor hem en zijn toekomst verspilde moeite waren geweest. Maar het allerbelangrijkste was nog, dat daarmede haar belofte en verplichtingen jegens een stervende en ongelukkige moeder voorgoed schipbreuk hadden geleden. Zo had zij het gezien. Was dat geëxalteerd? Iets van haar liefde ging toch immers naar Bernt Thorkeldszoen uit. Hij stond haar na . . . als een broer, een zoon. En bovendien . . . neen, nu niet verder denken en niets meer zeggen. Ach ja! Anderen kregen kinderen, gewenst of ongewenst. Zij alleen niet.

Terwijl Vrouwe Mette Meng langs het hek van de hoeve van de proost reed, zag zij Heer Lauritz zelf in de tuin bezig. Hij droeg een grauwe, tot op de voeten reikende pij met een koord om het middel vastgebonden en een kalotje op het hoofd. Zij liet haar paard stilhouden en riep:

'Goededag, monnik! Zijt gij bezig uw hof te bemesten?'

De proost hield de hand boven de ogen en stond een hele tijd naar de Vrouwe te kijken alvorens te antwoorden. Het was zeker een voornaam personage, die dame te paard. Hij zette de greep weg, liep met zware stappen naar het hek en groette toen de Vrouwe.

'Zo, zijt gij het, Uwe Edelheid! Wat voert u herwaarts?'

'Gij zult mij ongetwijfeld willen veroorloven eerst even af te stijgen,' zei de Vrouwe met een onweersaanbare glimlach, 'en mij misschien een plaatsje willen aanwijzen, waar ik kan gaan zitten.' Zij keek om zich heen. 'Wat woont gij hier toch mooi, proost! Aan alle kanten zon en vlak bij de kerk, zo hoog en zo vrij! Hoe oud is uw fraaie stenen kerk wel?'

Kijk, dat was een vraag, die Zijn Eerwaarde goed deed. Daarmee deed de Vrouwe een beroep op zijn kennis. Zijn strenge gelaat kreeg een joviale, tegemoetkomende uitdrukking en hij antwoordde, dat de kerk, zoals zij daar stond, al vele generaties

oud was, en haar bouw uit de tijd van Sigurd Jorsalfar tot aan de dagen van Heer Gerlof Nettelhorst stamde. Het schip is het oudste en het koor het jongste gedeelte, verklaarde Heer Lauritz nader.

‘Maar, zoals ge zegt, stijgt u toch af! Ik zal de knecht opdracht geven voor uw paard te zorgen! Weest u zo vriendelijk het erf op te rijden, Uwe Edelheid. Als u een ogenblik geduld hebt, sta ik tot uw dienst!’

Zij moest een poosje wachten en keek het kleine erf eens rond. De hoeve bestond uit een onaanzienlijk, maar gezellig woonhuis, omgeven door enige kleine verweerde bijgebouwen. Het was vroeger het eigendom van haar en Peder Olauszoon Nordmand geweest. Een echt armeluis-boerderijtje als het er op aankwam. Maar het lag er mooi, schilderachtig, met een hek rond de kleine tuin, met een paar zware, hoog naar de hemel oprijzende eiken, het grauwe door de zon geblakerde woonhuis en een stenen straatje voor de stoep.

Toen Zijn Weleerwaarde weer verscheen had hij zijn monnikspij voor een toga verwisseld. Hij opende het hekje en verzocht haar in de tuin te komen. Zij namen op een bank plaats, onder het lover van de appelbomen. Heer Lauritz nodigde de Vrouwe uit van zijn heerlijke ooft te proeven.

‘Gij brengt mij toch niet in verleiding van de boom der kennis te eten, proost? Maar uw vruchten zijn voorzeker een kennismaking ten volle waard! Kan ik misschien een stekje van u krijgen, wanneer de tijd daar is? Gij hebt hier zeldzaam grote en lekkere appels!’ Zij praatten nog enige tijd over de tuin en het tuinieren door. En over de hete zomer en de droogte.

‘Nu zou ik toch graag willen weten, waarvoor gij eigenlijk komt,’ zei Heer Lauritz ten slotte.

Hij was zich zeer wel bewust wie daar naast hem zat: de weduwe van wijlen overste Peder Olauszoon Nordmand, de rijkste dame van de koopstad, een zeer schrandere vrouw, gebiedend, streng maar goedgeefs. Hij, heer Lauritz, had de eer gehad haar huwelijk met de overste in te zegenen. Bij die gelegenheid had hij een misgewaad van hem ten geschenke gekregen.

‘Ik moet u een enigszins ongewone geschiedenis vertellen,’ begon de Vrouwe, ‘waarvoor ik uw geestelijke bijstand inroep. Wat ik u thans in vertrouwen ga vertellen,’ ging zij met nadruk verder, ‘staat ongeveer gelijk met een biecht. En ik hoop, dat gij het ook als zodanig zult willen beschouwen.’

Heer Lauritz knikte. Zijn enigszins dikke hals en kin rustten welgedaan op zijn brede kraag.

De Vrouwe vertelde eerst, wat zij omtrent Kirsten Gustsdochter en Bernt Thorkeldszoon wist. In vriendelijke, prijzende woorden sprak zij over haar procuratiehouder, over zijn trieste jeugd en kinderjaren, tot zij de jongen onder haar hoede had genomen, over zijn bekwaamheid, zijn schranderheid en eerlijkheid. De Vrouwe sprak over de liefde van de twee jonge mensen, maar ook over hun grote lichtvaardigheid, die echter in de grond van de zaak zo menselijk was en ongetwijfeld vergeeflijk voor twee die elkaar lief hadden en in de heilige echt zouden worden verbonden. De Vrouwe koos haar woorden met zorg en voorkwam, dat Zijn Weleerwaarde breedvoerige uiteenzettingen ging geven. Zij veroordeelde de zonde en ondeugd als zodanig, maar wilde tevens de zondaren, in dit geval deze twee ongelukkige jonge mensen, de belofte van de vergeving door de genade van Christus schenken. Zij sprak verder over verouderde wetten en gebruiken, over de ouders van Kirsten Gustsdochter, hun strengheid, de harde ouderlijke tucht en hun eigenmachtig optreden en beslissen.

‘Nu zou ik gaarne willen, proost, dat gij in de allereerste plaats het kind van Kirsten Gustsdochter kerstent, zoals gij haar ongetwijfeld zult hebben beloofd, toen zij na de godsdienstoefening in de hulpkerk in Asak bij u kwam. En ik kan u tevens mededelen, dat ik zelf van plan ben de meter van het kind te zijn. Ik zal er verder voor zorgen, dat het aantal doopgetuigen voltallig is. En dan zou ik ten slotte nog gaarne uw hulp willen inroepen om toestemming te verkrijgen het huwelijk tussen Kirsten Gustsdochter en de reus Alv Udda te ontbinden.’

Maar de oude proost antwoordde:

‘Het is ongetwijfeld een droeve zaak, die gij hier ter sprake brengt, en wat gij mij omtrent deze mensen in vertrouwen hebt medegedeeld, was mij reeds grotendeels bekend. Ik herinner mij die arme vrouw, die de wanhoop nabij in de vastenweek tot mij kwam. Ik ben zeker bereid haar kind te dopen en haar zelf in onze kerkelijke gemeente op te nemen. Maar dat betekent nog niet, dat ik als geestelijke mijn medewerking kan verlenen tot Kirsten Gustsdochters echtscheiding.’ Hier zweeg de proost een ogenblik, hij trok het gelaat in strenge plooiën en ging toen verder: ‘Gij weet, edele Vrouwe, evengoed als ik, wat de Schrift hieromtrent zegt. Zonder enige twijfel zijn Gods woord en de handelingen van de kerk bindend voor elke man en vrouw, die in het bezit van hun volle verstand het huwelijksverbond met hun ja hebben bekrachtigd.’

Vrouwe Mette Meng kende de oude proost zo goed van talloze

preken en wist, dat dit zou komen. Maar zij wilde niettemin met Godes bijstand spreken, zoals haar hart haar ingaf, en pogen hem haar inzichten te doen delen. En zij zei:

‘God, onze alwijze Heer, zou zo zeker als gij en ik hier samen op de bank zitten, zich erbarmen over deze vrouw, die onschuldig aan de martelpaal geketend is!’

‘Wat bedoelt gij met die woorden?’ vroeg Heer Lauritz, al iets van zijn innerlijke zekerheid verliezend.

‘Ik bedoel,’ antwoordde Mette Meng luid en vol overtuiging, ‘dat wanneer Gods woord en de handelingen van de kerk mensen onverbrekelijk in ongeluk en zonde aan elkander ketenen en hen beletten zich van de vreselijke last van dit juk te bevrijden, daarmee Gods Vaderliefde wordt verworpen en gij en andere geestelijken hun roeping misbruiken en de poorten van de verdorpenis openen voor deze toch reeds zo ongelukkige mensen!’

‘Gij gebruikt daar wel zeer krachtige taal,’ antwoordde Heer Lauritz, een vergeefse poging doende om gestreng te blijven kijken.

‘Krachtig, maar waar,’ gaf Mette Meng ernstig ten antwoord. ‘De geest getuigt door mijn geest, dat dit zo is,’ voegde zij er stil aan toe. ‘De Here helpe zowel mij als u om Gods woord in al Zijn heerlijkheid te zien en het naar recht en waarheid te verkondigen!’ Zij ging staan en reikte hem de hand. ‘Zullen wij dan maar zeggen, aanstaande zondag over een week? De twaalfde zondag na Trinitatis?’

‘Ja . . . dat is goed! Maar ik zou nog gaarne even nader willen ingaan op . . . uw woorden hebben . . .’

‘Een andere keer, proost, als gij het goedvindt,’ viel Mette Meng hem in de rede.

‘Maar ik ben er niet zo zeker van . . .’

‘In het gebed, proost, in het gebed verkrijgen wij zekerheid!’

‘Maar toch . . .’ begon Heer Lauritz weer.

‘Kunt gij er zeker van zijn met alle goede daden Gods welgevaltig te zijn,’ vulde de Vrouwe met een bewogen uitdrukking op haar gelaat zijn woorden aan.

De Vrouwe nam afscheid van Zijn Weleerwaarde. Twee ernstige en godvruchtige mensen. En toch beiden met iets van die verderfelijke wereldse trots en ijdelheid.

In de zonneshijn en onder een zomerse lucht reed Mette Meng weer naar de koopstad terug. Zij reed in draf, in galop, stapvoets, al naar haar innerlijke gemoedsgesteldheid het haar gebod.

Hadden de dienstmaagden van Mette Meng het in de afgelopen week niet bijzonder druk gehad, in de komende week kregen zij des te meer te doen. Klagend en schreiend kropen zij 's avonds pas heel laat in bed. Klagend en schreiend moesten zij 's ochtends al heel vroeg weer opstaan. Ja, de dienstmaagden hadden het heus verschrikkelijk! Het leek wel, of binnenkort de wereld zou vergaan!

Vrouwe Mette Meng werkte zelf hard mee. Deed zij dat niet altijd, wanneer er iets bijzonders aan de hand was? Had zij niet ook in het pakhuis met haar geschoeide hand zelf iedere schep koren, die voor aalmoezen werd uitgewogen, aangewezen?

Er werd geslacht. En er werd gebraden en gekookt en er werden diverse vleesgerechten bereid. Er werd gebakken van het zuiverste witte meel, kleine broodjes en grote broden en allerhande koekjes in allerlei vormen. En er werden bonbons gemaakt van koriander, amandelen en gember. En dat alles werd delicioes doorengemengd.

Zoete wijn en sterke drank werd er ook bijgevoegd. Toch wilde de Vrouwe, wat dit betrof op haar hoede zijn, opdat het doopfeest niet in een braspartij zou ontaarden. Het kwam niet zelden voor, dat men hele troepen zwaar beschonken vrouwen van een kraamvisite of een doopfeest komend als een tierende bende door de straten zag trekken. Zij wilde niet de oorzaak van zulk een tumult zijn.

Even plotseling als de drukte was begonnen, kwam er een einde aan. Wanneer het ook nog langer zo had moeten voortduren, zou iedereen er bij neergevallen zijn. Was het zo'n gejacht geweest, doordat alles in zo korte tijd gereed moest zijn? Maar dat wist men immers nooit van tevoren? Want via het huis van de admiraals-weduwe was er al iets uitgelekt over een kind, over een kerkgang en een huwelijk. Wat moest men hiervan geloven? De dienst-

maagden fluisterden, dat Hare Edelheid haar bevalling tegemoetzag.

Maar toen gebeurde er iets, wat men niet had voorzien. Alles wat zij hadden toeberaid, werd op een grote wagen geladen, waar twee bedienden mee wegreiden. En onder geleide van de Vrouwe zelf te paard. Een tweede wagen met tafels, banken en houten stoelen volgde.

Moe en uitgeput liet Konstanze zich in Bernt Thorkeldszoons leunstoel neervallen, toen zij hem het eten kwam brengen, want zij bracht steeds zelf het eten, ook al had zij geschreid.

‘Nu is de Vrouwe weer helemaal van plan veranderd!’ zuchtte zij. ‘Er komt hier geen bruiloft! Vandaag is alles wat wij hebben klaargemaakt op wagens geladen!’

‘Zo vreemd is dat toch niet?’ antwoordde hij. ‘Haar goedgeefsheid kent geen grenzen!’

Hij kon echter niet verhelen, dat ook hij wel enigszins nieuwsgierig was. Dit was geen gewone uitdeling van aalmoezen meer.

De bedienden reden langs Porsnes en de Skonningsfoss naar het Tistedal. Réden? Onder voortdurende kreten en geweeklaag van de Vrouwe, dat alles wat met zoveel zorg was bereid nog zou breken en vergruizelen, moesten zij telkens weer af- en opladen, zij raakten werkelijk de tel kwijt hoe vaak wel. Het Vlasakkerpad was een pad en geen weg. Dat had de Vrouwe kunnen weten. Waar ter hoogte van de Skonningsfoss het pad langs de steile rotswand al te smal werd, moesten zij zelfs door de rivier rijden. De bedienden vloekten zacht en veegden onder de brede rand van hun hoed het zweet van hun voorhoofd. Was het niet beter geweest over Ous te rijden en af te dalen naar de kerkweg bij de paardenverhuurderij van Baekken en dan verder langs de steile Schanshellingen? Neen, die grotelui!

In het Tistedal baarden de zwaarbeladen wagen, de bedienden en de Vrouwe groot opzien . . . ja, zij verwekten een ware opschudding. Zetten de zagers in de Kvernhus- en Rosenskiöldmolen de zagen niet stil om naar de raampjes te snellen? En gingen de houtslepers niet zo overhaast opzij, dat zij van louter nieuwsgierigheid vergaten hun muts af te nemen? Jaja, zo was het!

Opeens kwamen overal de vrouwen, voor zover ze thuis waren uit de huisjes naar buiten krioelen. Zij moesten eensklaps allemaal de Balkenbrug op naar het noorden om afvalhout te halen. Toen de bedienden de paarden en wagens een eindweegs boven de Tistebrug lieten stilhouden, bleven de vrouwen, die er vlakbij

waren, eveneens staan. Te midden van de troep zag men ook het hoornuilgezicht van Britta Pina.

Een van de vrouwen zei:

‘Wat is hier aan de hand! Dat gaat toch zeker niet allemaal naar de nachtzager, is ’t wel? De koerier uit de koopstad heeft zich een dag of wat geleden ook al half dood lopen sjouwen aan een zware buidel met geld!’

Zij stonden met grote ogen, trappelend met hun lapschoenen onder hun lange rokken, naar de bedienden te kijken. De ene kist na de andere werd de kale helling opgedragen, naar het huisje van Gust Pålssa. Als zij gedurfd hadden, zouden zij graag eens in de wagen geneusd hebben. Maar Hare Edelheid te paard was vlak in de buurt en hield op alles het oog. En ze konden ook moeilijk hun kinderen er op af sturen! Dat was toch wat! Britta Pina siste:

‘Nee, zeg! Het is allemaal eten voor de maintenee! Die moet zeker eens goed gemest worden, nu ze altijd binnen zit!’

Van louter nieuwsgierigheid vergaten de vrouwen helemaal de tijd, vergaten ook voor hun mannen de schamele pot te koken.

Wat er precies aan de hand was, kwamen zij echter pas de volgende dag te weten. Toen kwam het aan het licht! ’s Zondag-ochtends al heel vroeg, nog voor zij goed en wel hun armoedige kleren hadden aangetrokken, trok een lange stoet, waar ogenschijnlijk geen einde aan scheen te komen, over de Balkenbrug. Allen waren te paard. En het waren enkel vrouwen. Neen, ook een paar mannen hadden er zich tussen gewaagd. En een prachtige koets met prachtige paarden ervoor gespannen kwam omstreeks diezelfde tijd over de Schanspas aanrijden en hield stil op de open ruimte bij de Tistebrug.

Reusachtig, wat een praal! Er zouden in het Tistedal vandaag wel verscheidenen vrouwen en mannen van pure jaloezie de hele dag in bed blijven liggen. De jaloezie woedde vreselijk in hun lichamen wanneer die zich eenmaal goed en wel van hen had meester gemaakt. En niet alleen dat, maar ze was bovendien gruwelijk besmettelijk, verspreidde zich over alle huisjes, erger nog dan ziekte en pestilentie. Onzin! Wie zei dat? De ziekte – als het dat was – werkte eerder als een giftige zwam in hun lichamen. Mensen met stramme benen hadden daar plotseling geen last meer van, sprongen rap als een vlo uit hun bed. Neen, spreek niet minachtend over de arbeiders van het Tistedal en hun vrouwen! Zij zwoegden als slaven voor hun dagelijks brood . . . voor meel en haring!

Aan het hoofd van de stoet reden een paar muzikanten. De

versieringen aan de mantels en japonnen van de vrouwen blonken en flonkerden. En de veren op hun hoeden wuifden in rood en wit en geel. Het was een getrappel van paardehoeven op de Balkenbrug als van een heel leger. En daar zouden ze niet naar gaan kijken? Ziek op bed blijven liggen? Poeh! Kun je denken!

Wat er die dag gebeurde, was nog nooit eerder gebeurd en zou ook nooit weer gebeuren in het Tistedal. Gust Pål's armoedige huisje stond die zondag in het middelpunt van de belangstelling, zowel van hoog als van laag . . . de eerstgenoemden in en rond het huisje verzameld, de laatsten toekijkend vanaf de terreinen van de zaagmolens, de bruggen en hoge stapels planken.

Voor Marthe en Gust was het door al de drukte een zware dag. Het hielp weinig, of Heer Lorentz de nachtzager al telkens op de schouder klopte en naar zijn gezondheid informeerde, en verder een praatje met hem probeerde te maken over zagen en wat daar zoal bij kwam kijken. Wanneer Marthe meende, dat niemand op haar lette, zat ze stilletjes te huilen, dat de tranen haar over de wangen liepen. Ja, zij was dankbaar, onuitsprekelijk dankbaar!

Kirsten wist zich er nog het best door te slaan. Iets van haar dromen was werkelijkheid geworden, zij het wel wat al te plotseling en onverwacht. In haar dromen had zij zich zelf soms als het middelpunt in een wereld van rijkdom gezien. Zij droeg de fraaie blouse, die zij nog van Alv Udda had gekregen. En een rok van het soepelste laken.

Vrouwe Mette Meng kon niet nalaten naar haar te kijken. Kirsten was ongetwijfeld een vrouw, Bernt Thorkeldssoon waardig. Nog enig onderricht in dictie en manieren en zij zou voor niemand uit de voorname kringen behoeven onder te doen. Had haar bedankbrief niet ook blijik gegeven van aangeboren wellevendheid?

Vrouwe Anna Lorentz voelde zich gedwongen Mette Meng enige waarderende opmerkingen omtrent de dochter van de zaagmolenarbeider toe te fluisteren. Haar zuster had niet overdreven. En de jeugdige Vrouwe dacht hetzelfde als eertijds Heer Oluf . . . kleepte Kirsten in gedachten in atlas en brocaat. Er waren er misschien ook, die dit ongewone divertissement minachtend en met kritische ogen gadesloegen. Deze voorname dames konden er maar niet bij, waarom de Vrouwe zo'n drukte van die zaagmolenarbeidersdochter maakte. Mooi, ja, mooi was zij wel! Maar het verschil in stand! In bloed! De dames keken naar Kirsten Gustsdochter. En zij keken naar Marthe en naar Gust. *De gustibus*

*non est disputandum!** Zij deden maar het beste het als een uitstapje te beschouwen.

Er was op de plaats zelf overigens niets aan te merken. Men zat er hoog en vrij en het uitzicht was zo mooi als men maar kon wenschen. De dames constateerden, dat de vesting op gelijke hoogte lag met waar zij zich nu bevonden. En dan was er dat slaperig makende geruis van de waterval! Dat werkte zo kalmerend. Maar wat was dat voor wonderbaarlijk kleurenspeel tussen de bergwanden? De dames maakten er elkaar opmerkzaam op. Ah, een stuk van een regenboog! Maar er was immers geen wolkje aan de lucht te zien! Veel tijd om te tafelen had het deftige gezelschap niet. Vrouwe Mette Meng gaf haar dienstmaagden, die bij het kriecken van de dag hierheen waren gestuurd, opdracht om tegen de tijd dat zij weer uit de kerk terugkwamen alles in huis te brengen. Het was ook wel nodig geweest hier hele wagenvrachten voedsel heen te laten vervoeren. Veel dames uit de koopstad waren hier heden aanwezig.

Men ging over tot de enigszins curieuze handeling, welke het kleden van het kind in de doopkleren – in de prachtige doopjurk – was. Toen Vrouwe Mette Meng deze te voorschijn haalde – want de admiraalsweduwe was niet meegekomen – uitten al de dames eenstemmig een kreet van bewondering. Het kind had nu eigenlijk aan de hoede van de vader behoren te worden overgelaten, maar die hield zich in de bossen op en daarom moest Heer Lorentz als vader fungeren. Onder de strengste vermaningen werd het kind in zijn armen gelegd. Vanwege de aangeboren verdorvenheid en neiging tot zonde van het kind moest hij het tuchtigen met de berketak . . . en het tevens als troost en verkwikking Gods woord opengeslagen voor de ogen houden.

De assessor verzocht dringend of niet iemand anders het van hem wilde overnemen. Maar hij moest wel, of hij wilde of niet. Toen ging hij op een bankje zitten met het kind over zijn knieën en met al de vrouwen om hem heen gezeten. Het kind speelde met de haarlokken van zijn allongepruik.

‘Tuchtig het kind dan, maar voorzichtig, voorzichtig!’ zei Vrouwe Mette Meng.

Toen de assessor eindelijk de kleertjes van het kind had losgemaakt en het een paar tikjes op het blote achterwerk gaf, begon het te schreeuwen en te jammeren en plaste op zijn knieën.

Zijn verschrikte kreten gingen verloren in het gelach van de

* Over smaak valt niet te twisten.

vrouwen. Toen werd het kind de kostbare doopjurk aangetrokken.

Ze maakten aanstalten om te vertrekken. Toen Vrouwe Mette Meng het kind in haar armen nam en wilde gaan, verzocht Marthe haar om thuis te mogen blijven.

‘Neen, zij moet meegaan om haar dochter tot hulp en steun te zijn,’ antwoordde de Vrouwe.

Marthe zweeg en schommelde achter haar aan.

Even later kwam Gust Pålso ook aanstroompelen. Zijn wenkbrauwen hingen weer diep over zijn ogen. Zou hij inwendig zo’n pijn hebben? Hij liep met het hoofd gebogen.

Vrouwe Mette Meng liep voorop, de anderen volgden. Zij zorgden er wel voor, haar steeds voor te laten gaan. Wanneer de peetmoeder achteraan kwam, zou dat onheil over het hoofd van het kind brengen. Er waren zoveel dingen, waar men op moest letten. Het was voor het welzijn en de toekomst van het kind ook van grote betekenis, wie men het eerst ontmoette, een goed of een slecht mens. Maar toen Mette Meng aan de voet van de heuvel was gekomen en in de koets wilde plaatsnemen, gebeurde het, dat een vrouw haar de weg versperde. Een vrouw met zo’n ongunstig uiterlijk en zo’n boze blik, dat zij hevig schrok. Een bosvrouw! Een heks! Zij sloeg snel een kruis boven het kind en haastte zich in te stappen.

‘Stuur die vrouw weg!’ beval zij de knecht, die het portier voor haar openhield. ‘En gij anderen, neemt toch plaats in de koets!’

Zij voelde zich onaangenaam te moede. Zij kon de blik niet van de vrouw afhouden, die met enigszins stekende, geelomrande ogen strak naar haar en het kind stond te kijken. Zij had nog nooit iemand met zo’n lelijk, vijandig gelaat gezien.

De knecht sloeg met de zweep naar het onguire wezen, toen de vrouw op de wagen toesprong en het portier wilde openrukken. Zij slingerde in het rond, zodat het stof rondom haar opwarrelde. Toen Kirsten, Marthe en Gust ook in de koets hadden plaatsgenomen en de Vrouwe nog eens achterom keek naar de heks, zag zij alleen nog een grijze stofwolk op de plek, waar die had gestaan.

‘Wie was dat afschuwelijke mens toch!’ riep Vrouwe Mette Meng uit.

‘Zij heet Britta,’ antwoordde Kirsten. ‘Zij is een boosaardige vrouw.’

‘Zij is ongetwijfeld van de duivel bezeten,’ antwoordde de Vrouwe.

Zij reden de Schanspas op. Vlak achter de koets reden de beide

muzikanten. Daarachter Heer Peter Lorentz en de stoet dames. De muziek schetterde door de lucht.

Tot de kerk van Berg gebeurde er verder niets bijzonders. Er zaten alleen maar drie zwijgzame arme mensen in gezelschap van een voorname dame in die glanzende koets met glazen raampjes, gouden tressen en gordijntjes, die daar reed. Voorop stond de koetsier en achterop een palfrenier, beiden waakzaam.

Vrouwe Mette Meng was tijdens de hele tocht uitermate vriendelijk en spraakzaam. Kirsten was de enige, die iets durfde te antwoorden en dan steeds in beschaafd Noors. Daar lette zij wel op.

Toen zij eindelijk het kerkplein opreden, begon de klok te luiden. Gebeurde dat op bevel van de proost? Zij waren ongetwijfeld over tijd, de pachters en keuterboertjes met hun vrouwen en kinderen stonden al te wachten.

Zo zou Kirsten Gustsdochter nogmaals het godshuis binnentreden. Ditmaal was alles zo anders. De inleiding, de preek, de doop, het ging alles langs haar heen als in een soort verdoving.

Het voorportaal stroomde vol voorname kerkgangers. Heer Lauritz stond als in een zwarte omlijsting met het donkerschip als achtergrond in de deur. Hij hield de Heilige Schrift tegen zijn borst gedrukt en wendde zich onmiddellijk tot Kirsten, haar met een enkel woord vermanend God te danken voor Zijn erbarming en dat zij gezond en wel van het kraambed was opgestaan. Dat dit al verscheidene maanden geleden was, deed vandaag niet terzake. En Heer Lauritz zei:

‘Treed binnen in Gods heilig huis, opdat gij in de genade van Christus het eeuwig leven deelachtig zult mogen worden!’

De weinige plaatsen op de galerij waren geheel bezet. De voorname dames moesten genoegen nemen met een plaatsje in de open banken. Maar Vrouwe Mette Meng, haar zwager en zusters en Kirsten namen in de bank van wijlen Gerlof Nettelhorst plaats.

Gust Pålssa was tussen de keuterboertjes gaan zitten. Hij zag er vreselijk tegen op om straks weer in die prachtige koets te moeten plaatsnemen. Nu zou hij voortaan geen leven meer hebben onder de zaagmolenarbeiders van het Tistedal!

Toen las Heer Lauritz het doopformulier voor. En het halleluja werd gezongen. Daarna daalde hij de preekstoel af, ging bij de doopvont staan en gaf een teken aan de peetmoeder en de peetvader om naderbij te treden. Vrouwe Mette Meng kleepte haastig het kind uit, er nauwkeurig op lettend de doopkleertjes vast te houden, terwijl het blote kinderlichaampje in haar armen

lag te spartelen. Luid en duidelijk antwoordde zij ja op al de vragen van de proost, maar toen hij naar de naam van het kind vroeg, liet zij haar stem dalen en boog zich naar hem toe. Tegelijkertijd liet zij een dukaat in de doopvont vallen.

Ja, zo was dus Kirsten Gustsdochters kind gedoopt, tussen het voorlezen van het doopformulier en de preek, zoals zede en gebruik was voor wettig geboren kinderen. Feitelijk had het na de godsdienstoefening moeten worden gedoopt en pas nadat zij had bekend, wie de vader van het kind was. Heer Lauritz nam het met paarden bestikte mutsje, zette dat het kind op het hoofd en zei:

‘Neem dit witte, onbezoedelde kledingstuk aan en draag uw doop zo onbesmet tot voor Christus’ rechterstoel, opdat gij het eeuwige leven deelachtig moogt worden!’

Kirsten zuchtte hoorbaar, toen de proost amen zei.

Heer Lauritz maakte merkwaardig genoeg zijn preek vandaag niet lang. Na het offer op het altaar werd de slotpsalm gezongen en gespeeld. De muzikanten waren dezelfde twee mannen als bij het geloofsonderzoek in de kerk van Asak. Ja, Heer Lauritz volgde zijn eigen weg, of hij nu de monnikspij of het priesterkleed droeg.

Vrouwe Mette Meng bleef nog even met de proost praten. Zij greep zijn hand en bedankte hem in oprecht gemeente woorden voor zijn welwillende goedheid jegens haar.

‘Jegens u?’ vroeg hij verbaasd.

‘Ja, inderdaad jegens mij,’ antwoordde de Vrouwe glimlachend. Toen schudde Heer Lauritz het hoofd en zei:

‘Gij spreekt duistere woorden! Ik begrijp niet, wat gij bedoelt!’ Hij zweeg een ogenblik en er kwam een peinzende uitdrukking op zijn gelaat. Toen vroeg hij:

‘Wanneer zullen wij onze filosofische beschouwingen dan voortzetten, Uwe Edelheid? Toen wij de laatste keer samen zaten te praten, zijt gij zo haastig weggegaan!’

Zijn Weleerwaarde stond met zijn blik op de gouden dukaat in de doopvont gevestigd.

‘Ik kom nog wel eens weer, proost! Maar dan moeten wij niet afdwalen in breedvoerige disputen, maar handelen zoals ons hart ons ingeeft! Daartoe zijt gij toch ook bereid?’

Zij reikte Heer Lauritz de hand ten afscheid. Toen zij zich omdraaide om heen te gaan, kwam een invalide klepperend over de vloer de kerk binnenstropelen. Hij steunde op zijn krukken en droeg een kruik aan banden op zijn borst. Hij strompelde recht naar de doopvont toe en vulde de kruik met doopwater, dat hij vervolgens over zijn hoofd en benen uitgoot.

‘Geloof kan bergen verzetten,’ zei Vrouwe Mette Meng bewogen. Zij nam nog een dukaat uit haar fluwelen tas en liet die in de kruik van de invalide vallen. De stakker staarde eerst naar de munt en toen naar haar, zette daarna met een merkwaardige handigheid de kruik neer en liet zich op de grond glijden. Hij mompelde woorden van nederige dankbaarheid en kuste de zoom van haar kleed. Dat kruipende lichaam had iets angstwekkends, iets slangachtigs, toen hij genoodzaakt was naar de rij banken te kruipen om zich weer op te richten. Zij vroeg de proost wie hij was.

‘Isak van de bedeling,’ antwoordde deze. ‘Hij zoekt hier genezing, zoals onze voorouders bij de heilige bronnen! Eerst kroop hij, nu hinkt hij!’

‘Moge de arme stakker gelijk de man uit Bethesda de Heiland ontmoeten!’

De Vrouwe sprak altijd woorden om over na te denken.

De zon scheen regelrecht op de wapens van wijlen Nettelhorst en Bjelke op het rijkversierde altaarstuk. En op Johannes met de ganzeveer, het boek en de adelaar, op Adams schedel en gekruiste doodsbeenderen. Helemaal onderaan stond: Dit altaarstuk heeft de eerzame, hooggeboren Gerlof Nettelhorst, heer over de lenen Idde en Marker, aan de kerk van Berg geschonken. Anno Domini 1615.

Voor Heer Lauritz de kerk verliet, schreef hij in het kerkregister de namen van Alv en Kirsten Gustsdochter Udda, voluit en de naam van het kind. Maar in de marge en met heel kleine letters voegde hij er als postscriptum aan toe: ‘Knut Berntszoen, geboren met halfvasten anno 1680, gedoopt op de XIIe zondag na Trinitatis van hetzelfde jaar als zoon van Kirsten Gustsdochter, dochter van de nachtzager Gust Pålssa en diens echtgenote Marthe, benevens van Bernt Thorkeldszoen, procuratiehouder bij de hooggeboren Vrouwe Mette Meng. Bernt Thorkeldszoons ouders zijn onbekend. Toen zette hij een pennestreek onder de naam van het pasgedoopte kind en sloeg het kerkregister dicht.

Opnieuw had hij zich niet gehouden aan de kerkelijke voorschriften. Zijn opvolgers mochten over hem oordelen. Zeer tevreden verliet hij de kerk. Zijn toga was gelapt en glimmend kaal gesleten, zijn schoenen waren uitgelopen. Vandaag de dag betekende de doopgift een klein vermogen.

Toen Heer Lauritz de deur van het koor sloot, wierp hij die zo hard achter zich dicht, dat het epitaphium van wijlen Nettelhorsts beide vrouwen, Anne Due en Wibecke Bjelke, gevaarlijk aan de wand hing te schudden.

St.-Michiel! Voorwaar, een goede naam voor deze tijd van het jaar! Michiel: Wie is als God!

Op de hellingen van de Braekkehoogten van de Steile Puinberg brandden laaiende vuren. Op de met dennenbossen begroeide bergruggen rond Seljevik en rond de akkers en weiden op Lilleøen eveneens. Rond de hele Femsjø. De bossen ontstaken hun offervuren als dank aan de Schepper voor een kort maar gelukkig leven.

Een heerlijk afscheid van het leven! Wie weet, misschien bruisten ook wel machtige akkoorden rechtstreeks naar de hemel, een hymne, bestemd voor andere dan menselijke oren. Gedurende een zomer hadden de bomen geleefd, kracht uit de aarde en lucht gedronken. En ze hadden voedsel en vele andere dingen verschaft aan wie op de aarde leefden. Daarom konden zij gelukkig sterven! In stilte werd het offervuur ontstoken. Stil doofde het uit. Blad na blad dwarrelde omlaag op de grond, verbleekte, verrotte, werd aarde. Grote wonderen, leven en dood! Groter wonderen, dood en leven?! Zie de natuur, o mens en word wijs! Gij zijt als die!

In de rotsspleten aan de zuidelijke oever van Storøen groeiden enige jonge espen vlak aan het water. Het loof vertoonde de eerste tekenen van de herfst. Tegen de blauwe rots, tegen grijsgroen mos en bruine heidestruiken tekenden zich daar die jonge espen af. En het loof leek wel van goud en zilver. Roeiers, die door de enge tussen de eilanden op en neer voeren, lieten de riemen even rusten, gedwongen als zij waren naar de rotswand te kijken. Nee, kijk nou toch eens! zeiden ze. Andere uitdrukkingen voor schoonheid hadden zij niet. Hun gelaatstrekken verzachtten tot een glimlach.

Op deze van kleuren verzadigde herfstdagen trokken de mensen van heinde en ver naar de koopstad Frederikshald. Zij kwamen uit de kerspelen Øyemark en Aremark, uit Idd, Berg en Rokke. En uit Fågelvik, Skillingemark en Töckmark kwamen van de landzijde de Zweden met hun zwaarbeladen pakpaarden, wagens en karren.

En van de zeekant uit Helle, Krokstrand en Strömstad. Van alle kanten kwamen de mensen toestromen.

Langs de landweg door de verschillende districten bewogen zich lange rijen te voet of met wagens. Met de vrije boeren, pachters en keuterboeren trokken zigeuners en allerlei ander zwervend volk mee. Zij riepen en schreeuwden tegen elkaar en gingen te keer. Het mes zat los in de schede.

Het leek wel een volksverhuizing! En dat alles door het koopstadprivilege van wijlen koning Frederik III van de tiende april anno 1665, dat vermeldde: '... verder mogen in de stad twee gewone markten worden gehouden, de ene XLV dagen voor Sint-Michiël en de andere XX dagen na Kerstmis.'

De twintigste dag na Kerstmis was weinig geschikt voor verre tochten. Men had dan pas de feestdagen en een tocht naar de kerk achter de rug. Maar in dit jaargetijde was het wat anders. Dit was de grootste markt van het jaar. Dan werden alle mogelijke zelf vervaardigde voorwerpen verkocht ... van klei, hout, ijzer, koper. En allerlei jongvee en wat men van het ruige haar en de wol van deze dieren zoal had vervaardigd.

Evenals met Kerstmis rustten de mensen uit bij de herberg van Rød. Overal in het rond, aan muren en hekken, waren koeien, paarden en kleinvee vastgebonden. Op het erf en langs de kale rotshellingen stonden de armzalige rammelkasten van de keuterboeren en de rijkversierde vierwielige wagens van de eigenerfde boeren. Alle zwaar beladen.

De tocht was voor sommigen vermoeiend genoeg geweest. Maar men moest haast nog om de ellende lachen ook. Aan de bosrand lagen woedende keuterboertjes vloekend te scharrelen in stapels brandhout, in wat daarstraks nog hun wagens waren geweest. Maar goed dat het geen winter was met troepen wolven langs de weg. Maar daar dacht de keuterboer nu niet aan. En de magere knol met zijn doorgezakte rug evenmin. Die wierp met hangende kop een droeve blik op de ruïne achter zich.

Op een bergkruin op enige afstand van het lawaai en de mensen, zat Alv Udda. Naast hem Lurv, de wolfshond. Die twee waren onafscheidelijk. Mensen mochten elkaar in de steek laten, een dier, een hond, liet zijn baas nooit in de steek. Ja, zo was hij dus weer hier in bekende streken! Hij kon het dak van het huis van Seljevik zien. Maar Lilleøen niet. Storøen benam hem het uitzicht over het meer. Als hij het eiland wilde terugzien, zou hij in zuidelijke richting langs de oostelijke oever naar de Steile Puinberg moeten gaan. Maar daar had hij vandaag geen tijd meer voor. En was het zo

misschien ook maar beter? Ginds in de herberg van Rød zaten Thorfind Edmondszoon, de hereboer, en zijn dochter Ragnhild. Zij zouden weldra verder trekken naar de koopstad. De rijke boer had zeven paarden te koop. En dubbel zoveel koeien. Het zou er wel op neer komen, dat Alv Udda zich weer tot koopman Oluf zou moeten wenden. De afgelopen winter was hij de deur van diens winkel steeds voorbij naar de biertapperij van H. Henrichszoon gegaan. Thorfind Edmondszoon dreef echter handel zowel met Oluf Halvorszoon als met Ole Christenszoon. Als hij die kleine dikke koopman nu weer ontmoette, moest hij net doen, of hij nergens meer van wist.

Het was een warme septemberdag, een van die door en door heldere dagen, waarop men alles als door glas ziet. Lurv zat met de tong uit de bek in de zon. De hond had de hele dag achter de wagens aangelopen. Snel hadden zij niet gereden. Koeien liepen maar langzaam.

Ten tweeden male zat de reus nu aan de Femsjø! De laatste keer had hij op een kale rots aan de voet van de helling, waarop Seljevik lag, gezeten. Toen was het een lichte zomernacht geweest. Een levend wezen was toen van zijn geliefd eiland naar hem toe komen zwemmen. Twee nachten lang hadden hij en de hond boven in de hei gelegen. Heerlijke nachten! Hij en Lurv zouden altijd bij elkaar blijven!

Alv Udda was nu in dienst van Thorfind Edmondszoon. Wat had hij anders moeten doen? Maar in de bossen blijven rondzwerven? Hij had daar wel over gedacht. Maar toen had hij zijn kleren en verdere bezittingen gehaald, die nog op de Braekkeberg lagen, en was naar het kerspel Aremark getrokken. Twee mensen maar wisten, dat hij dat had gedaan. Anton en Olefine. Hij had zich op een kale rots bij het meer Asperen geschoren en andere kleren aangetrokken. Want hij had niet als een haveloze zwerver bij de hereboer willen aankomen. Met als altijd wanneer hij op zijn zondags was, schoon wit linnen om hals en polsen, had hij zich ten slotte naar de donkere gebouwen van Thorfinds hofstee begeven.

Thorfind Edmondszoon had hemzelf op de galerij ontvangen, zijn hand gegrepen en lachend gezegd:

‘Wees welkom, jongeman, en ik hoop dat je nu voorgoed hier bij mij zult blijven!’

Wist de rijke boer, hoe het met hem gesteld was, wist Thorfind Edmondszoon iets van zijn vrouw en het kind? Als hij voorgoed bleef, zoals de boer zei te hopen, had hij toch eigenlijk zijn gezin moeten meebrengen.

Alv Udda had geantwoord, dat hij bleef.

Zag hij Lilleøen vanaf de plek, waar hij nu zat, werkelijk niet? Zelfs al had de halve wereld hem in de weg gezeten, zou hij het nog hebben gezien. En hij moest toegeven, dat vele dingen hem dierbaarder waren dan hij wel wilde bekennen. Het was nog maar enkele maanden geleden, dat hij van Lilleøen was vertrokken. Maar het was een moeilijke, een heel moeilijke tijd geweest. Iedere dag een eindeloos aantal uren. In de bijbel had hij een keer gelezen over Jozua's lange dagen. De tijd was blijven stilstaan. Hij had geen tehuis meer, was gespleten, ontworteld. En hij was een slecht mens geworden. Hij was boos en hardhandig tegen zijn houthakkers opgetreden. Het was goed, dat hij voortaan weer in de bossen zou werken. Dat was een verkwikking. Maar de knagende pijn in zijn borst zat er nog steeds.

Reinuls Seljevik, oude Oline, Ragnfrid? Hij had schuw onder de mensen rondgekeken. Reinuls Seljevik had hij wel graag willen ontmoeten, maar Kirsten Gustsdochter zou wel bij hem zijn. En haar wilde hij onder geen beding ontmoeten. Hij had haar en Bernt Thorkeldszoon met luide stem vervloekt.

In de bossen had hij staan roepen. En vanaf de dodenakker. Vervloekt zouden zij zijn tot in eeuwigheid. Zij hadden hem zijn gemoedsrust en geluk ontroofd. Zij hadden hem nog meer ontroofd . . . de zaligheid van zijn ziel.

De zon vlamde in het water aan de voeten van de reus. Het licht projecteerde de golfjes van het meer op de wanden van een oude hut achter hem en liet een menigte witte slangetjes langs de grauwe balken omhoog kronkelen. Verderop liep de winterweg het meer in. Menigmaal had hij daar met Gullfaks gelopen. Aan de oever lag een plat rotsblok. De zon legde er een zilveren rand omheen. Met zijn hoefijzer had Gullfaks op een keer, toen ze een vracht hout van het ijs op de oever hadden willen brengen, een stuk uit het rotsblok geslagen.

Het was druk op de weg achter hem. Wagens rammelden. Wielen knarsten door het grind. Hij hoorde hese, luide mannenstemmen. Lawaaiig gelach van vrouwen en schreeuwende kinderen. Bedevaartgangers? Een troep boetelingen op een rusteloze zwerftocht van hun eigen misdaden? Zo had Samuel Gipsy Izakszoon die zwervelingen langs 's Heren wegen genoemd. Alv Udda draaide zich om en keek naar hen. Lichtschuwe elementen en schooiers waren het! Moordenaars, rovers en dieven. Daar reed de hele troep het grasveld boven hem op. Een vrij volkje was het wel. En zij hielden zich in de bossen op, deelden er hun buit en

slachtten gestolen vee. Boven op de met allerlei oude rommel en huisraad beladen wagens zaten de vrouwen en kinderen. Hun kleren waren een bonte mengeling van alle kleuren van de regenboog. Op een afstand leken het wel bloemenstalletjes op de markt.

Alv Udda ging staan en liep verder de helling op. Lurv volgde hem. Hij moest vlak langs de troep. Een prettige lucht van bos, vuur en rook sloeg hem tegemoet. Maar toen hij de landweg wilde opgaan, gebeurde er iets. Een man riep Lurv, de naam van zijn hond! Het was een lange, zwartharige man met een breedgerande hoed. En Lurv rende naar hem toe, ten teken van herkenning met zijn staart kwispelend. En plotseling stond de kalme Alv Udda te midden van een troep wild gesticulerende mensen. Hij riep de hond bij zich.

Er was de laatste tijd niet veel voor nodig om hem woedend te maken. Het verdoofde zo goed de pijn in hem, wanneer hij boos werd. Wilde die zigeunerbende iets van hem . . . akkoord!

‘Hoe ben jij aan dat dier gekomen?’ vroeg de zigeuner. Zijn bruine ogen fonkelden in de zonneschijn.

Net Samuel Izakszoon! Het hadden wel broers kunnen zijn, zo leken die twee naar uiterlijk en gestalte op elkaar. Net als Samuel was ook deze kerel goed gekleed. Dan moest hij op zijn hoede zijn, dat hij niet weer een messteek in zijn rug kreeg. De reus stond daar, groot en breedgeschouderd. Hij was blootshoofds. Magerder om zijn kaken en met een strakkere trek om zijn stompe kin. En met een donker dreigende uitdrukking in zijn ogen.

Alv Udda behoorde niet tot de mensen, die bliksemsnel een antwoord bij de hand hadden. Maar als het kwam, was het gewoonlijk raak. En dat uitdrukkingloze gelaat van hem verried nooit iets. Kirsten Gustsdochter had er ook nooit iets op kunnen aflezen, terwijl toch al zijn liefde en genegenheid naar haar waren uitgegaan. Dan zou een zigeuner het zeker niet kunnen.

Alv Udda antwoordde, wat waar was, dat de hond bij hem was gekomen op een nacht, toen alle elementen losgebroken schenen. De hond was lelijk toegetakeld geweest door een gevecht met wolven en had onder het bloed gezeten. Hij had zich over hem ontfermd, zijn wonden verzorgd en hem bij zich in huis genomen.

‘En nu is de hond van mij,’ zei de reus, de zigeuner met zijn koude ogen recht aankijkend.

Maar een zigeuner is zigeunerachtig slim! En Alv Udda had niet veel ervaring in de omgang met dergelijke lieden. Deze zigeuner was vermoedelijk niet van plan het bij het stellen van één vraag te

laten. Hij en verscheidenen met hem drongen steeds dichter om de reus heen. Vrouwen en kinderen kwamen er ook bij. Trad het boeventuig misschien altijd op deze wijze op, wanneer ze iemand wilden vermoorden? Rond het slachtoffer opdringen en het zo aan de ogen van mogelijke voorbijgangers onttrekken?

Toen zei de zigeuner met een valse grijnslach:

‘Een zwervende hond heeft geen roepnaam! Hoe ben je er toe gekomen hem Lurv te noemen?’

Daar had je het! Hij was zo onverstandig geweest om toen hij de hond bij zich riep het dier bij zijn naam te noemen. Nu stond hij daar te midden van de troep en wist werkelijk niet, wat hij moest antwoorden. Hij kon toch moeilijk zeggen, dat hij ginds op Halfaern met een zigeuner had gevochten en diens lichaam als aas voor de wolven had geworpen. Dat zou hun verre van prettig in de oren klinken. Maar wat moest hij dan antwoorden, tenzij hij zijn vuisten ging gebruiken? De reus dacht een ogenblik na, maar vond geen antwoord. Hij dacht weer even na, en had eindelijk een antwoord bij de hand. Maar zou het niet een al te boude bewering zijn, die gemakkelijk te doorzien was? Hij antwoordde:

‘Je probeert me in het nauw te drijven! Daar houd ik niet van! Maar ik zal het je zeggen – ik heb de naam van de hond van zijn vroegere baas gehoord! Die heette Samuel Gipsy Izakszoon en hij was een zigeuner en paardendief net als jij!’ Hij schokte even met zijn brede schouders en zijn vuisten trilden, toen hij dat zei. ‘En de hond van die zigeuner heette Lurv en was afgericht voor de jacht op katten en waarschijnlijk ook op andere dieren, als hij die te pakken kon krijgen! Je ziet dus, dat ik goed op de hoogte ben, en van hun namen en van hun beider boevenstreken,’ eindigde de reus en duwde plotseling met zijn armen opzij, zodat de menigte naar beide kanten uiteenweek als het water van de zee voor de steven van een boot.

Het was maar goed, dat hij zich niet op een eenzame weg of een bospad bevond. De zigeunerbende zou hem dan zeker omsingeld hebben en hem zowel van voren als van achteren met messen te lijf zijn gegaan. Er klonk een dreigend gemor om hem heen. Die gevallen waren, krabbelden weer overeind, dreigden met wraak en moord. Jaja, zij vonden misschien, dat zij reden hadden om te dreigen. Maar Samuel Izakszoon, wie hij gastvrijheid had verleend, had hem toch met het mes gestoken. Toen vroeg de zigeuner, die telkens het woord had gevoerd:

‘Hoe heb jij mijn broer vermoord?’

Traag wanneer het op woorden aankwam, maar niet wanneer

de vuisten er aan te pas kwamen! Plotseling greep de reus de zigeuner in de borst, zodat de knopen van diens jas sprongen en de armsgaten uitscheurden. Hij slingerde hem in het rond, kreeg de weg vrij. En zei toen merkwaardig kalm:

‘Zulke woorden heeft niemand ooit tegen mij durven spreken en als jij op die manier doorgaat, zou ik misschien genoodzaakt zijn te doen, wat ik liever niet doe! Ik heb nog nooit iemand vermoord en ik hoop ook nooit gedwongen te worden dat te doen! Ik zal je zeggen, hoe het is gegaan. Verleden jaar met Kerstmis is je broer mijn gast geweest, maar een paar weken daarna is de hond alleen teruggekomen! Wil je soms nog meer weten?’

De reus liet de zigeuner los, draaide zich om en ging heen. Maar achter hem flikkerde het staal van de messen. Een vrouw, zondig schoon en met een kind op de arm liep achter hem aan, tot bij de herberg. Zij riep hem allerlei lelijke scheldwoorden na, alle van toepassing op een moordenaar. Maar de reus kon toch moeilijk een vrouw te lijf gaan.

Pas toen hij de herberg binnenging om zich bij Thorfind Edmondszoon en diens dochter Ragnhild te voegen, keerde het wijf om en ging weer naar haar soortgenoten terug.

Haar rode lijfje kleurde zo mooi tegen het herfstbos.

Al waren er op deze heldere herfstdagen al veel mensen in de herbergen in de omgeving, in de koopstad Frederikshald, of liever gezegd aan de noordkant, op de grote Busterudmarkt, krioelde het.

Tweemaal per jaar moesten de burgers van de koopstad er genoeg mee nemen, dat de verachte noordkant en haar bewoners met hen werden gelijkgesteld. Het ergerlijke was, dat de stalletjeshouders, venters en andere handeldrijvenden geen pacht behoefden te betalen en van accijns waren vrijgesteld. Ja, ergerlijk! De kleine kooplieden buiten de palissaden konden hun waren goedkoper verkopen dan die binnen de palissaden. Søren Waern en zijn rakkers stonden er machteloos tegenover. De mensen waren vrijgesteld. Zij vielen niet onder de stedelijke verordeningen. Het was dus hoog tijd, dat de noordkant door vestingwerken werd omringd en een deel van de stad zou worden. Stonden de stadsfinanciën er al niet slecht genoeg voor? De brave accijns-pachter was woedend. Het waren geen geringe inkomsten, die hij zo zijn neus voorbij zag gaan. Hier op het marktplein buiten de palissaden was zelfs meer handel en vertier dan in de koopstad in de Kersttijd.

De marktdag was een vrije dag, ook al stond hij als zodanig noch op de kalenderplankjes noch in de almanak aangegeven. Die vrije dag was door het volk zelf ingesteld naar aanleiding van het koopstadprivilege van Frederik III. Het handwerk rustte. De meesters en gezellen slenterden op z'n zondags uitgedost rond, al van 's morgens af tamelijk in de olie. Herrie en lawaai. Een drukte als bij de overdracht van het gildemeestersambt. Dan ging het er ook vrolijk toe met hansworsten, muziek en voordrachten in het plat-Duits.

En al de zaagmolens stonden stil. Uit het Tistedal kwamen de zaagmolenarbeiders het Vlasakkerpad afdrentelen. Vrouwen, verloofden en kinderen kwamen mee. Al wat maar kon lopen.

Maar hun inkomsten? Zij verspeelden een hele dag loon . . . het meel en de pekelharing ook. Maar eerlijk gezegd hadden zij ook dik hun bekomst van die haring. Pap en haring! Haring en pap! Wat afwisseling was ook wel eens prettig, zelfs al betrof het niet het eten, zoals vandaag. De meerderheid, de jeugd, wilde deze vrije dag hebben, en dan was de minderheid, de ouderen, wel genoodzaakt te volgen. Was het leven enkel om te zwoegen? Enkel om wat luttel geld bijeen te schrapen? Waarom zouden zij ook niet eens een keer doen, waar zij zin in hadden? En zij lachten luid, die zaagmolenarbeiders. Zij zagen er nu ongetwijfeld ook heel tevreden uit. Het viel anders niet mee er achter te komen, hoe het gezicht van een zaagmolenarbeider eigenlijk stond. Baard en haren bedekten het grotendeels. Voor zover het te zien was, vertoonde het over het algemeen meer zorg dan blijdschap. Maar vandaag zouden ze uit kopen gaan. Hé, hé, hé! Als er nog nooit eerder in hun leven een aanleiding was geweest om grote zaken te doen, dan zou dat vandaag gebeuren. Hé, hé, hé!

Kochten zij anders niet altijd op de pof bij Trona op Hauen? Zeker, zeker! Dan was het toch niet meer dan billijk, dat de contante aankopen ook bij haar werden gedaan. De ene dienst was de andere toch zeker wel waard? Jaja, dat was hij zeker! Maar Trona moest nu maar even wachten. Zij zou er heus niet van dood gaan! De dikke matrone zette maar krijstreden en huismerken op wanden, deuren en balken, dat je er naar van werd. Naast de huismerken tekende zij de schuld in schellingen, marken en daalders aan. En telkens wanneer zij genoodzaakt waren haar om nog wat meer krediet te gaan vragen, sloeg hun bij het betreden van de winkel al een huiveringwekkende kilte tegemoet.

Maar vandaag beschikten zij over contanten! En die zouden niet in haar latje terechtkomen! Zij maakten een omweg. Zij wisten, dat Trona hen op de stoep stond op te wachten. Neen, het was niet uit gewetenswroeging, dat zij stilletjes een omweg maakten om haar huis te vermijden! Wie wist met absolute zekerheid, of hun afbetalingen wel altijd juist genoteerd werden? In zo'n wirwar van krijstreden? Knepen en bedrog, daar maakten al die lui, die hun brood niet met hun handen verdienden gebruik van. De eenvoudige man wist dat. Trona zou nog wat moeten wachten, nu zij eens bij uitzondering over contanten beschikten!

Sommige zaagmolenarbeiders droegen hun voedselzak opgerold onder de arm, dezelfde waar zij anders het schaars toegemeten koren en meel uit de pakhuizen in haalden. Zij hielden de hand in de broekzak stijf om een paar armzalige schellingen geklemd.

Hoeveel dagen moeizaam sparen was dat? Dagen? Het betekende weken- en maandenlange bittere vrekkingheid! Zij droegen een schat met zich mee. Zij waren welgestelde lieden!

Heerlijk ogenblik! Geen schuld, geen verplichtingen, geen krijtstrepen! Het was zo verkwikkend de armoede en ellende in zelfbedrog te kunnen verdrinken. Gaf niet de dagelijkse leugen de kracht en de moed om de strijd voort te zetten? Zonder leugen en valse hoop zou immers alles spaak lopen. Als zij nu maar rustig konden slapen en geen last van nachtmerries kregen.

De mensen gingen uit kopen en handelen, jazeker! Niet alleen de huishoudingen hadden behoefte aan vernieuwing, voor weer een lange winter begon. Er moest ingemaakt en gezouten worden voor de wederverkoop. De koopstad leverde het meest aan de Zweden. Hele kudden koeien, schapen en varkens werden naar de markt gebracht. Boter, kaas, eieren en wilde bessen uit de bossen, bij scheepsponden tegelijk. Langs de berijdbare wegen, zoals de kant van Berg uit, hingen stofwolken alsof er met kanonnen was geschoten. De droogte! De droogte!

Neen, niet ieder had een vrije dag! Met de stok in de hand en een zak met lijnzaad of kummel en met zelfvervaardigde houten voorwerpen op de rug, kwamen arme Zweedse keuterboeren diep gebogen de steile rotspaden langs de vestingberg af. Zij steunden onder de zware vrachten op deze stille herfstdag. En met hen kwamen de marskramers, beladen met gestreepte stoffen. Zij hadden mijlen en mijlen afgelegd, kwamen helemaal uit Bohuslän en Dalsland. De weg terug met zout op de rug was even lang en even zwaar.

Potsenmakers, kunstrijders, goochelaars hadden als bij toverslag hun stellages opgericht en touwen gespannen. Waar kwam al dat rapalje vandaan? Opeens waren ze er. Wie kende ooit de wegen van het rondtrekkende volk? Op het marktplein waren verder tenten met rariteiten opgesteld. Voor meerder vermaak waren er vogelmasten voor boogschutters opgericht, krachtpatseren konden op negerpoppen hun krachten beproeven, terwijl er vele wonderlijke spelen waren om geld mee te winnen. Jaja, dit laatste natuurlijk alleen wanneer men handig genoeg was. De zaagmolenarbeiders moesten hun geluk maar eens beproeven. Hoe meer geld, hoe meer ze zouden kunnen kopen! Wat dat betreft, konden zij schatrijk zijn, voor zij diep in de nacht de tocht naar huis weer zouden aanvaarden.

Waarheen men zich ook wendde, overal was sprake van trucs, knepen en arglistigheid. Boeren en zigeuners kregen ruzie over

paardenhandel. Meesters en gezellen over het handwerk. De vrouwen van de keuterboertjes met de burgeressen over de bessenprijzen. En er waren waarzegsters, komedianten en duizendkunstenaars. En 's avonds zou er vuurwerk zijn. Neen, het was niet waar, dat de koopstad Frederikshald niet voldoende gelegenheid tot verstrooïing bood!

De helderzienden! Om haar verdrongen zich de jonge meisjes, zowel uit de hogere als uit de lagere standen. Donker van uiterlijk, van haar en ogen, zaten die daar in pronkende gewaden en spiegelden hun de toekomst licht en schoon voor. De jonge meisjes bloosden en kregen al pijn in het hart bij de gedachte aan al het geluk, dat zij op hun levensweg zouden ontmoeten.

Er stonden ook twee jonge vrouwen uit het Tistedal bij. Het waren Kirsten en Helene. Zij fluisterden tegen elkaar, en lachten een beetje. Was het mensen gegeven in de toekomst te kunnen zien? Daar geloofden zij niets van. Noch Kirsten, noch Helene had overigens behoefte daaromtrent iets te weten. De knecht moest maar naar een andere vrouw omzien. Een zekere Reinuls Seljevik had de weg naar haar gevonden, nog wel niet zo vaak, maar toch vaak genoeg. Het leven en het lot van sommige mensen kon soms plotseling een andere wending nemen. Een ontmoeting bij de kerk van Asak was daarvoor al voldoende. Kirsten dacht aan Reinuls en Helene. Voor haar was het anders.

'Zullen wij ons toch maar niet eens een keer de toekomst laten voorspellen?' vroeg Helene.

Zij hield Kirsten bij de arm. Zij was zo veranderd, zo vrolijk en vol verwachting.

'De toekomst voorspellen kan ik jou ook wel,' antwoordde Kirsten. 'Jij zult alleen maar zón in je leven hebben! En niet ik maar jij zult op Lilleøen komen te wonen!'

'Och, wat praat je!' Helene vond het niet prettig te horen, wat Kirsten zei. 'Zeg toch niet zulke dingen, waar jij verdriet over hebt gehad.'

Een oude waarzegster zat tegen hen te wenken.

'Treed binnen, treed binnen! Für nur twee schillingen voorspel ik u die Zukunft! Für nur twee schillingen!'

Haar stem klonk schor en hees. En het was zeker een mengelmoes van Noors en Sulamees, dat zij sprak? Zij sabelde op een stenen pijp en had wratten onder de neus. In haar hand hield zij een glazen bol.

De waarzegster zat gehurkt op een strooien mat. Haar knieën staken onder haar rok omhoog. Onder een zwartberoete pot

gloeide en rookte een vuur van vochtige berketakken. Naast haar zat een zwarte, groenogige kat.

‘Ga jij eerst,’ fluisterde Kirsten tegen Helene. ‘Ik durf niet, weet je!’ Een gevoel van angst maakte zich van haar meester. Zij probeerde het van zich af te zetten. Het was immers dwaasheid. Wat zou een wildvreemde vrouw nu over haar toekomst kunnen weten? Zat er eigenlijk niet iets slechts in wat zij nu wilden doen?

Zonder zich te bedenken ging Helene bij de waarzegster in de flodderige tent zitten. Zij glimlachte vrijmoedig. En ze zei, dat ze nu graag allerlei prettige dingen zou willen horen, over rijke aanbidders en heel veel geluk. Toen keek de waarzegster haar scherp aan en mompelde:

‘Wat ich u voorspel, voorspel ich aus dem Spiegel der Zukunft, gut oder schlecht! Leg du eerst dein Geld daar auf dat Brett! Je mehr Geld, je mehr Glück!’

En met haar gezicht vlak bij dat van Helene openbaarde de waarzegster haar de grote geheimen van het leven. Het ging over geluk. Ja! En over gezondheid, voorspoed en goede dagen. Maar er zouden geen dappere ridders en rijke aanbidders in Helene Lorentzdochters leven voorkomen. Dat kwam toch ook niet te pas voor de dochter van een handwerksman. Zij luisterde. En alle wantrouwen verdween, want nu sprak de waarzegster met haar eksterstem over ongeluk, dat van heel dichtbij haar leven had bedreigd. Zij keerde en wendde de glazen bol in haar hand, zat er op geheimzinnige wijze in te staren, mompelde in een bijna onverstaanbaar taaltje iets over een nieuwe zon, die op het punt stond aan haar hemel op te komen. De zon kwam op, over een groot water, zei de waarzegster, terwijl zij met haar gekromde vinger op de glazen bol de weg van Helene Lorentzdochters verborgen toekomst volgde. Over dat grote water kwam een man, een jonge man, en over niet al te lange tijd ‘Und er wordt dein Gemahl,’ zei de waarzegster. ‘Je mehr Geld, je mehr Glück.’

Helene haastte zich een markstuk op het blad te leggen. Zij gloeide. Zij boog zich nog verder naar voren om te luisteren.

‘Dein Gemahl wird goed für jou sein,’ ging de waarzegster in haar gebroken taaltje verder. Zij sprak weer over het grote water, maar ook over een huisje, een heel oud, grijs verweerd huisje. En in dat huis zou zij haar man veel, heel veel kinderen, gezonde kinderen baren.

Toen zweeg zij plotseling, greep het geld en gaf Helene een knik, ten teken dat zij nu moest gaan.

‘Mehr sagt mijn Spiegel nicht,’ eindigde zij.

Helene Lorentzdochter sprong op, blij en verward. Een wildvreemde vrouw uit een vreemd land had haar dingen voorspeld, die zij zelf zo vurig wenste. Zij greep Kirsten bij de arm en fluisterde naar adem hijgend:

‘Laat je de toekomst voorspellen, Kirsten! Doe het! Alles, wat zij zegt, is waar!’

En bijna nikkend van vreugde vertelde zij, wat de waarzegster had gezegd.

Kirsten luisterde . . . met grote ogen. Helene’s woorden hadden precies de tegenovergestelde uitwerking. Zij werd bang.

‘Ik durf niet, voor geen geld van de wereld,’ zei ze. Ze trok haar vriendin met zich mee. Kom, laten we ergens anders heen gaan! Betrof wat de waarzegster Helene had voorspeld gedeeltelijk niet ook haar . . . haar en Alv Udda?

Kirsten en Helene kregen een paar houthakkers in het oog en maakten een praatje met hen. Het vrolijkte Kirsten helemaal op. Zij liep voortdurend rond met het gevoel, dat wat zij had gedaan, slecht was. Bijna niemand had nog een woord tegen haar gesproken sinds zij thuis was gekomen. Nu deed het haar zo goed, dat de houthakkers vriendelijk tegen haar waren en grappen maakten.

De mannen beproefden hun krachten op een paar negerpoppen. Een zat achter een tuinmuurtje te grijnzen, een ander stond rechtop. Een wijzerplaat wees de kracht aan. Het zou ook wel weer zwendel en bedrog zijn. Zij waren nauwelijks in staat enige beweging in de poppen te krijgen.

‘Als jouw man maar eens hier was,’ zei Knut. ‘Die zou ze wel van hun plaats hebben gekregen!’

Toen pakte hij de poppen met zo’n kracht beet, dat het hem zwart voor de ogen werd.

Kirsten werd vuurrood. Zij wist niet, wat hierop te antwoorden. En zij werd weer zo bedroefd.

Toen riep Matthias Myra – het was weer even onbekookt als gewoonlijk:

‘Alv, ja! Die kan iedereen baas, behalve Kirsten!’

Jaja, die Matthias Myra had indertijd tegen Sima Løkingen, toen die zo moedeloos gestemd was, ook al zoiets heel erg betreurenswaardigs geroepen. En nu stond hij daar weer te grijnzen en deed net, of hij zich van geen kwaad bewust was. Kirsten keerde zich van hen af. De tranen liepen haar over de wangen. Het werd alles opeens zo erg, zo erg!

Anton Gropa kwam op haar toe.

‘Trek je er maar niets van aan, Kirsten! Het was niet zo erg bedoeld. Ze hebben te veel jenever gedronken.’

Hij durfde dat gerust te zeggen. Wie wist beter dan hij, hoe het met hen gesteld was? De kalme, bezadigde houthakker probeerde haar te troosten. Zij zou het ook wel niet zo prettig hebben, die Kirsten.

‘Ik doe ook zo dwaas,’ antwoordde Kirsten zacht, haar tranen afvegend. ‘Maar jij bent lief voor mij, Anton!’

Toen bleef de houthakker midden op straat staan knipperen met zijn ogen, tot hij door een troep uitgelaten jongelui opzij geduwd werd.

Thorfind Edmondszoon, de hereboer, zijn dochter Ragnhild en Alv Udda waren 's ochtends al met koopman Oluf in contact gekomen. Zonder af te dingen en zonder handslag kocht hij alle paarden en koeien van de hereboer. Zodoende waren zij in een ogenblik klaar en konden toen verder eens wat in de stad gaan rondkijken. Zeven paarden tegen vijf rijksdaalders en veertien koeien tegen drie rijksdaalders per stuk is samen zevenenzeventig rijksdaalders. 'Alstublieft,' zei Oluf. Vandaag droeg hij een kostuum, rood als de wijn, die hij op zijn kantoor placht te drinken. Zijn zijden broek plooide zich sierlijk om zijn knieën, fraaie banden waren er omheen geknoopt. Hij droeg verder schoenen met extra hoge hakken om groter te lijken. Sluw, joviaal glimlachend stond Heer Oluf met hen te praten, proberend allerlei dingen van hen te weten te komen. Vond hij het opvallend, dat de reus en de dochter van de hereboer zoveel samen waren? 'Ei, ei, wat zie ik daar?' Dat was zeker zo zijn manier om de dingen te zeggen.

Hij wilde ook weten – nu onmiddellijk – waarom hij zijn vriend de wolfsdoder zo lange tijd niet in zijn winkel had gezien. En niet te vergeten diens aardige vrouwtje. Zij was schoon, betoverend mooi in haar mantel van wolfsbont, zei Heer Oluf, terwijl hij met zijn stok van Spaans riet kruisen en strepen op de grond stond te tekenen, alsof hij de hereboer en diens dochter in een geheim wilde inwijden. Toen begon hij te lachen en vroeg:

'Het heeft je toch zeker niet afgeschrikt, dat ik je vrouwtje een beetje het hof heb gemaakt, mijn brave reus?'

Hij deed erg kruiperig, die kleine koopman, net of een pachter in zijn ogen ook maar iets betekende. Was het misschien om de prachtige wolfspelzen, dat hij de reus te vriend wilde houden, of omdat Alv Udda zo'n bekwame opzichter was? Die participanten spraken altijd vol lof over hem. Het was hem gelukt om tienduizenden Zweedse stammen over de grens te manoeuvreren. Heer Oluf

was inderdaad een onderhoudend verteller. Maar hij overdreef en was opdringerig.

Alv Udda keek de koopman met zijn rustige blik aan, antwoordde, dat zijn afwezigheid in verband stond met de tocht, die hij naar Zweden had gemaakt en dat hij daarna de gast van Thorfind Edmondszoon was geweest. En toen zei de reus iets, wat men niet van hem gewoon was:

‘Gij moet mij overigens niet al te lastig vallen met uw nieuwsgierige vragen, koopman!’

Heer Oluf deinsde verschrikt terug en riep verbaasd uit – en ook daarbij overdreef hij weer:

‘Wat hoor ik daar van mijn beste wolfsdoder? Zo ken ik hem nog niet. Heb ik hem soms beledigd?’

De koopman voelde zich verongelijkt. Alv Udda antwoordde kalm:

‘De laatste keer, dat wij elkander hebben gezien, was na de vroegdienst in de Herberge Christi. Ge herinnert u zeker nog wel, wat er toen buiten voor de kerk is gebeurd!’

‘O ja,’ zei Heer Oluf.

Hij kon niet verbergen, hoe langzaam een blos hem naar de wangen steeg.

Alv Udda wendde zich tot Ragnhild Thorfindsdochter, zei een paar woorden tegen haar en begaf zich toen, recht en rijzig op zijn lange benen, tussen het marktvolk. De andere drie keken hem na. Zijn gestalte stak hoog boven allen uit. Ragnhild Thorfindsdochter leek nu nog fierder en trotser, zoals zij daar stond. En er was een felle flikkering in haar ogen, toen zij naar de koopman keek. Hij was een man, die er altijd op uit was om op slinkse wijze allerlei dingen uit te vorsen. Zij had een hekel aan zulke lieden. Zij dacht er over, of zij niet met de reus mee zou gaan, maar bleef staan. Mannen als hij moest men hun gang laten gaan. Zij hadden in de loop van de zomer veel samen gepraat, over allerlei dingen, en als twee mensen, die toenadering tot elkaar zoeken. Zij had gezien, dat hij onder een groot verdriet gebukt ging. En zij wist ook, dat sterke mannen een zwak hadden voor tengere, schone vrouwen. Zij had zelf een vader, die een reus was, en een moeder, die heel mooi was geweest, maar tenger gebouwd en erg lastig en humeurig.

De hereboer fronste licht de wenkbrauwen, toen de reus hen verliet. Toen Heer Oluf weer het woord nam en vroeg, wat er toch met hun beider vriend aan de hand was, antwoordde hij:

‘Als gij Alv Udda enig onrecht hebt aangedaan, zou ik u de raad willen geven het weer goed te maken!’

Herinnerde de boer zich de kerstrit op de Femsjø? Had hij zich ook een keer niet erg fraai tegenover de reus gedragen? Maar hij had ongelijk bekend.

Was Heer Oluf bereid zichzelf te vernederen? Hij kon er toch niets aan doen, aan wat er tussen Kirsten Gustsdochter en Bernt Thorkeldszoon was gebeurd? Had hij de reus integendeel niet een paar goedbedoelde waarschuwende woorden toegeroepen? Maar dat was ook alles. Het leek wel, of de duivel hier in het spel was! De procuratiehouder zou het voorval ook wel niet zijn vergeten. En de reus al evenmin, naar het leek. Op niet al te vriendelijke toon nodigde Heer Oluf hen uit bij hem thuis samen op de koop te drinken. Ze zouden dan daarna weer naar de markt kunnen teruggaan om zich verder te amuseren.

Alv Udda slenterde wat rond en keek naar al de bedrijvigheid om zich heen. Lurv had hij bij Oluf in de stal opgesloten. Er waren hier overal zigeuners en hij wilde liever niet nogmaals met hen in conflict komen. Het leek wel, of het hem niet langer mogelijk was om zelfs bij de geringste aanleiding zijn woede te bedwingen.

Hadden de Zweden nog maar kort geleden tegen de Noren gevochten? Met Kerstmis hadden de bewoners van de beide landen in de omgang met elkaar nog de uiterste behoedzaamheid in acht genomen. In de grensstreken had toen nog vijandschap geheerst. Maar nu was alles vergeven en vergeten. Wel ongeveer de helft van alle mensen op de markt waren Zweden.

De reus schoot op de rood- en groengekleurde papegaai op de mast. Maar de vent die aan het touw stond te trekken, was hem te slim af. De pijlen kwamen in de wand er achter terecht. En zij gingen scheef! Wel verdraaid! Hij was toch zeker gewend een boog te hanteren? Hij probeerde, of hij bij het spel misschien meer geluk had. Maar ook daar leek het op niets.

Hij slenterde wat rond in de drukte, keek naar allerlei dingen en probeerde hier en daar zijn krachten eens. In de eerste plaats om de tijd te verdrijven. Ten slotte kwam ook hij bij de tent van de krachtproeven terecht.

Plotseling stond hij bij de houthakkers. Zij waren allen blij hem weer te zien. En hij van zijn kant eveneens, dat hij hen weer terugzag. Hij gaf hun een voor een de hand. Zij praatten zoals gewoonlijk over het houtvloten – en de grote tochten tegen het voorjaar – hij ging toch ook mee? De houthakkers waren in een opgeruimde stemming. Er rinkelde geld in Knuts broekzak. Zij

beproefden hun krachten op de negerpoppen, maar konden er nauwelijks enige beweging in krijgen, hoe zij zich ook inspanden. Zeker ook weer bedriegerij! Toen lieten zij Alv Udda bij de stang.

De reus greep de kruk beet, trok stevig. De negerpop stiet met het hoofd tegen het dak, viel jammerlijk in brokken uiteen. Het hele mechaniek lag in stukken.

Er ontstond een hele opschudding. De eigenaar van de tent en zijn handlangers eisten, dat de schade prompt zou worden betaald. De houthakkers van hun kant, dat Alv Udda zijn prijs zou krijgen.

Een gevaarlijke twist!

Een spotlustige strandvoogd uit Eskeviken riep:

‘Haal die tent omver! Gooi het tuig eruit!’

En verscheidene anderen schreeuwden en riepen door elkaar.

Het ging zoals zo vaak bij een dwaze woordenstrijd in een mensenmenigte, wat de een dacht en zei, werd door vele anderen overgenomen. Een hele troep vloog er op af en haalde de tent omver.

Toen, te midden van al het gedrang, voelde Alv Udda hoe een hand hem aanraakte. Een lichte hand maar met een wonderbaarlijke kracht. Hij draaide zich niet om. Hij begon alleen ontzaglijk te beven. Zijn gelaat werd asgrauw en verstijfde. De hand, waarmede hij het kledingstuk aannam, dat de dodelijk verschrikte eigenaar van de tent hem aanreikte, trilde als die van een grijsaard.

Op hetzelfde ogenblik wist de reus, wie achter hem stond. Heel langzaam wendde hij zich om, naar Kirsten Gustsdochter.

Ja, daar stond zij, die hem het grootste en diepste verdriet in zijn leven had aangedaan. Een beweging van zijn arm, en hij zou haar opzij hebben geschoven. Maar zijn arm was krachteloos.

En Kirsten Gustsdochter zei tegen hem:

‘Ik moet met je spreken, Alv! Je moet mij toestaan met je te spreken!’

Haar woorden klonken zo dringend. Haar ogen waren zo smekend.

‘Hebben wij elkaar dan nog iets te zeggen?’

Zijn stem klonk schor.

‘Ja, ik heb je nog heel veel te zeggen, Alv! Heel veel! Ik wil verder gaan, waar ik op het eiland, toen in het slaapkamertje, heb moeten ophouden.’

‘Ik heb geen behoefte daar nog meer over te horen,’ antwoordde hij heftig. Hij begon weg te lopen. Waarheen? Als zijn benen hem wilden gehoorzamen, was het hem onverschillig waarheen. Hij

voelde op dat ogenblik een kracht, die de zijne te boven ging. Een kracht, die hij niet kon grijpen en verbrijzelen. Wankelend liep hij weg. Het kledingstuk – een vrouwenrok – hield hij nog in de hand. Hij wierp het weg. Kirsten bezon zich een ogenblik, raapte het op en ging hem achterna.

De reus liep het marktplein af. Er was een kracht in hem, die hem daartoe dreef. En een andere kracht, die hem gebod te blijven. Bang voor zichzelf begon hij steeds sneller te lopen. Ten slotte kwam hij op een plek met enkele verspreid staande loofbomen en wat kreupelhout. Een brede, diepe beek, de Ousbeek, versperde hem de weg.

Kirsten Gustsdochter kwam buiten adem achter hem aan. Naast hem bleef zij staan, kwam weer op adem. De rok hield zij zonder het te weten nog in de hand. Was Kirsten Gustsdochter dan niet bang?

‘Ga weg!’ riep hij. ‘Ga! Anders weet ik niet, wat ik doe!’

Hij stond met de rug naar haar toe, de vuisten gebald. En de nek gebogen. Helder, donker en diep gleed de beek langs hem heen onder de elzestruiken. En het water kabbelde, murmelde en kreeg een stem. Rondom was schaduw en er stond een kille trek. Op de grond groeide lang, stug gras.

Hij keerde zich naar haar toe en schreeuwde:

‘Waarom ga je niet weg!’

Hij had zakken onder de ogen. Dik gezwollen aderen aan de slapen, waar het bloed zichtbaar in klopte.

Hij kwam een stap op haar toe.

Toen greep hij haar bij de armen. Hij draaide haar om, zodat zij met haar rug boven de diepe beek kwam te hangen, haar bleke, omhooggewende gelaat naar hem toegekeerd. Zij lag met de ogen gesloten, zonder de minste tegenstand te bieden. Langzaam kwamen haar hoofd en schouders steeds dichterbij het stromende water.

Ja, heel stil lag Kirsten Gustsdochter daar in de armen van haar man. Zij was zeker van haar dood. Zij, die zo doodsbang en angstig voor vreemde geluiden was, die dan huilde en jammerde, lag nu stil zonder een kík te geven. Zij voelde, hoe haar achterhoofd het water aanraakte en zij voelde een vochtig koude luchtstroom langs haar gezicht. Nu liep het water in haar oren. Nog even . . . nog even . . .

Zij bad, riep God aan haar te redden, evenals Oline Løkengen met onuitgesproken woorden. Toen opende zij de ogen en keek hem aan, lang en smartelijk. En het laatste wat zij in het kamertje

op Lilleøen tegen hem had gezegd, kwam stamelend bijna woordelijk opnieuw over haar lippen:

‘Nu ik ga sterven, Alv, wil ik je met mijn laatste woorden in dit leven zeggen, dat het niet is, zoals jij denkt. God is mijn getuige, dat ik jou nooit enig leed heb willen doen.’

Haar ogen gleden weer dicht. Zij begon hevig te trillen. En zij vouwde de handen.

Was het de stilte, was het het gekwetter van de vogels in de elzestruiken, dat de reus tot zichzelf bracht? Of was het misschien een bede, die juist op dit moment werd verhoord en hem tot bezinning bracht? Eens, toen hij Lilleøen had verlaten, had daar bij de in drieën gespleten berk een oud, kromgebogen vrouwtje voor hem staan bidden. Had dat de reus er misschien van weerhouden Kirsten Gustsdochter te doden? Langzaam, heel langzaam richtte hij zich op, legde haar in het gras, wierp zich aan de oever van de beek neer en koelde zijn hoofd in het water.

Een hevige windvlaag streek door de laagte tussen de met gras begroeide glooiingen. Het loof van de elzestruiken liet los van de takken, dwarrelde de lucht in, viel in de beek. En dat terwijl het een hele zomer windstil was geweest.

Hij stond op als een oude man. Het water liep in straaltjes uit zijn lange haren. Hij ging in het gras zitten.

Onbegrijpelijk, hoe sterk Kirsten Gustsdochter op dat ogenblik was. Zij keek hem aan. Zij herkende hem nauwelijks. Maar zij wist, dat het ware gelaat van een mens in zijn ziel ligt, in wat bij de schepping aan God gelijk was. O, had zij maar van hem kunnen houden! Dat was steeds haar innige bede geweest in de eenzaamheid van de nachtelijke uren. Meer dan ooit had zij nu medelijden met hem.

Het duurde een hele tijd, voor zij iets kon zeggen; het waren hartelijke, warme woorden, want zij was op het allerlaatste moment van de dood gered . . . en leefde. Zij had zelden of nooit de gelegenheid gehad eens met hem te praten. Hun samenleven had maar zo kort geduurd! Maar nu begon zij alles te vertellen.

De reus keerde zijn gezicht af en sloeg de ogen neer. Begreep hij haar misschien niet? Kon hij haar misschien niet begrijpen?

En Kirsten ging verder: Op die zondag, toen hij bij haar ouders in de kamer had gezeten, hadden die gezegd, dat zij konden gaan trouwen en zijzelf had hierop ook met een ja geantwoord. Herinnerde hij zich haar woorden nog?

‘Herinner je je dat nog, Alv?’ vroeg zij heel voorzichtig.

Maar de reus zweeg.

Zij had toen tegen hem gezegd, dat zij zich niet gelukkig voelde, maar wanneer hij bereid was geduld met haar te hebben, ja, dan zouden zij het misschien kunnen proberen. Met die woorden had zij hem iets heel belangrijks te kennen willen geven. Zij herinnerde zich dat ogenblik nog als de dag van vandaag, omdat toen voor hem het ongeluk met haar was begonnen.

De reus was heel bleek geworden. Hij zat nog steeds even roerloos. Even zwijgend.

De reden, dat zij had toegestemd, was niet alleen, dat haar vader haar sloeg, maar ook een voorval in de herberg van madame Britz. Zij vertelde hem dat, en hoe zij daarna aan de oprechtheid van Bernt Thorkeldszoons gevoelens voor haar was gaan twifelen.

‘Ik voelde mij in die tijd zo ongelukkig, Alv,’ zei ze, plotseling in tranen uitbarstend. ‘Mijn vader sloeg mij en de man van wie ik hield, liet mij in de steek, en jij was zo groot en sterk en zo vriendelijk . . . en . . . en ik wist niet, wat ik deed!’ Zij trachtte zich te beheersen. ‘Ik moet je nog meer zeggen . . . nog meer.’

Toen vertelde zij van de tocht, die zij met Bernt Thorkeldssoon naar de oude treurberk aan de Femsjø had gemaakt. Met haar ogen op het kledingstuk dat zij in de hand hield gevestigd, zei ze:

‘Het gevolg van die tocht was, dat ik . . . maar een maand voor wij trouwden . . . zwanger werd. Begrijp je nu, Alv, dat het niet is, zoals jij hebt gedacht?’

Hij had zich naar haar toegekeerd, maar plotseling wierp hij zich op de grond neer en begroef zijn gelaat in het gras. Zijn vingers boorden zich in de aarde.

Zij waagde het hem over het haar te strijken – voor de laatste maal. De tranen stroomden haar over de wangen.

Hij richtte zich op, ging zitten. Hij zag bleek en zijn gelaat drukte alleen diepe ernst uit. Had hij het met zijn traanloze ogen gemakkelijker dan zij met haar tranen? Hij slikte en zei:

‘Ik zal je een papier met mijn handtekening geven, dat je van mij kunt gaan scheiden.’

‘Ja, dat is misschien het beste . . . zoals het tussen ons is geworden,’ fluisterde zij nauwelijks hoorbaar.

‘Ik had Bernt Thorkeldssoon wel graag eens willen spreken,’ zei hij verder. ‘Het is al een hele tijd geleden sinds zijn kind is geboren.’ De middag liep ten einde. De schaduwen tussen de met gras begroeide glooiingen werden langer, de lucht werd koeler, het water in de beek donkerder. Maar het bos en de bergruggen aan de overzijde lagen in de zon. Doorschijnende wolken spreidden zich

als een lichte sluier over de hemel uit. Het lawaai van het marktplein drong gedempt en onduidelijk tot hier door.

Alv Udda richtte zich plotseling op en vroeg:

‘Wonen jij en het kind nu met Bernt samen, of woon jij op het eiland?’

‘Ik ben bij mijn ouders thuis,’ antwoordde zij zacht.

Hij ging staan, keek haar aan, een hele tijd, alsof hij voor het laatst haar trekken voor altijd in zijn hart wilde prenten.

‘Ik heb veel moeilijke ogenblikken in mijn leven gehad, Kirsten, maar nog nooit een ogenblik als dit. Je bent dicht bij de dood geweest . . . en ik was bijna jouw moordenaar geworden.’ Hij vocht met woorden. ‘Ik dank je, dat je mij achternagelopen bent en mij hebt gedwongen naar je te luisteren . . .’

Hij greep haastig haar hand, liet die even haastig weer los. Toen liep hij de met gras begroeide glooiing op. Bovenop bleef hij staan en keek naar de plek en de beek, waar zij was blijven zitten. Zij hoorde hem met een wonderlijk verre stem vragen:

‘Weet je zeker, dat je Bernt Thorkeldszoon je leven lang zult liefhebben, Kirsten?’

Zij keek op en antwoordde:

‘Ja, tenzij mijn gevoelens voor hem gedood kunnen worden.’

De reus Alv Udda liep verder.

Toen pas kon Kirsten Gustsdochter niet meer en uitgeput zakte zij in elkaar.

Alv Udda liep in de avond langs het Vlasakkerpad te draven, hij en een wolfshond. Hij liep, omdat hij moest lopen . . . om weg te komen uit de koopstad en van het marktplein. Lurv volgde hem op de hielen met de tong uit de bek.

Zo was hij dus bijna een moordenaar geworden, de moordenaar van Kirsten Gustsdochter. Hij had het gevoel, of hij de daad werkelijk had volbracht.

Waar het pad door de rotsen bij de Skonningsfoss smaller werd, bleef hij staan. Hij droop van het zweet. Zijn keel en zijn tong brandden.

Hij liet zich op de knieën neervallen en dronk. En hij schepte water in zijn handen en koelde zijn gezicht af . . . voor de tweede maal . . . een poosje geleden was het bij een beek geweest. Het water cirkelde en wervelde met witte glinsteringen. Hier aan de voet van de rotsen leek de rivier diep. Hij rekte zich over het water en lag op zijn knieën omlaag te staren. Uit de donkere spiegel rees een bleek, diepmenselijk gelaat naar hem op . . . van Kirsten Gustsdochter . . . zoals hij het daarstraks had gezien, toen zij de dood nabij was geweest.

Hij sloot de ogen, maar het gelaat bleef er niettemin. Het suisde in zijn hoofd als van een verre wind. Was hij gek geworden? Hij sprong op. Haastte zich verder op weg naar het Tistedal.

Waar wilde hij heen in de nacht? Wat moest hij in het Tistedal? Zijn voorouders zouden zich vermoedelijk in hun graf omkeren als ze konden en met verachtelijke blikken naar hem kijken.

Toen hij het hoofd van Kirsten Gustsdochter vlak boven het donkere, stromende water had gehouden om haar gelaat onder te dompelen tot het leven zou zijn verdwenen, had hij de stemmen van zijn voorouders gehoord. Dood haar, mijn zoon, hadden die gezegd. Dood haar, dan ben jij een van ons! Wij hebben trouwelooheid altijd met de dood bestraft! Maar een macht sterker dan zij had het hem belet. Toen hij Kirsten Gustsdochter alleen had

achtergelaten, had hij nog wel zo goed zijn verstand bij elkaar gehad, dat hij langs het huis van koopman Oluf was gegaan, waar Thorfind Edmondszoon en Ragnhild bij een beker wijn hadden gezeten. Zij hadden gemeend, dat hij dronken was. De hereboer had zoals gewoonlijk luidruchtig vrolijk gedaan en de kleine koopman zoals hij altijd placht te zijn, wanneer er vrouwen aanwezig waren. Alv had gezegd waar hij heenging en was toen met de hond de deur uitgestoven. Ragnhild Thorfindsdochter was hem het erf op achterna gegaan en had hem nog nageroeven voorzichtig te zijn.

Waar bij de Hellepoel het Vlasakkerpad eindigde en de Balkenbrug begon, bleef de reus staan. Hij had het gevoel of zijn lichaam uit was bestond. Hij ging met de rug naar de poel zitten, leunend tegen een van de balken van de brug. Het hoofd liet hij achterover rusten. Ja, zo zat hij daar omhoog te staren naar de hemel en de sterren, en hoorde het geklots van het water in de poel onder hem en het ritselen van het dorre gebladerte van de loofbomen door de trek van de rivier.

Toen hoorde hij door het gedruis van de waterval heen een stem, die zong. Hij hief het hoofd op van de balk en luisterde. Het leidde zijn gedachten een ogenblik af. De stem die hij hoorde, was een diepe mannenstem. De zanger moest zich ergens op de weide boven de waterval bevinden. Hij stond op en liep langs de helling naar boven. De wind voerde een sterke geur van rook mee. Het gezang trok hem met een onverklaarbare kracht aan. Nu verstond hij ook de woorden. Het was een psalm, die met een sterk Zweeds accent werd gezonden.

'k Hef mijn ziel, o God der goden,
tot U op, Gij zijt mijn God.
'k Heb op U vertrouwd in noden,
weer van mij toch schaamt' en spot.

De reus kwam nog dichterbij. Hij zag het violette schijnsel van een kolenmeiler, die als een brede, zware hooiopper op de helling lag. De rook trok door vele gaten naar buiten. In het zachte schijnsel onderscheidde hij de man, die zong. Hij zat op een stobbe kienhout, had een baard, die hem tot op de borst reikte, en droeg een lange buis.

Vlak bij hem bleef hij staan. De wolfshond stak snuffelend zijn snoet naar voren. Naast de man lag een hoop klei, waarin een

schep, een houweel en een ijzeren vork staken. Het was de profeet Joachim van de plaggenhut. Hij herkende hem weer.

Zonder zich om de reus en de grote wolfshond te bekommeren, zong de profeet de psalm ten einde. Hij zong met het gelaat naar de avondhemel gewend. En de meiler zelf zong mee. Het was, alsof in het vuur fijne en grove snaren werden aangeslagen.

Lout're goedheid, liefdekoorden,
waarheid zijn des Heren paân
hun, die Zijn verbond en woorden
als hun schatten gadeslaan.

De Profeet stond op en groette de reus met een Noors 'goedenavond' en een Zweeds 'Gods Vrede'. Hij greep de ijzeren vork uit de kleihoop, een tweetandige greep met een lange steel, en zei toen:

'Ik had juist een gesprek met de Here over bedrukte zielen in deze boze wereld! Ik bad Hem een ieder troost en opbeuring te schenken. En daar komt gij op eens! Laten wij, terwijl ik mijn werk doe, eens samen praten!'

De profeet spietste een klomp klei aan de vork, maakte er een van de trekpaten in de meiler mee dicht en luisterde, of het vuur brandde zoals het moest. Goed op het vuur letten, dat was de kunst. Hij was een meester, die kolenbrander uit het kerspel Vallskog in Värmland, waar de beroemdste kolenbranders vandaan kwamen. Zij hadden het kolenbranden geleerd van de zwervende Lappen, die de bossen omkapten en er houtskool van brandden. De profeet stond daar in de rook en het blauwviolet licht, in een gelapt buis en met de vork in de hand. Was hij iemand, die zich slechts bij tijd en wijle aan de mensen vertoonde? Iemand, die op wolken door de lucht voer?

Joachim van de plaggenhut had een uitvinding gedaan . . . een dwergkolenmeiler van ijzer. Al vroeg had hij opgemerkt, dat hout achter een verhitte ijzeren plaat beter verkoolde dan bij directe aanraking met het vuur. Het was niets voor hem om zijn uitvinding wereldkundig te maken. Hij had zo zijn eigen mening over de dingen. Was er al niet genoeg nood en armoede? Gust Pål's verbeterde zaagblad zou ongetwijfeld ook wel met hem in het graf gaan.

'Ziet gij, Alv Udda, ik ken u! Gij zijt in de lentemaanden in mijn geboortestreek geweest. En gij hebt met Pelle gesproken! De dochter van zijn zoon is nu de vrouw van Anton Gropa en woont hier.'

Alv Uddda ging op de helling zitten, trok Lurv dicht tegen zich aan. Zijn witte laarzen glansden in het donker.

Merkwaardige woorden . . . bedrukte zielen . . . en daar komt gij opeens! Wat wist die kolenbrander hier aan het Slenk van hem?

‘Wilt gij mij vertellen, hoe mijn volk aan het schone Strömmen-meer leeft? Daar ben ik ook op de wereld gekomen!’

De reus had weinig lust om aan het vertellen te gaan. Zacht en met weinig woorden antwoordde hij, dat hij aan hem en aan alle Värmlanders hier aan deze kant van de grens de groeten moest overbrengen.

‘De oorlog heeft zeker ook daar zorg en armoede achtergelaten en menig huis in de as gelegd?’

Hij kon de grijsaard met zijn lange baard misschien ook daar wel het een en ander van vertellen. Hij was een goede man. En het was ook niet zo vreemd, dat hij wel eens iets over zijn geboortestreek wilde horen. De vrachtrijders uit Töckmark en Fågelvik hadden zich hier tijdens de langdurige oorlog van Gyldenløve immers ook niet vertoond. De reus vertelde iets van hun tocht. En van de mijlenlange brandgordel, die de stadhouder bij zijn terugtocht had achtergelaten en van in de as gelegde huizen. Hij gewaagde ook in het kort van de armoede van de grensbevolking en van de bittere vijandschap, die in de geteisterde streken heerste. Het was helemaal geen merkwaardig verhaal. Maar de profeet luisterde en viel hem geen enkele maal in de rede. Hij streek peinzend over zijn lange baard en ging zeker in gedachten van het ene afgebrande huis naar het andere. En overal bleef hij even staan en sprak bijbelse woorden van troost tot allen, die hij kende en met wie hij vroeger had samengeleefd. Door zijn hoge ouderdom vergat hij echter wellicht, dat het al enkele generaties geleden was, sinds hij in deze huisjes had vertoefd, en dat allen, die toen leefden, nu al lang dood waren . . . allen, behalve Pelle Vall.

‘Erg, heel erg,’ antwoordde de godsman eindelijk. De aarde is vol boosheid en gewelddadigheid! Peter Vastua is er niet meer! Hij stierf door een moordenaarshand! Zijn vrouw is alleen achtergebleven en kwijnt weg van verdriet, terwijl haar kleine kinderen al meelopen in ’s levens tredmolen! Er zijn zoveel dingen, waarbij men vraagt naar het waarom!’

De reus had al weg willen gaan. Maar nu was het, of hij weer bij de oude Pelle in de hut zat. Hij voelde iets, dat hij niet nader kon verklaren. De woorden van de profeet klonken zo vreemd, want hij ging verder:

‘Vergeef mij! Ik kan mij zo goed begrijpen, hoe het u thans te

moede is. Sommigen treuren om de doden en anderen om de levenden! En gij wordt wat dat laatste betreft beproefd!

Het donker omringde hen beiden. Zij zaten daar in het blauw-violette schijnsel. Bij het gedruis van de waterval en de zachte muziek van een brandende kolenmeiler. En boven op de heuvel groeide een oude holle eik, al helemaal kaal. De dunne twijgen staken als enorme bezems omhoog. Aan de takken hingen de sterren van de hemel. Zij flonkerden en straalden. En Alv Udda had het gevoel, dat niet hijzelf, maar iemand anders hier zat.

Toen zei de profeet:

‘Ook ik heb evenals gij rusteloos rondgezworven!’

Hij zweeg, greep de vork weer en ging naar de meiler, liep er om heen, opende, sloot of luisterde al naar het nodig was.

‘Wilt ge me nog meer zeggen, Joachim?’ De stem van de reus klonk luid in het donker.

‘Ik heb dat alles ook moeten doormaken,’ zei de profeet. ‘En nu heb ik al meer dan honderd jaar als een eenzaam mens hier op aarde geleefd!’ Hij kwam naast de reus staan en legde een hand op diens schouder. Hij haalde hoorbaar adem. Ik zwierf door de eenzame bossen, mijn ziel vervuld van bitterheid jegens God . . . tot ik, op mijn knieën en met mijn gezicht in het mos gedrukt, Hem ontmoette. Van dat ogenblik af werd ik weer een mens! En zoals de Here zich over mijn smart heeft ontfermd, zal Hij zich ook over u ontfermen! Wees daarvan verzekerd!’

De godsman nam zijn hand weer weg en bleef naar de avond-hemel staan kijken. Zijn gelaat was wonderlijk licht in het donker. Kwam dat door zijn lange witte haren en zijn baard?

Hij legde de hand over de ogen en sprak zacht en op gedempte toon:

‘Ik zie dat gij als een balling door eenzame bossen zwerft, met een opstandig gemoed. Ik zie, dat gij weer terugkeert naar een plaats, waar mensen wonen . . . en ik zie . . .’

De reus richtte zich op, stond voor de grijsaard, zoals hij ook voor Pelle Vall had gestaan.

‘Wat ziet ge nog meer, profeet?’

‘Ik zie, dat gij het moeilijk hebt . . . maar dat moet anders worden . . . dat zal anders worden . . . met Gods hulp en genade!’

De stem van de godsman trilde, terwijl hij over ’s mensen lot en toekomst sprak.

‘Wilt gij nog meer zeggen?’ vroeg de reus met trillende stem.

‘Vraag mij niet! Gij moet de Heiland zoeken, Alv Udda! Het gebed kan zelfs de hemel vermurwen, en ik zal voor u bidden!’

De profeet greep de vork weer en klom een paar treden de ladder op naar het hooiopperronde dak van de kolenmeiler. Hij wendde zich tot de reus en zei luid en krachtig:

‘De vrede des Heren zij met u!’

Hij bukte zich en stak nieuwe gaten in het dak van de meiler, draaide en boorde de lange vork er in, als stak hij een speer in de buik van een reuzendier. Rook en vuur sloegen omhoog en men hoorde al uit verre hemelen een geluid als van trompetten en bazuinen.

Een Mozes op de berg Sinaï!

En de reus hoorde een stem, die zei: ‘Ontschoei uw voeten, want de plaats, waarop gij staat, is heilig!’

Hij week achterwaarts terug tot buiten de open plek. De gestalte van de profeet verdween in de vurige rook.

De reus en Lurv gingen bij de brug over de Tista de Balkenbrug af. Hij bleef staan en keek omhoog naar het huisje van de nachtzager. Een schijnsel van het haardvuur flakkerde in de kleine ruitjes. Dan zaten de twee oude mensen zeker bij de haardstee te wachten tot Kirsten van de markt thuis zou komen. En zij zou thuiskomen . . .

Begreep de nachtzager, wat hij op zijn geweten had? Sommige mensen wisten niets van al het leed en onheil, dat zij hadden berokkend. Vredig zaten zij daar in het huisje en werden noch door mensen noch door Onze Lieve Heer herinnerd aan wat zij hadden misdreven. En hier stond hij, in het donker, hij, die nog maar een paar uur geleden op het punt had gestaan iemand te vermoorden . . .

Zou de nachtzager nog steeds even hard zijn . . . of was hij nu misschien juist in gebed verzonken? Het was misschien ook lang niet zo moeilijk om Onze Lieve Heer om vergeving van zonden te bidden als de mensen. Onze Lieve Heer behoefde je niet recht in de ogen te kijken. Neen, hij had niet de weg door het Tistedal genomen om zich op oude mensen te wreken!

De reus riep de hond en ging verder het steile Schanspad op om daarna de weg onder de hoge dennen naar Veden in te slaan. Hij steunde luid in het donker. Af en toe sloeg hij zich voor de borst. Toen hij boven was gekomen, bleef hij bij het oude gedenkteken staan. Hij ging op een platte steen zitten, waarop hij als jongen zo dikwijls had gezeten. Daar bleef hij zitten, terwijl de uren voorbijgingen. De nacht hulde hem in haar donkere, zachte mantel. Hij lag met zijn hoofd tegen Lurv aan. Er gingen deze nacht meer gedachten door zijn hoofd dan in al de uren die hij hier door de jaren heen had zitten uitrusten. Vannacht was hij erger moe dan in al die nachten bij elkaar, moe, maar wakker.

‘En ik zie dat ge het moeilijk hebt . . . maar dat moet anders worden . . .’

Hij zou maar afwachten, hoe het werd!

Een nachtelijke koelte streek speels langs hem, Lurv en het grafteken. In de toppen van de dennen onder hem klonk een zwak geruis. Boven de bergkammen aan de oostelijke oever van de Femsjø kwam een maansikkel op. Die gaf een matte zilveren tinteling in het water.

Ja, hij zou maar afwachten, hoe het werd. Hij stond op en begon over de akkers en weiljes in de richting van het meer te lopen. Hij schopte tegen graspolletjes en molshopen. Hij ging naar het meer, jawel! Ook een verdwaasd man kan soms dingen doen, waarvan hij achteraf de juistheid ontdekt.

Een poosje later bonsde Alv Udda bij Tøsten de veerman op de deur. Wat wilde hij daar? Terwijl hij stond te wachten, kwam hij weer wat tot zichzelf. Hij hoorde een kind jammeren en een vrouw akelig hoesten.

‘Doe open, Lisbeth! Ik ben het, Alv Udda!’

Hij hoorde, hoe zij haar man door elkaar schudde, hoestte en hem probeerde wakker te roepen.

Eindelijk kwam Tøsten sloffend naar de deur, zoals hij altijd had gedaan, wanneer hij ’s nachts uit zijn bed werd gehaald. Tøsten was overigens altijd sloffend door het leven gegaan.

‘Ben jij het?’ zei de veerman, terwijl hij het schijnsel van een brandende kienspaan, die hij omhooghield, op het gelaat van de reus liet vallen. ‘Maar man, ben je ziek?’

Hij deinsde opzij en liet hem en de hond naar binnen.

Tøsten zette langs de haardmuur kienspanen neer en stak die aan, zodat de kamer verlicht werd. Het kind, dat nog wakker was en lag te jammeren, kreeg de hond in het oog en begon te gillen. Het was een meisje. Ze maakte daardoor zowel de oudere als jongere broertjes en zusjes wakker, die in het stro om hun moeder heen lagen te krioelen.

Ja, een vrouw zat rechtop in bed, in een vuil, gescheurd hemd, even groezelig als de wand. Haar schouders staken omhoog als de vleugelbeenderen van een grote vogel en diepe kuilen in haar hals zagen zwart van het vuil. Diep in hun kassen fonkelden een paar schrikwekkende ogen.

Alv Udda keek naar haar. Tøsten zei:

‘Ja, Lisbeth is ziek! Zij geeft bij het hoesten bloed op!’

Er heerste schreeuwende nood in het huisje van de veerman. Erger dan ooit. Er groeiden paddestoelen tussen de vloertegels en de onderste balken van de hut. Het vuil lag opgehoopt langs de wanden. Het leem van de haardmuur was afgebrokkeld en er uit gevallen. De slaapplaats boven de haardstee was zelfs met balken

geschraagd. Dat had Tøsten Breia dan toch in ieder geval nog gedaan. Jaja, nergens werd alles zozeer door verval bedreigd als waar de nood het hoogst was.

Alv Uddda was al in heel wat ellendige en armoedige huisjes geweest, zowel in de plaggenhutten van de grensbevolking als in de huisjes van de keuterboeren. Het was op de meeste plaatsen niet veel fraais geweest. Maar hier zat hij in een menselijk onderkomen, dat nog maar nauwelijks goed genoeg was om als veestal te dienen. De stal op Baekken was beter dan dit huisje. Er hing een ondraaglijke, scherpe lucht in het vertrek.

Tøsten de veerman zat te jammeren en te klagen. Hij had daar wel reden voor. Hij had niets meer te doen, klaagde hij. Geen inkomsten van het veer. Geen geld voor eten en kleren. De kast was leeg. De voddën vielen hun van het lijf. Zijn elf kinderen liepen naakt. Zijn vrouw gaf bij het hoesten bloed op. En het varken was doodgegaan. Alles even droevig.

‘Kijk mijn kinderen eens,’ zei Tøsten, ‘ze zijn vel over been! En nu eten de luizen de rest nog op!’

‘Hè, hè, hè!’ klonk een schor gelach uit de slaapstede. De vrouw hoestte en schraapte haar keel en zei met een holle stem: ‘Luizen bijten alleen maar in je huid, maar verdriet om een vrouw knaagt aan je hart! Hè, hè, hè!’ Onder het lachen kreeg zij telkens afschuwelijke hoestbuien! Dor, vuilgeel haar hing in slierten om haar holmagere gezicht. De menselijke wil was dood in dit halflevende lichaam, maar de boosaardigheid leefde nog.

‘Je moet een beetje op je woorden letten, Lisbeth!’ zei Tøsten, schuw naar de reus kijkend. ‘Denk erom dat je ziek bent en spoedig zult sterven!’

‘Ik en Udda hebben allebei een ziekte in de borst!’ antwoordde Lisbeth, haar verschrompelde lippen tot een grijnslach vertrek-kend. Er zat bloed in haar mondhoecken. Uit haar borst kwam een klagend en piepend geluid.

Alv Udda stond op om heen te gaan. Hij bleef een ogenblik naar Lisbeth staan kijken, die voorovergebogen en met een platte borst in het stro zat met een hele troep kinderen om zich heen, die met bleke gezichtjes en grote ogen zaten te kijken. Hij haalde de geldbuidel uit zijn zak en legde twee rijksdaalders op de tafel. Tøsten bedankte hem, kroop als een bedelaar om hem heen en zei, dat hij nu meteen genoeg had voor Lisbeths begrafenis. Zag hij er erger uit in zijn lompen dan de reus en de houthakkers deden na maandenlang zwoegen in de grensstreken? Alv verzocht Tøsten

even met hem mee naar buiten te gaan. Toen hij bij de deur was, riep de zieke:

‘Doe vooral de groeten aan Kirsten!’

En toen weer dat schaterend-schorre gelach uit een borst, die nog maar nauwelijks in staat was adem te halen. Het laatste dat de reus hoorde, was een hoestbui, die haar overviel.

Weer stonden Tøsten de veerman en Alv Udda buiten in de nacht, hoewel niet zo donker als in de winter. Boven hen welfde zich een met sterren bezaaide hemel en voor hen strekte zich een groot water uit. Waar bij de aanlegplaats de winterweg eindigde, stond een paal, waaraan de veerboot vastgebonden was. Het leek hun beiden eindeloos lang geleden, sinds zij daar de laatste keer hadden gestaan. Ze liepen naar de boot. Lurv volgde hen en ging voorin zitten, klaarwakker en scherp luisterend.

‘Ga je naar Lilleøen?’ vroeg Tøsten.

‘Ja,’ antwoordde Alv.

‘Zal ik meegaan om de boot terug te brengen?’

‘Dat zal wel moeten,’ antwoordde hij na even nagedacht te hebben. Hij had tegen Thorfind Edmondszoon gezegd, dat die maar moest doorrijden, tot hij hem onderweg oppikte. ‘Dat zal wel moeten,’ herhaalde hij, ‘als je tenminste bij je vrouw weggunt.’

‘Ik kan haar toch niet veel helpen,’ antwoordde de veerman.

Hij maakte de boot los en stapte in.

Zij roeiden over het rimpelloze watervlak. Zij roeiden waar, als het ijs met sleden berijdbaar was, de winterweg lag. Alv Udda zat op de voorste roeibank en Tøsten op de achterste. Zij roeiden samen goed en gelijkmatig. Eenden vlogen in het donker voor de boot op. Zij hoorden alleen het gesuis van de vleugels en hun korte, angstige gesnater. De maansikkel was al op weg naar het zuiden. Die leek een beroet, aan de randen glimmend gepoetst deksel. Het water borrelde en stroomde onder de veerboot door, en de lussen van wilgebast piepten als in lange tijd niet gesmeerde scharnieren. Het Gjølne-eiland tekende zich zwart af tegen het water en de lucht. De naaldenkronen van de hoge dennen leken donkere massa's, hoog onder de hemel.

Het was wonderlijk weer op de Femsjø te varen. De reus roeide met forse slagen. Hij was op weg naar Lilleøen. Dan zou hij dus toch zijn belofte aan Reinuls, om weer terug te komen, houden. Hij had vreselijk tegen deze tocht opgezien. Maar nu had hij, onverwachts, Kirsten Gustsdochter ontmoet . . . en zij leefde nog. Het waren moeilijke ogenblikken geweest . . . Neen, hij moest trachten die gedachten van zich af te zetten! Maar hij zou haar een brief

sturen, een geschreven bewijs, dat hij haar de vrijheid hergaf. Dat zou wel het grootste geschenk zijn, dat hij haar kon geven.

‘Tøsten!’

‘Ja . . . a!’

‘Zeg eens wat!’

‘Wat moet iemand zeggen, die zich van ellende geen raad weet!’

‘Je moet toch wat zeggen, Tøsten!’

Toen liet de veerman de riemen even rusten en zat een poosje peinzend in het donker voor zich uit te staren.

‘Ik zag meteen, dat je ziek was, Alv,’ zei hij. ‘Je bent zo mager en bleek geworden!’

‘Ja, ik ben nog erger dan ziek!’

‘Ik begrijp het,’ zei Tøsten.

Hij begon weer te roeien.

Maar even later stelde de reus hem een komische vraag.

‘Heb jij wel eens iets heel ergs tegenover een ander mens misdaan?’

‘Ja,’ zei Tøsten aarzelend, ‘ik weet eigenlijk niet goed, wat ik daar op moet zeggen. Wat voor de een heel erg is, kan voor een ander veel minder erg zijn!’

Bedoelde de reus, of hij wel eens had gestolen, en dacht hij misschien aan de wagen met takkenbossen, die toen hij langs de kerkweg reed was omgeslagen, zodat een dood schaap te voorschijn was gekomen? Jaja, dat hij dat had weggenomen, zou hij ook niet ontkennen. Maar was het diefstal, wanneer je hier en daar een schaap wegnam van wie genoeg te eten hadden? Heel erg voor de een, veel minder erg voor de ander! Hij dacht ook aan de wolfspels, die hij in de afgelopen winter uit de stal op Lilleøen had weggenomen, of de reus dat misschien zou bedoelen. Hij begreep eigenlijk niet goed, wat hij aan hem had. Hij deed zo vreemd. Wat er precies aan de hand was, daar zou iemand als hij toch wel niet achter komen. De dochter van de nachtzager was bij hem weggelopen, dat wist hij en dat wist iedereen. Ook, dat zij met de procuratiehouder van Mette Meng ging. Maar was dat iets om over te treuren? Hij mocht blij toe zijn. Lastige vrouwen raakte je anders nooit kwijt. Dat wist hij, Tøsten, uit eigen ervaring. Hij was met Lisbeth nog geen dag gelukkig geweest. Hij was er een sukkel van geworden.

Zij zwegen beiden, roeiden en zwegen. Zij voeren in noordelijke richting het meer over. Toen zij langs de plek kwamen, waar het lijk van Samuel Izakszoon door de wolven was verslonden, gromde Lurv. Wat ging er in zo’n redeloos dier om?

Opnieuw hoorde de veerman de reus achter zich zeggen:

‘Kijk eens in het water, Tøsten, wat zie je daar?’

‘Waar?’ vroeg de veerman. Hij liet de riemen weer even rusten en staarde omlaag. ‘Ik zie niks, Alv.’

‘Ja, misschien was het ook alleen maar een glinstering in het water, door de riemen,’ antwoordde de reus.

Laat in de nacht bereikten ze Lilleøen. Tøsten wilde met de veerboot recht op de in drieën gespleten berk aanroeien, maar Alv Udda wilde in een rotskloof onder het uitzichtpunt aanleggen. Hij stuurde de boot vlak langs de rotswand en sprong er vlug uit. Behendig klauterde hij tegen de rots op en stond even later boven op het plateau. De wolfshond kwam achter hem aan. De klauwen van het dier maakten een duidelijk krassend en schurend geluid tegen de rots, toen het naar boven klauterde. Tøsten Breia duwde de boot van de oever en roeide het meer weer op. Hij riep:

‘Ik hoop, dat je binnenkort nog eens aankomt, Alv!’

Hoopte Tøsten op nog een extraatje? Hij kreeg geen antwoord. Hij was er van overtuigd, dat de reus niet helemaal goed in het hoofd meer was. Want zo’n sukkel was de veerman niet, of dat had hij wel begrepen.

Alv en Lurv volgden het voetpad naar het binnenste van het eiland. Het was een vreemde gewaarwording hier weer te lopen. Hij kende iedere steen, iedere struik, iedere boom. En de bomen en struiken kenden hem. Nu was alles in nacht en duisternis gehuld, maar hij wist toch precies waar zij stonden. Zij spraken ook tegen hem: Hier sta ik! Ik hier! En ik hier! Hij liep heel voorzichtig, alsof hij bang was hen te wekken. En de wolfshond volgde hem op de hielen, eveneens heel voorzichtig sluipend.

Hij ging op een boomstronk zitten. Een hele tijd en heel stil zat hij daar. Hij hoorde rondom zich weer het geweldige eeuwigheidsgeruis . . . dat in donkere nachten over de ganse aarde ruist . . . en in de harten van de mensen.

Hij vond de weg naar de staldeur, wist zonder lawaai heel voorzichtig de klink op te lichten. Hij deed de deur achter zich weer dicht, vergat op dat ogenblik Lurv mee te nemen. Op hetzelfde ogenblik begon Gullfaks te hinniken, werd onrustig in zijn box. Hij liep op de tast naar het hoofdeinde van de stal. Gullfaks hinnikte nog luider, duwde met zijn snoet tegen hem aan, knabbelde aan zijn kleren, hinnikte opnieuw. Ook hier was het enkel een dier, dat op zijn wijze uiting gaf aan zijn vreugde over het weerzien.

Een hele tijd bleef Alv in de stal, bij Gullfaks in de box. Niemand

hoorde, wat die twee samen te praten hadden, zelfs Reinuls Seljevik niet, die op de stoep stond te luisteren. Hij begreep er niets van, tenminste niet dadelijk. Die slungel van een Reinuls moest altijd eerst even over de dingen nadenken. Hij was wakker geworden van Lurv, die bezig was de deur te rammeien en ook verder een vreselijk kabaal in het woonhuis had gemaakt. De hond was tegen hem opgesprongen, zodat hij meteen op zijn achterste op de grond was neergeploft. Oude Oline, die op de slaapplank lag, had om de hond af te weren de lappendeken over haar hoofd moeten trekken. En Ragnfrid Seljevik was in bed opgesprongen en in het verste hoekje weggekropen. Maar nu was het gevaar voorbij.

Waar kwam Lurv vandaan? Zo was de hond verdwenen en zo was hij er weer. Reinuls dacht na. Zou hij er niet achter kunnen komen, wat dit te betekenen had? Had hij, toen hij een laars met een mensenvoet er in had gevonden, niet ook begrepen, wat er was gebeurd?

Boven de Steilepuinberg glansde langs de bergrug een geelbleke rand. De dageraad weerspiegelde zich in het water en deelde de meerengte tussen het vasteland en het eiland in tweeën. Een dunne nevelsluier zweefde langs de boshellingen. Op Storøen balderde een korhaan. Wanneer het tegen de herfst liep, en de ochtenden stil en mild waren, kon men hier buiten op de eilanden een paar oude korhanen horen balderen.

Reinuls Seljevik hoorde, dat de staldeur werd geopend. Tegen de lichte lucht van de aanbreekende dag zag hij een man naar buiten sluipen. Hij zag onmiddellijk wie het was, en zijn onderlip kwam nog wat verder naar voren. Het was niet prettig van elkaar te scheiden. Maar was het misschien nog onprettiger om elkaar weer te ontmoeten? Zij liepen langzaam langs het pad tussen het woonhuis en de stal op elkaar toe. Waarom zouden ze ook hard lopen? Dit voorjaar waren zij van elkaar gescheiden. Nu in de herfst ontmoetten zij elkaar weer. Dat was nog niet zo lang geleden.

Zij drukten elkaar de hand. De handdruk was misschien wat overdreven stevig en zij wachtten misschien wat lang met elkaar weer los te laten. En de dageraad kwam over de aarde aansluipen en glansde op hun gezichten. Er kwamen weer zulke droeve rimpels op Reinuls' voorhoofd, dat de inplant van zijn haren en zijn wenkbrauwen elkaar bijna naderden. Niemand had immers ooit uit de reus wijs kunnen worden! Zij lieten elkaars hand los en liepen langzaam in de richting van het woonhuis. Neen, dat niet

precies. Zij liepen een eindje verder door, bleven weer staan, keken om zich heen. Jaja, dat zou ook wel moeten worden gedaan. Maar . . . opeens greep de reus Reinuls beet en trok hem dicht tegen zich aan. Reinuls' lichaam kraakte onder de omhelzing.

'Je kunt je niet voorstellen, hoe blij ik ben jou weer te zien, Reinuls! Ik vind het allemaal zo wonderlijk!'

'Ja, wonderlijk is het wel, je weer te zien, Alv! Ik weet niet . . . ik . . . ' Reinuls aarzelde zo mateloos lang, voor de woorden er uit kwamen . . . 'het is bijna, of je aan een doodsgevaar bent ontsnapt.

Oline en Ragnfrid waren in de kleren, toen de beide mannen eindelijk naar binnen gingen. Zij hadden Reinuls buiten tegen iemand horen praten. Het was toch nog maar een paar uur voor zij moesten opstaan. Er lag een goudachtig schijnsel op de bobbelige, doffe vensterruiten. De vloer was geschrobt en met jeneverbes-takjes bestrooid. Het rook daar binnen zo prettig naar naald-bomen. En Lurv was al op zijn oude plaatsje bij de haard gaan liggen. Die was nu ook weer thuis.

Groot en breed stond de reus daar in de kamer, het hoofd enigszins gebogen, de zoldering was zo laag. Drie mensen, die onnatuurlijk stil waren, stonden om hem heen. Oline en Ragnfrid konden er niet dadelijk toe komen aan het werk te gaan. Maar ten slotte ging Ragnfrid, die misschien ook nog het minst te overdenken had, in de keuken aan de gang, maakte het vuur aan en zette het eten op. Haar blozende, gezonde gelaat stond niettemin merkwaardig ernstig.

Oude Oline keek de reus zo echt vriendelijk diep in de ogen, met haar beide handen zijn ene grote hand omvattend. En toen zei ze, wat ze altijd placht te zeggen, maar ze zei dat vandaag op zo'n manier, dat Alv Udda ten slotte begon te glimlachen.

Er werd in de loop van die ochtend in het huisje op Lilleøen toch nog heel wat afgepraat. Reinuls Seljevik was het meest aan het woord. Hij sprak over het werk op het land, in het voorjaar, in de hooitijd en in de herfst . . . ook het laatste was al allemaal gedaan en de spaarzame korenaren waren gedorst. Het stond er zowel hier als elders droevig voor. Het zou zeer de vraag zijn, of zij de winter over wel voer genoeg hadden voor meer dan één koe. Door de zon verbrand hooi en geen ander voer. Geen stro en geen koren. In het geheel geen opbrengst van enig ander gewas. De grond was een harde, droge korst, met scheuren, waar je diep in kon kijken. Harde winters waren zij wel gewoon, maar de komende winter zou harder zijn dan ooit, meende Reinuls, en hij praatte als een oude, ervaren man. En hij had gelijk. Toen Alv Udda genoeg had gegeten

van het beste dat Ragnfrid en Oline hadden aan te bieden en met Reinuls een rondgang door de stal en de schuren maakte, bleek hem, dat het er inderdaad meer dan droevig uitzag. Het graanhok was maar voor een kwart vol. En in de kleine schuur reikte het hooi maar tot de onderste balken. De grote schuur daarentegen lag vol bossen bebladerde takken, die Reinuls had gekapt als aanvulling op het tekort aan voer.

De oorlog was afgelopen . . . en nog steeds hongerwinters! Bedrijvigheid in de bossen, langs de vlotterswegen en op al de zaagmolens . . . en niettemin een hongerwinter voor de deur.

In de schuur bleven ze een poosje staan. Reinuls legde reenschap af van de wolfsvellen, die hij had verkocht, en van de vis, die hij uit de vijver had gevangen, gezouten en gedroogd. Maar er moest nu ook nog over iets anders worden gesproken. Reinuls plukte aan de dorre bladeren van de takkebossen en vroeg:

‘Je gaat nu toch zeker niet meteen weer weg, Alv?’

‘Dat moet ik wel, Reinuls!’

Hij vertelde dat hij niet meer in dienst van de participanten was, maar zich bij Thorfind Edmondszoon, een hereboer in het kerspel Aremark, had verhuurd. Hij moest in de namiddag weer weg. Toen zei Reinuls bijna boos:

‘Waarom doe je toch zo dwaas, Alv?’

Waren sterke mensen gevoeliger dan alle anderen?

De reus antwoordde kalm, dat het nu maar moest blijven, zoals het eenmaal was geworden. Hij ging zich in Aremark vestigen, in ieder geval zolang Thorfind Edmondszoon werk voor hem had.

‘Het lot heeft gewild, dat zij, die ik mijn vrouw noemde, mij van mijn rust heeft beroofd,’ zei hij ten slotte.

‘Maar nu ze eenmaal weg is,’ barstte Reinuls uit, ‘geeft het toch niets, of jij er al onder gebukt gaat?’

De reus fronste de wenkbrauwen.

‘Begrijp jij dan niet, dat er iets in mij is kapot gegaan, Reinuls?’ Toen zweeg Reinuls. Hij voelde een pijnlijke steek in zijn borst en durfde er niet verder over te spreken. In plaats daarvan begon hij over Lilleøen en de pachtbrief.

‘Je weet nog wel, wat ik indertijd bij Bjørnstad tegen je heb gezegd, Alv!’

Maar ook op dat punt stelde de reus hem gerust. Hij zei, dat als Reinuls het eiland dan niet wilde hebben, hij het daarom toch wel voor hem kon blijven beheren.

‘Jij bent immers altijd bereid geweest mij te helpen, als ik hulp nodig had,’ zei hij.

Dat klonk heel wat prettiger. Reinuls was al half en half van plan geweest Alv te vertellen, hoe het sinds kort met hem zelf was gesteld. Maar hij vond bij nader inzien, dat het nu toch niet het geschikte moment was om daar over te spreken. Helene Lorentz-dochter was een vriendin van Kirsten.

De uren gingen veel te snel voorbij. Oude Oline en Alv moesten ook nog eens samen praten. Zij gebruikte allerlei bijbelse uitdrukkingen, net als Joachim in de plaggenhut, toen zij hem bedankte omdat hij op haar oude dag zo goed voor haar had gezorgd.

‘God zal je daarvoor lonen,’ zei Oline.

Weer zette Reinuls Seljevik zich in de boot om de reus over de meerengte naar de vaste wal te roeien. Maar neen, hij roeide nu verder! Toen zij ter hoogte van de kleine holm bij Storøen waren gekomen, zwenkte hij de boot plotseling een andere kant uit en roeide naar de herberg van Rø.

Een windzuchtje deed heel even het water rimpelen en blies voor een ogenblik de zonneglans er uit weg. Zij roeiden aan de voet van de met sparren begroeide bergrug tussen Seljevik en Huuse, zoals de hoeve op de kleine open plek in het bos, waar de bomen waren gerooid, heette. Beneden aan de oever joegen zij daar een haas op. Alv Udda zat achterin met zijn arm om Lurv heengeslagen de hele tijd naar Reinuls te kijken. Toen zei hij plotseling als antwoord op een vraag, die hij zichzelf had gesteld:

‘Ja, ik kom terug.’

De hele zomer was voorbijgegaan zonder ook maar een druppel regen.

Het ging, zoals de zaagmolenarbeiders hadden gevreesd. De Tistawaterval was nog maar nauwelijks meer dan een beek. En de zagerijen zouden weldra vanzelf blijven stilstaan. Ditmaal waren het zeker geen trucs en geraffineerde berekeningen van de kant van de eigenaars van de zaagmolens. Het kwam nu werkelijk door de droogte! De zaagmolenarbeiders konden de schuld niet op iets anders werpen.

Olaves Pina haastte zich naar Joachim in de plaggenhut en verzocht hem de Here om erbarming te smeken.

‘Wees toch alsjeblieft zo goed, kolenbrander, om regen te bidden, al is het nog zo weinig! Vandaag zal de Hellemolen vast en zeker blijven stilstaan!’

Had Olaves enige reden zich over zijn inkomsten bezorgd te maken? Bij hem thuis onder de zolderplanken lag immers een ganse schat. Houd op, houd op! Spreek daar niet over! Zijn vrouw en hij zouden beiden nog tot het rad worden veroordeeld!

Was Hare Edelheid in de koopstad helderziende? Al vroeg in de zomer had zij haar procuratiehouder verzocht naar schepen uit te kijken. Koren invoeren, dat was de enige mogelijkheid om de winter door te komen. Haar fraaie rozentuin was ook geheel verdord.

Nu was de zomer voorbij. Nu was er wellicht geen regen meer nodig. De burgers van de koopstad, die de hele zomer hadden lopen hijgen en zweten, hun bestoven pruiken hadden geschud en met zakdoeken hun kale kruinen hadden afgeveegd, vatten het nu wat kalmer op. Maar wat de zaagmolens betrof: er zou, als er geen regen kwam, weinig hout zijn voor de export.

Op één plaats was de toestand minder erg. Dat was bij Thorfind Edmondszoon, de hereboer in het kerspel Aremark. Achter de geteerde bijgebouwen liep een beek, die uit het bos kwam. In de

loop van de zomer waren hij en zijn nieuwe medewerker Alv Udda op de gedachte gekomen om het water van de stuwdam, die zij voor de zagerij hadden aangelegd, in greppels over de akkers en weiden te leiden. Een bewijs van een vooruitziende blik! En al werden de graanhokken van de hereboer ook niet helemaal met koren gevuld, zij werden toch tamelijk vol. En er kwam flink wat hooi in de schuur. De knechten van de hoeve reden verscheidene vrachten naar huis.

Alv Udda maakte bij Thorfind Edmondszoon een heel bijzondere tijd mee. De rijke man met zijn arendsneus vertrouwde hem niet alleen zijn geldbuidel toe, zoals ook de heren participanten hadden gedaan, maar om zo te zeggen het hele beheer van zijn vermogen. De reus sribbelde tegen. De verantwoordelijkheid was te groot. Hij was maar een onkundig man. Hij kon de hereboer wel helpen bij de aankoop van hier en daar een perceel bos, maar niet wanneer het uitgestrekte landerijen betrof. Daar bleef het bovendien niet bij. De hereboer wilde, dat hij ook rivieren en watervallen kocht, waar het hout langs getransporteerd werd. Water kopen? Was hij wel goed bij zijn verstand?

‘Ik ben wel gedwongen te doen, zoals ge zegt, nu ik bij u in dienst ben,’ zei de reus. ‘Maar over een poosje heb ik u zo arm als een zigeuner gemaakt!’

De hereboer was nog steeds even luidruchtig vrolijk als altijd. Hij zette iedere dag sterke drank op tafel, zong en was vrolijk. Het leek tenminste, of hij vrolijk was. Maar kan uiterlijke vrolijkheid misschien ook dienen om ernstiger dingen te verhelen?

Ja, die Thorfind Edmondszoon was een wonderlijke man! Het gebeurde wel, dat hij dansende door de kamers liep, zijn vrouw Elisa in de armen, wanneer die juist in een geprikkelde stemming was. Want zij was erg humeurig. O, wat een gesteun en gejammer, geschrei en geweeklaag soms!

Het was over het algemeen zo, dat de hereboer, waar hij ook kwam of ging, herrie en lawaai maakte. Had hij indertijd op Lilleøen ook niet een hoop spektakel gemaakt en staan schreeuwen, dat het hele huis er van had gedreund? Hij kon ook woedend worden, maar zijn woede was ook meteen weer over. Het was, of hij zich tegelijkertijd om alles en niets bekommerde, zich de dingen tegelijk wel en niet aantrok. De reus kon iets leren van die man.

Madame Elisa was heel anders dan haar man, o ja! Zij had dagelijks hevige aanvallen van aan waanzin grenzende grilligheid. Maar zij was klein en bevallig en had nog iets van de schoonheid uit haar jeugd behouden. Het leven op een hofstee was niets voor

haar. Het was een raadsel, hoe zij met een man als Thorfind Edmondszoon had kunnen trouwen.

Madame Elisa had haar eigen grote kamers. Daar sliep en daar at ze. Maar ze deed nog iets meer. De ramen in haar vertrekken hadden helder glas en op de muren zat licht behang. En er stonden een spinnewiel en een weefgetouw en er waren vele plankjes en andere kleine dingen aanwezig voor allerlei handwerk. Zij was namelijk buitengewoon handig. Zij borduurde de fraaiste handwerken en weefde de mooiste dingen, zette de doeken en kleden in de stoelen met hoge rugleuningen, hing ze tegen de wanden en om de bedden. Het waren taferelen met bos, water en rotsen. Er stonden mensen en dieren op, alles een lust voor het oog wat kleuren en stof betrof. Dagenlang kon zij naar een enkele boom zitten kijken, vooral wanneer die in herfstkleuren prijkte. Neen, het was niet zo gemakkelijk uit haar wijs te worden. Vreemd, dacht de reus, dat twee zo verschillende mensen elkaar hadden gevonden. Ja, dat moest hij denken, maar hij was daarom nog niet in staat scherp en duidelijk de verhouding tussen hem en Kirsten Gustsdochter te zien. De hereboer dreef zijn hoeve met het kapitaal van madame Elisa, dat hij onder zijn beheer had en dat hij, merkwaardig genoeg, nog vermeerderd had ook, zoals de reus begreep. Alv Udda had ontdekt, dat zij van rijke familie was.

In de twee maanden, dat Alv Udda bij Thorfind Edmondszoon was geweest, hadden er verscheidene veranderingen plaatsgevonden. In een vertrek dicht bij de grote ontvangkamer waren een tafel en banken neergezet. Het groenbobbelige glas in de houten wanden was vervangen door helder glas, zoals in de kamers van madame Elisa. Zon en daglicht vielen ongehinderd naar binnen. De kamer werd er niet mooier door volgens Alv Udda, die vond, dat het hele interieur door de verandering bedorven werd. De grove balken werden er als het ware anders door dan zij behoorden te zijn.

Hier in deze kamer zou hij zitten, wanneer hij van zijn tochten thuiskwam. Hier moest hij zitten met de pen in de hand en bezig met allerlei papieren. Was het een wonder, dat de bosloper tegenstribbelde?

Alle dagen liep hij rond in zijn donkere duffelse kleren en met wit linnen om zijn hals en zijn polsen, als op feestdagen. Het gebeurde maar zelden, dat hij zijn buis van elandshuid kon aantrekken en de beenwindsels omdeed.

Zo gingen de dagen voorbij, tussen de houten wanden en tussen de geteerde bijgebouwen. Er waren meer mensen om hem heen

dan hij, een pachter, gewoon was. Hij zou het liefst zijn duffelse kleren hebben uitgeteekend en met hen aan het werk zijn gegaan! Hij met een ganzepen in de hand! Jaja, maar was het misschien toch wel ergens goed voor, voor hemzelf en zijn gedachten?

De beide grote, zwaargebouwde mannen bespraken samen grondig allerlei dingen, zonder zich veel om de tijd te bekommeren. Dat kwam waarschijnlijk doordat zij beiden traagdenkende, ernstige mensen waren. Zij waren trouwens ook niets minder van plan dan om handel te gaan drijven. Op de tafel lagen met de hand getekende kaarten van de grensstreken. En er waren lange lijsten met de namen van plaatsen, meren, rivieren, watervallen en de hoeven van eigenerfde boeren. Zij kwamen samen tot de gevolgtrekking, dat er nog verscheidene mogelijkheden waren om bos aan te kopen. Er lagen hier en daar nog stukken, die de voorname burgers uit de koopstad – de Bosmaatschappij, zoals zij zich noemden – nog niet in hun klauwen hadden gekregen. Maar de heren hadden volgens de mening van de hereboer toch al veel te veel bos in handen. En dat maakte hem woedend. Jammer, dat hij, Thorfind Edmondszoon, niet eerder was geboren, en niet eerder met iemand als Alv Udda in aanraking was gekomen, want dat was de man, die hem kon helpen en die over de nodige energie en het verstand en de kundigheid beschikte. Maar nu zou het ook afgelopen zijn met de diefstal van plankenpatriciërs ten koste van de boeren . . . van zijn stand! De heren participanten zouden iets van hun winst aan de boerenstand moeten teruggeven. Bos, land en vlotterrechten zouden voortaan bij Thorfind Edmondszoon te koop zijn. Ja, en dan niet langer voor bedorven meel en verpekeld haring.

Hij was van plan zich aan geen enkel privilege of reces te storen en overal, waar in het kerspel Aremark en in andere kerspelen maar beken en watervallen te vinden waren, zaagmolens te bouwen. De zaagmolenprivileges verschaften de burgers van de koopstad grote rijkdommen ten koste van de eigenerfde boeren, die er door tot een ellendig pachtersbestaan werden veroordeeld. Zij boden de boeieigenaars prijzen, die hun goedgevonden, in munt en in natura en onder bescherming van de wet en de sterke arm dwongen zij hen in hun eigen bossen te kappen, en het hout daarheen te transporteren, waar het hun het beste uitkwam, precies als vroeger, toen de boeren gedwongen werden zonder enige vergoeding hun eigen bomen te kappen en te vervoeren naar de zaagmolens, die eigendom van de kroon waren. Geen wet kon hem verhinderen burger van de koopstad en een industrieel te

worden, en net als de geldzuchtige heren te wonen, waar hij verkoos.

‘Wacht maar eens, Alv Udda! Het zal hier nog druk lopen!’ Met stoppelige wenkbrauwen en zijn arendsneus ver vooruitstekend stond de hereboer tussen de houten wanden van het kantoor de reus van zijn grootse plannen te vertellen. Als het misliep, was het niet anders en hij zou er geen boos gezicht om zetten.

‘Maar wat scheelt jou toch, kerel!’ Hij gaf de reus een klap op de schouder, dat de houten wanden er van dreunden. ‘Je kijkt zo triestig! Ben je soms niet tevreden over mij en over de gang van zaken hier?’

Alv Udda antwoordde in alle oprechtheid, dat hij het nog nooit zo goed had gehad als hier. En het ook wel nergens beter zou krijgen.

‘Maar het is eigenlijk niks voor me om hier met een pen in de hand te zitten!’ zei hij.

‘Trek dan je beesteveld weer aan en ga daarheen waar je thuis-hoort,’ zei de boer luid lachend. ‘Maar kom terug met bos en water en stroomversnellingen!’

Madame Elisa sprak zelden of nooit met de reus. Zij fixeerde hem slechts af en toe met half dichtgeknepen ogen. Was hij iemand als Bernt Thorkeldszoon geweest en had hij haar kunstnaaldwerk en kunstige weefsels geprezen, ja, dan zou zij, tenminste voor een ogenblik, vertederd zijn geweest.

‘Ik zie, mijn dochter, dat jij genegenheid hebt opgevat voor die grote, roodharige man, die jouw vader in huis heeft gehaald,’ zei madame Elisa. ‘Hij is getrouwd en heeft een kind! Breng geen schande over mijn hoofd!’

‘Weet jij, moeder, in hoeverre hij getrouwd is en een vrouw heeft?’ vroeg de dochter.

‘Maar hij heeft een vrouw,’ hernam haar moeder, zich opwindend. ‘Dat is dunkt mij al erg genoeg!’

‘Ik weet dat nog niet zo zeker,’ antwoordde de dochter.

‘Weet jij dat niet?’

‘Neen, ik weet niet, of men het getrouwd zijn kan noemen, wanneer hij geen vrouw heeft om mee samen te leven.’

Toen rende madame Elisa in hevige opwinding weg door al de kamers en gangen, tot zij haar man in de armen liep, die haar op zijn knie nam en net zolang vasthield, tot zij wel genooddaakt was te kalmeren. Het was nu eenmaal zo met madame Elisa, dat zij meende, dat alle mensen haar te kort deden. Waagde iemand het haar tegen te spreken, dan had je de poppen aan het dansen! De

hele wereld was onrechtvaardig en tegen haar. Gesnik, gewee-
klaag en tranen!

Zo was het daar bij de hereboer Thorfind Edmondszoon in het
kerspel Aremark. En nu was er nog een man bij hem in huis
gekomen, wiens gezicht even ernstig en droefgeestig was als een
met mos begroeide boomstronk in het bos.

Het werd vroeg herfst. De vlamrende fakkels, die als het ware in de loofbossen op de donkere berghellingen werden ontstoken, doofden alle snel uit. Ook door de droogte! Blad na blad dwarrelde omlaag in de zon . . . dukaten en gouden rijders! De bossen werden ijl, men kon zo tussen de bomen doorkijken. Gevogelte en viervoetige dieren, opgejaagd door de geur en voetstappen van mensen, gelukte het niet ongemerkt weg te komen. De lucht werd als het ware vorstachtig helder. Verre bergruggen kwamen dichterbij. Het oog zag scherper. Er hing een vochtig koele damp in de lucht. Ook overdag hoorde men zelfs het geringste geluid. Alles maakte lawaai. En bij zonsopgang kwam er een eigenaardige glans over takken en naalden. Het water van de bosmeertjes had een dagbleke tint. Aan de lucht waren strepen licht, doorzichtig wolkenfloers.

Ragnhild Thorfindsdochter was een eigenaardige vrouw. Zij had omtrent vele dingen zo haar eigen mening, ook al was die min of meer in strijd met zede en gebruik en de opvattingen van andere mensen. Men kon niet beweren, dat zij een knap gezicht had. Zij leek op haar vader, vooral ook innerlijk. Maakte haar moeder de melkmeiden en stalknechts het leven zuur, zij daarentegen was vriendelijk en strikt rechtvaardig en had een prijzend woord voor ieder, die lof verdiende. Veel gezegd behoefde er niet te worden, het was voldoende, wanneer zij naar hen keek.

Ragnhild Thorfindsdochter was op een eigenaardige wijze trots en gebiedend. En zij was bovendien eigenmachtig, verstandig en altijd bezig. Het had haar in haar leven niet aan vrijers ontbroken, en dat niet alleen om de rijke erfenis, die haar te wachten stond. De zoons van de eigenerfde boeren uit de verder naar het noorden gelegen kerspelen hadden zich zo nu en dan vol hoop hierheen begeven om naar haar hand te dingen. Het waren slappelingen, vond Ragnhild Thorfindsdochter. Was dat, omdat zijzelf zo zwaargebouwd was, zo'n forse gestalte had en zo in hoge mate de

dochter van haar vader was? De vrijers vonden haar wel wat al te trots, wanneer zij zelfs hen, toekomstige eigenerfde boeren, versmaadde. Ze is zich zeker te zeer haar rijke erfenis bewust, zeiden ze, en gaven het op.

De dagen en jaren gingen voorbij in het leven van Ragnhild Thorfindsdochter met zorg voor de huishouding, allerlei drukke bezigheden en het denken aan zoveel dingen. Dan gaat de tijd snel. Nu was zij al bijna dertig. Dan werd het nu zeker wel eens tijd om te gaan trouwen? Nu ja, en als dat niet gebeurde, zou zij wel moeten proberen dat ook te overleven!

Ragnhild Thorfindsdochter en Alv Udda hadden een zomer lang elkaar van nabij leren kennen. In die tijd had hij gezien, wat zij kon. Zij was in staat minstens het werk van een man te verzetten, zij reed de jonge paarden op de hoeve in en bedwong de ossen in de stal met hun met een ring doorboorde neuzen. Als het moest, gooide zij de knechten een voor een de deur uit en het erf op. Een knap gezicht? Struis, rank en met de nek en het hoofd trots geheven was Ragnhild Thorfindsdochter inderdaad mooi. Wel waren haar trekken enigszins grof, de neus een beetje krom en de ogen een weinig scherp, maar rond dit uitzonderlijke gelaat golfde blond, zacht en weelderig haar. Alv Udda vond haar in ieder geval mooi. In de dagelijkse omgang krijgen alle mensen iets aantrekkelijks. Iets moois. Zo moest men Ragnhild Thorfindsdochter waarderen om wie zij was en wat zij was.

In de zon en de goudgeel neerdwarrelende bladregen liepen de beide zwijgzame mensen langs de bospaden. Zij had bij de wilde rit over de Femsjø immers op zijn arm gezeten, toen hij zijn jonge, mooie, tengere vrouw ook bij zich had. En zij had hem immers bij diezelfde gelegenheid, toen zij naar de kerk gingen, een hand gegeven? Dan kon zij er, nu hij geen vrouw meer had en zo droefgeestig gestemd was, toch ook wel samen met hem op uit trekken? Jaja, zij was een merkwaardige vrouw, die Ragnhild Thorfindsdochter!

Alv Udda had zijn boog meegenomen. Hij had zijn buis van elandshuid weer aangetrokken en leren beenwindsels omgedaan. Hij had flink wat pijlen in zijn leren koker, vogelpijlen en nog betere pijlen met een gevaarlijke ijzeren punt. Ragnhild Thorfindsdochter had voor de hele dag eten meegenomen en flink wat! In een mand van berkeschors, die zij op haar rug droeg, had zij ook heel wat lekkere dingen gedaan. Lurv, de wolfshond, liep zacht jankend van vreugde met hen mee. Zijn hondekop lachte. En zo'n hond was het eigendom van een zigeuner geweest!

Zij waren van plan naar een afgelegen weide in het bos te gaan. Het was een heel eind. Maar de plek was gemakkelijk te bereiken, zowel van deze als van gene zijde van de grens – en er was dit jaar gebrek aan voer. Het kon geen kwaad eens te gaan kijken, hoe het er daar uitzag. Het pad dat zij volgden, was een van de vele drukbegane voetpaden over de grens. Het eindigde pas bij het grote Lemeer in Zweden en was door de voeten van de mensen, die uit eenzame, afgelegen streken en van de verre kusten van de zee kwamen, getreden en in de grond uitgesleten.

Het was een mooie dag. De zon scheen warm. Er lag overal een verblindend witte gloed over de bosgrond. De rotsstenen schoten scherpe reflexen af en hadden licht van vele zonnedagen in zich opgezogen. De smalle beekjes flonkerden en tekenden witte vlekken op de boomstammen en de takken van de naaldbomen. Bosjes en struiken waren als met vloeibaar lood oversproeid. Zand en kiezel knerpten onder hun voeten, terwijl zij voortliepen.

Het was voor een zwaarmoedig gestemd mens een zegen en een verkwikking om in het bos te zijn! De gedachten van de reus richtten zich in deze ogenblikken in ieder geval op wat hij om zich heen zag. Nu en dan schoot hij plotseling een pijl af op een wegvliegende vogel. Sommige vlogen verder en andere vielen neer. Toen vlak bij hen een fazant opvloog, trof zijn pijl de witte vlek onder het vleugelbeen.

Hij bezat in dit opzicht zeker de vaardigheid van zijn voorouders. Ragnhild Thorfindsdochter verbaasde zich over zijn trefzekerheid. Ja, in deze ogenblikken waren de gedachten van de reus gericht op wat hij om zich heen zag. Een vrouw liep met hem mee. En een wolfshond. Zij beiden zouden ongetwijfeld steeds zijn vrienden blijven. Daarom kon hij ook gerust wat praten. Maar wat hij zei, waren geen intimiteiten. Hij had een vrouw gehad, die hem dierbaarder was geweest dan wat ook in dit leven . . . ook tegen haar had hij niet over de diepste, teerste dingen kunnen spreken. Maar deze dag gedroeg hij zich niettemin anders dan lange tijd het geval was geweest. De zon scheen . . . hij zag het. De rimpels bij zijn ogen glimlachten fijntjes, en de uitdrukking van zijn gelaat verzachtte als het ware. Hij was opeens ook erg gediensig jegens Ragnhild Thorfindsdochter. Als zij een beek of een strook zachte moerasgrond passeerden, nam hij haar op de arm. Eén keer legde zij haar gelaat tegen de kruin van zijn hoofd.

Zij verlieten het pad en liepen langs de helling van een zeer steile bergrug. Djupås heette die. Vlakbij lag een bosmeertje, dat Djuptjenn heette. Daar plachten veel eenden voor te komen. Zij

waren hier eerder in de zomer samen geweest en hadden toen vele troepen eendekuijken gezien. Achter boomstammen en kreupelhout langs slopen zij voorzichtig naderbij. Lurv kroop ineengedoken door de heidestruiken.

Verscholen achter een paar jonge sparren bleven zij staan en keken uit over het meertje. Over de ganse oppervlakte verspreid lagen eenden in troepen bij elkaar. Over het donkere watervlak liepen strepen van de zwemmende vogellichamen. Aan deze oever was een gele rietgordel bij de aanlegplaats. Daar zaten de eenden dicht op elkaar.

Alv Udda spande zijn boog en legde een vogelpijl in de groeve, toen Ragnhild Thorfindsdochter hem plotseling bij de arm greep en wees. Hij keek in de aangeduide richting. Even verderop waadden dicht bij de oever een paar vogels met lange poten en lange halzen, vogels die hij nog nooit eerder had gezien. Hun veren leken grijs. Hij mikte zorgvuldig. Net als 's winters wanneer hij op de fazanten in de toppen van de dennen schoot, hoorde hij hoe de pijl het vogellichaam trof. De pijl was echter te zacht en niet direct dodelijk. De vogel spreidde zijn vleugels uit, vloog een poosje dwaas klapwiekend door de lucht en plofte toen in het water neer. Daar bleef hij op zijn vleugels drijven, dood.

‘Hij had moeilijk verder van de oever kunnen neerkomen,’ zei Ragnhild Thorfindsdochter. ‘Zal ik er naar toe zwemmen om hem te halen?’ vroeg zij vol ijver.

Zij begon haar blouse al los te knopen.

‘Jij?’ zei de reus, haar verbaasd aankijkend, ‘en in dat koude water! Ik kan er zelf ook nog wel heenzwemmen! En anders moet Lurv het maar doen!’

Zij stond in de volle zon. Haar open blouse ontblootte een gedeelte van haar blanke huid. Hij trok haar met zijn ene arm tegen zich aan, terwijl hij met zijn andere hand de boog vasthield.

‘Zeg, Ragnhild,’ zei hij zachtjes, ‘waarom ben jij zo aardig tegen mij?’

Zij liet haar voorhoofd tegen zijn brede borst rusten.

‘Je bent zo heel anders dan alle andere mannen, die ik heb ontmoet,’ zei ze eveneens zacht. ‘En je bent bovendien veel sterker dan alle anderen.’

Het was plotseling een wild gewemel op de poel. Geplas en gefladder en gekwaak van eenden, die opvlogen. En een langgerekt klagend geluid van drie grote vogels, die langzaam om hun in het water drijvende dode makker cirkelden. De roep van de vogels echode tussen de bergtoppen. Hij liet haar los. Zij hief het

hoofd op en luisterde. Het geroep van de vogels had zoiets droevigs. Iets angstaanjagends.

‘Als dat maar geen ongeluk voorspelt,’ zei ze. ‘Ik heb wel eens horen vertellen van onheilbrengende vogelkreten.’

Zij liepen de helling af naar de oever van het meer. De drie vogels met de lange vleugels trokken zich terug, hun lichamen weerspiegelden zich in het water. Toen leken het zwarte vogels, die over het meer vlogen.

De reus trachtte Lurv te bewegen de vogel te halen. En de hond was gewillig genoeg. Hij sprong in het water, zwom weg. Maar toen hij dicht bij de dode vogel was gekomen, zwom hij er zachtjes jankend om heen en toen weer terug naar de oever. Het hielp niet of Alv hem al dreigde en bad. Lurv ging gewillig het water in, maar zwom steeds weer terug. Alv Udda ging even achter een bosje en trok snel zijn kleren uit. Ragnhild Thorfindsdochter riep en smeekte hem het niet te doen. Hier was onheil voorspeld. Nu herinnerde zij zich ook de angstwekkende dingen, die zij over het Djuptjenn had gehoord. Zowel mensen als dieren verdwenen er spoorloos, wanneer zij hier 's zomers gingen baden. Er dook dan iets op uit de zwarte diepte, dat hen naar beneden trok. Het had nooit enige zin naar hen te dreggen. Daar moest Ragnhild Thorfindsdochter plotseling aan denken, nu het misschien te laat was. Met kloppend hart keek zij Alv Udda na, die door het koude herfstwater zwom. Slechts enkele meters van de oever helde de bodem steil omlaag naar de zwarte diepte.

Nu hoorde zij weer die afschuwelijke kreet van de grote vogels aan de rand van het bos. En de wolfshond ging op zijn achterste zitten huilen. Zij fluisterde een paar regels uit de psalmen, bukte zich en maakte een kruis in het water.

De Here hield Zijn hand boven de reus.

Daar kwam hij weer naar de oever zwemmen, met zijn tanden de grote vogel bijeen van de vleugels vasthoudend. Maar wat was dat nu? Zij staarden beiden naar de plek waar de vogel had gelegen. Het was plotseling, of van beneden een hoofd tegen de oppervlakte van het water stiet. De waterspiegel rees omhoog, in grote kringgolven uitrollend. Toen zei Ragnhild:

‘Een hogere macht heeft je leven beschermd, Alv Udda. Ik fluisterde heilige woorden en maakte een kruis in het water, terwijl jij daar zwom!’

Wonderlijk, moest hij denken. Maar hijsprak er met geen woord over. Het kon immers ook wel een grote vis zijn geweest, die daar in het water had geslagen. Het water droop van zijn ontblote

bovenlichaam. Ragnhild Thorfindsdochter keek naar hem. Haar vader was ook een reus, maar toch niets vergeleken bij Alv Udda. Nu begreep zij pas ten volle, waarom haar vader tegen hem het onderspit had moeten delven. De zon tintelde en glinsterde op zijn lichaam, dat het een lust was om te zien.

Ze bekeken de vogel nauwkeurig en waren benieuwd, hoe het vlees zou smaken. De veren van de vogel waren grijs met witte banden. De kop was merkwaardig klein, vergeleken bij het grote lichaam. Tussen de ogen waren de kleine veertjes rood gekleurd en enkele zwart en stijf. Hij draaide een band van wilgebast en hing de vogel in een spar, samen met de andere, die hij had geschoten. Toen vervolgden zij hun weg naar de afgelegen hooiweide.

Er stak een hevige wind op in het bos. En in het noordoosten trok de lucht dicht door een blauwig, donker wolkendek. De wind nam in kracht toe, joeg langs de berghellingen omlaag, deed de bomen heftig bewegen. Het donderde in de verte, aan de bosrand.

‘Zou het onweer een teken zijn, dat de herfst en de winter beginnen?’ zei ze.

‘Het ziet er wel naar uit,’ antwoordde hij, ‘maar wij hadden eerder regen moeten hebben!’ Zij liepen snel voort.

De zon verdween. Het wolkendek breidde zich snel boven hun hoofden uit, terwijl zij langs het pad liepen. Het werd overal donker in het bos. En de wind wakkerde aan tot een storm. Zij hoorden allerlei geluiden om zich heen. Dode dingen werden levend, zwiepten jammerend onder het vreselijke geweld, dat hen overviel. Het ritselde en floot in het stugge gras, en het was, of in de zwarte struiken overal padden zaten te zuchten. Hoog in de lucht dreef als het ware een vurige rook.

Ragnhild Thorfindsdochters rok klapperde in de storm. En haar blonde haren wapperden. Zij bereikten de weide juist toen het onweer losbarstte. Het laatste eindje naar de kleine hooischuur moesten ze nog hard lopen. Gelukkig wisten ze de vierdelige deur snel open te krijgen.

De regen kwam in striemende vlagen de berghelling af. Alles werd wit als bijeen sneeuwbuï. Een stille, diepe moerasbeek aan de bosrand begon schuimend te stromen. Vlak daarop was het, of een gestreept gordijn voor de deuropening neerviel.

Geweldige donderslagen rolden over de weide. Verblindende bliksemflitsen schoten omlaag uit het wolkendek en sloegen dreunend in de rotsen. Zij roken een lucht van zwavel en verbrand gesteente. De hete, regenloze zomer had de elementen waar-schijnlijk zo wild en toornig gemaakt.

Er waren hier mensen geweest, zoals aan alles was te zien. De hooivoorraad was sterk geslonken sinds zij hier in de zomer het gras hadden gemaaid en geoogst. Thorfind Edmondszoon en Ragnhild en Alv hadden zelf het hooi in de schuur gedragen. En buiten de schuur was op de grond met hooi gemorst. Zij zagen ook indrukken van paardehoeven.

‘Wij hadden eerder moeten komen, als wij de dievenbende hadden willen betrappen,’ zei de reus.

Ragnhild vermoedde, dat het mensen van de andere kant van de grens waren geweest, zigeuners of zwervende Lappen.

Alv Udda lichtte de halve bovendeur uit haar hengsels en legde die netjes op het hooi. Zo hadden zij een tafel, waar Ragnhild het eten op kon zetten. En hier in die hooischuur, aan de rand van de bossen, dekte zij een tafel met zo’n overvloedige dis, als men in menig welvoorzien huis niet zou hebben mogen verwachten. De reus genoot van het weer en deze ogenblikken. Ja, het onweer, de donder en het hemelvuur kalmeerden zijn gemoed, alles wat hem zo hevig beroerde.

Maar Lurv was languit tegen de wand vlak bij de deur gaan liggen. De hond kon niet tegen onweer. Zijn oren lagen plat tegen zijn kop, als was hij woedend. Telkens wanneer boven hen de bliksem flitste, ging er een schok door het hondelichaam.

Het onweer hield aan. Zij zaten in het hooi, verzadigd van het lekkere eten, naar het bos en de lucht te kijken. Het was, of men een blik in vreemde werelden wierp, een land met rotsen, bergruggen en wateren in een felle avondgloed. Het sprookjesland daarginds veranderde voortdurend. Steden rezen op. Vergulde spitsen, wonderlijke torens en koepels. En er waren straten van goud en rivieren van zilver, die zich verloren tegen blauwe bergen aan de uiterste rand van de verre horizon. Zij zaten daar samen in het geurige hooi en waren niet bij machte hun gevoelens over de schoonheid en de grootsheid van wat zij zagen onder woorden te brengen. Zij zwegen . . . meer nog dan anders. De reus dacht aan zijn moeder, Røna Ellensdochter. Wanneer een onweer over Lilleøen trok, placht zij midden in de nacht op te staan en in het portaaltje te gaan zitten, om het geweld van bliksem en donder goed gade te kunnen slaan. Het hemelvuur vlamde dan over haar afgetobd gelaat en gevouwen handen.

‘Wij zullen er ons op moeten voorbereiden, dat wij hier van nacht ook blijven,’ zei Alv Udda. ‘Hoe denk jij daarover, Ragnhild?’

‘Wij lijden hier geen gebrek,’ antwoordde zij, luisterend naar haar eigen hartslag.

Het was een wonderbaarlijke belevenis. Hier zat zij nu met die grote man, die tijdens een levensgevaarlijke tocht haar zo veilig in zijn armen had opgevangen. Zonder hem zou zij dood zijn geweest, of minstens een invalide. Rustig had zij op zijn arm gezeten, en even rustig zat zij nu naast hem, hier aan de rand van het bos, tijdens een onweer en in een schuur. Die gedachte en dit ogenblik verbaasden haar. Had iemand haar een geheim toegefluisterd, een reeds van het eerste ogenblik af gekoesterde stille hoop gegeven? Zij wist zelf niet wat het was. Kwam het misschien doordat zij die tengere gestalte naast hem had gezien? Een zwakke, angstige vrouw naast zijn sterke, rustige zekerheid.

De donder hield op, verloor zijn kracht, maar de regen hield aan. De storm zwiepte de regen in hevige buien tegen de wanden. Het was of toverkollen met ruwe takkenbezems over het dak van de schuur veegden.

De hele middagen avond duurde de regenvloed. Ja, nu kwam de regen en weekte de dorre, gebarsten aardkorst. Was het werkelijk nog ergens goed voor? De zaagmolenarbeiders in het Tistedal vonden misschien van wel.

Alv Udda maakte midden in de schuur een bed klaar. Hij stapelde het hooi langs de wanden op en groef een kuil.

Zij gingen naast elkaar liggen, lagen te luisteren naar het weer. Maakten daar ook nu en dan een enkele opmerking over, hoorden, hoe langzamerhand de wind ging liggen en de regen ophield. Zij lagen ook te luisteren naar elkanders ademhaling. Konden zij daar iets uit opmaken?

‘Alv!’

‘Ja!’

‘Gaan Kirsten Gustsdochter en jij scheiden?’

Hij antwoordde bevestigend. En hij vertelde, dat hij Kirsten Gustsdochter een ondertekende verklaring had beloofd, dat zij niet meer aan hem gebonden zou zijn.

‘Wanneer heb jij Kirsten Gustsdochter gesproken, Alv?’

‘Toen wij op de marktdag in de koopstad waren!’

‘Dat dacht ik al! Je deed zo vreemd, toen je bij Oluf langs kwam om te zeggen, dat je vast vooruitging!’

‘Ik wil daar liever niet meer aan denken,’ antwoordde hij op besliste toon.

Ragnhild richtte zich op haar elleboog op en zei met een lichte trilling in haar stem:

‘Ik zal de naam van Kirsten Gustsdochter niet meer noemen, Alv!’ Zij gingen weer liggen, beheerst en rustig. Zij lag op haar zij. Haar ogen keken hem in het donker aan.

Na het onweer werd het een wonderschone nacht. In het oosten verscheen een lichte plek aan de hemel. Kort daarna kwam de maan op. Het maanlicht scheen tussen de balken van de wand en de dunne planken van de deur door naar binnen. Ragnhild stond op en duwde de bovendeur helemaal open. Zij lag op haar knieën in het hooi te luisteren naar het zachte geritsel en gefluister buiten in de nacht. De poel aan de voet van de helling, die daar door de moerasbeek werd gevormd, leek deze nacht ook wel een maan, die uit het binnenste der aarde omhoogscheen. Daaraan lagen de weiden wit als melk.

Zij hoorde achter zich zijn stem:

‘Jij bent ook niet zoals andere vrouwen, Ragnhild! Jij bent sterker en verstandiger dan anderen!’

Drong haar antwoord nu pas tot de reus door? Dat was immers al vele uren geleden.

‘Ik ben blij, dat je dat zegt, Alv!’ antwoordde zij zacht.

Zij kroop weer omlaag in de kuil bij hem.

Toen sprak de reus voor het eerst tegen een ander mens over zijn leven, wel niet met veel woorden, maar allengs werd toch alles gezegd. En hij sprak langzaam, zoals hij gewoon was, maar er lag een met kracht teruggedrongen ondertoon van hartstocht in zijn stem. Zij merkte het; brandde er een hevig vuur onder zijn beheerste kalmte? Toen hij van Kirsten Gustsdochter, het kind en Bernt Thorkeldszoen vertelde, richtte hij zich met een schok open en zei luid:

‘Maar al heeft hij mij ongelukkig gemaakt, hij zal niet nog een ander ongelukkig maken ook!’

Zij begreep, wat hij bedoelde. Zij trachtte haar hand rustig op zijn borst te houden. Er was een schrijnende pijn in haar borst. Alv Udda had Kirsten Gustsdochter nog steeds innig lief.

Een uur ging voorbij. Misschien twee. Zij lagen beiden wakker. Het was, toen hij uitgesproken was, hier zo stil geworden. Was de pijn voor hen beiden even erg? Als dat zo was, zouden zij dan misschien nader tot elkaar kunnen komen en elkaar begrijpen?

Hij trok haar naar zich toe, haalde diep adem en vroeg:

‘Zou het wel gaan, Ragnhild? Ik ben maar een arme pachter, die zich bij anderen als knecht verhuurt.’

‘Ik weet niet, wat jij vindt, maar ik ben van jou . . . als je wilt!’ antwoordde zij zacht.

Terwijl zij daar lag en haar hand op zijn borst hield, voelde zij een groot aantal littekens . . . en iets kleverigs aan haar vingers.

Ragnhild Thorfindsdochter vroeg zich verbaasd af, waarom die steekwonden niet waren geheeld.

Die gedachte hield haar de rest van de nacht wakker.

Alv Udda werd tegen het aanbreken van de dag wakker en sloop naar buiten. Hij nam zijn boog en pijlkoker. Lurv kwam overeind en wilde meegaan. Maar hij knielde neer en fluisterde de hond in het oor, dat hij bij Ragnhild Thorfindsdochter moest blijven, opdat zij hier aan de rand van het eenzame bos niet zo helemaal alleen zou achterblijven.

‘Jij moet op haar passen, tot ik terugkom, Lurv,’ zei de reus.

Hij trok de hond naar zich toe, legde zijn gezicht tegen de zachte snoet, aaide en streelde hem, uiting gevend aan al zijn liefde voor het dier. Een mens moet toch iemand op de wereld beminnen en liefhebben. Hij had Lurv. Ja, Lurv! Jij en ik! Toen hij zich oprichtte om te gaan, jankte de hond weer zo angstig, beet hem in de arm en wilde dat hij zou blijven.

Alv Udda begaf zich naar de boven de weide gelegen bergrug. Nevelbanken lagen langs de donkere berghellingen. De lucht was matgoud gekleurd, met wolken die helemaal bovenaan vlam gevat schenen te hebben. Het bos stond roerloos. Niets bewoog zich. En men hoorde geen enkel geluid.

Hij liep met de boog gespannen en met een van de van ijzeren punten voorziene pijlen klaar in de groeve. Verwachtte hij groot wild . . . elanden, beren . . . te ontmoeten?

Ja, wat was dat in hem? Vanwaar die vreemde beklemming in zijn borst? Het was iets van heel andere aard dan wat hij gewoonlijk altijd voelde. Kwam het door de klagende vogelroep, de kringen in het water van een stil meertje, Lurvs gejank? Er was zoveel onverklaarbaars in en om de mensen.

Geluidloos liep hij verder tegen de berghelling op. Hij had stukken zacht bont om zijn voeten gebonden, zijn stappen waren even licht als die van dierepoten. Op een omgewaaide boomstam ging hij zitten. Een eenzame man in een stil bos. De morgenzon kwam en tekende overal op de bosgrond lange lichtstrepn.

Maar terwijl hij daar zat, maakte weer die vreemde angst zich

van hem meester. Was er iets bijzonders met het bos? Had zo'n stille ochtend iets angstig beklemmends? De reus bewoog het hoofd even en keek schuw om zich heen. Ja, schuw . . . had hij ooit geweten, wat dat was? Even verderop kroop een donkere rotswand omhoog naar de hemel, een kale, met rotsstenen bedekte berghelling. Grote en kleine rotsblokken waren naar beneden gestort. Jong bos groeide rond de steenhopen . . . nu spichtige en bijna bladerloze struiken. De zonnestralen speelden er doorheen. Kwam het door die puinhelling, dat zo plotseling een gevoel van angst zich van hem meester maakte?

Boven op de kale helling raakte een steen los en rolde met veel lawaai naar beneden om eindelijk in het struikgewas tot rust te komen. En opeens steeg rook omhoog, als damp uit een kokende ketel. En plotseling was er iets angstaanjagends. Een ijzige koude doorvoer hem.

Ginds in de struiken en op de puinhelling kwam een gedaante overeind en wat lager werden andere gedaanten zichtbaar. Zij hadden dierekoppen en mensengezichten, het ene nog afschuwelijker dan het andere. En een grauwe gedaante hoog de takken opzij en wees met een hand omlaag naar de kant van de weide. Toen de gestalte zich vooroverboog, zag hij duidelijk het gelaat onder een grijze sluier. Het was een mager gezicht met vooruitstekende kaakbeenderen, neus en kin.

Hij sprong op. Op hetzelfde ogenblik hoorde hij Lurvs woedend geblaf, beneden op de weide. Hij was zo hoog geklommen, dat hij die van hieruit niet kon zien. Toen klonk een schot . . . maar één. De echo ervan rolde de woestenij van de bossen in en stierf weg. Toen werd het zo stil in de stilte . . . zo beklemmend stil. Het was, alsof er een zwaar gewicht op zijn borst viel, dat een vlijmende pijn verwekte. Hij wierp een blik op de struiken en de puinhelling. *Die daar* waren nu niet langer te zien.

Met grote sprongen, nauwelijks de grond rakend, vloog hij de helling af, zich even licht en zeker voortbewegend als de dieren van het woud. Hij sprong als een eland over rotsblokken en omgewaaide bomen heen. Zijn haren wapperden om zijn oren. De pijlkoker danste op en neer op zijn achterste.

Hij kwam beneden, bleef staan, staarde naar de schuur. Twee paarden met pakzadels zag hij daar. Hij hoorde heen en weer geloop. En grove, luid lachende mannenstemmen. Hij kon hen niet zien. De wand van de schuur onttrok hen aan zijn oog. Toen rende hij naderbij, kwam nog juist op tijd om te zien hoe drie

mannen Ragnhild trachtten te overweldigen. In één oogopslag zag hij wat voor lieden het waren.

Zigeuners! Misdadigers! Twee waren donkere typen, haar en baard bedekten hun gelaat. De derde had geen baard en een knap gezicht . . . het was de man van bij de herberg van Rød.

De ene kerel riep lachend:

‘Houden jullie haar eerst samen vast, dan zal ik haar straks vasthouden!’

Pas toen de man zich op haar wierp en haar rok aan flarden scheurde, schreeuwde Ragnhild Thorfindsdochter om hulp.

Toen trilde ergens in de stille morgen een pees van een boog. Een licht gesuizel als van een windzucht voer door de lucht. De zwarte viel boven op Ragnhild Thorfindsdochter neer, terwijl zij daar lag en met geweld ondergehouden werd. Er gutste bloed uit zijn mond, dat haar armen en borst besmeurde.

De kerels, die haar vasthielden, sprongen op. Keken om zich heen en kregen Alv Udda in het oog. Met een valse grijns greep de andere zwarte het geweer, dat vlak naast hem stond, en bracht het naar zijn wang. Op hetzelfde ogenblik gaf Ragnhild Thorfindsdochter, die nog steeds op de grond lag, hem een harde trap. Het schot knalde. Zij keek met angstige ogen naar de plek, waar de reus stond . . . hij stond er nog. Toen pas wierp zij de dode van zich af en zag op hetzelfde ogenblik de andere, die zij een trap had gegeven, in elkaar zakken.

De laatste van de drie laadde snel en geoefend opnieuw. Ragnhild Thorfindsdochter vloog op hem af en rukte hem het geweer uit de hand. Toen trok hij zijn mes en ging achter haar staan, stak de punt in de huid van haar hals, zodat het bloed er uitsijpelde.

Nu kon de reus de kerel die was overgebleven gerust van wat dichterbij gaan bekijken. Hij spande zijn boog, legde er een pijl met een ijzeren punt op en stapte toen op de twee toe. Maar ten tweede male bleef hij plotseling staan. Bij de schuurdeur lag Lurv . . . doodgeschoten!

De hondeogen staarden hem aan, glasachtig, levenloos.

Was er weer een hand die hem sloeg, zodat hij er van wankelde?

Hij staarde naar de hond. Op dat ogenblik zou de zigeuner alle tijd hebben gehad om aan te leggen en hem wel tienmaal hebben kunnen neerschieten – als hij het geweer nog in de hand had gehad.

Moeizaam richtte Alv Udda zich op, en zijn koude blik zocht de zigeuner, die achter Ragnhild Thorfindsdochter gedekt stond. Hij zei met een vreemde klank in zijn stem:

‘Daar zul jij met je leven voor moeten boeten, zigeuner!’

Hij hief de boog op, liet hem weer zakken. De zigeuner hield de tweezijdig geslepen dolk tegen haar hals. En hij riep:

‘Als jij mij doodt, gaat zij er ook aan!’

En hij kerfde haar nog dieper in de huid van de hals.

Hoe mooi was Ragnhild Thorfindsdochter niettemin! Bleek, schoon, maar kalm alsof er niets aan de hand was. Hoog en rank stond zij daar, onvervaard, het hoofd fier opgeheven. Haar kleren waren aan flarden gescheurd, borst en armen met bloed besmeurd.

De reus hief het hoofd op, luisterde. Hij hoorde weer de stemmen van zijn voorouders, die met barse stem zeiden:

‘Trilt jouw hand van weekhartigheid, mijn zoon? De schedel van de schurk steekt net even boven het hoofd van de vrouw uit! Zie je dat niet? En de hand, die de dolk vasthoudt, is naast haar hals!’ En Alv Udda antwoordde hun, zoals hij eerder in ernstige, beslissende ogenblikken had gedaan:

‘Ja, ik zie het, verwanten! Maar ben ik wel een even bekwaam schutter als gij? Ik durf niet!’

Zweetdruppels sprongen de reus op het voorhoofd. Hij staarde strak en onafgewend naar de vuist van de zigeuner. Een zachte druk, en Ragnhild Thorfindsdochter zou moeten sterven. Een pijl van hem had op zijn weg daarheen misschien meer tijd nodig dan de druk van een hand, die een vlijmscherpe dolk vasthield? De spanning was hem te groot en te geweldig. En hij herhaalde: ‘Ik durf niet, verwanten!’

Enkele ogenblikken gingen voorbij. Toen hoorde hij weer die barse stemmen diep in zich.

‘In beide gevallen zul jij Ragnhild Thorfindsdochters dood op je geweten hebben, mijn zoon! Een pijl in de hals . . . of in de hand . . . in beide gevallen . . .’

Was er nog enige afstand tussen de hand van de zigeuner en Ragnhild Thorfindsdochters hals? Enige afstand was er wel, ongeveer een halve duim, even opzij, maar hij zou geen tijd hebben om te mikken.

‘Leg de boog neer, vreemdeling!’

‘Ja, ik zal de boog neerleggen,’ antwoordde de reus oneindig langzaam en met een vreemde klank in zijn stem . . . ‘nu . . .’

De pees zong . . . en de pijl snorde . . . op hetzelfde moment wierp hij de boog neer, terwijl de klank van de stalen pees nog in de lucht trilde. Een wolf was hem een keer naar de keel gesprongen; door een bliksemsnelle beweging had hij niettemin diens koers gewijzigd. Maar hoe ging het nu . . . want Ragnhild viel

neer . . . Zou hij, door wat er nu was gebeurd, helemaal zijn verstand kwijtraken? Maar . . . daar viel de zigeuner ook . . . greep naar de dolk met een hand, die zij met haar lichaam aan zijn oog onttrok.

Toen rende de reus op hen toe en greep hem. Hij tilde de zigeuner op, de pijl stak diep in de rug van zijn rechterhand.

Ragnhild Thorfindsdochter kwam overeind. Wankelend liep zij naar de wand en zei smekend:

‘Dood hem niet, Alv!’

Hij antwoordde met een schorre stem:

‘Hij zou jou hebben gedood!’

‘Maar ik leef! Laat hem gaan!’

Toen liet de reus zijn hand, waarmede hij de zigeuner had vastgegrepen, een weinig los, dacht even na en vroeg:

‘Wie van hen drieën heeft Lurv doodgeschoten?’

Hij wendde zijn diepernstige gelaat naar haar toe en wachtte op antwoord.

‘Ja, dat was hij,’ antwoordde zij, haar gelaat afwendend.

Toen hoorde zij een dof, week geluid van iets dat verbijzeld werd. Zij fluisterde de naam des Heren en een rilling van afschuw doorvoer haar. Het was zo’n mooie dag. De zon scheen. De vogels zongen. Even verderop liepen op de weide twee pakpaarden te plukken van het spaarzame gras. Aan hun voeten lagen nu drie lijken. Zij droegen de doden naar het beekmoeras. Ragnhild Thorfindsdochter droeg de jongste. En zij legden de lijken alle aan de rand ervan neer, tot Alv Udda een paar omgewaaide bomen uit het bos had gehaald. Het moeras en de poel waren bodemloos. Er waren zowel paarden als koeien van Thorfind Edmondszoon in omgekomen.

Toen Alv Udda het lijk van de jeugdige, knappe zigeuner naar het moeras had gebracht, bleef hij op zijn knieën liggen. Bleek . . . en met ogen, die recht in de zijne staarden, lag het lijk daar in het water . . . een bleek gelaat in de donkere veenpoel . . . een zwarte kom, door de beek gevormd. Het kwam wiegend weer naar boven . . . in een zwijgende aanklacht. Hij sloot de ogen, toen hij het lijk onder de moeraspollen aan de kant duwde.

Zij wisten samen alle sporen uit, stil en zonder een woord te zeggen. Toen zij klaar waren en de reus de hond in zijn armen nam om hem de helling op te dragen, zei hij op gedempte toon in zichzelf: ‘Om jou, Lurv, om jou te wreken heb ik gedood!’

Hij zocht een mooi plekje voor de hond uit. Stapelde rotsstenen op elkaar en legde die om het dode lichaam heen. En zo stond hij

weer bij een graf, een steenhoop. Was dit een nog moeilijker ogenblik? Wie had de reus ooit zien schreien . . . met tranen?

Ragnhild Thorfindsdochter trok haar met bloed bevleekte lijfje uit en waste zich in een beekje. Zij moest een hele tijd staan wrijven om het goed weer enigszins schoon te krijgen. Mensenbloed was moeilijk te verwijderen.

Alv Udda stond op enige afstand naar haar te kijken. De zon scheen op haar ontblote bovenlichaam. Hij ging naar haar toe, sloeg zijn leren buis om haar heen en zei:

‘Ik heb jou nooit fierder en mooier gezien dan toen jij daar stond en die zigeuner je in zijn macht had, Ragnhild!’

‘Mooi ben ik nog nooit geweest,’ antwoordde zij glimlachend, ‘maar . . . ik ben sterk genoeg om een lijk te kunnen dragen.’

Zij bemerkte, dat hij in de zij bloedde, en trok zijn onderhemd omhoog. Aan de hartkant was een vingerbrede vleeswond zichtbaar. Zij scheurde een stuk van het hemd af en verbond hem. Hij streelde haar met zijn brede hand.

‘Een handbreedte verder en de kogel had je hart getroffen,’ zei ze.

‘Een halve duim verder en de pijl had jouw hals getroffen,’ antwoordde hij.

Er kwamen een paar lichte rimpels bij zijn ogen, toen hij dat zei.

Plotseling tilde hij haar op, liep zo een paar stappen met haar en zette haar op een zonnig plekje tussen de bessenpollen neer. Zij beefde. Was dit een dag, waarop alleen zij tweeën op de wereld waren?

In de schemering kwamen Alv Udda en Ragnhild Thorfindsdochter in het kerspel en bij de boerderij terug. Zij hadden twee vreemde paarden bij zich, elk met een flinke vracht hooi van de bergweide. Als er nu nog weer zigeuners kwamen, zou er niet veel meer te halen zijn.

Op de helling boven de hoeve bleven zij staan. Het was niet raadzaam het erf op te komen ten aanschouwe van al de melkmeiden en stalknechts. Zij zagen er niet erg toonbaar uit, met bloed bekleet en beiden met gescheurde kleren en de huid vol schrammen. Vooral Ragnhild zag er lelijk toegetakeld uit. Zij werden het er over eens te wachten tot de herfstavond zou zijn gevallen, gaven de paarden een armvol hooi en gingen toen zelf in de hoge heide zitten.

Langzaam daalde de avond over de aarde. Onder hen vulde de nevel het dal, steeg langs de berghellingen omhoog en werd tot een wit meer, evenals andere meren met bos omkranst en met drijvende eilanden. Hun ogen keken uit over een vreemd land.

Aan deze zijde lagen de weiden en stoppelvelden matgoud in de schemering. Het loofbos glansde metaalachtig. Een zwaar met vruchten beladen lijsterbes vlakbij was vol levende tintelingen. In het westen was de lucht matwit met een gelige streep daglicht. De herfstavond was zo stil, dat zij hoorden, hoe de melkmeiden beneden op de boerderij hun emmers neerzetten.

En de streep daglicht doofde uit. Toen stonden zij op en liepen langzaam de helling af naar de boerderij, die daar nog donkerder lag dan al het omringende land. Zij praatten niet. Het was, of zij nu stilletjes terug kwamen sluipen, onvrij en met schuld beladen. Zij hadden het ergste gedaan, dat mensen maar kunnen doen, moord en doodslag gepleegd . . .

Ragnhild Thorfindsdochter keek op naar Alv Udda's gelaat. Het was even ernstig als altijd. Koesterde zij misschien de vurige wens, dat Alv Udda niet meer aan het gebeurde met de zigeuners

zou denken, maar aan wat er nu tussen hen beiden was? En wat zij dacht, sprak zij vragend uit in de stilte van de avond.

‘Waar denk je aan, Alv?’

Zij waren nu op de beneden het bos gelegen weiden gekomen. Bij haar plotselinge vraag bleef hij staan, het ene pakpaard bij de toom vasthoudend. Hij stond met gebogen hoofd. Roerloos stond hij daar. Zijn lichaam smolt samen met de donkere bergen op de achtergrond. Hij antwoordde:

‘Ik loop er over te denken, welk kwaad ik jou eigenlijk heb aangedaan . . . ik, een getrouwde man!’

Een onzichtbare hand sloeg Ragnhild Thorfindsdochter in het donker in het gelaat. Zij werd brandend heet. Het was maar goed, dat zij een eindje achter hem stond en haar gelaat in de avond niet duidelijk te onderscheiden was.

‘Kwaad was het niet,’ antwoordde zij zo bedachtzaam mogelijk. ‘Hebben wij het beiden niet gewild?’

Zij luisterde naar zijn antwoord, als iemand die in de nacht luistert naar bekende, lang verwachte stappen.

‘Ik weet niet zeker, of wij het wel gewild zouden hebben, als dat andere, je weet wel, er niet was bijgekomen.’ En zacht voegde hij er aan toe: ‘De mensen hebben elkaar in moeilijke, beslissende ogenblikken zo nodig!’

Zij kon hem geen antwoord geven. Zij stond de hals van het pakpaard maar te strelen. Er verliepen een paar minuten, ogenblikken waarin de menselijke ziel opeens zoveel begrijpt. Want terwijl zij daar stonden, liet hij de toom los en greep haar hand. Zacht en ernstig zei hij:

‘Wij zijn daardoor met elkaar verbonden, Ragnhild! Zo voel ik het tenminste. Er zal hier in het kerspel geen schande over jou worden gesproken, dat zweer ik je,’ voegde hij eraan toe.

Toen ging zij op haar tenen staan, sloeg haar beide armen om zijn hals en zei innig:

‘Je bent precies, zoals ik altijd gedacht heb, dat je was, Alv!’

Hij maakte zich voorzichtig los uit haar omarming, bond de pakpaarden aan elkaar vast, nam haar op de arm en liep zo met haar en de paarden de helling af naar de boerderij. Ragnhild Thorfindsdochter zat op zijn arm en streelde hem over het borstelige haar. Zij maakte geen vergelijkingen. Was zijn haar borstelig en rossig? Was zijn borst ruig behaard? Was zij ooit zo vederlicht opgetild en had zij ooit zo veilig gezeten?

Het werd een wonderlijk gesprek, die avond in de grote ont-

vangstkamer. Drie mensen zaten rond het haardvuur, Thorfind Edmondszoon, zijn dochter en Alv Udda. De weerschijs van het vuur flakkerde op hun gezichten. Ja, op Ragnhild Thorfindsdochter aan flarden gescheurde rok en lijfje en op de met bloed bevlekte buis van de reus. De hereboer was bij hen komen zitten, na eerst voor de vreemde paarden te hebben gezorgd. Hij verzocht hun te vertellen wat er gebeurd was, want dat er iets bijzonders was gebeurd, daar was hij zeker van. Het was zijn dochter, die vertelde.

En Ragnhild Thorfindsdochter vertelde hoogst nuchter wat er aan de rand van het bos was gebeurd, terwijl haar vader hoe langer hoe meer in woede ontstak. De boer wilde precies weten, wat er was voorgevallen. Zou men misschien voortaan de nodige voorzichtigheid in acht moeten nemen? Helemaal zonder gevaar was het niet om zo vlak bij het bos en ver van de grote weg te wonen. Maar neen, er was hier niemand, die ook maar de minste angst voelde!

De dochter vertelde, ja . . . op gedempte toon . . . opdat haar moeder of iemand van het personeel er geen woord van zou opvangen. Er waren vele deuren in de ontvangstkamer. En in het donker konden die gemakkelijk op een kier blijven staan.

Zij had, zo vertelde zij, in de kleine schuur op de weide liggen slapen. Alv Udda was gewapend met zijn boog naar boven getrokken, de bergkam op. Eensklaps was zij wakker geworden, doordat zij Lurv hoorde grommen en blaffen. Zij was uit de hooikuil geklauterd, waar zij in lag. Drie mannen en twee pakpaarden hadden buiten gestaan. Hun bedoeling was duidelijk genoeg. Rovers! Hoodieven! Het was zeker niet de eerste keer, dat zij hooi haalden. Toen de hond voor haar voeten werd doodgeschoten, was zij bijna eveneens tegen de grond geslagen.

Er kwam een gevaarlijke flikkering in de ogen van de boer, toen zijn dochter dat van de hond vertelde. Hij was ook een dierenvriend en zat onrustig op zijn bankje heen en weer te schuiven. Jaja, hij was immers ook zo heetgebakerd, die Thorfind Edmondszoon!

Alle drie de kerels, zo vertelde zij verder, hadden zich toen in de schuurdeur op haar geworpen. Drie grote kerels tegen één vrouw!

Dappere mannen! Zij werd zelf nog woedend bij die gedachte.

‘Neen, neen, blijf nu rustig zitten, beste vader, onderbrak zij zichzelf. Ik moet je nog meer vertellen,’ zei ze glimlachend tegen hem.

De boer wilde opspringen . . . hij had op dat moment wel alle zigeuners op de wereld willen doodslaan . . . als hij kans toe had

gekreken. Maar hij bleef gehoorzaam zitten. Hij streek nerveus over zijn blonde baard en verzocht zijn dochter verder te vertellen.

Het was haar verscheidene keren gelukt zich de kerels van het lijf te houden. Maar de overmacht was te groot. Zij hadden haar weten te overmannen.

‘Zo kregen zij mij onder zich,’ zei Ragnhild Thorfindsdochter en bij de gedachte daaraan hief zij het hoofd nog toorniger op. ‘Twee van de kerels drukten mij op de grond en een wierp zich boven op mij met slechte bedoelingen,’ zei ze langzaam.

‘En is dat gebeurd?’ vroeg haar vader, zo scherp, dat het als een terechtwijzing klonk.

Zijn handen knakten.

‘Hij wist mijn rok wel aan flarden te scheuren,’ antwoordde zij, ‘maar verder niets!’

‘Jij wist die ellendeling dus van het lijf te houden?’ vroeg hij kalmer.

Hij staarde zijn dochter, die hem met een open blik aankeek, lang en onderzoekend aan.

‘Hij stierf,’ antwoordde zij na een poosje.

Toen strekte haar vader zijn rug, haalde opgelucht adem en stak zijn armen omhoog, als om er zich van te overtuigen, dat hij van de druk was bevrijd. Zijn ogen onder de borstelige wenkbrauwen waren een en al leven.

‘Heb je hem met een mes neergestoken, mijn dochter?’ vroeg hij.

Hij begon voor de haard op en neer te lopen. Er speelde onder zijn baard een barse glimlach om zijn mond.

Alv Udda zat met samengeknepen handen iets verder naar achteren in het vertrek. Was hij iemand, die zich in het gesprek van anderen placht te mengen? Was hij iemand, die luide en met veel woorden placht te spreken... en nog wel over zichzelf? De hereboer had vanavond zeker geen oog voor hem. Hij was er immers ook niet bij geweest, toen zijn dochter met dat zigeunertuig vocht. En het ogenblik was zeker nog niet gekomen om het bij wat dieper nadenken van iemand als de reus erg onverstandig te vinden, dat hij zijn dochter helemaal alleen in de schuur had achtergelaten.

‘En die andere ellendelingen, wat is daar mee gebeurd?’ vroeg hij.

‘Die zijn ook gedood!’

Toen gleed er een wonderlijke trek over het gelaat van de boer met de arendsneus. Hij boog zich naar zijn dochter toe, staarde

haar aan, alsof zij een geestverschijning was. Al zijn woede was plotseling bekoeld. Hij ging naast de reus zitten.

‘Wat een dochter heb ik,’ mompelde hij in zichzelf. ‘Zonder zo’n dochter zou mijn leven ook geen zin hebben gehad!’

Misschien waren die woorden tot Alv Udda gericht, want nu pas keek de boer naar waar hij zat. Was het misschien om door Alv bevestigd te horen, dat het was, zoals hij zei?

Het houtblokkenvuur op de haardstee knetterde. Het staal van de scherpe sneden van de bijlen en de glimmend geslepen berenspietsen glinsterde en glansde. En de horens van elanden en rendieren aan de donkere houten wanden sprongen naar voren, als zaten zij aan dierelichamen vast. Bij het schijnsel van de vlammen was er toen iemand, die de lange stilte verbrak en gemoed en bloed van hem, die in gedachten verzonken zat, weer in hevige beroering bracht. Niet, dat madame Elisa binnen kwam stuiven en opschudding verwekte! Het waren weer slechts enkele woorden van Ragnhild Thorfindsdochter. Als een roofvogel stortten die zich op de boer. En hij kreeg plotseling zo’n schok, dat de zware eikehouten tafel waar hij aan zat van haar plaats schoof.

‘Vader,’ zei ze met een wonderlijke warme klank in haar stem, ‘zonder hem die daar naast jou zit, zou je dochter nu zijn vermoord! Jij hebt het aan hem te danken, dat ik hier zit en jou deze dingen kan zeggen, ongedeerd en levend!’

Alv Udda keek op. Op hetzelfde ogenblik drong het tot hem door, dat hij de eerste man was, die zij had gehad . . . en dat zij hem liefhad. Hij boog het hoofd weer en keek strak naar de vloer . . . want nu vertelde Ragnhild Thorfindsdochter, wat er verder was gebeurd. En zij vertelde het op zo’n levendige wijze, dat hijzelf het als het ware ook weer voor zijn ogen zag gebeuren.

Toen zij uitgesproken was, ging haar vader de kamer uit om even later terug te komen met een overoude bestoven kruik en drie zware zilveren bekers. Hij zette alles voor zich op tafel neer. Gedroeg zich heel anders dan zij van hem gewoon waren en sprak geen woord. Hij stond daar en schonk de drank, even ernstig als een prest bij het heilig avondmaal, in de zilveren bekers.

En hij reikte een beker aan zijn dochter en een aan Alv Udda. Beiden stonden op, bebloed en haveloos als zij waren. En het was, of een plechtige stemming in de ontvangstkamer en over de drie mensen neerdaalde. De boer hief zijn zilveren beker op en zei met ontroering in zijn stem:

‘Weet, Alv Udda, dat dit een groot ogenblik voor mij is! Ik heb maar één kind, een dochter . . . zij is alles in mijn leven!’ Hij slikte

en zette toen zijn plechtige toespraak voort. 'De eerste keer, dat ik je ontmoette, was tijdens de kerstrijt op de Femsjø. In mijn overmoed reed ik toen zo, dat door mijn schuld mijn dochter er bijna het leven bij had ingeschoten . . . wanneer jij niet op het allerlaatste ogenblik een ongeluk had weten te voorkomen. Dat was, Alv Udda, de eerste keer, dat jij mijn dochter het leven redde.' Hij zweeg weer en ging toen verder: 'Dat ogenblik zal ik nooit vergeten, al heb ik mij daarna niet erg fraai tegenover jou gedragen, zoals ik mij nog heel goed herinner. Ik rukte je wolfspeels stuk en maakte ruzie met je. Maar ditmaal . . .' neen maar, zoals de boer met de brandewijn uit die overoude aarden kruik op de grond morste . . . 'wil ik je dit zeggen, Alv Udda, dat wat jij nu weer voor mij en mijn dochter hebt gedaan, meer en van grotere betekenis voor mij is dan wat ook op de wereld! Ik zal dit mijn leven lang niet vergeten . . . en daar wil ik nu op drinken . . . samen met jou en mijn dochter . . . dat wij jou niet alleen dank verschuldigd zijn, maar dat wij ook voelen dat wij de hoogste verplichtingen jegens jou hebben!'

Het was een lange, ernstige toespraak, die de boer hield. En het was niet alleen zijn hand, waarmede hij de beker vasthield, die trilde.

Hij klonk eerst met Alv Udda en daarna met zijn dochter. Ragnhilds blik rustte lange tijd in die van Alv Udda, terwijl zij haar beker ledigde. Dronk zij hem toe om nog een andere reden dan alleen uit dankbaarheid dat hij haar het leven had gered?

Het was een zeldzame drank, die er in die kruik zat! Thorfind Edmondszoon kwam daar dan ook alleen in de grote ogenblikken in zijn leven mee voor de dag. De kruik en de drank waren al heel oud.

Toen haar vader de laatste druppel opdronk, zag zij, hoe zijn ogen vochtig glansden.

Zij trad op hem toe en streek hem over zijn harde wang.

'Maar gelukkig hebben wij elkaar nog, vadertje,' fluisterde zij.

Want Ragnhild Thorfindsdochter had een warm hart, al was zij ook nog zo fier en trots . . . dat droeg zij in de eerste plaats haar vader toe . . . maar ook haar moeder . . . al merkte men van dat laatste soms ook minder.

Zijn grootvader had een Lap in het bos gedood. Zijn vader de broer van Pelle Vall. Hijzelf doodde drie zigeuners op een afgelegen bergweide nabij de Zweedse grens. Samuel Izakszoon had hij op een holm in de Femsjø in angst de dood ingedreven. Kirsten Gustsdochter had hij bijna verdronken op een diepe plek in een beek. Wat zou hij hierna nog doen?

Was hij nu een moordenaar? Zou het Kaïnsteken op zijn hoofd te zien zijn?

Het wonderlijke was, dat hij helemaal niet zwaarmoediger gestemd was dan anders. Hij was hun gelijke . . . in alles.

Ja, met deze gedachten liep Alv Udda de eerste dagen na de gebeurtenissen op de bergweide rond. Maar niettemin had er een verandering in hem plaatsgevonden. Hij was het zich alleen niet bewust.

Was het een moord, wanneer men uit zelfverdediging, of om het leven van een ander mens te verdedigen, gedwongen werd te doden?

Maar daar was nu het geval met die jonge zigeuner. Die had hij in koelen bloede gedood, zoals hij genoodzaakt was te bekennen. Hij was een moordenaar.

Hij had zich aan Ragnhild Thorfindsdochter gegeven. En zij zich aan hem. Zo'n dramatische gebeurtenis was nodig, voor hij . . . Alv Udda . . . zich aan een andere vrouw kon geven! Hij zou de rest van zijn leven het liefst vrouwloos willen zijn.

Hij trof weer alle voorbereidselen voor een lange tocht. De boer, diens dochter en hij hielden zich in deze dagen hele tijden in de bijgebouwen op. Zouden de knechten en meiden soms staan te spieden, wat zij daar toch wel deden? Zij zagen wel, dat zij bezig waren een paar vreemde paarden op een allerwonderlijkste wijze te behandelen. De dochter van de boer waste ze verscheidene dagen achter elkaar. Toen ze eindelijk klaar waren, glansden ze als zuiver goud. Ze hadden eerst donker haar gehad, nu waren ze

rossig, de manen en de staart geelwit en elk met een lichte bles. Wanneer dieren werden verzorgd, zoals het behoorde, veranderden de armzaligste knollen in staatsiepaarden, moesten de stal-knechts denken. Nu zouden zij in ieder geval met een behoorlijke winst kunnen worden verkocht, zei de hereboer. Zijn dochter moest haar handen een hele tijd in een loogoplossing van berkenas in heet water wassen om de rode verf van haar handen te krijgen.

In de nacht voor Alv Udda zou vertrekken, flakkerde er een geel schijnsel achter de ramen van de nieuwe kamer. De reus zat met allerlei kaarten en lijsten aan de grote tafel. In een kandelaar walmde een harsachtige kienspaan, en in de kachel knetterde en brandde een vuur. Hij schreef met Gotische letters. Het schijnsel van de kienspaan viel op het grote grijze vel papier, op zijn hand, waarmee hij de ganzeveer vasthield, en op zijn gerimpelde voorhoofd.

Ja, nu verklaarde hij zonder de toestemming van prelaten en andere autoriteiten zich voor altijd gescheiden van zijn jonge vrouw. Hij zette als *zijn wil* op een vel papier, 'dat hij Kirsten Gustsdochter voor altijd haar vrijheid hergaf'.

Hij schreef heel langzaam met enigszins grote letters, zonder de sierlijke vorm van een geoefende schrijver, maar het was duidelijk leesbaar. Ten slotte zette hij zijn naam er onder, greep haastig de zandloper en bedekte al het geschrevene. Hij leunde zwaar met het hoofd op zijn hand. De kienspaan brandde tot aan het ijzer op en doofde toen uit. Een klok aan de andere kant van de balkenwand sloeg twaalf uur.

Was dit het beste, zelfs al deed het hem gruwelijk pijn? Hoe kon hij het weten? Geen sterrenwichelaar had ooit zijn lot en toekomst voorspeld. Hij was in een armelijke pachterswoning ter wereld gekomen na een moeilijke geboorte en bij afnemende maan. De vrouw, die bij de verlossing had geholpen, had zijn moeder fijngestampte hazebotjes in de melk te drinken gegeven. Zo was hem verteld.

Zijn wil? Niet zijn maar haar wil was het, wat hij had neergeschreven . . . de wil, waarnaar het zijn bedoeling was geweest alle uren en dagen hier op aarde in goede gemeenschap te leven. Ja, dat was zijn bedoeling geweest. Maar een Bernt Thorkeldszoon had haar van hem weggenomen . . .

En de klok sloeg één uur, twee uur. De reus zat roerloos.

Toen klonk er een diepe, duidelijk hoorbare zucht om de hoek van het huis. Hij hoorde buiten in het stugge gras haastige voetstappen. Het trekpat in de kachel staarde plotseling als een

rood oog de kamer in. Hij hief het gelaat op. De wind! Hij kende diens stem. Die wilde hem geen kwaad doen. Die was zijn vriend. Op Lilleøen had hij menige nacht door het bos gezworven, wanneer de storm gierde en schaterlachte en het meer een stuivende schuimmassa was. Zijn gemoed was dan vervuld geweest van een zalige vrede en hij was begonnen mee te roepen.

Hij wilde een eind door de wind gaan lopen. Die vroeg hem naar buiten te komen. Hij stond op, merkte nu pas, dat het donker om hem heen was. Hij stak bij het trek gat een nieuwe kienspaan aan en zette die in de ijzeren kandelaar. Een draad van zwarte rook kringelde omhoog naar de balken van de zoldering en van daar omlaag. Het was, of daarboven iemand met een handklos zat te spinnen. De klos was de kienspaanvlam. Hij nam de brief op. Het zand, dat hij in een houten nap goot, kwam er gedeeltelijk naast terecht. Neen, hij las de brief niet nogmaals over. Zoals hij een paar uur geleden het geschrevene haastig met zand had bedekt, haastte hij zich nu om de brief dicht te vouwen. Hij vouwde hem tweemaal dubbel, smolt was in de kienspaanvlam en verzegelde hem. Buitenop schreef hij Kirstens naam.

‘Kom naar buiten!’ riep de wind nog luider.

Hij mompelde: ‘Nu kom ik!’

Zijn tocht zou ditmaal langs de koopstad, Idd, Ør en de Bokmeren naar Räfmarken in Bohus gaan. Daar vandaar zou hij in noordelijke richting langs de grens verder trekken naar dezelfde streken, waar hij en de houthakkers vandaan waren gekomen. Hij kon de brief dus meteen meenemen.

Hij stak weer een kienspaan aan en liep zachtjes door de grote ontvangstkamer. Toen hij door de volgende deur wilde gaan, bleef hij plotseling staan. Hij hield de kienspaan omhoog om beter te kunnen zien. In de deur stond Ragnhild Thorfindsdochter. Haar nachtjapon hing tot op haar voeten.

Hij keek naar haar. De koordsluiting over haar borst stond open, ofschoon het tamelijk koud was. Het goudborduur sel om haar hals en de kleine gouden knoopjes in het snoer glansden.

Had Ragnhild Thorfindsdochter zich deze nacht voor hem zo mooi gemaakt . . . haar mooiste kleren aangetrokken . . . nu in deze nacht, de laatste voor lange tijd? Zag Alv Udda het? Hij hield de kienspaan immers nog hoger. Vond hij haar mooi? Was het daarom? Zij wachtte, tot hij iets zou zeggen. Haar hart bonsde dof. Zij had hier zolang in de nachtelijke uren op hem staan wachten . . . toen hij eindelijk kwam, werd de onrust haar te machtig. Zij

had het gevoel of haar hart niet alleen klopte, maar zich met geweld uit haar borst een weg naar buiten begon te banen.

Eindelijk zei hij:

‘Sta jij daar, Ragnhild! Zo midden in de nacht! Waarom doe je dat?’

Zij hoorde aan zijn stem, dat hij verbaasd was . . . neen, wrevelig.

‘Ik heb de hele nacht op jou gewacht,’ antwoordde zij, terwijl zij haar gelaat naar hem ophief.

‘Waarom heb je dat gedaan?’ vroeg hij. ‘Je zult toch wel behoefte aan slaap hebben na al het werk, dat je hebt verzet!’

‘Vannacht heb ik geen behoefte aan slaap, Alv!’ Het klonk als een uitdaging. ‘Niet in deze nacht, de laatste dat jij thuis bent!’

Hij zweeg. De hand, waarmede hij de kienspaan vasthield, zakte omlaag. In de andere had hij de verzegelde brief voor Kirsten Gustsdochter.

Toen zei Ragnhild Thorfindsdochter duidelijk en vrijmoedig:

‘Je moet het niet als opdringerigheid beschouwen, dat ik dit zeg Alv! Jij hebt ook geen enkele verplichting tegenover mij! Als je dat wilt, zal ik gaan, maar ik heb zo lang op je gewacht, dat het over een paar uur al weer dag wordt! Zal ik gaan?’

‘Dat is niet nodig,’ antwoordde hij.

Zij opende de deur en liep voor hem uit naar zijn kamer. Hij kwam langzaam achter haar aan. In het vertrek brandde een kachel. Het was er behaaglijk warm. Zij was dus hier geweest om het vuur aan te maken en toen naar de ontvangstkamer gegaan om op hem te wachten. Zij zag helemaal bleek van de kou.

Hij zette de half afgebrande kienspaan in een knijper, die op een kist met een plat deksel naast het bed stond. De brief voor Kirsten Gustsdochter legde hij daar ook neer. Zij gingen op de rand van het bed zitten. Hij nam haar bij de hand. Die was koud als ijs. Hij hield hem in de zijne, kneep om hem warm te maken.

Het bed waarop ze zaten, had met bloemenguirlandes beschilderde deuren. Overdag leek het een kast. Hij deed de deuren nooit dicht, wanneer hij naar bed ging. Dan zou hij stikken.

Zij had over zoveel dingen met hem willen praten, maar zij kwam er niet toe. Zij durfde niet te dicht bij hem te komen. De klok sloeg drie uur. Zij hoorde het, maar hij niet, zoals ze zag.

Had hij door haar gedrag iets tegen haar gekregen?

Zij had sinds het gebeurde met de zigeuners zulke angstige gedachten gehad. Zij vond het ook zo onverstandig, zoals haar vader met de paarden had gedaan . . . want die zou Alv Udda meenemen! Zelfs al hadden zij een andere kleur gekregen, dan was

het toch nog heel goed mogelijk, dat zigeuners de dieren aan een of ander teken zouden herkennen. Zij verbrak het zwijgen:

‘Ik weet wel, Alv, dat je liever gewild had, dat ik je vannacht met rust had gelaten, maar ik zou het zo akelig vinden je te zien vertrekken zonder eerst met je te hebben gepraat!’ Zij keek hem aan en ging toen verder: ‘Noch in deze nacht noch in de vorige nachten heb ik kunnen slapen door wat er gebeurd is, je weet wel! Ik ben zo bang, dat je iets zal overkomen, Alv!’

‘Jij hoeft je over mij niet bezorgd te maken, Ragnhild! Ik zal mij wel redden!’

Bezorgd over hem? Hier zat een vrouw, die bang was, dat hem iets zou overkomen. Het was merkwaardig zo iets te ervaren.

Sloopeen weinig warmte zijn hart binnen? De stem van de wind sprak in ieder geval niet langer zo sterk tot hem.

‘Ja, ik maak mij bezorgd over jou,’ begon zij opnieuw. ‘Zigeuners wreken hun doden altijd. Dat weten we allebei. Als zij het te weten komen, zullen ze je achtervolgen tot ze je hebben vermoord!’

Zij trok haar hand terug, maakte de koordsluiting over haar borst los en haalde een donker geklopt zilverstuk, iets groter dan een rijksdaalder te voorschijn. Op de ene kant was een boom, op de andere een vogelklaus gegraveerd. Langs de rand stonden strepen en wonderlijke tekens, diep in het zilver. Door een gat was een dungsleten koord van gevlochten haar geregen om het om de hals te dragen.

Ragnhild Thorfindsdochter vertelde van de amulet. Niemand wist, hoe oud die wel was. Zij had haar grootmoeder er op hoge leeftijd over horen vertellen. Zolang die zich kon herinneren, was de amulet steeds in het bezit van hun geslacht geweest. Ze was afkomstig van een volk van mensen met een kleine gestalte, dat ver over de bergen in het uiterste Noorden van het land woonde. De grote veelvertakte geweien in de ontvangstkamer waren ook van dat volk afkomstig, en een van de eerste Thorfinds had die dingen ontvangen als een tegengeschenk voor bewezen vriendendiensten. De amulet was een afweermiddel tegen hekserij, zei Ragnhild Thorfindsdochter, en een bescherming tegen alle andere ongelukken in bos en veld en onder de mensen.

‘Kijk eens,’ zei ze, en hield de amulet omhoog tegen het licht van de brandende kienspaan. Zij wees op een zwarte schram in het zilver. ‘Het is een keer gebeurd, dat de pijl van een sluipmoordenaar op een Thorfind afsnorde! De pijl zou hem hebben gedood, wanneer hij niet op de amulet was afgestuit! En kijk hier,’ wees ze

verder, en ze wees hem op een inkeping als die van de scherpe kant van een bijl. 'Mijn vader is een keer op een tweezijdig geslepen bijl gevallen, die hij in een boomwortel had geslagen! Hij zou waarschijnlijk ook zijn gedood, als deze amulet de scherpe kant van de bijl niet had tegengehouden!' Zij maakte het snoer om haar hals los en overhandigde hem de amulet.

'Nu wil ik, dat jij haar omdoet, voor je op reis gaat, Alv, nu direct! Het is voor mij een hele geruststelling, en ik wil niet steeds om je in angst zitten, als jij door de eenzame bossen trekt! Dat is de enige reden, waarom ik je vannacht nog wilde spreken!'

Hij nam opnieuw haar hand en zei:

'Ik geloof niet, dat het goed is, dat jij er afstand van doet! Er kan jou zelf een ongeluk overkomen!'

'Je moet doen, zoals ik zeg,' zei ze en ze stond op. Zij trok het snoer over zijn hoofd en liet de amulet langs zijn hals vallen. Deze voelde nog warm van haar lichaam. Zij was zwaar.

'Jaja, ik moet haar wel aannemen,' zei hij zacht, 'als ik jou daar dan een dienst mee kan bewijzen!'

Toen lachte Ragnhild Thorfindsdochter en streelde hem over zijn wang.

'Wat ben je toch eigenlijk nog een grote jongen, Alv!'

Maakte de brandende kienspaan haar ogen zo warm? Of was het veeleer van een vlam, die in haar hart brandde?

Weer doofde de kienspaan uit. Hadden zij licht nodig? Zij hadden elkaar overdag en in de zon omarmd.

'Ik moet nu gaan,' zei ze in het donker. 'Jij wilt zeker nog wel een paar uur slapen?'

Hij trok haar naast zich neer, sloeg de pelsdeken om haar heen, leunde achterover tegen het hoofdeinde.

'Ik heb vannacht ook geen behoefte aan slaap,' zei hij, 'niet in deze nacht, de laatste, die ik in lange tijd thuis zal zijn!'

Was het een gewoonte van hem om vragen pas uren en dagen nadat ze waren gesteld te beantwoorden?

Hij rustte met zijn gelaat tegen haar schouder. Zij voelde zijn baardstoppels tegen haar huid prikken. Zij kreeg er koude rillingen van, maar . . . het was een zalig gevoel.

De wind ging even snel weer liggen als hij was opgestoken. Na een poosje begon het van het dak te druppen. Zij hoorden het getikkel in de waterplassen onder aan de huiswand. Het waren de herfstnevels, die weer op de aarde neerdaalden, er hing een kille mist.

Tot het aanbreken van de dag bleven zij zo in bed zitten . . .

halfliggend . . . zonder te slapen en zonder een woord te zeggen. Zij kwamen beiden uit de bossen . . . en zij hadden al zoveel dingen samen . . .

Op het deksel van de kist lag een brief . . . Ragnhild Thorfindsdochter had al lang gelezen aan wie die gericht was.

Zo reed de reus Alv Udda dan de helling af, weg van de zwarte, geteerde gebouwen van Thorfind Edmondszoons hoeve. Hij reed op diens vale grote hengst, dezelfde die op de winterweg over de Femsjø zij aan zij met Gullfaks om het hardst had gedraafd. Inderdaad een prachtig dier! De hereboer gunde het hem van harte . . . hem, maar ook niemand anders! Met een lange lijn aan het zadel vastgebonden volgden de twee prachtige rossige pakpaarden.

Ook op deze tocht droeg de reus een geldbuidel aan de gordel. Maar hij droeg ditmaal nog iets anders duidelijk zichtbaar, zoals ook wel wenselijk was voor iemand, die helemaal alleen langs eenzame paden en wegen zou trekken. Aan zijn rechterzijde hing de koker van elandshuid, volgestopt met van ijzeren punten voorziene pijlen. En de boog. Aan dezelfde zijde een langstelige, boogvormige bijl. Neen, het was niet de wolfsbijl, waarmee hij dieren had neergeveld en die haar merkteken in de oude kast in het huisje op Lilleøen had gezet. Ook deze bijl was zwartgebrand door het vuur en droeg op het staal in zilveren letters een naam, echter niet die van zijn voorouders. Het was een van de bijlen, die in de grote ontvangstkamer onder de zolderbalken had gehangen. De bijl was in menig gevecht gebruikt, had de boer verteld. Mensen waren er door neergeveld. Zoals de dochter hem een amulet om de hals had willen hangen, had de boer gewild, dat hij de bijl zou aannemen. Zijn eigen hing nu op de plaats van deze bijl.

Jaja, hij was dus goed uitgerust. Deze wapens zouden het zigeunertuig wel op een afstand houden. En als de nood aan de man kwam, kon hij ook nog naar de voorlader grijpen. Het kogelzakje en de kruithoorn, die een Ulv, een Gaup, een Bjørn hadden gedragen, hingen voor op zijn heup, aan zijn gordel bevestigd. Ja, men moest inderdaad zeggen dat hij goed uitgerust was! Maar hij had ditmaal ook een heel kapitaal in zijn buidel!

De ochtend was koud en guur. De mistdeken lag weer als een zee

over de aarde, golvend tot in een oneindige verte. Hij reed er in neer. Maar voor hij onderdook, wendde hij zich in het zadel en keek achterom. Thorfind Edmondszoon en zijn dochter stonden op het erf. Hij stak zijn hand omhoog. Toen wuifden zij daarboven. Hij zag hun hoofden met de blonde haren tegen de donkere huiswanden. Was hij hun als een zoon, die het ouderlijk huis verliet?

Op hetzelfde ogenblik kwam de zon en in een oogwenk stroomde een blank licht om hem heen. Het trof zijn lichaam, zijn gelaat en zijn opgeheven hand. De zon verzilverde de rotsstenen, het gras en de struiken. De stoppelvelden waren één glinstering. Maar op het erf waar de twee stonden te wuiven, lag diepe schaduw, donker als de zware, van boomstammen gebouwde schuren en stallen.

De reus dook onder in de nevelzee. Daar kwam hij in een andere wereld, een toverwereld. Het was of hij door troebel glas keek. Hier beneden was de nevel aan het optrekken en vormde een dak boven zijn hoofd, een laaghangende, grijze lucht, als doorsneden door de bergruggen. Tussen die bergruggen en het bos lag loodkleurig het Aremarkmeer. Dit was de wereld van de onderaardsen.

Zowel de reus als de pakpaarden waren nat als na regen. Zijn buis van elandshuid was helemaal grijs van het vocht. Zijn rossige haren, anders zo stug, vielen golvend en soepel over zijn nek en schouders. Hij reed langs de grote weg zuidwaarts in de richting van het Asperenmeer. Hier sloeg hij linksaf in de richting van de verder naar het Oosten gelegen bergruggen. Hij reed een hele rijd door een woeste, eenzame streek. De laaghangende takken van de naaldbomen streken langs zijn oren. Eindelijk kwam hij op een voetpad, dat van Nössemark in westelijke richting voerde.

Tegen zonsondergang kwam hij het pad van de Kleine-Wikkeplas afrijden. Hij steeg van het paard en raapte een paar stenen op, bekeek ze . . . streelde ze. Op iedere steen hier hadden zij hun voeten gezet . . . Gullfaks, hij en de houthakkers. En hij staarde lange tijd noordwaarts over de Femsjø. Helemaal aan het andere einde blauwde een smalle strook bos en rotsen.

Pas toen het schemerig werd, reed hij de helling af naar het Tistedal. Hij steeg nogmaals af, leidde de hengst aan de teugel, evenals de pakpaarden. Hij ging steil de hellingen af naar het huisje met de naam Fortuna. Waarom sloop hij hier rond als een dief?

Anton en Olefine zaten bij de haardstee, ieder met eigen bezigheden . . . hij met de steel van een bijl en zij met kinderkleertjes. Zij waren verheugd over zijn komst en zij zaten tot diep

in de nacht samen te praten. Anton had nu werk op de Kjempa-zagerij vlakbij.

De houthakker hoorde, dat Alv Udda weer de grens overging, om dezelfde reden als destijds. De reus hoorde, dat de procuratiehouder Bernt Thorkeldszoon overal naar hem informeerde.

‘Hij heeft niets met mij te maken,’ zei hij somber, ‘in ieder geval niet wat het houtvloten betreft.’

‘Ik heb ook niks tegen hem gezegd,’ zei Anton.

Koesterde de reus nog steeds haat en wrok tegen de procuratiehouder?

Alv Udda dacht er sterk over naar het huisje van Gust Pålssa te sluipen en daar de brief voor Kirsten Gustsdochter voorzichtig onder de deur door te schuiven. Hij zat er ook over te denken, of hij Anton zou vragen de brief voor hem te bezorgen. Noch het een noch het ander gebeurde.

Olefine maakte op de slaapbank een bed voor hem klaar, en verzocht hem daar te gaan liggen, tot het dag werd. Zij was een flinke vrouw. Ja, Anton mocht zich gelukkig prijzen. Ook die nacht kon de reus niet slapen. Hij lag omhoog te staren naar de zoldering en te luisteren naar het gedruis van de waterval en het gierende geluid van de zagen in de Fortuna- en de Kjempa-molen. Het gerommel van stammen en planken klonk als doffe ontplofingen. Neen, hij kon niet slapen. Hij dacht aan Antons woorden over Bernt Thorkeldszoon, die hem overal zocht.

Zocht hij hem eigenlijk ook niet? De brief . . . de toestemming. Er was niemand, die er eerder voor in aanmerking kwam die in handen te krijgen dan Bernt Thorkeldszoon.

Tegen het aanbreken van de dag trok hij weer verder. Anton en Olefine gingen met hem mee naar de paarden.

‘Als je langs het Grote Lemeer komt,’ vroeg Olefine, ‘wil je dan vooral de groeten aan grootvader Pelle doen?’

‘Ja, Alv, als je daar langs komt,’ zei Anton, ‘ga je zeker ook wel even bij het graf van Peter Vastua kijken?’

De twee keken hem na, terwijl hij zonder een pad te volgen schuin over de velden de hellingen naar Orød opreed, tot zij hem in de ochtendschemering niet langer konden onderscheiden. Maar wat was dat voor een vreemde uitdrukking in de ogen van de reus geweest? Anton meende zoiets te hebben gezien.

Alv Udda kwam op hetzelfde pad uit, waar Anton en hij die zomer ook langs waren gelopen. Gelopen? Gedraafd! Hij had toen zo’n haast gehad . . . hij was toen slechts gedreven door één gedachte: met Bernt Thorkeldszoon over alles uit te praten . . . ja,

alleen dat maar. Maar vandaag had hij alle tijd, niets dreef hem langer, hij had met Kirsten Gustsdochter gesproken . . . en nu had hij een brief bij zich.

Hij liet de paarden stilhouden, keek over het dal naar de vestingberg en liet toen zijn blik over de koopstad gaan. Hij trachtte de hem het best bekende huizen te vinden, dat van Oluf, van Mette Meng. De zon kwam op en glansde op de vele pannen daken. Hij kon recht omlaag op de binnenplaats van Mette Meng kijken, op de deur van Bernt Thorkeldszoons kamer.

Hij reed langzaam langs de steile paden. Een enkele vroege wandelaar bleef staan en keek hem na. Een vroeg, of hij in de oorlog ging. Hij vond zeker, dat de reus er net zo uitzag.

De paardehoeven klepperden luid op het plaveisel voor de Herberge Christi en in de straat, die naar het huis van Mette Meng leidde. Een hond ging woedend tegen hem te keer. Hetzelfde deed een kerel, die achter een handkar liep. Hij zag er gruwelijk zwart en vuil uit en schreeuwde:

‘Ga uit de weg!’

De kerel sleepte met een vracht afval. Alv Udda begreep, dat het de vuilnisman was.

Weer stond Alv Udda voor de deur van Bernt Thorkeldszoons kamer. Onwillekeurig bekeek hij die wat nauwkeuriger. Brede ijzeren banden waren er ruitvormig op gespijkerd. Hij klopte.

Met luide stemme werd van binnen geantwoord:

‘Als gij even geduld hebt, Alv Udda, sta ik tot uw dienst!’

Hoe kon de procuratiehouder weten, dat hij het was?

Vlak daarop werd de deur geopend. Bernt Thorkeldssoon stond daar in een felrode, tot op de voeten reikende mantel, die door een koord om het middel bijeen werd gehouden. Hij hield de degen in de hand, maakte een buiging voor Alv Udda en zei glimlachend:

‘Gij maakt vanochtend heel wat minder lawaai dan toen gij deze zomer hier waart! Zijt gij ditmaal misschien van plan mij zonder veel vertoon te vermoorden?’

Hij wierp een bliksemsnelle blik omhoog naar de ramen van de slaapkamer van de Vrouwe. De gordijnen waren dichtgetrokken. Zij lag dus waarschijnlijk in een zoete sluimering, en zij behoeften niet bang te zijn gestoord te worden.

Maar waar haalde die zwijgzame reus zo snel de woorden vandaan? Had hij anders niet altijd een hele poos nodig om zich te bezinnen?

Met nog meer hoon in zijn stem antwoordde hij:

‘Gij treedt dus ook ditmaal een ongewapend man met een

wapen in de hand tegemoet! Het kost u misschien enige moeite die gewoonte af te wennen?"

Een bloedgolf vloog over Bernt Thorkeldszoons gelaat, wellicht enigszins van schaamte, maar toch het meest van woede. Had hij misschien niet verwacht op zijn vraag zo'n antwoord te krijgen, van zulk een vechtersbaas? Het deed pijn. En het prikkelde hem. Voor de tweede keer, neen, ten derde male kwam de reus hier om hem aan te vallen. Hij mat hem met een hooghartige blik van het hoofd tot de voeten en antwoordde driftig:

'Gij weet heel goed, dat niemand het ongewapend tegen u kan opnemen!'

Alv Udda antwoordde ogenblikkelijk:

'Ik kan u ook met wapens weerstaan, Bernt Thorkeldssoon, maar terwille van Kirsten Gustsdochter zal ik dat niet doen! Gij zult haar echtgenoot worden!'

Bernt Thorkeldssoon verschoot van kleur, werd lijkbleek. En er kwam weer diezelfde flikkering in zijn ogen als bij het gevecht op de degen met kapitein Geshowen. De hand, waarmee hij de degen vasthield maakte onwillekeurig een beweging als voor een uitval. Hij gaf zich alle moeite zo kalm mogelijk te spreken.

'Wat weet jij af van wat ik zal doen! Het is mijn zaak, of ik de echtgenoot van uw vrouw zal worden of niet!'

Krankzinnige woorden! Er ging een schok door Alv Udda's zware lichaam. Hij zette zijn ene voet op de stoep en antwoordde – en zijn stem klonk staalhard –:

'Gij vergist u, Bernt Thorkeldssoon, dat is mijn zaak!'

Hij haalde de brief uit zijn buidel en hield die in de hand.

Toen gebeurde het, dat er een duivel in Bernt Thorkeldssoon voer, een lachdronken duivel. Hij begon te lachen, eerst ingehouden, kon zich toen niet langer bedwingen, schaterlachte. Het was een afschuwelijk gelach, even lelijk als de uitdrukking op zijn gelaat. Zijn ogen waren wijd opengesperd en staarden de reus als die van een krankzinnige aan. Hij bleef maar doorlachen. Maar eindelijk verminderde het tot een gehik en hij vroeg:

'Wat wilt gij mij daar geven? Een brief? Ha, ha ha! Wat moet ik met een brief?'

'Het is mijn verklaring, dat ik er in toestem van Kirsten Gustsdochter te scheiden,' zei Alv Udda. 'Het zal dan zowel voor haar als voor u gemakkelijker gaan!'

'Ik ben uw boodschappenjongen niet!'

'Wilt gij hem niet aannemen?'

De reus ging nog een stap verder de stoep op, als wilde hij naar binnen gaan en de brief op tafel leggen.

Bernt Thorkeldszoon hield de spits van de degen op hem gericht en deed de deur achter zich dicht.

Toen keek Alv Udda hem met een ijskoude blik aan. De uitdrukking op zijn gelaat werd harder dan ooit. Hij stak de brief onder zijn gordel, begon zijn elandsleren buis los te knopen, rukte zijn kleren open en toonde zijn borst.

Bernt Thorkeldszoon was wel gedwongen er naar te kijken . . . te kijken naar de diepe littekens, waar nog vocht uitkwam en die een beetje bloedden. Hij kon niet verhinderen, dat het hem kwalijk te moede werd en beschaamde. En terwijl dit gevoel zich van hem meester maakte, hoorde hij de reus zeggen:

‘Deze wonden zijn nog van uw degen, Bernt Thorkeldszoon! Zij zullen niet genezen voor gij uw woord aan Kirsten Gustsdochter bent nagekomen!’ Zijn stem werd luid en dreigend. ‘Ik hoop dat gij goed hoort wat ik zeg, want over niet al te lange tijd kom ik terug! Als gij tegen die tijd niet haar echtgenoot zijt geworden, vermoord ik u!’

Alv Udda begon zijn elandsleren buis weer dicht te knopen. Hij stond de ander voortdurend aan te kijken. Zijn oogleden waren zwaar en geen spier vertrok zich in zijn gelaat. Was het plotseling als versteend?

Toen hij alle knopen weer had vastgemaakt, nam hij de brief uit de gordel en ging de stoep op, recht op Bernt Thorkeldszoons degenspits in. Hij schoof de brief tussen het ijzeren beslag en het hout van de deur. Heel toevallig zo, dat de brief juist de bovenste vierhoek bedekte. Toen riep Bernt Thorkeldszoon:

‘Sta, of ik doorboor u met mijn degen!’

Voor de tweede keer drong de degenspits door de kleren tot op de borst van de reus. Neen, ze drong ditmaal niet in zijn huid! Ze stootte tegen iets vast en hards.

Alv Udda zette zich schrap. De degen boog zover door, dat hij op het punt stond te breken. Bernt Thorkeldszoon moest achteruit tegen de deur.

Oneindig langzaam zei de reus toen:

‘Nu zou ik u kunnen doden!’

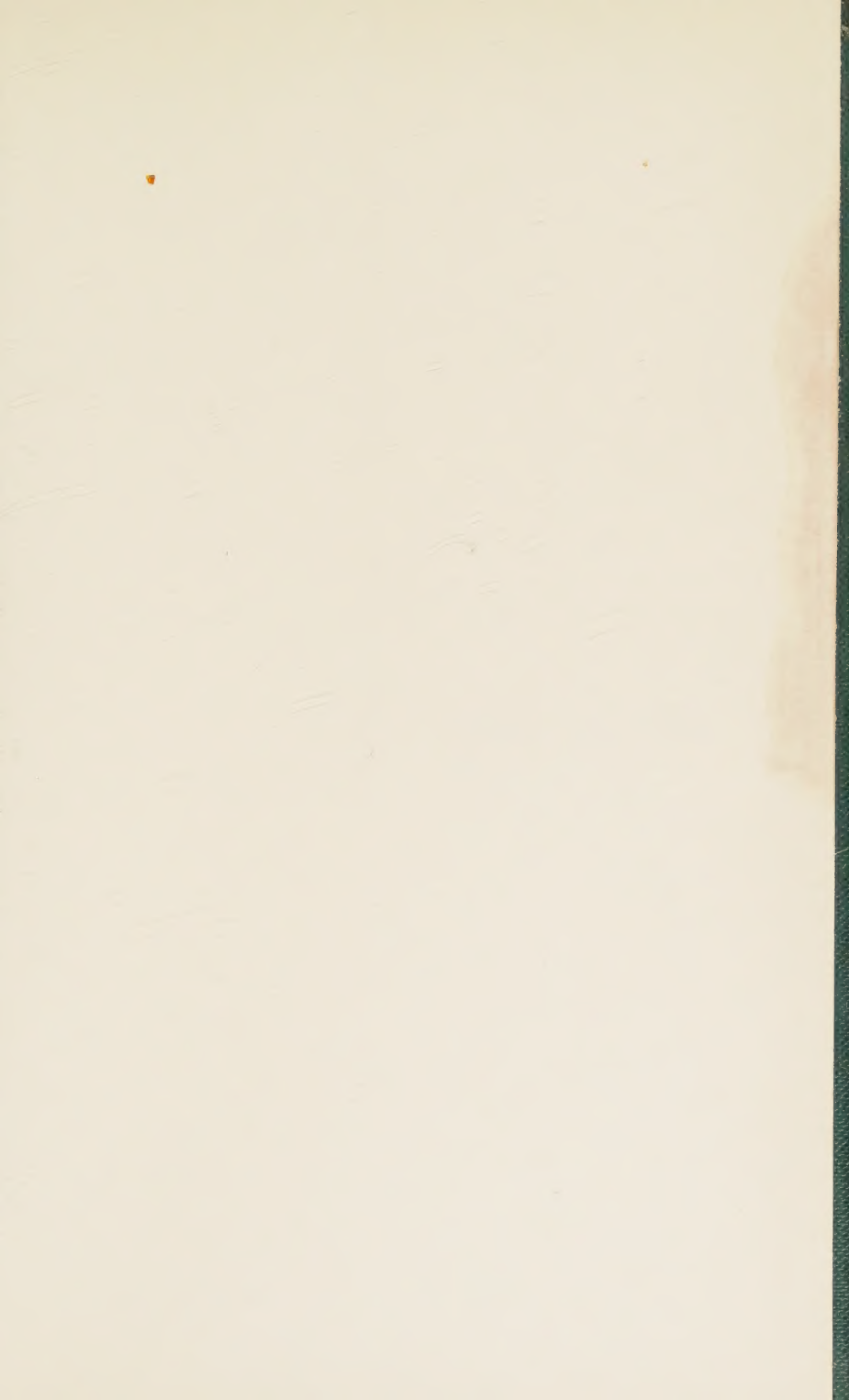
Hij draaide zich plotseling om en liep naar de paarden. Hij klom in het zadel, reed stapvoets naar de poort. Daar bleef hij als in gedachten staan, keek naar Bernt Thorkeldszoon, die nog op de stoep stond. Vlak boven diens hoofd, in de door het ijzeren beslag gevormde vierhoek, zag hij de brief. Zou Bernt Thorkeldszoon die

aan stukken scheuren, de brief, die hij met zijn hartebloed had geschreven?

Eensklaps haakte de reus zijn boog van de zadelknop, spande die en legde er een pijl op. Hij bracht de boog naar zijn wang. De stalen pees zong. Een bliksemschicht vloog door de lucht. Het volgende ogenblik voelde Bernt Thorkeldszoon vlak boven zijn hoofd een koude luchtstroom . . . zo dicht, dat die langs zijn haren streek. Er klonk een korte, harde tik tegen de deur.

Hij keek snel om.

Een pijl met een ijzeren punt trilde in de vierhoek van het beslag – daar, waar de brief voor Kirsten Gustsdochter was bevestigd . . .

B6214 045 128 8

DE GROTE EENZAAMHEID

Frithjof E. Bye

Het is lente in het Tistedal.

De sneeuw op de hellingen van de hoge Noorse bergen is eindelijk gesmolten en overal strekken de jonge, groene loten zich reikhalzend naar de warme zon.

Ook Kirsten heeft verlangend uitgekeken naar het einde van de bitterkoude Noorse winter. Het kind dat zij onder haar hart droeg is gezond ter wereld gekomen en de betoverend mooie, blonde vrouw wacht vol spanning op de komst van haar geliefde Bernt, die zijn zoon nog niet heeft gezien.

Maar Kirsten is tegelijkertijd diep bedroefd, want de knappe Bernt is niet haar echtgenoot en de mensen in het dal zullen dat niet vergeten.

Kirstens gedwongen huwelijk met de krachtige houthakker Alv Udda is op een mislukking uitgelopen. En sindsdien zwerft Alv, verbitterd en zwaarmoedig van onuitgesproken verdriet, rond in de uitgestrekte, eenzame bossen. Hij heeft geen oog voor de ruige schoonheid die hem omringt.

Wat zal Alv Udda doen als hij binnenkort terugkeert uit zijn zelfgekozen afzondering? Zal hij de diepe haat en moordlustige wraakgevoelens jegens zijn vrouw Kirsten en haar minnaar kunnen overwinnen?

Zal de lente in het Tistedal hun jonge, ontspoorde levens weer in goede banen kunnen leiden?

DE GROTE EENZAAMHEID, een diep menselijk verhaal van zeldzame schoonheid en grote dramatische kracht. Het zelfstandig leesbare vervolg op Frithjof Bye's boeiende roman 'Wolven hielden rond het bosmeer'.